

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Η Ελληνική Οικονομία

4/15

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 82, Ιανουάριος 2016

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του IOBE. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συνισταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα.

Το IOBE

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2016 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

<p>Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) Τσάμη Καρατάση 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977) http://www.iobe.gr</p>
--

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ.....	7
1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	11
<i>Αποκλιμάκωση της μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας το 2015.....</i>	<i>11</i>
<i>Επιστροφή της ελληνικής οικονομίας σε ύφεση στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι</i>	<i>12</i>
<i>Όξυνση της ύφεσης το 2016, από συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής και αβεβαιότητα για τις διαδοχικές διαπραγματεύσεις.....</i>	<i>17</i>
<i>Σε τροχιά επίτευξης στόχων ο Κρατικός Προϋπολογισμός εν μέρει από αύξηση ληξιπρόθεσμων οφειλών</i>	<i>19</i>
<i>Υποχώρηση της ανεργίας για δεύτερο έτος το 2015 – Ανάκαμψη το 2016</i>	<i>20</i>
<i>Αποκλιμάκωση αποπληθωρισμού στο τέλος του 2015 από αύξηση του ΦΠΑ – Ήπια αύξηση τιμών το τρέχον έτος.....</i>	<i>21</i>
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	23
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας.....	23
<i>Το Παγκόσμιο Περιβάλλον</i>	<i>23</i>
<i>Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.....</i>	<i>27</i>
2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα.....	32
<i>Α) Οικονομικό κλίμα</i>	<i>32</i>
<i>Β) Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές.....</i>	<i>40</i>
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	57
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις.....	57
3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας.....	79
3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	90
3.4 Απασχόληση – Ανεργία.....	96
3.5 Τιμές Καταναλωτή	106
3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών	112
<i>Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών</i>	<i>112</i>
<i>Ισοζύγιο Κεφαλαίων.....</i>	<i>114</i>
<i>Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών.....</i>	<i>115</i>
<i>Αποτίμηση.....</i>	<i>116</i>
4. Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα	119
4.1 Εισαγωγή.....	119
4.2 Χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής στην Ελλάδα.....	119
4.3 Εμπόδια στην περαιτέρω διείσδυση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής.....	121
4.4 Κίνητρα για τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής.....	122
4.5 Ηλεκτρονικές πληρωμές, παραοικονομία και οικονομική ανάπτυξη	123
4.6 Προτάσεις πολιτικής.....	124
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	127

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το IOBE εκδίδει την τέταρτη έκθεσή του για το 2015, στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Πραγματοποιείται εν τω μέσω της πρώτης αξιολόγησης του νέου Προγράμματος, με κρίσιμες μεταρρυθμίσεις επί τάπητος (ασφαλιστικό) και ενόψει των πολυαναμενόμενων διαπραγματεύσεων για το δημόσιο χρέος αμέσως μετά την αξιολόγηση. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE, έτσι και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες**, ενώ συνοδεύεται από το **Παράρτημα** διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας. Προηγείται κείμενο για τις προκλήσεις και τις προοπτικές της οικονομικής πολιτικής το τρέχον έτος. Οι υπόλοιπες ενότητες περιλαμβάνουν τα εξής:

Η **πρώτη ενότητα** αποτελεί τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, στην οποία παρουσιάζονται τα βασικά σημεία της, που αναλύονται λεπτομερώς στις επόμενες ενότητες. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του **διεθνούς περιβάλλοντος** στο τρίτο τρίμηνο του 2015 και στο υπόλοιπό του, αλλά και το 2016, με βάση την πλέον πρόσφατη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και στοιχεία άλλων διεθνών φορέων β) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα στο τέταρτο περυσινό τρίμηνο και στο σύνολο του περασμένου έτους, βάσει των αποτελεσμάτων των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, γ) την αποτίμηση υλοποίησης του **Κρατικού Προϋπολογισμού** το 2015, καθώς και των **εθνικολογιστικών στοιχείων για τη Γενική Κυβέρνηση** στο πρώτο εννεάμηνο πέρυσι.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας στο γ' τρίμηνο του 2015 και στους πρώτους μήνες του επόμενου τριμήνου, αλλά και στις προοπτικές για το 2016. Χαρτογραφείται καταρχάς το τρέχον **μακροοικονομικό περιβάλλον** και παρουσιάζονται οι τάσεις του τρέχον έτος. Καταγράφονται οι **εξελίξεις σε βασικούς παραγωγικούς τομείς** στο τρίτο περυσινό τρίμηνο και στους επόμενους μήνες, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων, ενώ παρουσιάζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο δεκάμηνο της προηγούμενης χρονιάς. Κατόπιν, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις στην **αγορά εργασίας** στο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου. Επίσης, αναλύεται η πορεία του **πληθωρισμού** στο σύνολο του 2015. Η ενότητα ολοκληρώνεται με την πορεία του **ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών** στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου πέρυσι.

Στην τέταρτη ενότητα παρουσιάζεται μελέτη του IOBE για τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και τις δυνατότητες συμβολής τους στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα. Σε μεθοδολογικό επίπεδο η έκθεση αναφέρεται και στηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 15/01/2016. Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στα μέσα Απριλίου του 2016.

ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα, η ύφεση στο 2015 θα κινηθεί στην ευρύτερη περιοχή του 0.5%. Ανεξάρτητα από το ακριβές της μέγεθος, η έκταση της ύφεσης είναι σημαντικά μικρότερη από όσο αρχικά αναμενόταν με την είσοδο της οικονομίας στην περίοδο των κεφαλαιακών ελέγχων. Ταυτόχρονα βέβαια, η ύφεση επανήλθε, μετά από μια χρονιά, ασθενούς έστω, ανάπτυξης το 2014, ακυρώνοντας τις προβλέψεις για σημαντικότερη ανάπτυξη ακολούθως. Αξίζει να σημειωθούν οι κύριες δυνάμεις που συνθέτουν αυτό το αποτέλεσμα.

Ένα κύριο χαρακτηριστικό είναι ότι η οικονομία είχε ήδη αναπτύξει μια σχετικά σημαντική δυναμική από το 2014 και η οποία επιβραδύνθηκε και αποσβέστηκε σταδιακά κατά την εξέλιξη των δραματικών διακυμάνσεων της προηγούμενης χρονιάς. Ταυτόχρονα, η θετική επίδραση ορισμένων από τις μεταρρυθμίσεις που έλαβαν χώρα στις αγορές στην τελευταία τριετία, φαίνεται ότι συνεισφέρει προς τη θετική κατεύθυνση και ειδικότερα στη μικρή κάμψη της ανεργίας και τη δυναμική των εξαγωγών αγαθών η οποία είναι αξιοσημείωτη, ακόμη και αν δεν είναι επαρκής για να οδηγήσει συνολικά σε μια αναπτυξιακή δυναμική. Οι θετικές εξελίξεις στον τουρισμό, το κόστος ενέργειας και τη συναλλαγματική ισοτιμία συνέβαλαν επίσης θετικά, ώστε η ύφεση να είναι σχετικά περιορισμένη, κυρίως μέσω της βελτίωσης του εξωτερικού ισοζυγίου.

Το σημαντικότερο πάντως σημείο σχετικά είναι ότι η τραπεζική αργία και η επιβολή ελέγχων κίνησης κεφαλαίων δεν αποτέλεσαν έκπληξη αλλά είχαν, σε ένα βαθμό τουλάχιστον, προεξοφληθεί στην οικονομία ως το επακόλουθο μιας επί μήνες εντεινόμενης αβεβαιότητας. Στην περίοδο αυτή τόσο τα νοικοκυριά όσο και οι επιχειρήσεις σταδιακά προετοιμάζονταν για πιθανές αρνητικές εξελίξεις και, ως εκ τούτου, ο περιορισμός που τελικά επήλθε στη δυνατότητά τους να χρηματοδοτήσουν την κατανάλωση και την παραγωγή τους ήταν μικρός. Ειδικότερα, και ενώ η αβεβαιότητα και οι κλειστές τράπεζες κράτησαν τις επενδύσεις καθηλωμένες την περασμένη χρονιά, η ρευστότητα στην οποία είχαν πρόσβαση τα νοικοκυριά που είχαν αποσύρει καταθέσεις τους από το τραπεζικό σύστημα, και δευτερευόντως η καθυστερημένη είσπραξη ορισμένων φόρων, κράτησαν την κατανάλωση σε σχετικά υψηλό επίπεδο.

Βέβαια, δεν μπορεί να μην τονιστεί η σημασία των δραματικών εξελίξεων κατά τη διάρκεια της χρονιάς σε πολιτικό και σε οικονομικό επίπεδο. Μετά από ένα σύντομο διάστημα ανάκαμψης, η ύφεση επανήλθε και το τραπεζικό σύστημα αποσταθεροποιήθηκε, καθώς η αβεβαιότητα για τη συνέχιση της χρηματοδότησης και τις προοπτικές της οικονομίας έλαβε ακραία χαρακτηριστικά. Οι έλεγχοι στις κινήσεις κεφαλαίων που τέθηκαν σε εφαρμογή είχαν και θα έχουν σημαντική περαιτέρω αρνητική επίδραση συνολικά στην οικονομία και στην τρέχουσα χρονιά και μεσοπρόθεσμα. Η άρση των ελέγχων γίνεται πλέον μια ακόμη ακανθώδης πλευρά της αναζητούμενης συνολικής εξόδου από την κρίση που πρέπει να είναι

πλέον σαφές ότι δεν θα είναι επιτεύξιμη παρά μόνο με τη συνολική μετάβαση σε μια νέα ισορροπία και αξιοπιστία της ελληνικής οικονομίας.

Αναφορικά με τη χρονιά που πλέον διανύουμε, θα χαρακτηριστεί από μείγμα επιδράσεων, οι περισσότερες από τις οποίες έχουν ήδη δρομολογηθεί από την προηγούμενη. Πρώτον, η είσοδος στο έτος γίνεται από σημαντικά επίπεδα ύφεσης στο τέλος του 2015 και η δυναμική της αναμένεται να διατηρηθεί περίπου έως τα μέσα του έτους – σημαντικό σημείο καμπής σχετικά θα αποτελέσει το πόσο γρήγορα θα κλείσει η εκκρεμότητα της διαπραγματεύσεως με τους εταίρους και πιστωτές, εξέλιξη που είναι κρίσιμο να λάβει χώρα το συντομότερο δυνατό. Δεύτερον, θα υπάρξει πίεση στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και η δυνατότητα κατανάλωσης θα είναι περιορισμένη λόγω αύξησης της φορολογίας, των ασφαλιστικών εισφορών και της αποπληρωμής δανείων. Ταυτόχρονα η πρόσβαση σε αποταμιεύσεις που είχαν αποσύρει τα νοικοκυριά από τις τράπεζες σταδιακά εξαντλείται. Συνολικά είναι λογικό να αναμένεται μια μικρή μείωση της κατανάλωσης.

Οι επιδράσεις από το εξωτερικό της χώρας κατά τη διάρκεια του έτους αναμένεται να επιφέρουν συνολικά μια μικρή βελτίωση του ισοζυγίου. Το χαμηλό κόστος ενέργειας αναμένεται να έχει μια θετική επίδραση, ενώ και στον τουρισμό υπάρχει μια δυναμική σχετικής βελτίωσης. Στις εξαγωγές αγαθών μπορεί επίσης να συνεχιστεί η βελτίωση που έχει παρατηρηθεί, καθώς μέρος του παραγωγικού δυναμικού αναπόφευκτα προσανατολίζεται εκτός συνόρων προς αναζήτηση κερδοφορίας. Η μεταβλητότητα στο ευρωπαϊκό και το διεθνές περιβάλλον όμως θα είναι αυξημένη και οι σχετικοί κίνδυνοι αυξάνονται. Ο ασθενής κρίκος στην εξίσωση του εθνικού προϊόντος αναμένεται να είναι στην τρέχουσα χρονιά, και για μια ακόμη φορά, οι επενδύσεις. Όπως έχει τονιστεί επανειλημμένα, η ανάπτυξη δεν θα έρθει πριν δημιουργηθούν οι συνθήκες για ένα ισχυρό επενδυτικό κύμα. Η διατήρηση αβεβαιοτήτων σε σχέση με τη μεσοπρόθεσμη πορεία της οικονομίας, η αδυναμία των τραπεζών να συνεισφέρουν με σημαντική χρηματοδότηση και συνολικά η παραμονή της οικονομίας υπό επιτήρηση χωρίς πλάνο εξόδου στις αγορές που να ακολουθείται με αξιόπιστο τρόπο και χωρίς παλινδρομήσεις, δεν αποτελούν συνολικά βάση ώστε η χώρα να αποτελεί έναν επαρκώς ελκυστικό επενδυτικό προορισμό. Όσο συντομότερα και πληρέστερα αρθούν τα σχετικά εμπόδια, τόσο πιθανότερη θα γίνει η είσοδος της οικονομίας σε έναν ενάρετο κύκλο ανάπτυξης. Επί του παρόντος, η σύνθεση των παραγόντων που προσδιορίζουν το εθνικό προϊόν, και εάν δεν υπάρξουν σημαντικές θετικές ή αρνητικές εκπλήξεις, οδηγεί συνολικά την οικονομία και πάλι σε ύφεση για την τρέχουσα χρονιά, που μπορεί να αναμένεται για το σύνολο του έτους σε επίπεδα λίγο δυσμενέστερα από της προηγούμενης.

Σε κάθε περίπτωση, καθώς η ύφεση επανέρχεται, γίνεται όλο και κρίσιμότερο το ερώτημα αν, τότε και πώς η ελληνική οικονομία μπορεί να εξισορροπήσει σε επίπεδο που θα επιτρέπει την ανάκτηση των εισοδημάτων που έχουν απολεσθεί σωρευτικά από το 2008 και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η οικονομία βρίσκεται, για μια ακόμη χρονιά, σε αναζήτηση κατεύθυνσης. Η έλλειψη αξιοπιστίας πυξίδας είναι αυτή που απομακρύνει τις μεσοπρόθεσμες και

μακροπρόθεσμες επενδύσεις, αποθαρρύνει την καινοτομία και δυσχεραίνει τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες και την αύξηση της παραγωγικότητας που είναι ο μόνος τρόπος για βιώσιμη και διατηρήσιμη αύξηση των εισοδημάτων. Άλλωστε, σε κάθε οικονομία, οι τρέχουσες αποφάσεις εξαρτώνται αποφασιστικά από τις προσδοκίες για το μελλοντικό σημείο ισορροπίας. Η οικονομική πολιτική πρέπει να έχει ως προτεραιότητα την ευθυγράμμιση και ενδυνάμωση αυτών των προσδοκιών προς μια σαφή αναπτυξιακή κατεύθυνση και την αποφυγή διαχείρισης των επιμέρους εκάστοτε ζητημάτων με τρόπο που να δημιουργούν αμφιβολίες για τον τελικό στόχο.

Συνολικά στη χώρα μας, η ανάπτυξη μέσω της προσέλευσης επενδύσεων, η αποφασιστική στροφή πόρων προς εξωστρεφείς παραγωγικές δραστηριότητες και η άμβλυση των εμποδίων που κρατούν την οικονομία υπερβολικά κλειστή, αποτελούν τόσο επείγοντα ζητούμενα σήμερα όσο ήδη ήταν και στην έναρξη της κρίσης. Διαφαίνεται βέβαια ότι, μέσα από τις δραματικές εξελίξεις της περασμένης χρονιάς, επέρχεται μια σταδιακή αλλά καίριας σημασίας συνειδητοποίηση, από ευρύτερα τμήματα της κοινωνίας, ότι η αύξηση των εισοδημάτων διέρχεται υποχρεωτικά από την ουσιαστική σύγκλιση της παραγωγικής δομής της οικονομίας με τις περισσότερο προηγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Εναλλακτικές λύσεις που υπόσχονται ευημερία και έξοδο από την κρίση μέσω βραχυπρόθεσμων τακτικών κινήσεων και χωρίς αποφασιστικό μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας αποδείχτηκε πλέον και στην πράξη ότι δεν υπάρχουν.

Πλέον ξεκαθαρίζουν οι διαθέσιμες επιλογές. Όταν γίνει σαφές ποια είναι τα χαρακτηριστικά της οικονομίας που πρέπει να έχουμε σε μια δεκαετία από τώρα, και ότι το σχετικό αναπτυξιακό σχέδιο έχει ευρεία και σταθερή πολιτική και κοινωνική στήριξη τότε - και μόνο τότε - θα υπάρξει έξοδος από την κρίση. Η διαχείριση όλων των επιμέρους αποφάσεων πρέπει συνεπώς να συντείνει σε αυτό το σκοπό. Ενδεικτικά, για τη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, είναι στη σωστή κατεύθυνση η στενότερη εξάρτηση της σύνταξης από τις εισφορές του κάθε ασφαλιζόμενου κατά τη συνολική διάρκεια του εργασιακού του βίου, πέρα από ένα επίπεδο που θα εγγυάται το κράτος για όλους - είναι όμως λάθος να αναβάλλεται επί της ουσίας η λύση του προβλήματος και να μετατίθεται επιπλέον βάρος στις νέες γενεές και στην εργασία. Για τη φορολογία, αποτελούν θετικές κινήσεις η έξυπνη χρησιμοποίηση συστημάτων ηλεκτρονικών πληρωμών, όπως και η διεύρυνση της φορολογικής βάσης σε τμήματα του πληθυσμού που δεν πλήρωναν αυτό που τους αναλογούσε - αντίθετα, είναι βαρύ λάθος να μην υπάρχει σταθερότητα, απλότητα και διαφάνεια του φορολογικού συστήματος και να επιβαρύνονται επιπλέον οι συνεπείς φορολογούμενοι. Η σημαντική βελτίωση του θεσμικού πλαισίου, με ενίσχυση της ανεξαρτησίας και αύξηση της αποτελεσματικότητας, στη δημόσια διοίκηση, σύστημα απονομής δικαιοσύνης και ανεξάρτητες Αρχές αποτελεί κομβικό σημείο όπου δεν επιτρέπεται οπισθοδρόμηση - η επίδραση στις επενδύσεις και στη λοιπή οικονομία είναι άμεση. Όσον αφορά ειδικότερα στο ανθρώπινο κεφάλαιο και την καινοτομία, απαραίτητες δηλαδή συνθήκες για διατήρηση ανταγωνιστικότητας με αύξηση εισοδημάτων, προτάσεις που αν εφαρμοστούν θα

καταδικάζουν την εκπαίδευση σε περαιτέρω οπισθοδρόμηση και μόνιμη υπανάπτυξη, δεν πρέπει να αποτελούν καν βάση συζήτησης. Αναφορικά με το δημόσιο χρέος, η έμφαση θα πρέπει να δοθεί στο να υπάρξει διασφάλιση ότι θα παραμείνει χαμηλό το κόστος εξυπηρέτησής του και για μακρύτερη περίοδο από ότι ήδη ισχύει, καθώς η ονομαστική του αξία για πληρωμές που θα γίνουν σε βάθος χρόνου έχει σχετικά μικρότερη σημασία. Συνολικά, μια συγκέντρωση των προσδοκιών σε μια αξιόπιστη θετική πορεία, θα βρει άμεσα αντανάκλαση και στην αποτίμηση των αξιών στην χώρα, συμπεριλαμβάνοντας κρατικά ομόλογα, μετοχές, επιχειρήσεις και ακίνητα, που είναι μια ενδιάμεση αναγκαία συνθήκη για ισχυρή ανάπτυξη.

Το αν, λοιπόν, θα παραμείνει η οικονομία σε ένα παρατεταμένο διάστημα στασιμότητας, και ταυτόχρονα ευάλωτη σε εξωτερικές διαταράξεις και κινδύνους, ή αν θα εισέλθει σε πορεία ανάπτυξης εξαρτάται με κρίσιμο τρόπο από την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής και την αποφασιστικότητα της αναπτυξιακής στροφής. Οι εξελίξεις σε επιμέρους πεδία εφαρμογής της οικονομικής πολιτικής δεν υπάρχει περιθώριο να αποκλίνουν από τον κεντρικό στόχο ή να τον αμφισβητούν.

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αποκλιμάκωση της μεγέθυνσης της παγκόσμιας οικονομίας το 2015

Ο ρυθμός διεύρυνσης της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας υποχώρησε οριακά εκ νέου στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι. Αυτή η εξέλιξη επαληθεύει την αναθεώρηση στην αρχή του περασμένου φθινοπώρου των εκτιμήσεων για τη μεγέθυνση της παγκόσμιας οικονομίας ελαφρώς χαμηλότερα από ότι προβλεπόταν την άνοιξη του 2015, στην περιοχή του 3,0%. Στην Ευρωζώνη, η αύξηση του ΑΕΠ δεν επιταχύνθηκε στο περασμένο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, για πρώτη φορά από το δεύτερο τρίμηνο του 2014 (1,9%). Μικρή επιβράδυνση σημειώθηκε το ίδιο χρονικό διάστημα στις ΗΠΑ, χωρίς ωστόσο ο ρυθμός ανάπτυξής τους να υποχωρήσει κάτω από το 2,0%. Αντιθέτως, επιταχύνθηκε αισθητά η Ιαπωνική οικονομία. Σε ότι αφορά τις εξελίξεις στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, κυριαρχεί η νέα επιβράδυνση της Κινέζικης οικονομίας, ταχύτερα από ότι αναμενόταν. Έντονη κλιμάκωση της ύφεσης σημειώθηκε στην Βραζιλία και την Ρωσία, φθάνοντας σε αμφότερες στην περιοχή του 5,0%.

Στο τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους εκτιμάται ότι οι μεγαλύτερες οικονομίες διατήρησαν την ταχύτητα που κέρδισαν στα προηγούμενα τρίμηνά του, ενώ οι αναπτυσσόμενες απώλεσαν εκ νέου την αναπτυξιακή δυναμική τους. Ο μη διαφαινόμενος προσεχώς περιορισμός της παραγωγής πετρελαίου, κυρίως από τον OPEC, οδήγησε σε νέα φάση υποχώρησης

των τιμών του πετρελαίου, ασκώντας πλέον έντονες πιέσεις στα δημοσιονομικά και εμπορικά ισοζύγια χωρών – παραγωγών πετρελαίου. Καθώς αυτές δεν ήταν προετοιμασμένες για τέτοιας έκτασης απώλειες στις εξαγωγές τους, παρουσιάζουν ισχυρή εξασθένηση και της εγχώριας ζήτησής τους, καθώς και έντονη επιδείνωση των αποτελεσμάτων των επιχειρήσεών τους. Στον αντίποδα, οι αναπτυσσόμενες οικονομίες συνέχισαν να επωφελούνται από την πτώση των τιμών του πετρελαίου. Πάντως, η αύξησή της ζήτησής τους δεν είναι αντίστοιχη της μείωσης των τιμών, μάλλον αντανακλώντας τις επιπτώσεις της κρίσης των προηγούμενων ετών στη ρευστότητα επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Την ανάπτυξή τους, ιδίως στην Ευρωζώνη και την Ιαπωνία, ευνοεί η υποστηρικτική νομισματική πολιτική που εφαρμόζεται. Υπό αυτές τις τάσεις, **η εκτίμηση στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση για διεύρυνση του ΑΕΠ των ανεπτυγμένων οικονομιών πέρυσι κατά 2,0% το 2015, ελαφρώς ταχύτερα από ότι το 2014 (+1,8%) δεν μεταβάλλεται. Αντιθέτως, αναθεωρείται οριακά επί τα χείρω η αντίστοιχη πρόβλεψη για τις αναπτυσσόμενες, στο 4,2% (από 4,6% πρόπερι).** Ακολούθως, η αύξηση της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο του 2015 δεν υπερέβη το 3,0%, ενδεχόμενο το οποίο δεν αποκλειόταν έως το προηγούμενο τρίμηνο, έναντι μεγέθυνσης 3,4% το 2014.

Επιστροφή της ελληνικής οικονομίας σε ύφεση στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι

Το ΑΕΠ υποχώρησε στο τρίτο τρίμηνο του 2015, για πρώτη φορά από τις αρχές του 2014, κατά 1,1%, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Στο ίδιο τρίμηνο πρόπερσι, είχε σημειωθεί παραπλήσιας έκτασης αύξηση του ΑΕΠ (+1,2%). Ωστόσο, στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου πέρυσι, η τάση του εγχώριου προϊόντος παρέμεινε οριακά ανοδική (+0,1%), έναντι αύξησης κατά 0,6% στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2014.

Η κορύφωση της ανησυχίας κατόπιν της προκήρυξης του δημοψηφίσματος για την έκβαση των διαπραγματεύσεων με τους δανειστές και ευρύτερα, για το μέλλον της Ελλάδας, καθώς και οι επιπτώσεις των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, οδήγησαν σε επανάκαμψη της ύφεσης στην ελληνική οικονομία, από την αρνητική επίδραση που είχαν στις επενδύσεις και τις εξαγωγές υπηρεσιών, πρωτίστως των μεταφορικών. Η οξύτατη αβεβαιότητα απέτρεψε τη μείωση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών, ενώ πλέον αισθητές έγιναν οι επιπτώσεις των capital controls στην πλευρά των εισαγωγών, επιδρώντας ανασχετικά στην επιδείνωση του ελλείμματος του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα. Ωστόσο, η πτώση του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο πέρυσι ήταν αρκετά ηπιότερη της προβλεπόμενης, γεγονός που οφείλεται στο ότι μάλλον η επιβολή τους ήταν σε κάποιο βαθμό αναμενόμενη από σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων και

των νοικοκυριών και ακολούθως είχαν εν μέρει προετοιμαστεί για αυτή (πχ. εκτεταμένη απόσυρση καταθέσεων από τις τράπεζες). Επίσης, δεν σημειώθηκαν σπασμωδικές αντιδράσεις στην κοινωνία.

Αναλυτικά σε ότι αφορά τις τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο πρώτο εννιαμήνο του 2015, η **εγχώρια κατανάλωση ήταν 0,6% υψηλότερη από ότι στην αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους**, όταν είχε αυξηθεί οριακά (+0,2%). Η άνοδος των καταναλωτικών δαπανών προήλθε κυρίως από τη συνεχή διεύρυνση της **κατανάλωσης των νοικοκυριών**, ελαφρώς περισσότερο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+0,9% κατά μέσο όρο, έναντι +0,6%). Μικρή αύξηση παρουσίασε και η **δημόσια κατανάλωση** σε δύο από τα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, όμως η πτώση της στο δεύτερο τρίμηνο επέφερε την οριακή μείωσή της στο σύνολο του εννιαμήνου (-0,2%).

Σε ότι αφορά τις επενδύσεις, η υποχώρησή τους στο δεύτερο τρίμηνο της περασμένης χρονιάς, ύστερα από ένα έτος συνεχούς ανόδου, συνεχίστηκε και κλιμακώθηκε στο αμέσως επόμενο. Ως αποτέλεσμα της έντονης κάμψης τους στα δύο από τα τρία πρώτα τρίμηνα του προηγούμενου έτους, **οι επενδύσεις συρρικνώθηκαν κατά 11,6% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2015, έναντι πολύ ηπιότερης αύξησης στην αντίστοιχη περίοδο του 2014 (+2,2%)**. Η εκτεταμένη μείωση των επενδύσεων στη διάρκεια του αρχικού εννιαμήνου πέρυσι, προήλθε κυρίως από τον περιορισμό των αποθεμάτων (-€967 εκατ.) και λιγότερο από τη μείωση του σχηματισμού πάγιου

κεφαλαίου (-€212 εκατ. ή -1,4%). Επισημαίνεται ότι, **παρά την υψηλή πολιτική αβεβαιότητα κατά το αρχικό εξάμηνο πέρυσι, οι επιχειρήσεις δεν μείωσαν στη διάρκειά του τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου.** Οι πρωτοφανείς πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν, κορυφώνοντας τη ρευστότητα, έπληξαν καίρια την επενδυτική διάθεση (-€991 εκατ. στο γ' τρίμηνο).

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, **οι εξαγωγές υποχώρησαν στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου, για πρώτη φορά τα τελευταία έξι χρόνια, κατά 2,5%, ύστερα από την ισχυρή προπέρσινη άνοδό τους στην συγκεκριμένη περίοδο, κατά 6,4%.** Παρά τη συνεχή αύξηση των εξαγωγών αγαθών σε αυτό το χρονικό διάστημα, έστω με μικρό ρυθμό και μετά τα capital controls, καθώς και την οριακή διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών στο πρώτο εξάμηνο του 2015, η κατακόρυφη πτώση των δευτέρων τους καλοκαιρινούς μήνες (-25%), από την καθίζηση των εξαγωγών μεταφορών, οδήγησε σε μείωση το σύνολο των εξαγωγών στο εννιάμηνο.

Οι **εισαγωγές**, τόσο των αγαθών, όσο και των υπηρεσιών, υποχώρησαν από το δεύτερο περυσινό τρίμηνο, όμως η πτώση τους κλιμακώθηκε απότομα στο αμέσως επόμενο τρίμηνο (-20%). Ακολούθως, οι εισαγωγές ήταν κατά 5,0% λιγότερες στο εννιάμηνο από ότι πρόπερσι, αντισταθμίζοντας την ισοποσοστιαία αύξησή τους ένα χρόνο νωρίτερα (+5,1%). **Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων σε εξαγωγές - εισαγωγές, το έλλειμμα του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα σε ενθνηκολο-**

γιστικούς όρους ελαττώθηκε κατά 37,3%, στα €2,0 δισεκ. (1,4% του ΑΕΠ), έναντι ελλείμματος €3,2 δισεκ. (3,6%) στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2014.

Κλιμάκωση της ύφεσης στο τελευταίο τρίμηνο του 2015 – Μικρή πτώση του ΑΕΠ στο σύνολο του έτους

Η συμφωνία της 11^{ης} Αυγούστου 2015 με τους επίσημους δανειστές επί ενός νέου προγράμματος και η επανεκλογή της κυβέρνησης στις βουλευτικές εκλογές που ακολούθησαν, διαμορφώνουν το πλαίσιο των πολιτικοοικονομικών εξελίξεων έκτοτε. Σε αυτές κυριαρχούν οι διαπραγματεύσεις με τους επίσημους δανειστές και οι πράξεις πολιτικής για την υλοποίηση του καινούργιου Προγράμματος. Παρότι έχει πραγματοποιηθεί σημαντικό μέρος των προαπαιτούμενων ενεργειών για την πρώτη αξιολόγησή του, απομένουν ορισμένες, με την πλέον σημαντική να είναι μια νέα μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος.

Η υλοποίηση του νέου Προγράμματος, που ξεκίνησε με την εφαρμογή μέτρων και μεταρρυθμίσεων που αποτελούν προαπαιτούμενα, επιτρέπει την τακτική χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους και την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, απομακρύνοντας το ενδεχόμενο μιας στάσης πληρωμών και αποκλιμακώνοντας την έντονη αβεβαιότητα για τις προοπτικές της Ελλάδας. Από την άλλη πλευρά, τα ληφθέντα δημοσιονομικά μέτρα (περικοπές επικουρικών συντάξεων, αύξηση ΦΠΑ), πλήττουν από το τελευταίο περυσινό τρίμηνο το διαθέσιμο πραγματικό

εισόδημα των νοικοκυριών. Οι πρόσφατες μεταβολές στο καθεστώς προστασίας των δανειοληπτών, που συμπεριλαμβάνονταν στις προαπαιτούμενες δράσεις, επηρέασαν τμήμα των νοικοκυριών το τελευταίο δίμηνο της προηγούμενης χρονιάς και εν μέρει θα καθορίσουν τις αποφάσεις τους και το 2016.

Σε ότι αφορά τη ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζικών ιδρυμάτων χωρίς δυσχέρειες, με τις συνολικές κεφαλαιακές τους ανάγκες να προσδιορίζονται από το stress test της ΕΚΤ σε επίπεδο σαφώς χαμηλότερο από το μέγιστο προβλεπόμενο στην καταρχήν συμφωνία της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης τον Ιούλιο, αίρει την ανησυχία για την κεφαλαιακή τους επάρκεια. Πάντως, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της ΤτΕ, δεν έχει σημειωθεί επιστροφή καταθέσεων από τον ιδιωτικό τομέα μετά τον περασμένο Ιούλιο, έως και τον Νοέμβριο, καθώς το σύνολο των καταθέσεων του έχει διευρυνθεί μόλις κατά €70 εκατ. σε αυτό το χρονικό διάστημα. Με τις καταθέσεις μεν σταθεροποιημένες, δε σε πολύ χαμηλό επίπεδο και επιπλέον λόγω της αξιολόγησης της κεφαλαιακής τους επάρκειας και κατόπιν της ανακεφαλαιοποίησής τους, τα τραπεζικά ιδρύματα περιόρισαν περαιτέρω την παροχή πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις επιταχύνθηκε στο 6,3% στην περίοδο Αυγούστου – Νοεμβρίου, από 2,0% στο περυσινό δεύτερο τρίμηνο. Δεν μεταβλήθηκε προς τα νοικοκυριά και τα

ιδιωτικά μη – κερδοσκοπικά ιδρύματα και διαμορφώθηκε λίγο υψηλότερα από 3,0% στην ίδια περίοδο. Προφανώς, η χαμηλή σύναψη νέων δανείων με επιχειρήσεις θα επιδράσει ανάλογα στην επενδυτική τους δραστηριότητα στο τέλος του 2015.

Περιοριστικά στις επενδύσεις θα επενεργήσει και η έντονη κλιμάκωση της πτώσης στην οικοδομική δραστηριότητα. Τα οικοδομικά έργα περιορίστηκαν αισθητά, τόσο σε όγκο (-25,3%), όσο και σε επιφάνεια (-21,7%) στην περίοδο Αυγούστου – Οκτωβρίου. Εκτός από τους χρηματοδοτικούς περιορισμούς, η αναγγελθείσα αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών ακινήτων επενέργησε ανασταλτικά στην οικοδομική δραστηριότητα.

Την κάμψη των επενδύσεων σε αυτή την περίοδο θα περιορίσει η έντονη επιτάχυνση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ), καθώς στο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε το 66% των πληρωμών του 2015 (ή €4,24 δισεκ.). Η πολύ οπισθοβαρής υλοποίηση του ΠΔΕ θα τονώσει τις επενδύσεις και φέτος.

Ευρύτερα στο δημόσιο τομέα, το τρίμηνο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου, όταν είχε ομαλοποιηθεί η χρηματοδότηση του κράτους, σημειώθηκε διεύρυνση των πρωτογενών δαπανών σε σχέση με την ίδια περίοδο πρόπερσι κατά 7,8%, σε αντίθεση με την έντονη συγκράτησή τους στους προηγούμενους μήνες. Αυτή προέρχεται, μεταξύ άλλων, και από την αύξηση δαπανών οι οποίες εμπίπτουν στη δημόσια κατανάλωση. Συνεπώς, αναμέ-

νεται να επηρεάσουν την τάση της στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η καθοριστική επίδραση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων κατά το τρίτο περυσινό τρίμηνο σε αμφότερες τις εισαγωγές και τις εξαγωγές αναμένεται ότι παρέμεινε ισχυρή έως το τέλος της περασμένης χρονιάς. Από τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, τα οποία αφορούν μόνο στον πρώτο μήνα του τέταρτου τριμήνου, η μείωση των εξαγωγών αγαθών - υπηρεσιών κλιμακώνεται τον Οκτώβριο. Πλέον σε όλες τις βασικές κατηγορίες προϊόντων σημειώνεται υποχώρηση, ακόμα και στις εξαγωγές εξαιρουμένων πλοίων - καυσίμων, τάση η οποία επιβεβαιώνεται και για τον Νοέμβριο από τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Η κάμψη είναι ισχυρότερη στις υπηρεσίες από ότι στα αγαθά, λόγω τις έντονης συρρίκνωσης των υπηρεσιών μεταφορών, ενώ υποχωρούν ελαφρώς και οι εισπράξεις από τον τουρισμό. Στο σκέλος των εισαγωγών, η πτώση επιβραδύνεται ελαφρώς, λόγω της μικρής χαλάρωσης των capital controls (π.χ. δυνατότητα αποστολής εμβασμάτων έως €500 μηνιαίως από ιδιώτες, χωρίς αιτιολόγηση), ωστόσο παραμένει μεγαλύτερη από εκείνη στις εξαγωγές.

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω πολιτικο-οικονομικές εξελίξεις και τις τάσεις σε βραχυχρόνιους δείκτες στις προβλέψεις για το τελευταίο τρίμηνο του 2015 και το σύνολό του, τα δημοσιονομικά μέτρα που επιβλήθηκαν στο πλαίσιο του νέου Προγράμματος (αύξηση ΦΠΑ, περικοπές

συντάξεων), καθώς και η επιδείνωση των προσδοκιών των νοικοκυριών από άλλες υλοποιημένες – επερχόμενες πολιτικές (ασφαλιστικό, καθεστώς προστασίας δανειοληπτών κ.ά.), **εκτιμάται ότι οδήγησαν σε μείωση των καταναλωτικών εξόδων του ιδιωτικού τομέα στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015. Όμως, εξαιτίας της ανόδου τους στα προηγούμενα τρίμηνα, οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών ενισχύθηκαν οριακά στο σύνολο του περασμένου έτους, περίπου κατά 0,4%, πάρα ταύτα λιγότερο από ότι πρόπερσι (0,7%).**

Στο σκέλος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης από το δημόσιο τομέα, η αύξηση των καταναλωτικών του εξόδων (π.χ. μισθολογική δαπάνη), εντός της γενικότερης διεύρυνσης των πρωτογενών δημόσιων δαπανών από τον Σεπτέμβριο, μάλλον ενίσχυσε την άνοδο της **δημόσιας κατανάλωσης** στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου. Την αύξησή τους διευκολύνει και το χαμηλό επίπεδό τους – βάση σύγκρισης στο τελευταίο τρίμηνο του 2014. **Η υψηλότερη δημόσια καταναλωτική δαπάνη στο τέλος του 2015 θα αντισταθμίσει την περιστολή της στο δεύτερο τρίμηνό του, με αποτέλεσμα αυτή να διευρυνθεί ελαφρώς έναντι του 2014, κατά 0,5%, ενδεχομένως και παραπάνω.**

Η χρηματοδοτική στενότητα εξαιτίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζικών ιδρυμάτων, που μετριάστηκε από την επιτάχυνση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, αλλά κυρίως η

αναμονή από τις επιχειρήσεις για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων επί θεμάτων που τις επηρεάζουν άμεσα (π.χ. εργοδοτικές εισφορές) και γενικότερα, για την πρόοδο υλοποίησης του νέου προγράμματος, επενέργησαν έντονα ανασταλτικά στις **επενδύσεις** τους τελευταίους μήνες του 2015, επιτείνοντας την ισχυρή πτώση τους ήδη από το δεύτερο τρίμηνό του. **Στο σύνολο του περασμένου έτους, οι επενδύσεις θα διαμορφωθούν στην περιοχή των €20 δισεκ. (σταθερές τιμές), παρουσιάζοντας μείωση της τάξης του 12,5%, κατόπιν της διεύρυνσής τους κατά 9,8% πρόπερσι.**

Στον **εξωτερικό τομέα της οικονομίας**, ως πλέον πιθανό θεωρείται ότι η κάμψη των εξαγωγών αγαθών κλιμακώθηκε στο τέταρτο τρίμηνο από την υποχώρηση και των εξαγωγών εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων, για πρώτη φορά εντός του περασμένου έτους. Η έντονη πτώση στις μεταφορικές υπηρεσίες περιόρισε τις εξαγωγές υπηρεσιών, οι οποίες δεν ευνοήθηκαν από την εκτεταμένη τουριστική περίοδο. Την υποχώρηση σε αμφότερα τα σκέλη των εξαγωγών θα οξύνει στο τελευταίο τρίμηνο το αποτέλεσμα βάσης από το υψηλό επίπεδό τους στην ίδια περίοδο του 2014. **Κατόπιν της έντονης μείωσης και στο τρίτο τρίμηνο, οι εξαγωγές υποχώρησαν το 2015, για πρώτη φορά από το 2010, κατά 4,5 -5%, ενώ το 2014 διευρύνθηκαν κατά 7,5%.**

Στην πλευρά των **εισαγωγών**, η κατακόρυφη μείωσή τους μετά τους ελέγχους στην κίνηση κεφαλαίων,

αποκλιμακώθηκε στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, από τη μικρή χαλάρωσή τους. Πάρα ταύτα, η υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης και κυρίως των επενδύσεων στο τέλος του 2015, σε συνδυασμό και σε αυτό το σκέλος του εξωτερικού ισοζυγίου με το αρνητικό αποτέλεσμα βάσης από την ισχυρή άνοδο πρόπερσι, θα διατηρήσουν την πτώση των εισαγωγών σε υψηλό επίπεδο. **Στο σύνολο του 2015, η συρρίκνωση των εισαγωγών εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε μεταξύ 7-7,5%, περίπου όσο αυξήθηκαν πρόπερσι (+7,8%).**

Ανεξάρτητα από τις επιμέρους τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο τελευταίο τρίμηνο του 2015, η αρκετά ηπιότερη της αναμενόμενης μετά τα capital controls πτώση του ΑΕΠ στην ελληνική οικονομία, η οποία αντανακλά το ότι η επιβολή τους ήταν σε κάποιο βαθμό αναμενόμενη από σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, μετρίασε την υφεσιακή επίδρασή τους. **Συνεκτιμώντας τη σχετικά χαμηλή υποχώρηση του ΑΕΠ στο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, η ένταση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία θα είναι σαφώς χαμηλότερη της αναμενόμενης μετά την επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ εκτιμάται ότι υποχώρησε κατά 0,5% το 2015.**

Όξυνση της ύφεσης το 2016, από συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής και αβεβαιότητα για τις διαδοχικές διαπραγματεύσεις

Όπως είναι πλέον αναμενόμενο, η εφαρμογή του τρίτου Προγράμματος θα αποτελέσει το επίκεντρο των πολιτικο-οικονομικών γεγονότων εγχωρίως στο τρέχον έτος. Πλέον κρίσιμο και καθοριστικό των εξελίξεων οι οποίες θα λάβουν χώρα, θεωρείται το σκέλος του που αφορά στις μεταρρυθμίσεις (κοινωνικής ασφάλισης, φορολογικού συστήματος, αγορών). Το εύρος των επερχόμενων - προαναγγελλμένων παρεμβάσεων θα επηρεάσει τη μεγάλη πλειονότητα των οικονομικών μονάδων, τόσο στην πλευρά των νοικοκυριών, όσο και σε εκείνη των επιχειρήσεων.

Παρότι ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά της νέας παρέμβασης στο δημόσιο χρέος κατόπιν της ολοκλήρωσης της τρέχουσας αξιολόγησης έχουν προδιαγραφεί στη συμφωνία της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης στις 12 Ιουλίου 2015 (επέκταση περιόδων χάριτος και αποπληρωμής), η σχετική διαπραγμάτευση προβλέπεται ότι θα είναι η πλέον κομβική για την εφαρμογή του Προγράμματος φέτος. Αναμένεται να αναδειχθούν εκ νέου οι διαφορετικές προσεγγίσεις για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους, επιτείνοντας την αναμονή – αβεβαιότητα εντός και εκτός της χώρας για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων.

Η δραστηριότητα του τραπεζικού συστήματος ύστερα από τη νέα ανακεφαλαιοποίησή του θα είναι μια από

τις βασικές παραμέτρους που θα καθορίσουν την τάση της ελληνικής οικονομίας το 2016. Στην αρχή του έτους, οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων παραμένουν σημαντικοί, ενώ τα νέα μέτρα θα περιορίσουν εκ νέου το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και τα κεφάλαια των επιχειρήσεων, οξύνοντας περαιτέρω την ανάγκη άντλησης ρευστότητας, η οποία ήταν ήδη επιτακτική, μετά από πεντέμισι χρόνια δημοσιονομικής προσαρμογής.

Αυξημένη βαρύτητα σε σχέση με το παρελθόν στις οικονομικές προοπτικές εγχωρίως θα έχουν οι διεθνείς εξελίξεις, όπως οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις στην Μέση Ανατολή.

Συγκεκριμένα, εκτός από τα δημοσιονομικά μέτρα του δεύτερου περυσινού εξαμήνου, τις αποφάσεις των νοικοκυριών θα επηρεάσουν οι επερχόμενες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα, στη φορολογία εισοδήματος, οι πρόσφατες μεταβολές στο καθεστώς προστασίας των δανειοληπτών, καθώς και ενδεχόμενες αναθεωρήσεις στη φορολογία της κινητής και ακίνητης περιουσίας. Μετά τον περασμένο Ιούλιο και ως το τέλος του προηγούμενου έτους, οι προσδοκίες τους, όπως αποτυπώνονται στο δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης της Ευρ. Επιτροπής, βρίσκονταν πλησίον του χαμηλότερου επιπέδου τους την τελευταία διετία, αντανακλώντας την ανησυχία τους και την κατάσταση αναμονής στην οποία βρίσκονται, έναντι των μέτρων και των μεταρρυθμίσεων.

Κατόπιν της ανακεφαλαιοποίησής του, το τραπεζικό σύστημα μπορεί να συμβάλει

σταδιακά στην αναθέρμανση της οικονομίας. Οι ενέργειές του θα εξαρτηθούν από την πρόοδο υλοποίησης του Προγράμματος, η οποία θα εξομαλύνει τη χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους, απομακρύνοντας την περυσινή πρωτοφανή στενότητα ρευστότητας. Μια σχετικά ομαλή εφαρμογή του νέου Προγράμματος, σε συνδυασμό με μια νέα διευθέτηση του δημόσιου χρέους, μπορούν να οδηγήσει σε επαναποδοχή των κρατικών ομολόγων που κατέχουν οι τράπεζες ως εγγυήσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για την παροχή ρευστότητας, σε επιστροφή καταθέσεων οι οποίες αποσύρθηκαν από το τραπεζικό σύστημα από τον Δεκέμβριο του 2014, και μεταγενέστερα, να καταστήσει εφικτή την πρόσβαση στο Πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης της ΕΚΤ. Αυτές οι εξελίξεις θα ενισχύσουν τη δυνατότητα του τραπεζικού συστήματος να παρέχει πιστώσεις και θα επιταχύνουν την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων.

Υπό την υπόθεση της ομαλής υλοποίησης του τρίτου Προγράμματος, οι δαπάνες του ελαφρώς διευρυμένου σε σχέση με πέρυσι Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (+350 εκατ., στα €6,75 δισεκ.), θα είναι πιθανότατα περισσότερο εμπροσθοβαρείς από πέρυσι, τονώνοντας έτσι την επενδυτική δραστηριότητα. Ενίσχυση της ρευστότητας της επιχειρήσεων το 2016 από το κράτος θα επέλθει δευτερευόντως από την ανακοπή της διεύρυνσης των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεών του και την επιτάχυνση της αποπληρωμής τους.

Πρόσθετη συμβολή στις επενδύσεις μπορεί να προέλθει από την επανεκκίνηση του

προγράμματος αποκρατικοποιήσεων – αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου. Ωστόσο, ακόμα και εάν υλοποιηθούν πλήρως οι σχεδιασμένες για φέτος δραστηριότητες του ΤΑΙΠΕΔ, θα οδηγήσουν σε πραγματοποίηση επενδύσεων ως επί το πλείστον από το 2017. Η σύσταση ενός νέου, ανεξάρτητου ταμείου για την ανάδειξη της αξίας των περιουσιακών στοιχείων του ελληνικού δημοσίου, ενδεχομένως να οδηγήσει σε προσωρινή παύση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων.

Όμως, οι δυνητικοί επενδυτές θα σταθμίσουν κατά τη λήψη των σχετικών αποφάσεών τους όχι μόνο τους περισσότερους διαθέσιμους πόρους και επενδύσεις με σημαντικές προοπτικές, αλλά και άλλους παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν την αποδοτικότητα των επενδύσεων τους. Σε αυτούς συγκαταλέγονται: i) η μέσο - μακροπρόθεσμη σταθερότητα της ελληνικής οικονομίας, η οποία εξαρτάται από την προοπτική συνέχισης της δημοσιονομικής προσαρμογής, ii) τα χαρακτηριστικά και η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος, κατόπιν της επερχόμενης αναμόρφωσής του, iii) η έμφαση της εφαρμογής του Προγράμματος πέρα από τα δημόσια οικονομικά, στις διαρθρωτικές αλλαγές σε κλάδους και επαγγέλματα για την ενίσχυση του ανταγωνισμού, αλλά και iv) εξωγενείς παράγοντες, όπως το ενεργειακό κόστος, η γεωπολιτική κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή, η πορεία της ανάκαμψης στην Ευρωζώνη.

Συνοψίζοντας τις εκτιμώμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το τρέχον

έτος, η υποχώρηση της **ιδιωτικής κατανάλωσης** που ξεκίνησε στο τέλος του 2015 θα συνεχιστεί και θα κλιμακωθεί, από την εφαρμογή των μέτρων του προηγούμενου φθινοπώρου καθ' όλο το έτος, καθώς και ενδεχόμενων νέων τα οποία θα περιορίσουν το διαθέσιμο εισόδημα (περικοπές συντάξεων, μεταβολές φορολογίας εισοδήματος). Η επανεκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής θα περιστείλει τη **δημόσια κατανάλωση**. Στο πεδίο των **επενδύσεων**, οι δυνατότητες άντλησης ρευστότητας θα καλυτερεύσουν κατόπιν της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και από την εξομάλυνση της υλοποίησης του ΠΔΕ. Ωστόσο, η αναθέρμανση του επενδυτικού κλίματος θα εξαρτηθεί από την ουσιαστική υλοποίηση της καινούργιας συμφωνίας, κυρίως των διαρθρωτικών αλλαγών που περιλαμβάνει, όπως επίσης από τις επερχόμενες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα και την άμεση φορολογία. Η επικείμενη αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών ακινήτων και οι αλλαγές στη φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας, θα επενεργήσουν ανασταλτικά στην οικοδομική δραστηριότητα, τουλάχιστον έως ότου διασαφηνιστεί το τι θα ισχύει. Οι **εξαγωγές** θα διευρυνθούν σε μικρό βαθμό, από την -πλέον πιθανή- σταδιακή άρση των capital controls, την κάμψη των περιοριστικών πιέσεων από τα πετρελαιοειδή και την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε σημαντικούς για την Ελλάδα εξαγωγικούς προορισμούς. Καθώς η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις θα εξασθενήσουν εκ νέου, οι **εισαγωγές** θα υποχωρήσουν, παρότι η εκτεταμένη μείωσή τους στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 οφειλόταν στα

capital controls, επομένως η κάλυψη της εισαγωγικής ζήτησης έχει μετακυληθεί στο μέλλον, όταν αυτά θα αρθούν σε μεγάλο βαθμό. **Υπό την επίδραση των παραπάνω τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2016, αυτό αναμένεται να περιοριστεί κατά 1,5%.**

Σε τροχιά επίτευξης στόχων ο Κρατικός Προϋπολογισμός εν μέρει από αύξηση ληξιπρόθεσμων οφειλών

Όπως είχε τονιστεί στην προηγούμενη έκθεση για την ελληνική οικονομία, για την επίτευξη των αναθεωρημένων στόχων βάσει του Προσχεδίου του Προϋπολογισμού του 2016, τόσο στην πλευρά των εσόδων, όσο και σε εκείνη των δαπανών, απαιτούνταν σημαντικές υπερβάσεις. Σύμφωνα με τα **προσωρινά στοιχεία εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού** στο σύνολο του 2015, τα **έσοδά του υπολείπονταν κατά €1,67 δισεκ.** του στόχου στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2016. Όμως, στις δαπάνες σημειώθηκε υπέρβαση του σχετικού στόχου, κατά **€713 εκατ.** Ακολούθως, το **πρωτογενές αποτέλεσμα του Κρατικού Προϋπολογισμού** ήταν θετικό και διαμορφώθηκε στα €2,27 δισεκ., έναντι εκτίμησης €3,26 δισεκ. στην Εισηγητική Έκθεση του φετινού προϋπολογισμού, **ήταν δηλαδή χειρότερο του αναμενόμενου κατά €990 εκατ.** Ίδιας έκτασης υστέρηση σημειώθηκε στο **έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού**, το οποίο διαμορφώθηκε στα €3,53 δισεκ.

Καθώς η πρώτη αξιολόγηση του νέου Προγράμματος διαρκεί περισσότερο από την αρχικά προγραμματισμένη διάρκεια της, τα έσοδα του προϋπολογισμού περιορίστηκαν από τη **μη είσπραξη αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του ελληνικού δημοσίου** στα χαρτοφυλάκια των κεντρικών τραπεζών του Ευρωσυστήματος (ANFA's & SMP's) ύψους €3,59 δισεκ., οι οποίες είχαν ληφθεί υπόψη στον προσδιορισμό του στόχου από εσόδων το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού του 2016, όμως δεν περιλαμβάνονταν στον αρχικό σχεδιασμό, στον Προϋπολογισμό του 2015. Από την άλλη πλευρά, η συγκράτηση των δαπανών που επιτεύχθηκε οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη **σημαντική διεύρυνση των ληξιπρόθεσμων οφειλών του δημοσίου**, οι οποίες αυξήθηκαν κατά €1,97 δισεκ. στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου–Νοεμβρίου πέρυσι, στα €5,01 δισεκ.

Από τα προσωρινά στοιχεία για το 2015 προκύπτει **υστέρηση και στα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού προ επιστροφών φόρων**, κατά €2,47 δισεκ., παρά τα πρόσθετα φορολογικά μέτρα του Ιουλίου - Αυγούστου (αύξηση ΦΠΑ, υψηλότερη προκαταβολή φόρου από επιχειρήσεις - ελεύθερους επαγγελματίες - αγρότες, αύξηση φόρων πολυτελείας κ.λπ.). Στα αναλυτικά στοιχεία, που είναι διαθέσιμα έως τον Νοέμβριο και παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση, αναδεικνύονται οι πηγές υστέρησής τους.

Υποχώρηση της ανεργίας για δεύτερο έτος το 2015 – Ανάκαμψη το 2016

Η κορύφωση της πολιτικής αβεβαιότητας στο τρίτο τρίμηνο του 2015 και οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων δεν επενέργησαν αρνητικά στην αγορά εργασίας, τουλάχιστον σε πρώτη φάση. Ωστόσο, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας έπονται εκείνων στην παραγωγική δραστηριότητα με χρονική υστέρηση 2-3 τριμήνων. **Η ανεργία διαμορφώθηκε στο 24,0% το τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, 1,5 ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα από ότι στην ίδια περίοδο του 2014.** Έτσι, συνεχίστηκε η εξασθένησή της καθ' όλο το πρώτο εννιάμηνο, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο 25,1% σε αυτό το χρονικό διάστημα, έναντι 26,6% στην αντίστοιχη περίοδο του 2014. Η νέα ανάσχεση της ανεργίας το καλοκαίρι προήλθε, όπως στα προηγούμενα τρίμηνα, από τη διεύρυνση της απασχόλησης στο Χονδρικό-λιανικό εμπόριο-επισκευές οχημάτων/μοτοσικλετών (+46,5 χιλ.), στον Τουρισμό (+28,4 χιλ.), αλλά – για πρώτη φορά- και στη Μεταποίηση (+31,1 χιλ.).

Η περιοριστική επίδραση στην ανεργία της απασχόλησης στον Τουρισμό θα συνεχιστεί στην περισσότερη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2015, ηπιότερα από ότι την ίδια περίοδο πρόπερσι, καθώς και τότε η σχετικά υψηλή τουριστική κίνηση διατηρήθηκε έως τους τελευταίους μήνες του έτους. Επίσης, θα διατηρηθεί τμήμα της αύξησης στο τρίτο τρίμηνο των θέσεων εργασίας στη Βιομηχανία και στο Λιανικό – Χονδρικό Εμπόριο, καθώς η ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής φαίνεται ότι ήταν πρόσκαιρη, ενώ ο

δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο συνεχίζει να υποχωρεί ελαφρώς στο ίδιο χρονικό διάστημα. Ακολουθως, **η ανεργία θα ανέλθει στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015, λιγότερο από ότι στο παρελθόν και θα διαμορφωθεί στο σύνολο του προηγούμενου έτους στην περιοχή του 25%, μιάμιση ποσοστιαία μονάδα χαμηλότερα από ότι το 2014.**

Το τρέχον έτος, η ύφεση στην ελληνική οικονομία, κυρίως από εξασθένηση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης, θα αναστρέψει την υποχώρηση της ανεργίας σε κλάδους οι οποίοι παράγουν προϊόντα – υπηρεσίες για τον τελικό καταναλωτή, όπως το Λιανικό Εμπόριο και η Εστίαση, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική στην αύξηση της απασχόλησης το 2014-2015. Ειδικά σε ότι αφορά τον τομέα του Τουρισμού, καθώς δεν αναμένεται σημαντική αύξηση της δραστηριότητάς του, η εκτεταμένη δημιουργία θέσεων εργασίας των προηγούμενων ετών δεν θα συνεχιστεί. Στις Κατασκευές, είναι αρκετά πιθανή μια τονωτική επίδραση στην απασχόληση από τα δημόσια έργα, η οποία θα μετριαστεί από τη νέα κάμψη στην οικοδομή. **Συνεκτιμώντας τις παραπάνω επιμέρους επιδράσεις στην απασχόληση, το συνολικό ισοζύγιο κρίνεται αρνητικό, γεγονός το οποίο αναμένεται να επιφέρει ήπια διεύρυνση της ανεργίας φέτος, στην περιοχή του 25,5%.**

Αποκλιμάκωση αποπληθωρισμού στο τέλος του 2015 από αύξηση του ΦΠΑ – Ήπια αύξηση τιμών το τρέχον έτος

Ο αποπληθωρισμός αποκλιμακώθηκε έντονα στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, στο 0,6%. Η επιβράδυνσή του μετά το πρώτο επτάμηνο του 2015, στο οποίο ήταν σταθερά υψηλότερος του 2,0%, αντανakλά τις επιδράσεις στις τιμές της αύξησης του ΦΠΑ. Άλλωστε, οι κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών Διατροφή – Μη Αλκοολούχα Ποτά, Καπνός – Αλκοολούχα Ποτά και Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια, οι οποίες κυρίως επηρεάστηκαν από τις μεταβολές στο ΦΠΑ τον Ιούλιο, ήταν στο δεύτερο εξάμηνο εκείνες με τη μεγαλύτερη αύξηση τιμών. Στον αντίποδα, η νέα εξασθένηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου από τις αρχές του φθινοπώρου, διατήρησε την υψηλότερη μεταξύ των ομάδων αγαθών – υπηρεσιών που περιλαμβάνονται στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή υποχώρηση των τιμών στη Στέγαση και στις Μεταφορές, αποτρέποντας περαιτέρω εξασθένηση του αποπληθωρισμού. **Στο σύνολο του περασμένου έτους, ο ρυθμός μείωσης των τιμών διαμορφώθηκε στο 1,7%, από 1,3% το 2014, αποπληθωρισμός ο οποίος ήταν ο εντονότερος τουλάχιστον από το 1960.**

Η ανασχετική επίδραση της αύξησης του ΦΠΑ στον αποπληθωρισμό στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί φέτος, τουλάχιστον έως τη συμπλήρωση ενός έτους από την εφαρμογή του μέτρου. Από την άλλη πλευρά, η υποχώρηση του διαθέσιμου

εισοδήματος λόγω των δημοσιονομικών μέτρων στο πλαίσιο του νέου Προγράμματος και ενδεχόμενων πρόσθετων (π.χ. νέες μειώσεις συντάξεων, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών, αλλαγές στη φορολογία εισοδήματος), θα περιορίσει τις όποιες πληθωριστικές πιέσεις, χωρίς να τις αναχαιτίσει. Η νέα υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου επίσης θα επενεργήσει ανασχετικά σε μια σημαντική αύξηση των τιμών, ωστόσο καθώς η έκτασή της είναι μικρότερη της περυσινής και εξαιτίας της υψηλής φορολόγησης των καυσίμων, η επίδρασή της δεν θα είναι εξίσου αισθητή όσο το 2015. Επομένως, **οι τιμές θα αυξηθούν το τρέχον έτος, μετά από τρία έτη συνεχούς αποπληθωρισμού, με την άνοδό τους να αναμένεται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ 0,5-1%.**

Ειδική Μελέτη: «Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα»

Στην προσπάθεια εξορθολογισμού των δημόσιων οικονομικών και επιστροφής της ελληνικής οικονομίας σε αναπτυξιακή πορεία, βασικό ρόλο - μεταξύ άλλων - διαδραματίζει η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων, μέσω του περιορισμού της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Ένα από τα διαθέσιμα μέσα για τον περιορισμό της παραοικονομίας είναι και η χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την πραγματοποίηση συναλλαγών. Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής (ΗΜΠ) συνεπάγεται ότι η συναλλαγή καταγράφεται στα τραπεζικά πληροφορικά συστήματα, διευκολύνοντας το φορολογικό έλεγχο των συναλλαγών και των εισοδημάτων. Έτσι, η ευρεία χρήση αυτών των μέσων συμβάλει ουσιαστικά στην κάμψη της παραοικονομίας, στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων και τελικά στην ουσιαστική και βιώσιμη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Η μελέτη διερευνά το ρόλο των ηλεκτρικών συναλλαγών στον περιορισμό της παραοικονομίας και στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων για την ελληνική οικονομία, επιχειρώντας την ποσοτικοποίηση της επίδρασης στα φορολογικά έσοδα από την υιοθέτηση κινήτρων για τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Η παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα σημείωσε το τρίτο τρίμηνο του 2015 αύξηση 2,1% συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους¹ (στοιχεία για σύνολο χωρών μελών ΟΟΣΑ) έναντι 2,2% το δεύτερο τρίμηνο. Οι πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις του ΔΝΤ για την ανάπτυξη του παγκόσμιου ΑΕΠ στο σύνολο του 2015 καταλήγουν στο 3,1%. Αυτή η πρόβλεψή του αποτελεί επί τα χείρω αναθεώρηση της προηγούμενης του Ιουλίου κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες για το ίδιο έτος, κυρίως λόγω των εκτιμήσεων για χαμηλότερη ανάπτυξη στις αναδυόμενες αγορές και για πιο αδύναμη ανάκαμψη στις αναπτυγμένες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το τρίτο τρίμηνο του 2015 οι οικονομίες των 7 πιο αναπτυγμένων χωρών (major 7) αναπτύχθηκαν κατά 1,7% σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι έναντι υψηλότερης μεγέθυνσης (2,0%) το δεύτερο τρίμηνο του έτους.

Για το 2016 προβλέπεται μικρή επιτάχυνση της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης στο 3,6%. Η θετική αυτή προοπτική σε ένα βαθμό οφείλεται στη συνέχιση της ανάκαμψης των αναπτυγμένων οικονομιών, σε συνδυασμό με την περαιτέρω

ισχυροποίηση των αναδυόμενων και αναπτυσσόμενων οικονομιών. Ειδικότερα, η ταχύτερη ανάπτυξη των χωρών οι οποίες πέρυσι υπέστησαν πιέσεις στην οικονομική τους δραστηριότητα, μεταξύ των οποίων η Βραζιλία και η Ρωσία που βρέθηκαν σε ύφεση, αλλά και χώρες από τη Λατινική Αμερική και τη Μέση Ανατολή με ισχυρή αύξηση του ΑΕΠ, αναμένεται το επόμενο έτος να ενισχυθεί. Η ανάκαμψή τους θα αντισταθμίσει σε ένα βαθμό την επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Κίνα.

Πρόσκομμα στη μεγέθυνση της παγκόσμιας οικονομίας συνεχίζει να αποτελεί η αυξημένη μεταβλητότητα που παρατηρήθηκε στις χρηματοπιστωτικές αγορές κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, η παρατηρούμενη μείωση τιμών σε βασικά αγαθά αλλά και οι καθοδικές πιέσεις σε συναλλαγματικές ισοτιμίες αναδυόμενων αγορών. Η εισροή επενδυτικών κεφαλαίων στις αναπτυσσόμενες οικονομίες σημειώνει επιβράδυνση ενώ η αύξηση των αμερικανικών επιτοκίων πάνω από το μηδέν πιθανόν να δυσχεράνει περαιτέρω την εξωτερική χρηματοδότηση. Αν και η επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Κίνα κυμαίνεται εντός των προβλέψεων οι επιπτώσεις της είναι μεγαλύτερες από τις αναμενόμενες (μείωση τιμών βασικών αγαθών και ιδιαίτερα των μετάλλων και ισχνές

¹ OECD Quarterly National Accounts, G20, December 2015

εξαγωγές συνδεδεμένων με την Κίνα αναπτυσσόμενων οικονομιών).

Στην Ευρωζώνη, οι συνδυασμένες ενέργειες της ΕΚΤ για ποσοτική χαλάρωση και πιστωτική ελάφρυνση διατήρησαν σε χαμηλά επίπεδα τόσο το κόστος χρηματοδότησης όσο και τις αποδόσεις και συνέβαλαν στην άμβλυνση των χρηματοδοτικών περιορισμών των κρατών και στο περιορισμό των αποκλίσεων μεταξύ τους. Ο ρυθμός ετήσιας χορήγησης δανείων σε επιχειρήσεις (μη συμπεριλαμβανομένων των χρηματοδοτικών οργανισμών) επανήλθε σε θετικό πρόσημο. Πέρα από την επιστροφή σε πιστωτική επέκταση, η εγχώρια ζήτηση αυξήθηκε στις περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης ως αποτέλεσμα της ονομαστικής αύξησης των εισοδημάτων και της θετικής επίδρασης των χαμηλότερων τιμών ενέργειας. Αναλυτικά, σε ό,τι αφορά την οικονομική δραστηριότητα στις σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως για το τρίτο τρίμηνο του 2015 και τις εκτιμήσεις για το σύνολο του 2015:

Το ΑΕΠ στις **ΗΠΑ** το τρίτο τρίμηνο του 2015 ενισχύθηκε κατά 2,2% σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, έναντι ανάπτυξης 2,7% στο δεύτερο τρίμηνο πέρυσι. Για το σύνολο του 2015 εκτιμάται ανάπτυξη 2,6% και επιτάχυνση εκ νέου στο 2,8% για το 2016. Η ανάκαμψη της αμερικάνικης οικονομίας αναμένεται να συνεχιστεί στηριζόμενη ως επί το πλείστον στην ιδιωτική κατανάλωση, στις επενδύσεις και στην αύξηση των δημοσίων δαπανών. Αντιθέτως, οι καθαρές

εξαγωγές αναμένεται να είναι αρνητικές δεδομένου ότι το δολάριο ισχυροποιείται και το εξωτερικό περιβάλλον δυσχεραίνει.

Στην **Ιαπωνία**, το ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο του 2015 αυξήθηκε κατά 1,7% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Για το σύνολο του 2015 εκτιμάται οριακή ανάπτυξη 0,6% και μικρή επιτάχυνση στο 1% το 2016. Η μέτρια ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης, οι δυσχερείς συνθήκες στο εξωτερικό περιβάλλον, περιόρισαν πέρυσι την ανάκαμψη σε υποτονικά επίπεδα ενώ για το 2016 εκτιμάται ότι η ανάπτυξη σε μεγάλο βαθμό θα προσδιοριστεί από το βαθμό επίτευξης δημοσιονομικής εξυγίανσης.

Το ΑΕΠ της **Κίνας** παρουσίασε άνοδο στο τρίτο τρίμηνο του 2015 κατά 6,9% σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Στο σύνολο του 2015, προβλέπεται ότι το ΑΕΠ της κινέζικης οικονομίας θα αυξηθεί κατά 6,8%, ενώ η ετήσια μεταβολή του για το 2016 αναμένεται να επιβραδυνθεί εκ νέου, στο 6,3%. Ο διαρθρωτικός μετασχηματισμός της οικονομίας της στην κατεύθυνση της περαιτέρω ανάπτυξης των υπηρεσιών και της αύξησης της κατανάλωσης, εξελίσσεται ομαλά, υποστηρίζοντας τη συνέχιση της ανάπτυξης με υψηλούς μεν αλλά ηπιότερους ρυθμούς.

Η ύφεση στη **Ρωσία** το δεύτερο τρίμηνο του 2015 εντάθηκε περαιτέρω καθώς το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 4,5% σε σχέση με το αντίστοιχο

τρίμηνο του 2014 ενώ τα στοιχεία για το τρίτο τρίμηνο δεν έχουν ακόμα δοθεί στη δημοσιότητα. Συνολικά για το 2015 εκτιμάται ότι το ΑΕΠ θα μειωθεί κατά 3,7%, υπεραντισταθμίζοντας την προέρσινη ήπια ανάκαμψη, ενώ για το 2016 προβλέπεται επιβράδυνση της ύφεσης, στο 0,5%. Η βαθιά ύφεση στην οποία περιήλθε η Ρώσικη οικονομία, οφείλεται σε ένα βαθμό στις χαμηλές τιμές της ενέργειας αλλά και στις γεωπολιτικές εντάσεις που θέτουν τη ρωσική οικονομία σε απομόνωση. Στο βαθμό που δομικά προβλήματα της οικονομίας, όπως η υπερβολική έμφαση

στον τομέα της ενέργειας ως εφελτήριο ανάπτυξης και οι χαμηλές επενδύσεις αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά, η οικονομική δραστηριότητα αναμένεται να γυρίσει σε θετικά πρόσημα από το 2017 και μετά.

Αναφορικά με το δείκτη οικονομικού κλίματος που εκτιμά το IFO για την παγκόσμια οικονομία, σημείωσε σημαντική επιδείνωση στο τέταρτο τρίμηνο του 2015, καθώς διαμορφώθηκε στις 89,6 μονάδες, έναντι 95,9 μονάδων στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο.

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον – IMF, World Economic Outlook (ετήσια % μεταβολή, σε πραγματικές τιμές)

	2014	2015	2016
ΑΕΠ			
ΗΠΑ	2,4	2,6	2,8
Ιαπωνία	-0,1	0,6	1,0
Αναπτυσσόμενη Ασία	6,8	6,5	6,4
εκ των οποίων Κίνα	7,3	6,8	6,3
Ινδία	7,3	7,3	7,5
ΑΕSEAN-5	4,6	4,6	4,9
Ευρωζώνη	0,9	1,5	1,6
Αναδυόμενη και αναπτυσσόμενη Ευρώπη	2,8	3,0	3,0
Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS)	1,0	-2,7	0,5
εκ των οποίων Ρωσία	0,6	-3,8	-0,6
Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική	2,7	2,5	3,9
Λατινική Αμερική	1,3	-0,3	0,8
εκ των οποίων Βραζιλία	0,1	-3,0	-1,0
Υποσαχάρια Αφρική	5,0	3,8	4,3
Παγκόσμια οικονομία	3,4	3,1	3,6
Παγκόσμιο Εμπόριο			
Όγκος Παγκόσμιου Εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)	3,3	3,3	4,1
Εισαγωγές: Προηγμένες Οικονομίες	3,4	4,0	4,2
Εισαγωγές: Αναδυόμενες & Αναπτυσσόμενες Οικονομίες	3,6	1,3	4,4

Αναπτυσσόμενη Ασία: Βιετνάμ, Ινδία, Ινδονησία, Κίνα, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες

ΑΕSEAN-5: Βιετνάμ, Ινδονησία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες

Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική: Αίγυπτος, Αλγερία, Μαρόκο, Ην. Αρ.Εμιράτα, Ιορδανία, Ιράκ, Ιράν, Κατάρ,Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαυριτανία, Μπαχρέιν, Ομάν, Σαουδική Αραβία, Σουδάν, Συρία, Υεμένη, Τζιμπουτί, Τυνησία. **Υποσαχάρια Αφρική:** Αγκόλα, Αιθιοπία, Ακτή Ελεφαντοστού, Γκαμπόν, Ισημερινή Γουινέα, Καμερούν, Κένυα, Κονγκό, Μαυρίκιος, Μποτσουάνα, Ναμίμπια, Νιγηρία, Νότια Αφρική, Ουγκάντα, Πράσινο Ακρωτήριο, Σεϋχέλλες, Σουαζιλάνδη, Τανζανία, Τσαντ, κ.α.

Πηγή: World Economic Outlook Update, IMF, October 2015

Στα χαμηλά αυτά επίπεδα είχε να κινηθεί ο συγκεκριμένος δείκτης από το τέταρτο τρίμηνο του 2012. Οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα οικονομική κατάσταση επιδεινώθηκαν ελαφρώς, ενώ οι οικονομικές προσδοκίες για τους επόμενους έξι μήνες σημείωσαν ισχυρή πτώση. Φαίνεται δηλαδή ότι η ταχύτερη ανάπτυξη για το 2016, σύμφωνα με εκτιμήσεις του IMF παραπάνω, δεν επιβεβαιώνεται προς το παρόν από τα στοιχεία του δείκτη του IFO. Η εξέταση του δείκτη οικονομικού κλίματος στις κυριότερες οικονομικές ζώνες παγκοσμίως αναδεικνύει παρόμοιες μεταξύ τους σημαντικές τάσεις επιδείνωσης, με τη μεγαλύτερη πτώση να καταγράφεται στην Ασία. Αναλυτικά, στην **Ευρώπη** ο δείκτης οικονομικού κλίματος το

τέταρτο τρίμηνο του 2015 διαμορφώθηκε στις 113,6 μονάδες, μειωμένος κατά 2,8 μονάδες σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο παραμένοντας όμως σε επίπεδα υψηλότερα από τη μέση τιμή της τελευταίας 15ετίας. Στη **Βόρεια Αμερική**, ο δείκτης οικονομικού κλίματος το τέταρτο τρίμηνο του 2015 σημείωσε μείωση της τάξης των 5 μονάδων, κατερχόμενος στις 91,2 μονάδες, συγκλίνοντας στη μέση τιμή της τελευταίας δεκαπενταετίας (90,7). Στη **Ασία** ο δείκτης οικονομικού κλίματος βυθίστηκε στις 75,4 μονάδες σε επίπεδα σημαντικά χαμηλότερα από το μέσο όρο της τελευταίας 15ετίας σημειώνοντας ισχυρή πτώση κατά 12,3 μονάδες.

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Δείκτες, έτος βάσης: 2005=100)

Τρίμηνο/Έτος	IV/13	I/14	II/14	III/14	IV/14	I/15	II/15	III/15	IV/15
Οικονομικό Κλίμα	98,6	103,2	102,3	105,0	95,0	95,9	99,5	95,9	89,6
Παρούσα Κατάσταση	84,1	91,6	91,6	95,3	91,6	91,6	95,3	87,9	86,0
Προσδοκίες	112,3	114,0	112,3	114,0	98,2	100,0	103,5	103,5	93,0

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES No. 04/ November 2015

Πίνακας 2.3

IFO - Δείκτης οικονομικού κλίματος στις οικονομικές ζώνες (έτος βάσης:2005=100)

Τρίμηνο/Έτος	III/13	IV/13	I/14	II/14	III/14	IV/14	I/15	II/15	III/15	IV/15
Βόρεια Αμερική	93,7	88,7	102,1	107,1	110,5	101,3	107,1	97,9	96,2	91,2
Ευρώπη	99,0	109,7	116,5	118,4	117,5	101,0	108,7	120,4	116,4	113,6
Ασία	89,5	98,2	97,4	89,5	99,1	93,9	90,4	93,0	87,7	75,4

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES No. 04/ November 2015

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Η σταδιακή ανάκαμψη της Ευρωζώνης συνεχίστηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2015, καθώς το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,6% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014 έναντι ανάπτυξης 1,5% το δεύτερο τρίμηνο. Παρόμοιες τάσεις επικρατούν και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με το ΑΕΠ να ενισχύεται κατά 1,9% στο τρίτο τρίμηνο του 2015, συγκριτικά με το αντίστοιχο διάστημα του 2014, όσο και στο προηγούμενο τρίμηνο. Συνολικά για το 2015 οι πρόσφατες εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΔΝΤ συγκλίνουν σε ανάπτυξη στην περιοχή του 1,6% στην οικονομία της Ευρωζώνης. Λίγο μεγαλύτερη αναμένεται να διαμορφωθεί η αύξηση του ΑΕΠ στην ΕΕ-28 το 2015 (1,9%).

Αν και οι παράγοντες που υποστηρίζουν την ανάκαμψη όπως οι τιμές της ενέργειας, η ανταγωνιστική συναλλαγματική ισοτιμία και οι ευνοϊκές δημοσιονομικές πολιτικές, διατηρήθηκαν εν ισχύ για τρίτη χρονιά, η ανάπτυξη παραμένει ακόμα υποτονική, ενώ σταδιακά η επίδρασή τους αναμένεται να αποδυναμωθεί περαιτέρω. Η ανάπτυξη στο μέλλον δύναται σε κάποιο βαθμό να προέλθει από τις δομικές μεταρρυθμίσεις τις οποίες θα υλοποιήσουν οι επιμέρους οικονομίες. Επιπλέον, οι δημόσιες δαπάνες αναμένεται να αυξηθούν εκτάκτως, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το προσφυγικό ζήτημα που έχει ήδη λάβει σημαντικές διαστάσεις.

Εκ των 26 χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, η πλειονότητα (24 χώρες) παρουσίασε θετικούς ρυθμούς μεταβολής του ΑΕΠ στο τρίτο τρίμηνο του 2015. Αναλυτικά, οι χώρες που παρουσίασαν τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης ήταν η Μάλτα (5,6%), η Τσεχία (4,5%), η Σουηδία (3,9%), η Πολωνία (3,7%), η Ρουμανία (3,6%) και η Σλοβακία (3,6%). Από την άλλη πλευρά, οι μοναδικές χώρες που παρουσίασαν ύφεση στο αντίστοιχο χρονικό διάστημα ήταν η Ελλάδα (-1,1%) και η Φινλανδία (-0,2%).

Πληρέστερη πληροφόρηση για την πρόσφατη πορεία των βασικών οικονομικών μεγεθών που συνθέτουν το ΑΕΠ της Ευρωζώνης και της ΕΕ, για την ανεργία και τα δημόσια οικονομικά, καθώς και για την τάση τους κατά το προσεχές χρονικό διάστημα, παρέχεται στη συνέχεια της παρούσας ενότητας.

Αναλυτικά, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat οι **εξαγωγές** αγαθών και υπηρεσιών σημείωσαν στο τρίτο τρίμηνο του 2015 άνοδο 4,4%, τόσο στην Ευρωζώνη όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο άλλο σκέλος του εμπορικού ισοζυγίου, τις **εισαγωγές**, καταγράφηκε λίγο υψηλότερη αύξηση (4,9%) σε αμφότερες τις ζώνες. Γενικότερα, οι καθαρές εξαγωγές συνεχίζουν και στο τρίτο τρίμηνο του 2015 να μην έχουν σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Για το σύνολο του 2015 οι τελευταίες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής

Επιτροπής εκτιμούν αύξηση των εξαγωγών κατά 5,2% και 4,8% σε Ευρωζώνη και ΕΕ-28 αντίστοιχα, ενώ για το 2016 αναμένεται επιβράδυνση της ανόδου τους σε 4,3% σε αμφότερες τις δύο ευρωπαϊκές ζώνες. Αυτή η εξέλιξη θα επέλθει κυρίως ως αποτέλεσμα της αποδυνάμωσης νομισμάτων σε αναδυόμενες αγορές που εξαγουν βασικά αγαθά, η οποία αναμένεται να τονώσει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων των χωρών αυτών σε όρους τιμών και βαθμιαία να δυσχεράνει τις εξαγωγές των επιχειρήσεων των χωρών της ευρωζώνης. Οι εισαγωγές αναμένεται να ακολουθήσουν το 2016 αντίστοιχα αλλά πιο ήπια προσαρμογή, καθώς η δυναμική τους συνεχίζει να υποστηρίζεται από την ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης στην ευρωπαϊκή οικονομία.

Αναφορικά με τις **επενδύσεις**, σημειώθηκε στο τρίτο τρίμηνο του 2015 αύξηση της τάξης του 2,2% σε Ευρωζώνη και 2,7% σε ΕΕ-28. Η μικρή ενίσχυση των επενδύσεων αποτελεί βασικό παράγοντα της συστηματικής ανάκαμψης που παρατηρείται. Για το σύνολο του 2015 οι επενδύσεις εκτιμάται ότι διευρύνθηκαν κατά 2,3% στην Ευρωζώνη και 2,9% στην ΕΕ-28. Η ισχνή ανάπτυξη των επενδύσεων αντανακλά σε ένα βαθμό την υψηλή μόχλευση των κεφαλαίων, την αδυναμία πρόσβασης σε φθηνή εξωτερική χρηματοδότηση και την υλοποίηση ενεργειών περιορισμού της εξωτερικής χρηματοδότησης στο πλαίσιο βελτιώ-

σης των χρηματοοικονομικών δεικτών. Ωστόσο για το 2016 εκτιμάται πως θα επιταχυνθεί περαιτέρω η επενδυτική δραστηριότητα, ενισχυόμενη κατά 3,0 και 3,5 ποσοστιαίες μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ-28 αντίστοιχα. Σημαντικά προς την κατεύθυνση της τόνωσης της επενδυτικής δραστηριότητας αναμένεται να συμβάλει η προσδοκώμενη αύξηση των επενδύσεων στον κατασκευαστικό τομέα τα επόμενα χρόνια.

Η **ιδιωτική κατανάλωση** παρουσίασε αύξηση 1,7% και 2,1% σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση αντίστοιχα στο τρίτο τρίμηνο του 2015. Ίδιας έκτασης ανάκαμψη εκτιμάται ότι σημειώθηκε στο σύνολο του 2015, κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες στην Ευρωζώνη και 2,1 σε ΕΕ-28, ενώ για το 2016 η άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης προβλέπεται να κυμανθεί στα ίδια περίπου επίπεδα, στο 1,7% και 2,0% σε Ευρωζώνη και ΕΕ-28 αντίστοιχα. Η ήπια και βαθμιαία άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης αποτελεί σταθερά τον βασικό παράγοντα ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, ως αποτέλεσμα κυρίως των βελτιώσεων στα διαθέσιμο πραγματικό εισόδημα, των μικρών βελτιώσεων των δεδομένων στην αγορά εργασίας και του χαμηλότερου πληθωρισμού. Η ιδιωτική κατανάλωση στο σύνολο του 2015 είχε αυξημένη συμβολή στο ΑΕΠ, της τάξης της 1,0 μονάδας σε Ευρωζώνη και 1,2 μονάδων σε ΕΕ-28, ενώ οριακά μικρότερη αναμένεται να είναι η συνεισφορά της στο ΑΕΠ το

2016 (0,9 μονάδες και 1,2 μονάδες αντίστοιχα).

Παρόμοιες τάσεις φαίνεται πως κυριαρχούν στο τρίτο τρίμηνο του 2015 και στη **δημόσια κατανάλωση**, η οποία σημείωσε αύξηση κατά 1,6% στην Ευρωζώνη και 1,8% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δημόσια κατανάλωση όμως στο σύνολο του 2015 είχε μικρή θετική συμβολή στο ΑΕΠ, της τάξης των 0,2 μονάδων σε Ευρωζώνη και 0,3 μονάδων σε ΕΕ-28, ενώ αντίστοιχα μικρή αναμένεται να είναι η συνεισφορά της στο ΑΕΠ και το 2016 (0,2 μονάδες στη συνολική μεταβολή του ΑΕΠ και στις δύο οικονομικές ζώνες).

Οι συνθήκες στην **αγορά εργασίας** συνεχίζουν να βελτιώνονται αργά μεν, αλλά σταθερά λόγω της βαθμιαίας κλιμάκωσης της ανόδου του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ετήσια μεταβολή της απασχόλησης για το 2015 αλλά και για το 2016 αναφέρουν πως θα κινηθεί σε θετικό έδαφος μεταξύ 0,9% και 1,0% στις δύο ευρωπαϊκές ζώνες. Ακολούθως, το ποσοστό ανεργίας εκτιμάται ότι το 2015 διαμορφώθηκε στο 11,0% σε Ευρωζώνη και στο 9,5% σε ΕΕ-28, και να μειωθεί ελαφρώς το 2016, προσεγγίζοντας το 10,6% στην Ευρωζώνη και το 9,2% στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο πεδίο του **πληθωρισμού** αναμένεται να διαμορφωθεί στο σύνολο του 2015 σε ποσοστά πολύ

κοντά στο μηδέν, δηλαδή μόλις στο 0,1% στην Ευρωζώνη και στο 0,0% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης σε χαμηλά επίπεδα εκτιμάται πως θα κινηθεί ο πληθωρισμός και το 2016, καθώς θα παρουσιάσει πολύ μικρή επιτάχυνση προσεγγίζοντας το 1,0% στην Ευρωζώνη και το 1,1% στην ΕΕ-28. Οι αποπληθωριστικές πιέσεις σε ένα βαθμό συντηρήθηκαν από τις χαμηλές τιμές του πετρελαίου και τις χαμηλές τιμές παραγωγού διεθνώς. Και ενώ η αναζωπύρωση της εγχώριας ζήτησης δημιουργεί συνθήκες για αύξηση των τιμών, η επιβράδυνση της ανάπτυξης στην Κίνα και σε άλλες αναδυόμενες οικονομίες ενδέχεται να δώσει ώθηση στην αύξηση των αποθεμάτων σε βασικά αγαθά, πιέζοντας περαιτέρω τις τιμές παραγωγού προς τα κάτω και κατ'επέκταση και τις τιμές λιανικής.

Αναφορικά με τις **δημοσιονομικές επιδόσεις**, το έλλειμμα του ισοζυγίου γενικής κυβέρνησης αναμένεται να διαμορφωθεί το 2015, στο 2,5% και 2,0% αντίστοιχα σε ΕΕ-28 και Ευρωζώνη, και να υποχωρήσει εκ νέου το 2016, στο 2,0% και 1,8%. Αυτή η θετική εξέλιξη αντανακλά κυρίως τα οφέλη από την υλοποίηση δημοσιονομικών μέτρων περιορισμού των υψηλών ελλειμμάτων σε αρκετές χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας. Το 2015 αναμένεται ο λόγος χρέους προς ΑΕΠ να είναι μειωμένος σε σύγκριση με το 2014 σηματοδοτώντας την έναρξη μιας σταθερά πτωτικής πορείας τα επόμενα χρόνια. Συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί το 2015 στις 94,0 και 87,8

ποσοστιαίες μονάδες σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ το 2016 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 92,9% σε Ευρωζώνη και 87,1% σε ΕΕ-28.

Οι βασικοί πρόδρομοι δείκτες οικονομικού κλίματος και οικονομικής δραστηριότητας σε Ευρωζώνη και Ευρωπαϊκή Ένωση βελτιώθηκαν το τελευταίο χρονικό διάστημα, σε συνάφεια με την ήπια επιτάχυνση της ανάπτυξης και τις προβλέψεις για επιτάχυνση της ανάπτυξης το 2016. Το διάγραμμα 2.1 απεικονίζει την εξέλιξη του δείκτη €-COIN² σε μηνιαία βάση, ο οποίος αποτελεί έναν πρόδρομο δείκτη της

οικονομικής δραστηριότητας στην Ευρωζώνη. Ο συγκεκριμένος δείκτης τον Δεκέμβριο του 2015 ανήλθε στα υψηλότερα επίπεδα της περιόδου μετά τον Ιούλιο του 2011, καθώς διαμορφώθηκε στις 0,45 μονάδες, διαγράφοντας σταθερά αύξουσα πορεία τους τελευταίους τρεις μήνες. Η ανάκαμψη του δείκτη, που συνεπάγεται αύξηση του ΑΕΠ στο προσεχές τρίμηνο έναντι του αμέσως προηγούμενου, οφείλεται κυρίως την αύξηση της κατανάλωσης από τα νοικοκυριά, τη βελτίωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας και την αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής.

Πίνακας 2.4

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ-28, Ευρωζώνη (ετήσιες % μεταβολές)

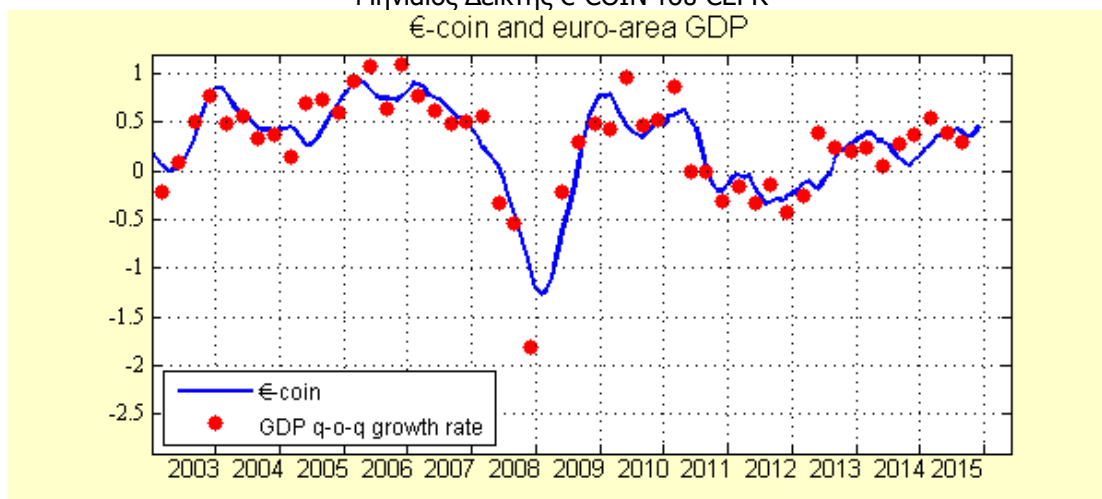
	ΕΕ-28			Ευρωζώνη		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
ΑΕΠ	1,9	2,0	1,9	1,6	1,8	2,1
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,1	2,0	1,8	1,7	1,7	1,5
Δημόσια Κατανάλωση	1,3	0,8	1,0	1,0	0,8	1,1
Επενδύσεις	2,9	3,5	4,4	2,3	3,0	4,4
Απασχόληση	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0
Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)	9,5	9,2	8,9	11,0	10,6	10,3
Πληθωρισμός	0,0	1,1	1,6	0,1	1,0	1,6
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	4,8	4,3	5,0	5,2	4,3	5,0
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	5,0	4,9	5,5	5,4	4,8	5,7
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-2,5	-2,0	-1,6	-2,0	-1,8	-1,5
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	87,8	87,1	85,8	94,0	92,9	91,3
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-0,1	0,2	0,5	0,4	0,5	0,8

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2015, European Commission, November 2015

² Το ερευνητικό κέντρο Center of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της τριμηνιαίας ανάπτυξης του ΑΕΠ

και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Διάγραμμα 2.1
Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR
€-coin and euro-area GDP

Πηγή: CEPR (www.cepr.org) και Bank of Italy

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τάσεις ήπιας βελτίωσης επικρατούν στο δείκτη οικονομικού κλίματος σε αμφότερες τις ζώνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης Συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο του 2015 ο εν λόγω δείκτης ενισχύθηκε κατά 0,7 μονάδες στην Ευρωζώνη αγγίζοντας τις 106,8 μονάδες ενώ στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημειώθηκε αύξηση κατά 1,4 μονάδες με την τιμή του δείκτη να

διαμορφώνεται στις 108,9 μονάδες. Σε κλαδικό επίπεδο, η βελτίωση της εμπιστοσύνης που σημειώθηκε στη βιομηχανία αντισταθμίστηκε μερικώς μόνο από την επιδείνωση της εμπιστοσύνης στους τομείς λιανικού εμπορίου ενώ η εμπιστοσύνη στις υπηρεσίες, τις κατασκευές και μεταξύ των καταναλωτών παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό σταθερή.

Πίνακας 2.5

Ευρ. Επιτροπή – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-28 & Ευρωζώνης (1990-2015=100)*

Μήνας	Ιαν-14	Φεβ-14	Μαρ-14	Απρ-14	Μαϊ-14	Ιουν-14	Ιουλ-14	Αυγ-14	Σεπτ-14	Οκτ-14	Νοε-14	Δεκ-14
ΕΕ-28	105,0	105,0	105,6	106,4	106,6	106,6	106,0	104,8	103,7	104,2	104,1	104,2
Ευρωζώνη	101,4	101,3	102,8	102,3	102,8	102,4	102,5	100,8	100,2	100,8	100,8	100,9

Μήνας	Ιαν-15	Φεβ-15	Μαρ-15	Απρ-15	Μαϊ-15	Ιουν-15	Ιουλ-15	Αυγ-15	Σεπ-15	Οκτ-15	Νοε-15	Δεκ-15
ΕΕ-28	104,8	105,2	106,0	106,4	106,4	105,5	106,6	107,0	107,6	107,7	107,6	108,9
Ευρωζώνη	101,5	102,3	103,9	103,8	103,8	103,5	104,0	104,1	105,6	106,1	106,1	106,8

* Οι σταθμίσεις των χωρών και η χρονοσειρά στο δείκτη στην ΕΕ έχουν αναθεωρηθεί λόγω της ένταξης σε αυτή της Κροατίας από την 1η Ιουλίου 2013

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), Δεκέμβριος 2015

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

A) Οικονομικό κλίμα

Οι έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE προσφέρουν σημαντική πληροφόρηση για τις εξελίξεις στην οικονομία, τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων, όσο και από την πλευρά της τελικής ζήτησης, δηλαδή των καταναλωτών. Εξάλλου, βασικοί δείκτες που περιλαμβάνονται σε αυτές αποτελούν πρόδρομους δείκτες για διάφορα μεγέθη της οικονομίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με επάρκεια για την πρόβλεψη των άμεσων εξελίξεων, ακόμα και στην πορεία του ΑΕΠ. Αναλυτικότερα:

Ο δείκτης οικονομικού κλίματος βελτιώνεται το τέταρτο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2015 σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου. Οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές κινήθηκαν μετά τον Σεπτέμβριο σε ένα μετεκλογικό περιβάλλον, το οποίο προσδιορίστηκε σε οικονομικό επίπεδο από το νέο Πρόγραμμα και τη συμφωνία με τους εταίρους, που ήσαν την κορύφωση της αβεβαιότητας το περασμένο δίμηνο Ιουνίου – Ιουλίου για τη μελλοντική πορεία της Ελλάδας. Η ύπαρξη των κεφαλαιακών ελέγχων φαίνεται να έχει ενσωματωθεί στην καθημερινή πρακτική των νοικοκυριών και επιχειρήσεων, ενώ η ρευστότητα για την οποία είχαν προνοήσει όσοι περιλάμβαναν στις προσδοκίες τους το ενδεχόμενο ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων,

συγκρατεί τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας. Οι παράμετροι του προγράμματος αποσαφηνίζονται σταδιακά και όσο η εφαρμογή του είναι σε εξέλιξη, βρισκόμαστε σε μια διαδικασία προσαρμογής στα νέα δεδομένα. Τα νέα δημοσιονομικά μέτρα και κυρίως οι πρόσφατες ή επερχόμενες αλλαγές (πχ. ασφαλιστικό, καθεστώς προστασίας δανειοληπτών, φορολογία εισοδήματος), που δεν αναμένονταν πριν το νέο Πρόγραμμα, έχουν ενισχύσει την ανησυχία των οικονομικών μονάδων - κυρίως των νοικοκυριών- για τις σχετικές αλλαγές που επήλθαν και θα λάβουν χώρα προσεχώς. Ταυτόχρονα, οι αυξημένες φορολογικές υποχρεώσεις της περιόδου φαίνεται ότι έχουν σε σημαντικό βαθμό προεξοφληθεί, αφού, παρότι υψηλές, επαναλαμβάνονται την ίδια περίοδο κάθε χρόνο. Παρά τη βελτίωση του κλίματος στο τελευταίο τρίμηνο του έτους, οι προσδοκίες σταθεροποιούνται σε επίπεδο σαφώς χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Συνολικά για το 2015, επίσης το κλίμα στη χώρα έχει επιδεινωθεί σημαντικά σε σχέση με το 2014. Αναλυτικά:

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα αυξήθηκε το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2015 σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, κινούμενος κατά μέσο όρο στις 86,7 (από 79,9) μονάδες, επίπεδο σαφώς χαμηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο προπέρσινο (101,4 μον. κατά μέσο όρο). Συνολικά, το 2015 σε σχέση με το 2014, το κλίμα στην

Ελλάδα έχει επιδεινωθεί, με το μέσο δείκτη του έτους να κινείται στις 88,7 (από 99,3) μονάδες.

Στην Ευρώπη, ο αντίστοιχος δείκτης διαμορφώθηκε επίσης σε ελαφρώς υψηλότερα επίπεδα κατά την εξεταζόμενη τριμηνιαία περίοδο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, τόσο στην Ευρωζώνη, όσο και στην ΕΕ. Συγκεκριμένα, ο δείκτης κλίματος διαμορφώθηκε στις 106,3 (από 104,6) και στις 108 (από 107,1) μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ αντίστοιχα, υψηλότερα και στις δύο ζώνες σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2014. Στο σύνολο του 2015, καταγράφεται σε σχέση με το 2014 άνοδος στους σχετικούς ευρωπαϊκούς δείκτες, κατά 2,7 και 1,4 μονάδες σε Ευρωζώνη και ΕΕ αντίστοιχα (στις 104,3 και 106,7 μον.).

Σε επίπεδο τομέων, οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα βελτιώνονται το τέταρτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο σε όλους τους τομείς, με την καταναλωτική εμπιστοσύνη να υποχωρεί οριακά, από το ήδη χαμηλό επίπεδο της στο τρίτο τρίμηνο. Συνολικά πάντως για το 2015 σε σχέση με το 2014, οι προσδοκίες των επιχειρήσεων έχουν υποχωρήσει αισθητά σε όλους τους τομείς. Η εμπιστοσύνη των καταναλωτών έχει βελτιωθεί ήπια, κυρίως από την έντονη υποχώρηση της απαισιοδοξίας μετά τις εκλογές του περασμένου

Ιανουαρίου. Σε τριμηνιαία βάση, στη Βιομηχανία, η άνοδος του δείκτη το τέταρτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το τρίτο φθάνει τις 11 μονάδες, στις Κατασκευές τις 15 μονάδες, στις Υπηρεσίες τις 8 και στο Λιανικό Εμπόριο τις 17 μονάδες.

Σε σύγκριση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι μέσοι δείκτες έχουν μειωθεί καθολικά και μάλιστα αισθητά. Συγκεκριμένα, οι δείκτες στη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο έχουν μειωθεί κατά 12 και 13 μονάδες αντίστοιχα, στις Υπηρεσίες κατά 18, ενώ η μεγαλύτερη πτώση καταγράφεται στις Κατασκευές, με το σχετικό δείκτη να έχει χάσει 21 μονάδες το τρέχον τρίμηνο σε σχέση με το αντίστοιχο ένα χρόνο νωρίτερα. Ως προς την Καταναλωτική Εμπιστοσύνη, το σχετικό ισοζύγιο το εξεταζόμενο τρίμηνο έχει απολέσει 10 μονάδες συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης στην Ελλάδα το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου σε σχέση με εκείνο του Ιουλίου – Σεπτεμβρίου διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -61,6 (από -60,6) μονάδες, χαμηλότερα έναντι της αντίστοιχης επίδοσής του το 2014 (-51,6 μονάδες). Συνολικά, το 2015 ο δείκτης κινείται στις -50,7 μονάδες, σε υψηλότερο επίπεδο σε σχέση με το 2014 (-54 μον.). Σε επίπεδο χωρών, οι Έλληνες κατατάσσονται μακράν πρώτοι στην κλίμακα απαισιοδοξίας. Οι αντίστοιχοι μέσοι ευρωπαϊκοί δείκτες βελτιώνονται

οριακά το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο, τόσο στην Ευρωζώνη, όσο και στην ΕΕ, φθάνοντας στις -6,4 (από -6,9) και τις -4,6 (από -4,9) μονάδες αντίστοιχα, υψηλότερα σε σχέση με τα προπέρσινα τους επίπεδα (στις -11,2 και -7,6 μονάδες αντίστοιχα κατά μέσο όρο). Συνολικά δε για το 2015 σε σχέση με το 2014, οι σχετικοί ευρωπαϊκοί δείκτες κινούνται προς τα πάνω, στις -6,1 (από -10) και τις -4,1 (από -6,8) μονάδες αντίστοιχα σε Ευρωζώνη και ΕΕ.

Οι κυρίαρχες τάσεις στα επιμέρους στοιχεία που απαρτίζουν το συνολικό δείκτη είναι αρνητικές το τρέχον τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο, με εξαίρεση τις προβλέψεις των Ελλήνων καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση των νοικοκυριών τους το επόμενο 12μηνο, οι οποίες βελτιώνονται οριακά. Οι υπόλοιπες μεταβλητές του δείκτη, ήτοι οι προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση της χώρας, οι προβλέψεις ως προς την εξέλιξη της ανεργίας και η πρόθεση για αποταμίευση, επιδεινώνονται.

Συγκεκριμένα, κατά το υπό εξέταση τρίμηνο, το ποσοστό εκείνων οι οποίοι είναι απαισιόδοξοι για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο αυξάνεται κατά μέσο όρο στο 68% (από 66%), με το 22% (από 17%) να κρίνει το αντίθετο. Επίσης, διευρύνεται στο 77% (από 69%) το ποσοστό των Ελλήνων καταναλωτών που διατυπώνουν δυσoptimistic προβλέψεις σχετικά με την

οικονομική κατάσταση της χώρας, με το 7% (από 10%) να θεωρεί ότι αυτή θα βελτιωθεί ελαφρά ή αισθητά. Ως προς την πρόθεση για αποταμίευση, αυξάνεται κατά μέσο όρο στο 85% (από 79%) το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν θεωρούν καθόλου πιθανή την αποταμίευσή τους το επόμενο 12μηνο, ενώ στις προβλέψεις για την εξέλιξη της ανεργίας, διευρύνεται ελαφρά στο 76% (από 74%) το ποσοστό όσων εκτιμούν ότι η κατάσταση θα επιδεινωθεί, με το 7% κατά μέσο όρο να διατυπώνει εκ νέου αντίθετη άποψη. Το ποσοστό των καταναλωτών που αναφέρει ότι είναι «χρεωμένο» αυξάνεται το τέταρτο τρίμηνο του 2015 στο 15% (από 11% το τρίτο τρίμηνο και 15% κατά το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014), ενώ διαμορφώνεται στο 9% (από 8%), το ποσοστό των ερωτηθέντων καταναλωτών που δήλωσαν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ. Τέλος, το ποσοστό εκείνων που αναφέρουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα» υποχωρεί στο 63% (από 69%) και το ποσοστό των νοικοκυριών που αναφέρουν ότι «αντλούν από τις αποταμιεύσεις τους» παραμένει στο 12%.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στη **Βιομηχανία** κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου σε σχέση με εκείνο του Ιουλίου – Σεπτεμβρίου διαμορφώθηκε στις 85,6 (από 71,9) μονάδες, χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη επίδοσή του το 2014 (94,9 μονάδες). Συνολικά το 2015, ο δείκτης κινήθηκε πτωτικά, στις 81,9 μονάδες

(από 94,6 μον. το 2014). Στα βασικά στοιχεία δραστηριότητας, οι αρνητικές προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη εξέλιξη της παραγωγής εξομαλύνονται σημαντικά κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο (+1 από -22 μον. ο δείκτης), ενώ θετική τάση παρουσιάζουν και οι εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης (στις -34 από -44 μον. ο σχετικός δείκτης). Οι εκτιμήσεις για τα αποθέματα ετοιμών προϊόντων παραμένουν σταθερές, υποδηλώνοντας σχετικά διογκωμένα για την εποχή επίπεδα (στις +14 μον. ο σχετικός δείκτης). Στα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, οι τάσεις στις εξαγωγικές μεταβλητές είναι κυρίως ανοδικές, αφού οι προβλέψεις για την εξαγωγική δυναμική του επόμενου τριμήνου βελτιώνονται, όπως και οι εκτιμήσεις για τις παραγγελίες και ζήτηση εξωτερικού, με τις τρέχουσες εκτιμήσεις για τις εξαγωγές του τομέα να παραμένουν αμετάβλητες. Στις προβλέψεις για την απασχόληση, το σχετικό μέσο τριμηνιαίο ισοζύγιο κινείται ανοδικά κατά 10 μονάδες, στις -14, επίδοση χαμηλότερη σε σύγκριση με το μέσο όρο του δ' τριμήνου του 2014 (-2 μον.). Το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού αυξάνεται κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο στο 65,2% (από 62%), επίπεδο κατώτερο από εκείνο κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2014 (68,9%). Τέλος, οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής διαμορφώνονται κατά μέσο όρο στα ίδια επίπεδα με το γ' τρίμηνο, ήτοι στους 3,7.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το υπό εξέταση τρίμηνο ανακάμπτει σχέση με το προηγούμενο στις 82,4 (από 65,8) μονάδες, περιορισμένος συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014 (95,6 μον.). Συνολικά το 2015, ο δείκτης κινήθηκε πτωτικά, στις 81 μονάδες, σε σχέση με το 2014 (89,1 μον.). Από τις βασικές μεταβλητές του δείκτη, το μέσο ισοζύγιο για τις εκτιμήσεις των τρεχουσών πωλήσεων αυξάνεται στις -24 (από -31) μονάδες το τρέχον τρίμηνο. Από τις επιχειρήσεις του κλάδου, κινείται στο 26% (από 23%) το ποσοστό εκείνων που κρίνουν ότι οι πωλήσεις τους αυξήθηκαν, ενώ το 50% (από 54%) εκτιμά αντίθετα πτώση των πωλήσεων. Στις προβλεπόμενες πωλήσεις, ο σχετικός δείκτης ανακάμπτει στις -20 (από -56) μονάδες, ενώ ο δείκτης των εκτιμημένων αποθεμάτων διαμορφώνεται στις -16 (από -5) μονάδες κατά μέσο όρο. Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, ανοδικά κινείται το ισοζύγιο στις προβλέψεις για τις παραγγελίες προς προμηθευτές (-13 από -61 μονάδες η μέση τιμή τριμήνου), ενώ στην απασχόληση του τομέα, το αρνητικό ισοζύγιο των βραχυπρόθεσμων προβλέψεων εξομαλύνεται στις -3 (από -16) μονάδες κατά μέσο όρο. Τέλος, σε όρους τιμών, το μέσο ισοζύγιο ισοσκελίζεται το τρέχον τρίμηνο (από +3 μον.), με το 8% (από 11%) των επιχειρήσεων να εκφράζει προσδοκίες αποκλιμάκωσης των τιμών και το 84% (από 75%) να προβλέπει σταθερότητα. Στους επιμέρους εξεταζόμενους

κλάδους, μετά την καθολική επιδείνωση του προηγούμενου τριμήνου, το τέταρτο τρίμηνο καταγράφεται σε όλους σημαντική βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών. Συνολικά ωστόσο για το 2015 σε σχέση με το 2014, οι προσδοκίες έχουν εξασθενήσει σε όλους τους εξεταζόμενους επιμέρους κλάδους.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις **Κατασκευές** ενισχύονται σημαντικά κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2015 σε σύγκριση με το τρίτο, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται στις 58,8 (από 44) μονάδες κατά μέσο όρο. Αυτή η επίδοση βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με εκείνα πριν ένα χρόνο (στις 79,9 μον. κατά μέσο όρο). Συνολικά το 2015, ο δείκτης μειώθηκε αισθητά, στις 56,4 μονάδες (από 80,4 μον. το 2014). Στις βασικές μεταβλητές, η βελτίωση στις δυσμενείς προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα (στις -37 από -50 μον. το σχετικό ισοζύγιο), σε συνάρτηση με τις λιγότερο απαισιόδοξες προβλέψεις των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος των εργασιών τους (στις -66 από -52 μον. ο δείκτης), ωθούν το συνολικό δείκτη σε άνοδο. Το 62% (από 51%) των επιχειρήσεων αναμένουν λιγότερες θέσεις εργασίας και το 11% (από 13%) αύξηση της απασχόλησης του τομέα. Σχετικά με τις εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών τους, αυτές παραμένουν στα ίδια επίπεδα, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται εκ νέου στις -36 μονάδες, ενώ οι μήνες

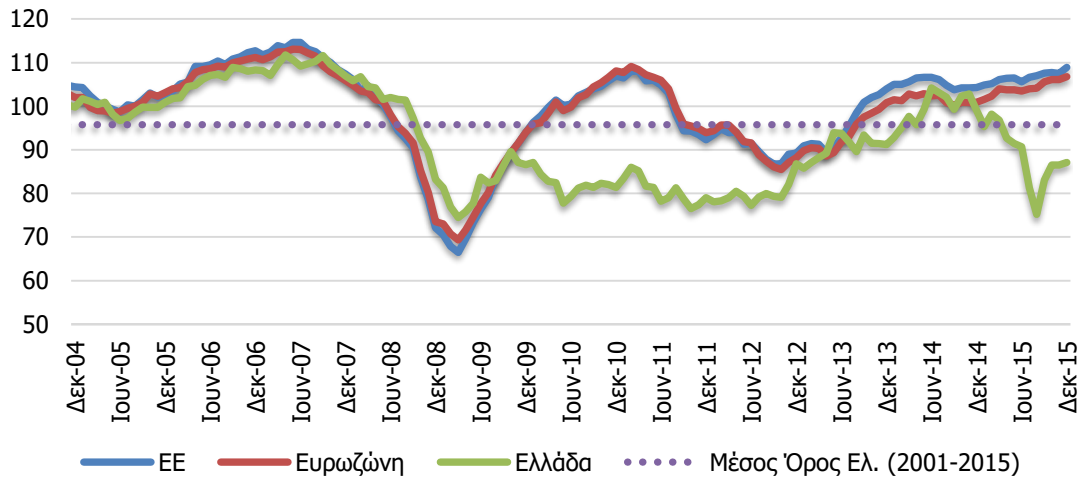
εξασφαλισμένης δραστηριότητας των επιχειρήσεων του τομέα διαμορφώνονται στους 9,8 (από 8,6). Το αρνητικό ισοζύγιο στις προβλέψεις των τιμών εξομαλύνεται ήπια κατά το υπό εξέταση τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο, κατά 5 μονάδες, φθάνοντας στις -24, με το 1/3 των επιχειρήσεων να αναμένει εκ νέου μείωσή τους βραχυπρόθεσμα και το 8% (από 4%) αύξηση. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του αυξάνεται στο 11% (από 5%), ενώ από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, το 31% κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο τη χαμηλή ζήτηση, το 41% την ανεπαρκή χρηματοδότηση και ένα 15% παράγοντες όπως η γενική οικονομική κατάσταση της χώρας, το κλείσιμο των τραπεζών και οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, η υψηλή φορολογία και η έλλειψη έργων, η καθυστέρηση πληρωμών από το κράτος, κ.ά. Σε κλαδικό επίπεδο, η άνοδος των συνολικών επιχειρηματικών προσδοκιών του τομέα το εξεταζόμενο τρίμηνο προέρχεται από τη θετική εξέλιξη στις Κατασκευές Δημοσίων Έργων (στις 64,4 από 43,3 μον. ο μέσος δείκτης τριμήνου), αφού στις Ιδιωτικές Κατασκευές δεν σημειώνεται μεταβολή στο σχετικό δείκτη (στις 46,1 μον. το μέσο ισοζύγιο). Στο σύνολο του 2015 σε σύγκριση με το 2014, καταγράφεται πτώση στις προσδοκίες στις Ιδιωτικές Κατασκευές, όπως και στις Κατασκευές Δημοσίων Έργων, όπου η μείωση του σχετικού δείκτη είναι κατακόρυφη.

Στις **Υπηρεσίες**, ο μέσος Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το δ' τρίμηνο του 2015 κινήθηκε ανοδικά σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στις 70,5 (από 62,4) μονάδες, υψηλότερα και σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι (60,2 μον.). Στο σύνολο ωστόσο του 2015, οι επιχειρηματικές προσδοκίες του τομέα εξασθενούν σε σχέση με το 2014 συνολικά (70,6 από 79,3 μον. αντίστοιχα). Από τις βασικές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα ζήτηση κερδίζουν έδαφος, με το σχετικό δείκτη να διαμορφώνεται κατά 10 μονάδες υψηλότερα (στις -10 μον. κατά μέσο όρο). Μικρή άνοδο καταγράφουν και οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση της επιχείρησης (στις -19 από -22 μον. το μέσο ισοζύγιο), ενώ και οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη ζήτηση των επιχειρήσεων του τομέα ανακάμπτουν σημαντικά (-7 από -28 μον. το ισοζύγιο). Από τα υπόλοιπα στοιχεία δραστηριότητας, θετική είναι η μεταβολή και στις προβλέψεις των ερωτηθέντων σχετικά με την απασχόληση, με το μέσο ισοζύγιο των -25 μονάδων να διαμορφώνεται στις -16 μονάδες (στις -12 μον. κατά την αντίστοιχη περσινή περίοδο). Σχετικά με τις τιμές, οι προβλέψεις αποκλιμάκωσης εξομαλύνονται ελαφρά, με τον

αντίστοιχο δείκτη να διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -8 (από -13) μονάδες. Το 13% (από 22%) των επιχειρήσεων αναμένει μείωση τιμών και το 81% (από 69%) σταθερότητα. Τέλος, παραμένει στο 15% το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναφέρουν απρόσκοπτη επιχειρηματική λειτουργία, με το 31% να δηλώνει την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο εμπόδιο στη λειτουργία του, το 23% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης, ένα 4% και 2% αντίστοιχα την ανεπάρκεια εργατικού δυναμικού και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και το 25% τους λοιπούς παράγοντες που συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση και την κρίση, τον κεφαλαιακό έλεγχο, το κλείσιμο των τραπεζών, την αδυναμία δανεισμού, την υψηλή φορολογία, την καθυστέρηση πληρωμών κ.ά. Από τους εξεταζόμενους κλάδους των Υπηρεσιών, οι επιμέρους δείκτες προσδοκιών βελτιώνονται το τρέχον τρίμηνο του έτους σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο σε όλους εξ' αυτών και περισσότερο στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και την Πληροφορική. Παρόλα αυτά, στο σύνολο του 2015 σε σχέση με το σύνολο του 2014, οι επιχειρηματικές προσδοκίες του τομέα έχουν εξασθενήσει σημαντικά σε όλους τους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους του.

Διάγραμμα 2.2

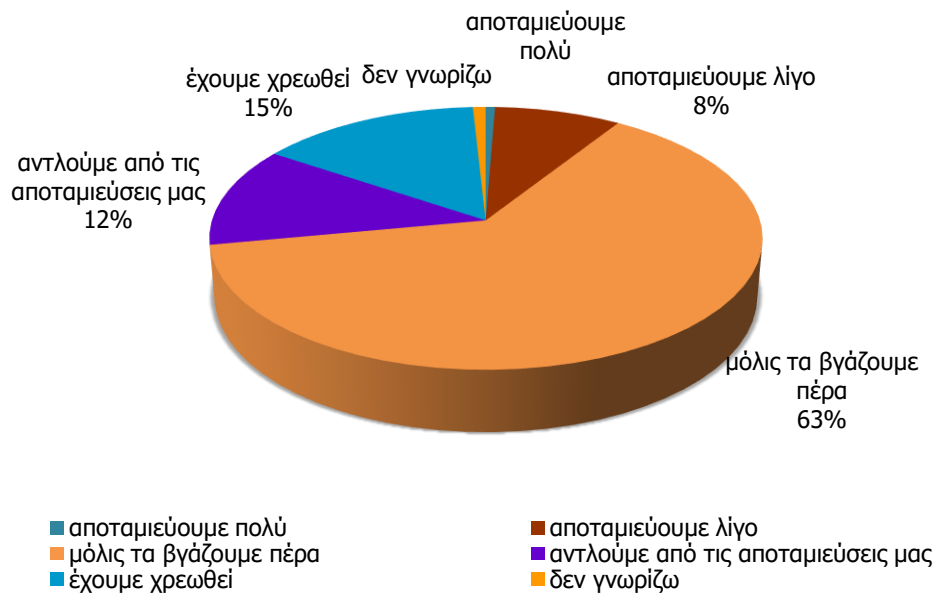
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος: Ε.Ε.-27, Ευρωζώνη και Ελλάδα, (1990-2014=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: DG ECFIN, Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Διάγραμμα 2.3

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους, (μέσος όρος Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2015)

Πηγή: IOBE

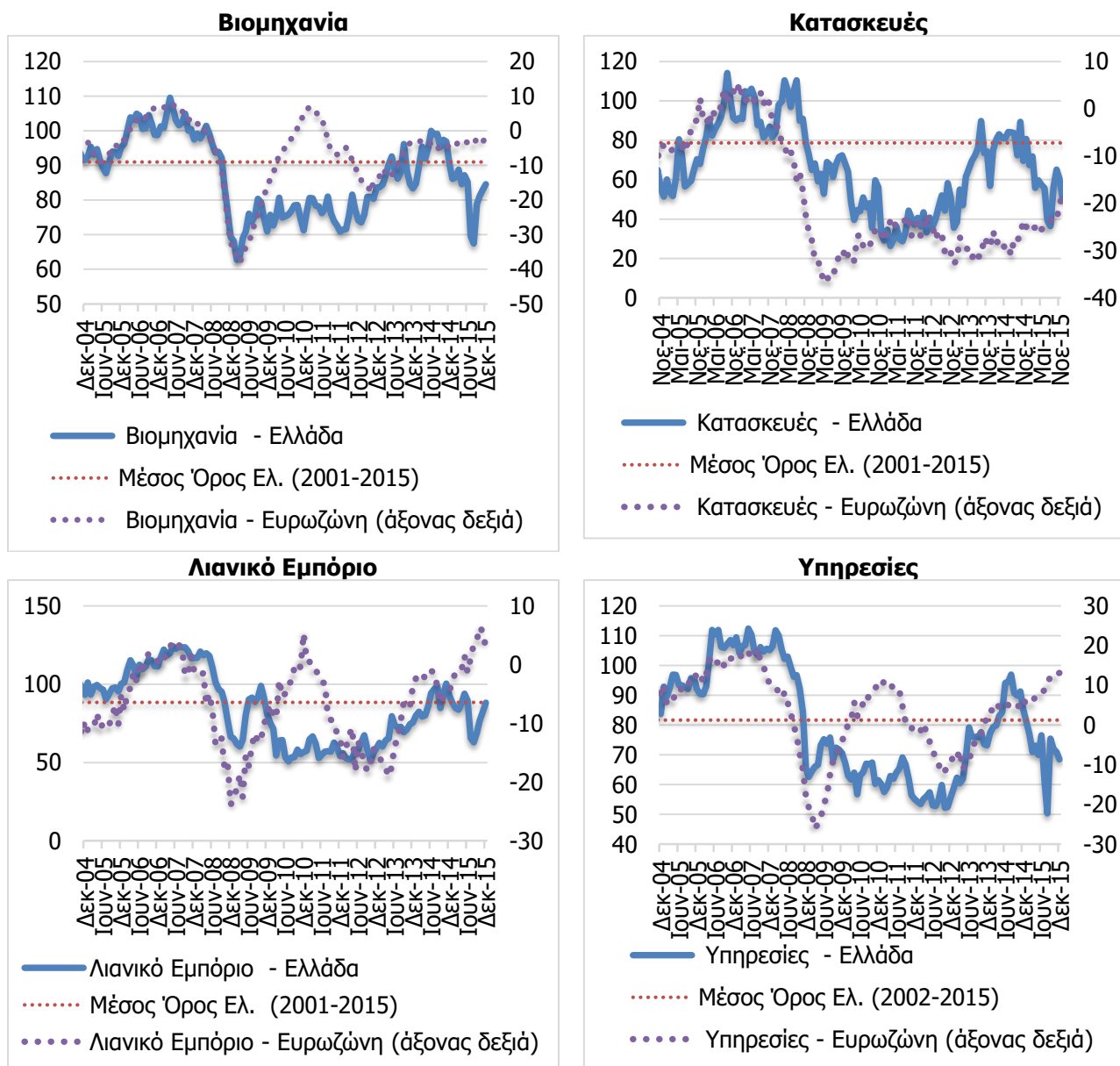
Πίνακας 2.6
Δείκτες Οικονομικού Κλίματος

Χρονική περίοδος	Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ¹			Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών ² (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ¹ (Ελλάδα)
	Ε.Ε-27	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιανικό Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2002	97,3	96,8	102,0	101,2	114,0	93,3	82,8	-27,5
2003	95,4	95,4	100,1	97,9	115,0	102,0	85,5	-39,4
2004	103,3	101,6	104,8	99,1	81,5	104,8	94,6	-25,8
2005	100,8	100,5	98,1	92,6	63,0	96,8	93,6	-33,8
2006	108,3	108,3	104,9	101,5	91,1	110,8	103,7	-33,3
2007	111,0	110,6	108,4	102,8	92,5	120,8	106,6	-28,5
2008	93,3	94,3	97,4	91,9	95,2	102,5	97,8	-46,0
2009	79,3	80,2	79,7	72,1	65,5	80,4	70,1	-45,7
2010	101,2	101,6	79,3	76,2	45,2	59,5	62,9	-63,4
2011	100,3	102,4	77,6	76,9	34,2	58,9	61,7	-74,1
2012	90,9	90,6	80,0	77,2	43,2	57,1	54,8	-74,8
2013	95,7	93,8	90,4	87,8	65,0	70,2	70,4	-69,3
2014	105,1	101,6	99,3	94,6	81,5	89,1	87,2	-55,0
2015	106,7	104,3	88,7	81,9	56,4	81,0	70,6	-50,7
α' τρίμηνο 2014	105,0	101,9	95,2	90,0	79,6	80,6	78,8	-63,1
β' τρίμηνο 2014	106,4	102,6	99,8	95,6	82,1	86,9	87,1	-52,4
γ' τρίμηνο 2014	104,7	101,2	101,5	97,8	80,1	93,5	94,1	-52,7
δ' τρίμηνο 2014	104,2	100,9	101,4	95,0	84,2	95,6	88,8	-51,6
α' τρίμηνο 2015	105,4	102,6	96,8	87,2	65,0	85,5	76,4	-37,0
β' τρίμηνο 2015	106,1	103,7	91,6	85,7	57,6	90,4	73,2	-43,6
γ' τρίμηνο 2015	107,1	104,6	79,9	71,9	44,0	65,8	62,4	-60,6
δ' τρίμηνο 2015	108,0	106,3	86,7	82,9	58,8	82,4	70,5	-61,6

Πηγές: ¹Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, ²ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών

Πηγή: IOBE

Β) Δημοσιονομικές εξελίξεις και προοπτικές

Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης - Εθνικολογιστικά στοιχεία

Οι ατέρμονες και ατελέσφορες διαπραγματεύσεις το πρώτο εξάμηνο του 2015, η αιφνίδια διακοπή τους τον Ιούνιο και η λήξη του δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής (30 Ιουνίου) χωρίς να

ολοκληρωθεί η πέμπτη (τελευταία) αξιολόγηση, επέτειναν περαιτέρω την αβεβαιότητα και ανησυχία για τις οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές, που είχε αρχίσει στα τέλη του 2014. Η διάχυτη αβεβαιότητα, σε συνδυασμό με το κλείσιμο των τραπεζών και την επιβολή ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, είχε καταλυτικές επιπτώσεις σε όλη την οικονομία, γεγονός που

καταγράφηκε σε όλους τους οικονομικούς δείκτες, συμπεριλαμβανομένων και των δημοσιονομικών μεγεθών.

Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία που γνωστοποίησε η ΕΛΣΤΑΤ στην Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία τον Οκτώβριο, σε συνδυασμό με αυτά που περιλαμβάνονται στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2016, **προκύπτει σημαντική επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών από το τέλος του 2014 και μετά, καθώς και ανάσχεση της προόδου που είχε συντελεστεί στη δημοσιονομική προσαρμογή.** Το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης (ΓΚ) για το 2014, σε εθνολογιστική βάση, διαμορφώθηκε σε 3,6% του ΑΕΠ, έναντι στόχου για έλλειμμα 1,3% στην Εισηγητική Έκθεση του 2015, ενώ για το 2015 εκτιμάται ότι το έλλειμμα θα

φθάσει το 3,2% του ΑΕΠ, έναντι αρχικής πρόβλεψης για έλλειμμα 0,2%. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα για το 2014 περιορίστηκε από το αρχικά επιδιωκόμενο 2,9% του ΑΕΠ σε 0,4%, ενώ για το 2015 εκτιμάται ότι το πρωτογενές πλεόνασμα θα διαμορφωθεί σε 0,7% του ΑΕΠ, έναντι αρχικού στόχου 4,0% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.7).

Τέλος το πρωτογενές πλεόνασμα, όπως αυτό μετράται για το Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής³, περιορίστηκε σε 0,3% του ΑΕΠ το 2014, έναντι αρχικού στόχου 1,8% του ΑΕΠ.

Η επιδείνωση είναι ακόμη μεγαλύτερη το 2015, όπου το πρωτογενές αποτέλεσμα διαμορφώθηκε, για πρώτη φορά μετά το 2012, σε έλλειμμα 0,2% του ΑΕΠ, έναντι αρχικής πρόβλεψης για πρωτογενές πλεόνασμα 3,0% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.7).

Πίνακας 2.7

Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης σε εθνολογιστική βάση (ESA 2010 - % στο ΑΕΠ)

	2011	2012	2013	2014	2015*	2016**
Αποτέλεσμα Γενικής Κυβέρνησης (χωρίς την καθαρή χρηματοδότηση προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα)	-10,5	-6,1	-1,8	-3,6	-3,2	-2,1
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ (χωρίς την καθαρή χρηματοδότηση προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα)	-3,8	-1,0	2,2	0,4	0,7	1,8
Πρωτογενές αποτέλεσμα ΓΚ (Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής)	...	-1,3	1,2	0,3	-0,2	0,5

Πηγή: (α) ΕΛΣΤΑΤ, Γνωστοποίηση στοιχείων στο πλαίσιο της Διαδικασίας Υπερβολικού Ελλείμματος (Οκτώβριος 2015), (β) Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Νοέμβριος 2015. *Προσωρινά στοιχεία ** Προϋπολογισμός 2016

³ Στο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής ορισμένα έκτακτα έσοδα του Προϋπολογισμού δεν λαμβάνονται υπόψη.

Η ραγδαία επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών του 2014 άρχισε τον Οκτώβριο και κορυφώθηκε το Δεκέμβριο του ίδιου έτους,⁴ καθώς ενισχύονταν οι ενδείξεις για πρόωρες εκλογές. Η επιδείνωση οφείλεται αποκλειστικά στην μεγάλη υστέρηση των εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού (ΤΠ), ύψους €3,3 δισεκ., και σε μικρότερο βαθμό του Προϋπολογισμού Επενδύσεων (ΠΔΕ) κατά €0,4 δισεκ. Το 58% περίπου της υστέρησης αφορά την απώλεια εσόδων ύψους €1,9 δισεκ., από την εκχώρηση στο Ελληνικό Δημόσιο εκ μέρους του Ευρωσυστήματος των κερδών του από τη διακράτηση τίτλων του Ελληνικού Δημοσίου (γνωστά ως ANFA's και SMP's), τα οποία θα εισπράττονταν τον μήνα Δεκέμβριο, υπό τον όρο της έγκαιρης ολοκλήρωσης της αξιολόγησης του ελληνικού προγράμματος, η οποία δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Το υπόλοιπο της υστέρησης οφείλεται στη **δημιουργία προσδοκιών στους φορολογούμενους για μη πληρωμή ορισμένων φόρων**, καθώς και για ευνοϊκότερες ρυθμίσεις ληξιπρόθεσμων οφειλών (στη ρύθμιση των 100 δόσεων π.χ. είχαν υπαχθεί έως τον Φεβρουάριο του 2015 μόνο 168.000 φορολογούμενοι). Οφείλεται όμως και στην αύξηση του αριθμού των δόσεων του ΕΝΦΙΑ για το 2014 (σε έξι), στην καθυστέρηση της οριστικοποίησης της ρύθμισης των 100 δόσεων για

ληξιπρόθεσμα χρέη προς το δημόσιο, καθώς και στη γενικότερη χαλάρωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση των προσπαθειών για φοροδιαφυγή, που παρατηρούνται σε κάθε προεκλογική περίοδο.

Όσον αφορά το 2015, η αβεβαιότητα που επεκράτησε έως και τον Σεπτέμβριο οδήγησε, μεταξύ άλλων, στην πλήρη ανατροπή του Προϋπολογισμού. Οι δημοσιονομικές εξελίξεις του 2015 εξετάζονται λεπτομερώς στην επόμενη ενότητα. Εδώ αρκεί να αναφερθεί ότι, λόγω της μεγάλης υστέρησης των εσόδων, τον Οκτώβριο αναθεωρήθηκαν προς τα κάτω οι στόχοι για τα έσοδα του ΚΠ κατά €4,7 δισεκ.,⁵ ενώ στους καινούργιους στόχους συμπεριελήφθησαν τα €1,9 δισεκ. από ANFA's και SMP's που δεν είχαν εισπραχθεί το 2014.

Οι αρνητικές εξελίξεις του 2015 αναμένεται να επηρεάσουν και το 2016 (carry over effect). Έτσι, παρά την πληθώρα των δημοσιονομικών μέτρων που περιλαμβάνει το τρίτο μνημόνιο, οι στόχοι για το έλλειμμα και το πρωτογενές πλεόνασμα δεν είναι φιλόδοξοι και δεν επαναφέρουν το πρόγραμμα στην τροχιά των χαμηλών ελλειμμάτων που είχε διαμορφωθεί έως το φθινόπωρο του 2014. Συγκεκριμένα, σε επίπεδο Γενικής Κυβέρνησης προβλέπεται μικρή μείωση του

⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι στο εννεάμηνο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου η συνολική υστέρηση των εσόδων δεν ξεπερνούσε τα €300 εκατ.

⁵ Εκ των οποίων 4,3 δισεκ. αφορούν τον ΤΠ και 0,4 δισεκ. τον ΠΔΕ.

ελλείμματος σε σχέση με το 2015 και συγκράτησή του στο 2,1% του ΑΕΠ. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα αυξάνεται στο 1,8% του ΑΕΠ (Πίνακας 2.7). Συνολικά, οι προβλέψεις για το 2016 είναι χειρότερες από το δημοσιονομικό αποτέλεσμα του 2013. Οι προβλέψεις αυτές εξετάζονται αναλυτικά στην τρίτη ύπο-ενότητα. Εδώ αρκεί να σημειωθεί ότι η επίτευξη των ως άνω στόχων δεν θα είναι εύκολη δεδομένου ότι ο Προϋπολογισμός του 2016 καταρτίστηκε με την παραδοχή ότι η ύφεση για το τρίτο τρίμηνο του 2015 ήταν 0,4%, ενώ τελικά διαμορφώθηκε σε 1,1%.

Επισημαίνεται, τέλος, ότι η μη ολοκλήρωση του δευτέρου προγράμματος στέρησε από τη χώρα πολύτιμους, δωρεάν, πόρους ύψους €1,9 δισεκ. από τα ANFA's και SMP's, καθώς και τη συμμετοχή της (από το Μάρτιο του 2015) στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, που θα μείωνε δραστικά τα επιτόκια δανεισμού του Δημοσίου.⁶ Καθυστέρηση καταγράφεται επίσης και στην πρώτη αξιολόγηση του τρίτου προγράμματος, η οποία είχε προγραμματιστεί να γίνει τον Οκτώβριο, αναβλήθηκε για τον Δεκέμβριο και στη συνέχεια για το πρώτο δίμηνο του 2016.

Η εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2015.

Η ανάλυση και αξιολόγηση των δημοσιονομικών εξελίξεων του 2015 είναι ιδιαίτερα δύσκολη λόγω των έκτακτων περιστάσεων και συνθηκών υπό τις οποίες υλοποιήθηκε έως και τον Σεπτέμβριο ο Προϋπολογισμός. Πάντως, από τους πρώτους μήνες της εκτέλεσης του προϋπολογισμού διαμορφώθηκαν δύο τάσεις: αφενός η μεγάλη υστέρηση των εσόδων, αφετέρου η πολύ σημαντική συγκράτηση των δαπανών του ΚΠ. Όμως, η συγκράτηση των δαπανών ήταν σε μεγάλο βαθμό **φαινομενική**, καθώς οδήγησε σε μεγάλη άνοδο των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του.⁷ Ουσιαστικά το Δημόσιο δανειζεται από τους προμηθευτές του.

Λόγω της εκτεταμένης αναθεώρησης των στόχων του Προϋπολογισμού (π.χ. ο αρχικός στόχος για το έλλειμμα του ΚΠ στο ενδεκάμηνο ήταν μόνο 175 εκατ. ευρώ, αλλά τον Οκτώβριο αναθεωρήθηκε σε 3.001 εκατ.) και της μεγάλης (φαινομενικά) συγκράτησης των δαπανών, η εκτέλεση του Προϋπολογισμού στο ενδεκάμηνο εμφανίζεται πολύ καλύτερη τόσο από τους αναθεωρημένους μηνιαίους στόχους, όσο και από τα αντίστοιχα μεγέθη του 2014. Συγκεκριμένα, στο ενδεκάμηνο το έλλειμμα του ΚΠ περιορίστηκε σε €1.245 εκατ. ή 0,7% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος €1.827

⁶ Η Πορτογαλία ήδη δανείστηκε με αρνητικά επιτόκια.

⁷ Εξάλλου, στο μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης του Προϋπολογισμού (ΓΛΚ), υπήρχε κάθε μήνα η προειδοποίηση ότι μόλις ομαλοποιηθούν οι

ταμειακές συνθήκες " το ύψος των δαπανών θα διαμορφωθεί στα επίπεδα των στόχων του Προϋπολογισμού" (Βλ. π.χ. Δελτία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού της 13^{ης} Αυγούστου και της 17^{ης} Σεπτεμβρίου 2015).

εκατ. την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Αντίστοιχα, το πρωτογενές πλεόνασμα του ΚΠ αυξήθηκε από €3.566 εκατ. το 2014, σε €4.339 εκατ. (ή 2,5% του ΑΕΠ) το 2015 (Πίνακας 2.8). Εάν όμως ληφθούν υπόψη και οι ληξιπρόθεσμες οφειλές του Δημοσίου, που

δημιουργήθηκαν εντός του 2015, ύψους €2,0 δισεκ., τότε τα αποτελέσματα του ενδεκαμήνου είναι χειρότερα τόσο από τους μηνιαίους στόχους, όσο και από το 2014.

Πίνακας 2.8
Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2013 - 2015

	Ιανουάριος- Νοέμβριος (εκατ. €)			% Μεταβολή	
	2013	2014	2015	2014/2013	2015/2014
I. ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	47.231	45.928	44.936	-2,8%	-2,2%
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	42.808	41.773	41.030	-2,4%	-1,8%
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ¹	45.279	44.847	43.615	-1,0%	-2,7%
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	<i>2.471</i>	<i>3.074</i>	<i>2.585</i>	<i>24,4%</i>	<i>-15,9%</i>
2. Έσοδα ΠΔΕ	4.424	4.154	3.906	-6,1%	-6,0%
<i>Εξ' ών: έσοδα από ΕΕ</i>	<i>4.348</i>	<i>4.093</i>	<i>3.502</i>	<i>-5,9%</i>	<i>-14,4%</i>
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	50.385	47.755	46.181	-5,2%	-3,3%
3. Δαπάνες ΤΠ	46.435	43.207	42.485	-7,0%	-1,7%
Πρωτογενείς δαπάνες ²	40.502	37.814	36.901	-6,6%	-2,4%
Τόκοι	5.933	5.393	5.584	-9,1%	3,5%
4. Δαπάνες ΠΔΕ	3.950	4.548	3.696	15,1%	-18,7%
III. Έλλειμμα ΚΠ (I-II)	-3.155	-1.827	-1.245		
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>-1,7%</i>	<i>-1,0%</i>	<i>-0,7%</i>		
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	-3.628	-1.434	-1.455		
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΠΔΕ	474	-394	210		
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	2.778	3.566	4.339		
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>1,5%</i>	<i>2,0%</i>	<i>2,5%</i>		
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	182.438	179.081	173.737		

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης ΚΠ Νοεμβρίου 2015, ΓΛΚ, Δεκέμβριος 2015

¹ Περιλαμβάνονται και τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών

² Περιλαμβάνονται καταπτώσεις εγγυήσεων, εξοριστικά προγράμματα και προμήθειες EFSF

Επισημαίνεται επίσης ότι τα στοιχεία του ΚΠ του 2015 δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με αυτά του 2014 για δύο κυρίως λόγους: (α) αφενός το Μάρτιο και τον Απρίλιο του 2015 υπήρξαν σημαντικά έκτακτα (εφάπαξ) έσοδα⁸ που δεν υπήρχαν το 2014, και (β) αφετέρου το 2014 εξοφλήθηκαν ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του Δημοσίου (από το υπόλοιπο του 2013) ύψους €1.243 εκατ., ενώ δεν δημιουργήθηκαν νέες υποχρεώσεις.

Έσοδα ΤΠ

Από την αρχή του έτους τα έσοδα υστερούσαν σημαντικά τόσο έναντι των μηνιαίων στόχων, όσο και σε σχέση με τις αντίστοιχες εισπράξεις του 2014. Πέραν του γενικότερου αρνητικού κλίματος για την καταβολή φόρων λόγω της αβεβαιότητας γύρω από τη δημοσιονομική πολιτική που θα ακολουθούταν προσεχώς, η οποία ξεκίνησε στο τέλος του 2014 και διατηρήθηκε έως το φθινόπωρο του 2015, υπήρξαν και **συγκεκριμένες αποφάσεις που δεν συνέβαλαν στην έγκαιρη είσπραξη των εσόδων**, με αρκετά πιθανές χαλαρωτικές επενέργειες στη φορολογική συμμόρφωση, όπως π.χ. η παράταση της προθεσμίας καταβολής του ΦΠΑ Ιανουαρίου έως το τέλος Φεβρουαρίου, οι καθυστερήσεις την άνοιξη στην οριστικοποίηση της (νέας) ρύθμισης των 100 δόσεων, οι

επανελημμένες παρατάσεις στην προθεσμία υποβολής φορολογικών δηλώσεων φορολογίας εισοδήματος (φυσικών και νομικών προσώπων), η χωρίς λόγο καθυστέρηση στη βεβαίωση και είσπραξη του ΕΝΦΙΑ, η αναστολή τον Ιούλιο της ισχύος του μέτρου αυτόματης κατάσχεσης καταθέσεων φορολογουμένων⁹ με ληξιπρόθεσμες οφειλές προς το Δημόσιο κ.λπ.

Όπως προαναφέρθηκε, λόγω της πολύ μεγάλης υστέρησης των εσόδων έως το τέλος Σεπτεμβρίου, τον Οκτώβριο αναθεωρήθηκαν προς τα κάτω οι στόχοι για τα έσοδα του ΤΠ κατά €4,3 δισεκ. Στους καινούργιους στόχους συμπεριελήφθησαν τα €1,9 δισεκ. από τα ANFA's και SMP's που δεν είχαν εισπραχθεί το 2014.

Από τον Οκτώβριο, με την είσπραξη της πρώτης δόσης του ΕΝΦΙΑ (ενώ το 2014 η πρώτη δόση είχε εισπραχθεί τον Σεπτέμβριο) και της δεύτερης δόσης της φορολογίας εισοδήματος άρχισε να ομαλοποιείται η κατάσταση. Παράλληλα, άρχισαν να αποδίδουν και τα φορολογικά μέτρα του Ιουλίου-Αυγούστου, όπως η αύξηση του κανονικού συντελεστή του ΦΠΑ στο 23% και η μετάταξη πολλών αγαθών από τον χαμηλό στον κανονικό συντελεστή, η αύξηση της προκαταβολής φόρου από τις επιχειρήσεις, τους ελεύθερους επαγγελματίες και αγρότες, η αύξηση των φόρων

⁸ Μόνο από το ΤΧΣ π.χ. μεταφέρθηκαν στον Προϋπολογισμό έσοδα ύψους €555 εκατ. Η μεταφορά αυτή δεν επηρεάζει το αποτέλεσμα της Γ.Κ., βελτιώνει όμως την εικόνα του ΚΠ.

⁹ Η ισχύς του μέτρου επανήλθε στις αρχές Δεκεμβρίου 2015.

πολυτελείας, η αύξηση των συντελεστών της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης κλπ. Έτσι τα έσοδα του προηγούμενου Οκτωβρίου παρουσίασαν σημαντική αύξηση 11,8% έναντι των αντίστοιχων (μηνιαίων) εισπράξεων του 2014. Για τους ίδιους λόγους αύξηση επίσης 11,8% παρουσίασαν και τα έσοδα του Νοεμβρίου, σε σχέση με τα αντίστοιχα (μηνιαία) έσοδα του Νοεμβρίου 2014. Σημειώνεται, τέλος, ότι οι υψηλοί αυτοί ρυθμοί ενσωματώνουν και ένα "αποτέλεσμα βάσης", καθώς η υστέρηση των εσόδων του 2014 άρχισε από τον Οκτώβριο.

Μετά τις εξελίξεις αυτές, οι εισπράξεις του ΤΠ στο ενδεκάμηνο (φορολογικά¹⁰ και μη φορολογικά έσοδα, προ επιστροφών φόρων), έφθασαν τα €43.615 εκατ., έναντι αναθεωρημένου στόχου για έσοδα €45.080 εκατ. (Πίνακες 2.8 και 2.9). Η υστέρηση ανήλθε σε €1.464 εκατ., καθώς δεν έχουν εισπραχθεί τα έσοδα από ANFA's και SMP's του 2014, τα οποία συμπεριελήφθησαν στο στόχο με την αναθεώρηση του Οκτωβρίου (ενώ έως τότε δεν υπήρχαν στον Προϋπολογισμό του 2015). Επίσης τα έσοδα του ενδεκαμήνου είναι μειωμένα κατά 2,7% σε σχέση με τις αντίστοιχες εισπράξεις του 2014, ενώ ο αρχικός στόχος στον Προϋπολογισμό του 2015 προέβλεπε αύξηση 7,5% (Πίνακας 2.9).

Η υστέρηση σε σχέση με το 2014 εντοπίζεται κυρίως στους άμεσους

φόρους (-4,8) και ιδιαίτερα στις εισπράξεις από τους φόρους περιουσίας (-13,1%), λόγω της είσπραξης δύο δόσεων του ΕΝΦΙΑ το 2015, έναντι τριών δόσεων στην αντίστοιχη περίοδο του 2014. Εντοπίζεται επίσης και στους φόρους παρελθόντων ετών (-13,0%), παρά το γεγονός ότι η ρύθμιση των 100 δόσεων βρίσκεται σε εξέλιξη (Πίνακας 2.9).

Η υστέρηση σε σχέση με το 2014 εντοπίζεται κυρίως στους άμεσους φόρους (-4,8) και ιδιαίτερα στις εισπράξεις από τους φόρους περιουσίας (-13,1%), λόγω της είσπραξης δύο δόσεων του ΕΝΦΙΑ το 2015, έναντι τριών δόσεων στην αντίστοιχη περίοδο του 2014. Εντοπίζεται επίσης και στους φόρους παρελθόντων ετών (-13,0%), παρά το γεγονός ότι η ρύθμιση των 100 δόσεων βρίσκεται σε εξέλιξη (Πίνακας 2.9).

Στους έμμεσους φόρους καταγράφεται μικρότερη μείωση σε σχέση με το 2014(-1,2%). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται εν μέρει στη βελτίωση των εισπράξεων του ΦΠΑ, οι οποίες το πρώτο εξάμηνο του 2015 κατέγραψαν μείωση 3,4% έναντι του 2014, παρά το γεγονός ότι την ίδια περίοδο το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,1% (κυρίως λόγω ανόδου της κατανάλωσης).

Όμως, στο ενδεκάμηνο, παρά την ύφεση στο τρίτο τρίμηνο και την πτώση στις τιμές των υγρών καυσίμων, η μείωση των εσόδων του ΦΠΑ

¹⁰ Περιλαμβάνονται και τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών.

περιορίστηκε σε 1,1%, πιθανόν λόγω των φορολογικών μεταβολών του Ιουλίου. Οφείλεται επίσης στις εισπράξεις από τους φόρους κατανάλωσης οι οποίοι εμφάνισαν μικρή αύξηση 0,1%, προερχόμενη από τα έσοδα από το τέλος ταξινόμησης αυτοκινήτων και από τα τέλη κυκλοφορίας, λόγω της ανάκαμψης που παρουσίασε (κατά περιόδους) η αγορά αυτοκινήτων στο πρώτο εξάμηνο του 2015. Παράλληλα και ο ΕΦΚ υγρών καυσίμων παρουσίασε αύξηση 4,0% .

Για να επιτευχθεί ο αναθεωρημένος στόχος των εσόδων για το 2015

(€51.988 εκατ.), θα πρέπει τον Δεκέμβριο να εισπραχθούν €8.373 εκατ., εκ των οποίων τα €3.882 εκατ. αφορούν σε ANFA's και SMP's του 2014 και του 2015. **Χωρίς τα ANFA's—SMP's είναι αδύνατον να επιτευχθεί ο ετήσιος στόχος. Όμως, απαραίτητη προϋπόθεση για την εισπραξη των ANFA's—SMP's είναι η επιτυχής ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης του τρίτου προγράμματος το αργότερο έως το τέλος Φεβρουαρίου 2016.**

Πίνακας 2.9

Έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού (εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	Ιανουάριος-Νοέμβριος		% Μεταβολή 2015/2014
	2014	2015	
1. Καθαρά έσοδα ΚΠ (2+4)	45.928	44.936	-2,2
2. Καθαρά Έσοδα ΤΠ	41.773	41.030	-1,8
Επιστροφές φόρων	3.074	2.585	-15,9
3. Έσοδα ΤΠ	44.848	43.615	-2,7
Άμεσοι Φόροι	18.641	17.741	-4,8
--Φόροι στο εισόδημα	11.123	10.931	-1,7
--Φόροι στην περιουσία	3.042	2.644	-13,1
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	1.841	1.601	-13,0
--Λοιποί άμεσοι φόροι	2.634	2.565	-2,6
Έμμεσοι Φόροι	20.911	20.658	-1,2
--Φόροι συναλλαγών	13.172	13.000	-1,3
(εξ ων ΦΠΑ)	(12.621)	(12.488)	(-1,1)
--Φόροι κατανάλωσης	6.944	6.949	0,1
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	447	429	-4,0
--Λοιποί έμμεσοι φόροι	348	280	-19,5
Μη φορολογικά έσοδα	5.296	5.217	-1,5
--Απολήψεις από ΕΕ	103	90	-12,6
--Μη τακτικά έσοδα	1.653	1.751	-5,9
--Άδειες και δικαιώματα	382	214	-44,0
--Λοιπά	3.158	3.162	0,1
4. Έσοδα ΠΔΕ	4.154	3.906	-6,0

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2015

Δαπάνες ΤΠ

Όπως προαναφέρθηκε, η συγκράτηση των πληρωμών του ΤΠ αποτέλεσε ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της εκτέλεσης του προϋπολογισμού το 2015. Όμως, όπως επισημάνθηκε παραπάνω, δεν πρόκειται για πραγματικές περικοπές δαπανών, αλλά για προσωρινή αναστολή πληρωμών η οποία, μεταξύ άλλων, οδήγησε και σε μεγάλη άνοδο των ληξιπρόθεσμων οφειλών του Δημοσίου προς τους προμηθευτές του.

Στο πλαίσιο αυτό, στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου - Νοεμβρίου οι δαπάνες του ΤΠ μειώθηκαν κατά 1,7% σε σχέση με τις αντίστοιχες δαπάνες του 2014, έναντι πρόβλεψης (στον Προϋπολογισμό του 2015) για οριακή αύξηση 0,1%. Η μείωση αυτή εντοπίζεται στις πρωτογενείς δαπάνες (-2,4%), ενώ οι δαπάνες για τόκους είναι αυξημένες κατά 3,5% σε σχέση με το 2014 (Πίνακας 2.10).

Από τις πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ σημαντική μείωση έναντι του 2014 εμφανίζουν οι πληρωμές για κοινωνική προστασία (-33,3%), οι αποδιδόμενοι πόροι (-23,6%), οι επιχορηγήσεις φορέων, ιδιαίτερα προς τους ΟΤΑ και διεθνείς οργανισμούς (-20,0%) και οι καταναλωτικές δαπάνες κατά 10,2% (Πίνακας 2.10). Μειωμένες επίσης είναι οι επιχορηγήσεις προς τον ΟΑΕΔ (-4,5%), προς τον ΕΟΠΠΥ (-18,4%), προς το ΝΑΤ (-13,6%) και προς τον ΟΑΕΕ (-12,5%).

Αντίθετα, αυξημένες ήταν οι δαπάνες για συντάξεις του Δημοσίου (4,2%), για μισθούς (0,4%) και για λοιπές μισθολογικές παροχές κατά 3,9% (Πίνακας 2.10). Σημαντική αύξηση παρουσίασαν επίσης οι επιχορηγήσεις προς τον ΟΓΑ (15,4%), το ύψος των οποίων έφθασε στο ενδεκάμηνο τα €3.120 εκατ. και οι δαπάνες για το ΕΚΑΣ (19,3%), που έφθασαν τα €828 εκατ., ενώ η επιχορήγηση προς το ΙΚΑ αυξήθηκε μόνο κατά 2,9%.

Επισημαίνεται ότι **τον Νοέμβριο οι (μηνιαίες) πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ κατέγραψαν πολύ μεγάλη αύξηση**, τόσο έναντι των αντίστοιχων δαπανών του 2014 (37,8%), όσο και σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα Οκτώβριο 2015 (34,1%). Επίσης, αύξηση 6,1% καταγράφηκε και τον μήνα Σεπτέμβριο. Η τάση αυτή είναι ιδιαίτερα ανησυχητική και εάν συνεχισθεί και τον Δεκέμβριο θα οδηγήσει σε σημαντικές υπερβάσεις (ή σε "μεταφορά" δαπανών στο 2016).

Σημειώνεται επίσης ότι οι δαπάνες του ενδεκαμήνου του 2014 ήταν επιβαρυνμένες με το ποσό των €490 εκατ. για το "κοινωνικό μέρισμα", το οποίο δεν υφίσταται το 2015. Επιπλέον, το 2014 εξοφλήθηκαν ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις του Δημοσίου (από το υπόλοιπο του 2013) ύψους €1.243 εκατ., ενώ το 2015 δημιουργήθηκαν νέες ληξιπρόθεσμες οφειλές ύψους €1.968 εκατ.. Εάν συνυπολογισθούν όλα αυτά, τότε η πορεία των δαπανών στο ενδεκάμηνο του 2015 είναι ανησυχητική.

Πίνακας 2.10

Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού

(εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	Ιανουάριος-Νοέμβριος		% Μεταβολή 2015/2014
	2014	2015	
1. Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού	47.755	46.181	-3,3
2. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού	43.207	42.485	-1,7
Τόκοι	5.393	5.584	3,5
Πρωτογενείς δαπάνες	37.815	36.902	-2,4
--Αποδοχές & συντάξεις	16.828	17.116	1,7
Μισθοί	10.936	10.975	0,4
Λοιπές παροχές	310	322	3,9
Συντάξεις	5.583	5.819	4,2
--Κοινωνικές δαπάνες	11.397	11.256	-1,2
Επιχορηγήσεις ασφ. ταμείων	9.810	10.077	2,7
Κοινωνική προστασία	1.166	778	-33,3
Επιχορηγήσεις ΟΑΕΔ	377	360	-4,5
Λοιπές	44	41	-6,8
--Λειτουργικές & λοιπές	6.512	6.178	-5,1
Επιχορηγήσεις φορέων	1.293	1.035	-20,0
Καταναλωτικές	1.172	1.052	-10,2
Αντικριζόμενες	1.883	2.058	9,3
Λοιπές*	2.164	2.033	-6,1
--Αποδιδόμενοι πόροι	3.079	2.352	-23,6
3. Δαπάνες ΠΔΕ	4.548	3.696	-18,7

Πηγή: Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης ΚΠ Νοεμβρίου 2015, ΓΛΚ, Δεκέμβριος 2015.

*Περιλαμβάνουν κάλυψη ελλειμμάτων και εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες, προμήθειες ΕFSF και πληρωμές εγγυήσεων.

Προϋπολογισμός Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ)

Τον περασμένο Νοέμβριο συνεχίσθηκε για τρίτο μήνα η επιτάχυνση των πληρωμών για επενδύσεις (€875 εκατ. μέσα στο Νοέμβριο), με αποτέλεσμα οι δαπάνες του ενδεκαμήνου να φθάσουν τα €3.696 εκατ., ενώ έως το τέλος Αυγούστου ήταν μόλις 1.563 εκατ. ευρώ. Όμως, παρά την επιτάχυνση, οι

πληρωμές για επενδύσεις εξακολουθούν να υπολείπονται του στόχου (€4.430 εκατ.) κατά €734 εκατ. (Πίνακας 2.8). Για να μην υπάρξει υστέρηση έναντι των ετήσιων προβλέψεων (οι οποίες ανέρχονται σε €6.400 εκατ., σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό του 2016), θα πρέπει μέσα στο Δεκέμβριο να εκταμιευθούν €2.704 εκατ. για επενδύσεις.

Όσον αφορά τα έσοδα του ΠΔΕ, σημειώνεται ότι η επιτάχυνση του ρυθμού είσπραξης των εσόδων, που ξεκίνησε τον Οκτώβριο, συνεχίστηκε και το Νοέμβριο (έσοδα €811 εκατ.). Μετά τη θετική αυτή εξέλιξη, το έσοδα του ΠΔΕ στο ενδεκάμηνο έφθασαν τα €3.906 εκατ., υπερβαίνοντας τον αναθεωρημένο στόχο κατά 45 εκατ. Υπενθυμίζεται ότι τον Οκτώβριο ο στόχος των εσόδων του ΠΔΕ αναθεωρήθηκε προς τα κάτω περίπου κατά €300 εκατ. Μετά τις εξελίξεις αυτές ο ΠΔΕ παρουσίασε στο ενδεκάμηνο πλεόνασμα €210 εκατ. ευρώ (Πίνακας 2.8).

Ο Προϋπολογισμός του 2016

Η κατάρτιση του Προϋπολογισμού του 2016, καθώς και οι εκτιμήσεις για το 2015 που περιέχονται στην Εισηγητική Έκθεση, βασίστηκαν στην αισιόδοξη εκτίμηση ότι η ύφεση το τρίτο τρίμηνο του 2015 ήταν μόνο 0,4%, ενώ προβλέπεται σε αυτόν στασιμότητα (0,0%) για το σύνολο του 2015 και μικρή ύφεση (-0,7%) για το 2016¹¹. Όμως, το μέγεθος της ύφεσης για το τρίτο τρίμηνο αναθεωρήθηκε σε 1,1%. Επίσης, γινόταν η εκτίμηση ότι η ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης βρισκόταν "πολύ κοντά" (Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2014, Πρόλογος). Η ανατροπή αυτών των υποθέσεων, καθώς και άλλες εξελίξεις εισάγουν αβεβαιότητα τόσο για τα

τελικά μεγέθη του 2015, όσο και για τις προβλέψεις που αφορούν το 2016.

Η τελική διαμόρφωση των μεγεθών του 2015

Η αναμενόμενη είσπραξη εσόδων ύψους €8,4 δισεκ. τον Δεκέμβριο, προκειμένου να επιτευχθεί ο αναθεωρημένος ετήσιος στόχος, η μεγάλη επιτάχυνση των δαπανών τον Νοέμβριο, το μεγάλο ποσό για επενδύσεις που πρέπει να εκταμιευθεί τον Δεκέμβριο, οι αναβολές της πρώτης αξιολόγησης του τρίτου προγράμματος και η αβεβαιότητα σχετικά με το ύψος της ύφεσης το 2015, δεν επιτρέπουν αξιόπιστες εκτιμήσεις για την τελική διαμόρφωση των δημοσιονομικών μεγεθών του 2015. Όμως, τυχόν αποκλίσεις στα μεγέθη του 2015 θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις και στα μεγέθη του προϋπολογισμού του 2016.

Ο Προϋπολογισμός του 2016

Η κατεύθυνση της δημοσιονομικής πολιτικής το 2016 προβλέπεται περιοριστική αφού, ενώ η οικονομία θα είναι σε ύφεση (0,7% σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2016 ή περισσότερο), προγραμματίζεται μείωση του ελλείμματος (με ισόποση αύξηση του πρωτογενούς πλεονάσματος) της Γενικής Κυβέρνησης της τάξης του 1,1% του ΑΕΠ (2015: 3,2%, 2016: 2,1%). Η προσαρμογή αυτή επιτυγχάνεται με τις δημοσιονομικές

¹¹ Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2016, σελ. 27, Πίνακας 1.3.

παρεμβάσεις του τρίτου μνημονίου, συνολικού ύψους €6.379 δισεκ., από τα οποία τα €2.033 δισεκ. αφορούν το 2015 και τα €4.346 δισεκ. αφορούν το 2016.

Από το σύνολο των παρεμβάσεων 2015-2016, το 62,5% αφορά σε φορολογικά μέτρα για την αύξηση των εσόδων πρωτίστως του ΤΠ, ενώ το 37,5% σε περικοπές δαπανών¹². Σημειώνεται ότι για την επίτευξη διατηρήσιμης δημοσιονομικής προσαρμογής και σύντομης ανάκαμψης της οικονομίας, η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι πάνω από το 70% των παρεμβάσεων πρέπει να αφορά μόνιμες περικοπές δαπανών και το υπόλοιπο αυξήσεις φόρων.

Η επιτυχής υλοποίηση αυτών των μέτρων αναμένεται να μειώσει το έλλειμμα του ΚΠ το 2016 στα €2.224 εκατ. (ή 1,3% του ΑΕΠ) , έναντι ελλείμματος €2.573 εκατ. το 2015 (Πίνακας 5). Η οριακή αυτή μείωση σε επίπεδο ΚΠ (€349 εκατ.) οφείλεται στο γεγονός ότι, όπως αναλύεται λεπτομερέστερα στην αμέσως επόμενη ενότητα, τα έσοδα από τα νέα μέτρα θα αναπληρώσουν σε μεγάλο βαθμό έκτακτα εφάπαξ έσοδα του ΤΠ που εισπράχθηκαν το 2015 αλλά δεν θα υπάρχουν το 2016. Οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι σημαντικό μέρος της προσαρμογής θα συντελεστεί σε άλλους φορείς (συνιστώσες) της Γενικής Κυβέρνησης, εκτός ΚΠ.

¹² Προσχέδιο Προϋπολογισμού 2016, σελ. 44-45, Πίνακας 2.8.

Πίνακας 2.11

Έσοδα, Δαπάνες και Έλλειμμα Κρατικού Προϋπολογισμού
(Σε εκατ. €)

	2013	2014	2015 Εκτιμήσεις	2015 Προϋπολογ.	2016 Προϋπολογ.	% μεταβολή		
						14/13	15Ε/14	16Π/15
I. ΕΣΟΔΑ ΚΠ (1+2)	53.079	51.353	53.091	55.603	53.527	-3,2	3,4	0,8
1. Καθαρά έσοδα ΤΠ	48.414	46.638	48.618	50.871	49.107	-3,7	4,2	1,0
Έσοδα προ επιστροφών φόρων ¹³	51.520	50.219	51.988	53.748	52.375	-2,5	3,5	0,7
<i>Μείον επιστροφές φόρων</i>	<i>3.105</i>	<i>3.581</i>	<i>3.370</i>	<i>2.877</i>	<i>3.268</i>	<i>15,3</i>	<i>-5,9</i>	<i>-3,0</i>
2. Έσοδα ΠΔΕ	4.665	4.715	4.473	4.732	4.420	1,1	-5,1	-1,1
<i>Εξ ών: έσοδα από ΕΕ</i>	<i>4.511</i>	<i>4.649</i>	<i>3.943</i>	<i>3.982</i>	<i>4.170</i>	<i>3,1</i>	<i>-15,2</i>	<i>5,8</i>
II. ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΠ (3+4)	58.456	55.053	55.664	55.705	55.751	-5,8	1,1	0,2
3. Δαπάνες ΤΠ	51.806	48.461	49.264	49.305	49.001	-6,5	1,7	-0,5
Πρωτογενείς δαπάνες ¹⁴	45.762	42.933	43.435	43.405	43.071	-6,2	1,2	-0,8
Τόκοι	6.044	5.528	5.830	5.900	5.930	-8,5	5,5	1,7
4. Δαπάνες ΠΔΕ	6.650	6.592	6.400	6.400	6.750	-0,9	-2,9	5,5
III. Έλλειμμα ΚΠ (I-II)	-5.377	-3.700	-2.573	-102	-2.224			
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>-3,0</i>	<i>-2,1</i>	<i>-1,5</i>	<i>-0,1</i>	<i>-1,3</i>			
Έλλειμμα / πλεόνασμα ΤΠ	-3.392	-1.823	-646	1.566	106			
Έλλειμμα ΠΔΕ	-1.985	-1.877	-1.927	-1668	-2.330			
IV. Πρωτογενές Πλεόνασμα ΚΠ	667	1.828	3.257	5.798	3.706			
<i>% στο ΑΕΠ</i>	<i>0,4</i>	<i>1,0</i>	<i>1,9</i>	<i>3,1</i>	<i>2,1</i>			
ΑΕΠ (σε τρέχουσες τιμές)	180.389	177.559	175.658	184.870	174.438	-1,6	-1,1	-0,7

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, , Υπουργείο Οικονομικών Νοέμβριος 2015

¹³ Περιλαμβάνονται και τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών

¹⁴ Περιλαμβάνονται καταπτώσεις εγγυήσεων, εξοπλιστικά προγράμματα και προμήθειες EFSF. **Δεν περιλαμβάνονται** δαπάνες για την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών του 52Δημοσίου ύψους 5.514 εκατ. ευρώ το 2013, 1.152 εκατ.

Έσοδα ΤΠ

Τα έσοδα του ΤΠ (προ επιστροφών φόρων) το 2016 προβλέπεται να αυξηθούν κατά 0,7% έναντι του 2015 και να φθάσουν τα €52.375 εκατ. (2015: €51.988 εκατ.). Όμως, η μικρή αυτή αύξηση (μόλις €387 εκατ.) υποκρύπτει **μεγάλες μεταβολές στη διάρθρωση** των εσόδων

του ΤΠ σε σχέση με το 2015. Σε αδρές γραμμές, τα έκτακτα, εφάπαξ έσοδα μειώνονται κατά €3,1 δισεκ. έναντι του 2015. Η απώλεια αυτή αντισταθμίζεται πλήρως με την αύξηση των φορολογικών εσόδων κατά €2,0 δισεκ. και των εσόδων από την εκχώρηση αδειών κατά €1,5 δισεκ. (Πίνακας 2.12).

Πίνακας 2.12
Ετήσια έσοδα Κρατικού Προϋπολογισμού
(εκατ. €)

Κατηγορίες εσόδων	2013	2014	2015 Εκτιμήσεις	2016 Προϋπολογ.	% 14/13	% 15/14	% 16/15
1. Καθαρά Έσοδα ΚΠ	53.079	51.353	53.091	53.527	-3,3	3,4	0,8
2. Καθαρά έσοδα ΤΠ	48.415	46.638	48.618	49.107	-3,7	4,2	1,0
Επιστροφές φόρων	3.105	3.581	3.370	3.268	15,3	-5,9	-3,0
3. Έσοδα ΤΠ	51.520	50.219	51.988	52.375	-2,5	3,5	0,7
Άμεσοι φόροι	20.058	20.664	19.165	20.028	3,0	-7,3	4,5
--Φόροι εισοδήματος	11.489	12.284	11.842	12.025	6,9	-3,6	1,5
--Φόροι περιουσίας	2.991	3.474	2.868	3.788	16,1	-17,4	32,1
--Άμεσοι φόροι ΠΟΕ	2.826	1.928	1.675	1.379	-31,8	-13,1	-17,7
--Λοιποί άμεσοι φόροι	2.752	2.978	2.780	2.836	8,2	-6,6	2,0
Έμμεσοι φόροι	24.556	23.784	23.597	24.738	-3,1	-0,8	4,8
--Φόροι συναλλαγών	14.673	14.233	14.019	14.875	-3,0	-1,5	6,1
(εξ ων: ΦΠΑ)	(13.856)	(13.618)	(13.519)	(14.376)	(-1,7)	(-0,7)	(6,3)
--Φόροι κατανάλωσης	8.995	8.702	8.798	9.102	-3,3	1,1	3,5
--Έμμεσοι φόροι ΠΟΕ	533	470	465	385	-11,8	-1,0	-17,2
--Λοιποί έμμεσοι	355	380	315	376	7,0	-17,1	19,4
Μη φορολογικά έσοδα	6.905	5.771	9.226	7.610	-16,4	59,9	-17,5
--Απολήψεις από ΕΕ	183	196	172	325	7,1	-12,2	89,0
--Μη τακτικά έσοδα	3.626	1.817	5.408	2.269	-49,9	197,6	-58,0
(εξ ων: ANFA's, SMP')	(2.715)	(580)	(3.882)	(1.691)	(-78,6)	-569,	-56,4
--Άδειες & Δικαιώματα	86	384	268	1.802	346,5	-30,2	572,4
--Λοιπά	3.010	3.373	3.378	3.214	12,1	0,1	-4,9
4. Έσοδα ΠΔΕ	4.665	4.715	4.473	4.420	1,1	-5,1	-1,2

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2015

Η αύξηση των φορολογικών εσόδων θα προέλθει τόσο από τα φορολογικά μέτρα που άρχισαν να ισχύουν από το καλοκαίρι του 2015, όσο και από τα υπόλοιπα μέτρα του τρίτου προγράμματος που ισχύουν από 01/01/2016. Τα μέτρα του 2016 περιλαμβάνουν την αύξηση των συντελεστών της φορολογίας εισοδήματος νομικών προσώπων, την κατάργηση της έκπτωσης της εφάπαξ καταβολής του φόρου εισοδήματος, την αύξηση της φορολογίας στο εισόδημα από ενοίκια, την αύξηση των συντελεστών του φόρου εισοδήματος στους αγρότες, την επιβολή ειδικού τέλους (ανά στήλη) στα παίγνια του ΟΠΑΠ, την επέκταση της συμμετοχής του Δημοσίου στα κέρδη του ΟΠΑΠ από παιγνιομηχανές, την σταδιακή κατάργηση της μείωσης του φόρου στο πετρέλαιο για αγροτική χρήση, κλπ.

Τα έσοδα από άμεσους φόρους αναμένεται να αυξηθούν κατά 4,5% και να φθάσουν τα €20.028 εκατ., κυρίως λόγω των μέτρων που προαναφέρθηκαν (Πίνακας 2.12). Οι εισπράξεις από την έμμεση φορολογία προβλέπεται να αυξηθούν κατά 4,8% και να διαμορφωθούν σε €24.738 εκατ., με το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης να προέρχεται από τον ΦΠΑ, καθώς οι μεταβολές του Ιουλίου 2015 θα αποδώσουν για πρώτη φορά σε ετήσια βάση (Πίνακας 2.12). Αντίθετα, τα μη φορολογικά έσοδα θα σημειώσουν μεγάλη πτώση, της τάξης του 17,5%, λόγω της μείωσης των εσόδων από ANFA's και SMP's κατά €2.191 εκατ. (ή κατά 56,4%). Τέλος, τα έσοδα από την εκχώρηση αδειών αναμένεται να εκτιναχθούν το 2016 στα

€1.802 εκατ., έναντι €268 εκατ. το 2015, λόγω των εσόδων από την παραχώρηση των περιφερειακών αεροδρομίων.

Δαπάνες ΤΠ

Οι δαπάνες του ΤΠ προβλέπεται να σημειώσουν μικρή μόνο μείωση (0,5%) και να συγκρατηθούν στα €49.001 δισεκ., λίγο κάτω από το επίπεδο του 2015. Η συγκράτηση εντοπίζεται αποκλειστικά στις πρωτογενείς δαπάνες του ΤΠ, οι οποίες αναμένεται να μειωθούν κατά 0,8% και να περιορισθούν στα €43.071 εκατ., έναντι €43.435 εκατ. το 2015 (Πίνακας 2.13). Αντίθετα, οι δαπάνες για τόκους θα σημειώσουν μικρή αύξηση και θα φθάσουν τα €5.930 εκατ., καθώς η χώρα μας δεν επωφεληθήκε ακόμα από την ποσοτική χαλάρωση της ΕΚΤ και τη μείωση των επιτοκίων από το Μάρτιο του 2015.

Όλες οι κατηγορίες πρωτογενών δαπανών, πλην των αποδιδόμενων πόρων, αναμένεται να σημειώσουν μείωση σε σχέση με το 2015. Οι μεγαλύτερες περικοπές εντοπίζονται στις κοινωνικές δαπάνες (μείωση €730 εκατ. ή 4,5%), στις αποδοχές και συντάξεις (μείωση €361 εκατ. ή 2,0%) και στις καταναλωτικές δαπάνες οι οποίες περιορίζονται κατά €287 εκατ. ή 14,2% (Πίνακας 2.13). Οι μειώσεις στις κατηγορίες "κοινωνικές δαπάνες" (το μεγαλύτερο μέρος των οποίων αφορά σε επιχορηγήσεις στα ασφαλιστικά ταμεία) και "αποδοχές και συντάξεις" αντανακλούν την υποχρέωση της χώρας για σημαντική συγκράτηση της συνταξιοδοτικής δαπάνης.

Πίνακας 2.13

Ετήσιες Δαπάνες Κρατικού Προϋπολογισμού (εκατ. €)

Κατηγορία δαπάνης	2013	2014	2015 Εκτιμήσεις	2016 Προϋπολο γ	%		
					14/1 3	15/1 4	16/1 5
1. Δαπάνες Κ Π	58.456	55.053	55.664	55.751	-5,8	1,1	0,2
2. Δαπάνες Τ Π	51.806	48.461	49.264	49.001	-6,5	1,7	-0,5
Τόκοι	6.044	5.528	5.830	5.930	-8,5	5,5	1,7
Πρωτογενείς Δαπάνες	45.762	42.933	43.435	43.071	-6,2	1,2	-0,8
--Αποδοχές & Συντάξεις	18.379	18.435	18.455	18.094	0,3	0,1	-2,0
--Κοινωνικές δαπάνες	17.042	15.176	16.067	15.337	-10,9	5,9	-4,5
--Καταναλωτικές δαπάνες	1.932	1.876	2.020	1.733	-2,9	7,7	-14,2
--Λοιπές Δαπάνες*	2.462	1.882	2.347	2.042	-23,6	24,7	-13,0
--Αποδιδόμενοι Πόροι	5.947	5.516	4.420	4.866	-7,2	-19,9	10,0
--Αποθεματικό	-	-	126	1.000	-	-	-
3. Δαπάνες Π.Δ.Ε.	6.650	6.592	6.400	6.750	-0,9	-2,9	5,5

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2015

*Περιλαμβάνει εξόφληση χρεών νοσοκομείων, εξοπλιστικές δαπάνες, πληρωμές εγγυήσεων κλπ. Δεν περιλαμβάνει την αποπληρωμή ληξιπρόθεσμων οφειλών ύψους €5.514 εκατ. το 2013, €1.152 εκατ. το 2014 και μηδέν για τα επόμενα έτη.

**Προϋπολογισμός Δημόσιων
Επενδύσεων (ΠΔΕ)**

Το 2016 το έλλειμμα του ΠΔΕ αναμένεται να διευρυνθεί στα €2.330 εκατ. (ή 1,3% του ΑΕΠ), έναντι ελλείμματος €1.927 εκατ. ή 1,1% του ΑΕΠ το 2015. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση των δαπανών για επενδύσεις κατά 5,5%, αλλά και στη μικρή μείωση των εσόδων (-1,1%), λόγω της κάμψης των εισπράξεων από εγχώριες πηγές¹⁵. Αντίθετα, τα έσοδα από

τα διάφορα ταμεία της ΕΕ προβλέπεται να σημειώσουν αύξηση κατά 5,8% (Πίνακας 2.11). Η αύξηση αυτή δεν είναι μεγάλη, δεδομένου ότι οι απολήψεις από τα διάφορα ταμεία της ΕΕ το 2015 ήταν οι χαμηλότερες των τελευταίων ετών.

Πάντως, ακόμη και εάν ο ΠΔΕ εκτελεστεί χωρίς αποκλίσεις, η ώθηση που θα δοθεί στην ελληνική οικονομία θα είναι ανεπαρκής για τη δεδομένη οικονομική συγκυρία.

¹⁵ Το 2015 εισπράχθηκαν εφάπαξ υψηλά έσοδα από εγχώριες πηγές, τα οποία δεν θα επαναληφθούν το

2016. Άρα το 2016 τα έσοδα από εγχώριες πηγές επανέρχονται στα συνήθη επίπεδα.

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα

Το ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας υποχώρησε το τρίτο τρίμηνο του 2015 σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους, για πρώτη φορά από το τελευταίο τρίμηνο του 2013, βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων Εθνικών Λογαριασμών της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Η πτώση του ΑΕΠ στην περίοδο Ιουλίου – Αυγούστου πέρυσι έφτασε το 1,1%, κατόπιν μικρής αύξησης στο δεύτερο τρίμηνο (0,9%).¹⁶ Ένα χρόνο νωρίτερα, στο καλοκαιρινό τρίμηνο του 2014, είχε σημειώσει άνοδο της τάξης του 1,2%. Παρά την επιστροφή σε πτώση στο τρίτο τρίμηνο, **κατά το αρχικό εννιάμηνο της περασμένης χρονιάς το ΑΕΠ δεν υποχώρησε, καθώς διευρύνθηκε οριακά (+0,1%), έναντι αύξησης 0,6% στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2014.**

Στο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον εγχωρίως, η διακοπή των διαπραγματεύσεων με τους επίσημους δανειστές στο τέλος του περασμένου Ιουνίου, στη λήξη της παράτασης του δεύτερου προγράμματος στήριξης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ακολούθως η τραπεζική αργία και οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων, η διεξαγωγή δημοψηφίσματος και οι μετέπειτα πολιτικές εξελίξεις, κυρίως με τους εταίρους στην Ευρωζώνη, ήταν

πρωτοφανή γεγονότα για την κοινωνία και την οικονομία στην Ελλάδα. Οι επιπτώσεις τους στις αντιλήψεις και τις προσδοκίες νοικοκυριών και επιχειρήσεων, όχι τόσο βραχυπρόθεσμα αλλά σε βάθος χρόνου, δεν έχουν ακόμα προσεγγιστεί. Ορισμένες αντιδράσεις αναδεικνύουν το ότι το ενδεχόμενο επιβολής ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων δεν θεωρούταν απίθανο από μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα να έχουν προετοιμαστεί σε κάποιο βαθμό για αυτό. Πάρα ταύτα, η επιδείνωση των προσδοκιών κατόπιν τούτου ήταν εκτεταμένη. Συγκεκριμένα, η συνεχής απόσυρση καταθέσεων από τον Δεκέμβριο του 2014 και η μη εκδήλωση έντονων διακυμάνσεων στην ιδιωτική κατανάλωση παρά τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων, με μικρή ενίσχυσή της στο περυσινό τρίτο τρίμηνο, η οποία απέτρεψε εντονότερη υποχώρηση του ΑΕΠ, αναδεικνύουν το ότι τα νοικοκυριά είχαν ενσωματώσει στις προσδοκίες τους ως πιθανή μια τέτοια εξέλιξη και δεν αιφνιδιάστηκαν από αυτή, αντιδρώντας σπασμωδικά. Από την άλλη πλευρά, η πτώση των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου, που είχε εκδηλωθεί οριακά το δεύτερο τρίμηνο, κλιμακώθηκε έντονα στο αμέσως επόμενο, αποτελώντας την κύρια αιτία επανάκαμψης της ύφεσης και αντανακλώντας τη ραγδαία επιδείνωση των επιχειρηματικών προσδοκιών, εξαιτίας της οξυτάτης πολιτικής αβεβαιότητας και

¹⁶ Όλες οι μεταβολές των στοιχείων στην τρέχουσα υπο-ενότητα είναι σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα. Τα στοιχεία Εθνικών Λογαριασμών

αφορούν σε εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε τιμές έτους 2010.

των επιπτώσεων από τις εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα.

Όπως ήταν αναμενόμενο, οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων επηρέασαν σημαντικά τις διεθνείς συναλλαγές. Ωστόσο, οι επιπτώσεις τους ήταν σαφώς ισχυρότερες στην πλευρά των εισαγωγών από ότι σε αυτή των εξαγωγών, τουλάχιστον στην πρώτη περίοδο μετά τα capital controls. Έτσι, το εξωτερικό ισοζύγιο βελτιώθηκε, επιδρώντας ανασχετικά στην κάμψη του ΑΕΠ. Σταθεροποιητικά συνέχισε να επενεργεί το τρίτο τρίμηνο στο ΑΕΠ η δημόσια κατανάλωση, λόγω της μη υλοποίησης των προγραμματισμένων μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα, αλλά και της ανάκλησης από τις αρχές του 2015 περίπου 7.500 απολύσεων των τελευταίων ετών (υπάλληλοι ΕΡΤ, σχολικοί φύλακες, καθαρίστριες του Υπ.Οικ. κ.ά.).

Ως προς τις τάσεις στις επιμέρους συνιστώσες του ΑΕΠ στο πρώτο εννιάμηνο του 2015, η **εγχώρια κατανάλωση ήταν 0,6% υψηλότερη από ότι στην αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους**, κατά την οποία αυξήθηκε οριακά (+0,2%). Η άνοδος των καταναλωτικών δαπανών καθ'όλο το εννιάμηνο οφείλεται κυρίως στη συνεχή διεύρυνση της κατανάλωσης των νοικοκυριών, της τάξης του 0,9% κατά μέσο όρο, ελαφρώς περισσότερο από ότι ένα χρόνο νωρίτερα (+0,6%). Πάντως, από τα διαθέσιμα από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. βραχυχρόνια στοιχεία για δείκτες και μεγέθη τα οποία αντανακλούν τη δυναμική των καταναλωτικών εξόδων των

νοικοκυριών (π.χ. εποχικά διορθωμένος δείκτης όγκου λιανικού εμπορίου, δείκτες κύκλου εργασιών σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών), δεν προκύπτει εκ νέου αύξησή τους στο τρίτο τρίμηνο. Μικρή άνοδο παρουσίασε και η δημόσια κατανάλωση σε δύο από τα τρία πρώτα τρίμηνα πέρυσι, όμως η πτώση της στο δεύτερο τρίμηνο διαμόρφωσε τη φθίνουσα τάση της στο σύνολο του εννιαμήνου, παραπλήσιας έκτασης με εκείνη στο ίδιο χρονικό διάστημα πρόπερσι (-0,2% έναντι -0,4%).

Η μεταστροφή από το δεύτερο τρίμηνο της περασμένης χρονιάς της τάσης των επενδύσεων σε πτωτική, ύστερα από ένα έτος συνεχούς ανόδου, συνεχίστηκε και κλιμακώθηκε στο αμέσως επόμενο. Ακολουθως, **οι επενδύσεις συρρικνώθηκαν κατά 11,6% στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου του 2015, υπεραντισταθμίζοντας κατά πολύ την αύξησή τους κατά 2,2% στην αντίστοιχη περίοδο του 2014**. Η νέα, σημαντική κάμψη των επενδύσεων στη διάρκεια του αρχικού εννιαμήνου του προηγούμενου έτους, προήλθε κυρίως από τον περιορισμό των αποθεμάτων (-€967 εκατ.) και λιγότερο από τη μείωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου (-€212 εκατ. ή -1,4%). Επισημαίνεται ότι αυτή η μικρή πτώση των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου οφείλεται αποκλειστικά στην εκτεταμένη υποχώρησή τους στο περασμένο χρονικό διάστημα Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, η οποία έφτασε τα €991 εκατ. Παρά την υψηλή πολιτική αβεβαιότητα κατά το αρχικό εξάμηνο πέρυσι, οι επιχειρήσεις δεν μείωσαν στη

διάρκειά του τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, συντηρώντας την αναθέρμανσή τους το 2014. Οι πρωτοφανείς πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν, κορυφώνοντας τη ρευστότητα, έπληξαν την επενδυτική ροπή.

Η συρρίκνωση της επενδυτικής δραστηριότητας στην περίοδο Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου προήλθε κυρίως από την υποχώρηση των κατασκευών εκτός κατοικιών, η οποία υπερέβη την προέσπινη άνοδό τους (-13,1% έναντι +5,1%) καθώς και -όπως από την εκδήλωση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία- τη νέα, εκτεταμένη κάμψη στην κατασκευή κατοικιών, ηπιότερη ωστόσο της παρόμοιας μεταβολής τους το 2014 (-25,1%, κατόπιν -52,3%). Η ευρύτερη σε έκταση μείωση μεταξύ των βασικών κατηγοριών επενδύσεων παγίου κεφαλαίου καταγράφηκε στα Αγροτικά Προϊόντα (-30,6%), ωστόσο το μερίδιό τους στο σύνολο των επενδύσεων είναι πολύ μικρό (0,35%), συνεπώς δεν επηρεάζουν την τάση τους. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη ενίσχυση επενδυτικής δραστηριότητας σημειώθηκε στον εξοπλισμό μεταφορών, όπως και πέρυσι (+26,4%, κατόπιν +21,1%). Έπονται, με πολύ μικρότερη αύξηση, ο Εξοπλισμός Τεχνολογίας Πληροφορικής - Επικοινωνίας και ο Μηχανολογικός Εξοπλισμός (+4,6% και +4,1%).

Στο εξωτερικό τομέα της οικονομίας, **οι εξαγωγές υποχώρησαν στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου, για πρώτη φορά τα τελευταία έξι χρόνια, κατά 2,5%, μετά από την**

ισχυρή προέσπινη άνοδό τους στην συγκεκριμένη περίοδο, κατά 6,4%. Η έκταση της κάμψης των εξαγωγών στο τρίτο τρίμηνο (-11,4%) ήταν η μεγαλύτερη μετά το 2009, κατά την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Παρά την αύξηση των εξαγωγών αγαθών από το πρώτο έως και το τρίτο τρίμηνο, αν και με συνεχώς επιβραδυνόμενο ρυθμό, καθώς και την οριακή διεύρυνση των εξαγωγών υπηρεσιών στο αρχικό εξάμηνο του 2015, η κατακόρυφη πτώση των δευτέρων τους καλοκαιρινούς μήνες (-25%), οδήγησε σε μείωση το σύνολο των εξαγωγών στο εννιάμηνο. Πέρα από την επίπτωση των γεγονότων εκείνης της περιόδου, αυτή η εξέλιξη εν μέρει προκλήθηκε λόγω του αποτελέσματος βάσης από το σχετικά υψηλό επίπεδο των εξαγωγών υπηρεσιών ένα χρόνο πριν, όπως είχε προβλεφθεί στις προηγούμενες εκθέσεις για την ελληνική οικονομία.

Όπως ήδη επισημάνθηκε, η εντονότερη συρρίκνωση των εισαγωγών σε σύγκριση με εκείνη των εξαγωγών, απέτρεψε την επιδείνωση του ελλείμματος του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα. Τόσο οι εισαγωγές αγαθών, όσο και οι εισαγωγές υπηρεσιών, υποχωρούσαν από το δεύτερο περυσινό τρίμηνο, όμως η πτώση τους κλιμακώθηκε απότομα στο αμέσως επόμενο τρίμηνο: οι πρώτες περιορίστηκαν σε εκείνη την περίοδο κατά 16,3%, ενώ οι εξαγωγές υπηρεσιών διαμορφώθηκαν 34,5% χαμηλότερα από ότι ένα χρόνο νωρίτερα. Τη συνολική κάμψη των εισαγωγών κατά 20% στο τρίτο τρίμηνο πιθανότατα όξυνε ο περιορισμός των αποθεμάτων, καθώς τόσο η οριακή διεύρυνση της καταναλωτικής ζήτησης, όσο

και η σαφώς ηπιότερη αποκλιμάκωση των επενδύσεων πάγιου κεφαλαίου, επαρκούσαν για να συντηρήσουν τις εισαγωγικές ροές σε υψηλότερο επίπεδο. Ακολούθως, οι εισαγωγές ήταν κατά 5,0% λιγότερες στο εννιάμηνο, αντισταθμίζοντας την ισοποσοστιαία αύξησή τους ένα χρόνο νωρίτερα (+5,1%) **Ως αποτέλεσμα των τάσεων που παρουσιάστηκαν σε εξαγωγές - εισαγωγές, το έλλειμμα του ισοζυγίου του εξωτερικού τομέα σε ενθνικολογιστικούς όρους ελαττώθηκε κατά 37,3%, στα €2,0 δισεκ., που αντιστοιχούν στο 1,4% του ΑΕΠ, έναντι ελλείμματος €3,2 δισεκ. (3,6%) στο ίδιο χρονικό διάστημα του 2014.**

Βάσει της προσέγγισης του ΑΕΠ από την πλευρά της παραγωγής, η αύξηση της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας παραγωγής στο πρώτο εννιάμηνο του 2015 ήταν της τάξης του 0,6%, δηλαδή μεγαλύτερη κατά μισή ποσοστιαία μονάδα από την άνοδό του σε όρους δαπάνης, αλλά και ελαφρώς ισχυρότερη της αντίστοιχης διεύρυνσής της πρόπερσι (+0,3%). Η παρατηρούμενη σημαντική διαφορά στη μεταβολή του ΑΕΠ ανάμεσα στην προσέγγιση της δαπάνης και σε αυτή της παραγωγής, οφείλεται στη μείωση των φόρων επί των προϊόντων, η οποία στο εννιάμηνο είναι της τάξης του 2,3% (-€360 εκατ.), με τις επιδοτήσεις να είναι αμετάβλητες. Η ισχυρότερη σε σύγκριση με το 2014 ανάκαμψη της παραγωγής προέρχεται από το υψηλότερο προϊόν μόλις σε τρεις βασικούς τομείς, με την παραγωγική δραστηριότητα στους περισσότερους τομείς να υποχωρεί. **Αναλυτικά, η μεγαλύτερη**

διεύρυνση παραγωγής συνεχίζει να σημειώνεται στις Επαγγελματικές - επιστημονικές - τεχνικές - διοικητικές δραστηριότητες (+7,5%), έναντι ηπιότερων απωλειών ένα χρόνο νωρίτερα (-3,0%). Έπεται το Χονδρικό-λιανικό εμπόριο, Επισκευές οχημάτων-μοτοσυκλετών και Υπηρεσίες παροχής καταλύματος – εστίασης, με άνοδο σαφώς μικρότερης έκτασης της αντίστοιχης το 2014 (+2,6%, κατόπιν +7,1%). Σε επίπεδο υψηλότερο εκείνου πρόπερσι παραμένει η παραγωγική δραστηριότητα στη Δημόσια Διοίκηση-άμυνα-υποχρεωτική ασφάλιση-εκπαίδευση (+2,2%), κατόπιν σταθεροποίησης στην ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους. Οριακή είναι η αύξηση στη Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας (0,2%).

Η συνεχής φθίνουσα δραστηριότητα και στα δύο βασικά σκέλη των επενδύσεων σε κατασκευές το πρώτο εννιάμηνο του 2015 αντανakλάται στην ισχυρή κάμψη της δραστηριότητας στον Κατασκευαστικό τομέα, που έφτασε το 18,6% και ήταν πολλαπλάσια την υποχώρησής της ένα χρόνο πριν (-2,4%). Σαφώς ηπιότερη πτώση, ίδιας έκτασης με εκείνη το 2014, σημειώθηκε στον τομέα Ενημέρωσης-Επικοινωνίας (-4,1%), ο οποίος είναι ο μοναδικός που παραμένει για τρίτο συνεχόμενο έτος στην τριάδα με την ευρύτερη υποχώρηση δραστηριότητας. Ακολούθησαν οι Τέχνες – ψυχαγωγία - διασκέδαση (-1,8%) και οι Χρηματοπιστωτικές-ασφαλιστικές δραστηριότητες (-1,6%), έναντι μικρής αύξησης προϊόντος (1,0%) και αρκετά εντονότερης

πτώσης (-4,9%, δεύτερη μεγαλύτερη) αντίστοιχα το 2014. Μικρές απώλειες καταγράφηκαν στη Γεωργία – Δασοκομία - Αλιεία (-1,0%), κατόπιν της ισχυρότερης ανόδου από όλους τους τομείς πρόπερσι (10,4%). Αντιθέτως, τη μεγαλύτερη κάμψη του 2014, στη Βιομηχανία (-10,2%), διαδέχθηκε ουσιαστικά σταθεροποίηση της παραγωγής της πέρυσι (-0,2%)

Η κορύφωση της πολιτικής αβεβαιότητας στο τρίτο τρίμηνο του 2015 και οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων δεν επενέργησαν αρνητικά στην αγορά εργασίας, τουλάχιστον σε πρώτη φάση. Ωστόσο, όπως έχει επισημανθεί στο παρελθόν, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας έπονται εκείνων στην παραγωγική δραστηριότητα, με χρονική υστέρηση 2-3 τριμήνων. Τούτου δεδομένου και συνεκτιμώντας ότι διαχρονικά τους καλοκαιρινούς μήνες η ανεργία υποχωρεί στην Ελλάδα, **η παραμονή της σε πτωτική τροχιά στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι, με ελαφρώς μικρότερη ταχύτητα από ότι στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, δεν θεωρείται απροσδόκητη. Συγκεκριμένα, η ανεργία διαμορφώθηκε στο 24,0% το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, 0,6 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι στο δεύτερο τρίμηνο του 2015 και 1,5 μονάδα λιγότερη έναντι της ίδιας περιόδου πρόπερσι.** Η συνεχής εξασθένιση της ανεργίας στο πρώτο εννιάμηνο οδήγησε στη διαμόρφωσή της στο 25,1%, έναντι 26,6% στην αντίστοιχη περίοδο του 2014. Η νέα ανάσχεση της ανεργίας το καλοκαίρι προήλθε, όπως στα προηγούμενα τρίμηνα, από τη διεύρυνση της απασχόλησης σε

σχέση με πρόπερσι στο Χονδρικό-λιανικό εμπόριο-επισκευές οχημάτων/μοτοσικλετών (+46,5 χιλ. ή +7,4%), στον Τουρισμό (+28,4 χιλ. ή +8,4%), αλλά και στη Μεταποίηση (+31,1 χιλ. ή +9,9%). Καθώς βάσει των σχετικών βραχυχρόνιων δεικτών, ο εποχικά διορθωμένος κύκλος εργασιών υποχώρησε τόσο στο Λιανικό, όσο και στο Χονδρικό Εμπόριο το τρίτο τρίμηνο, κατόπιν ηπιότερης πτώσης σε αμφοτέρους τους κλάδους στα προηγούμενα τρίμηνα του 2015, η συνεχιζόμενη σημαντική άνοδος της απασχόλησής τους κρίνεται δυσερμήνευτη. Στη Μεταποίηση επικρατούσαν από την αρχή του περασμένου έτους σταθεροποιητικές τάσεις, ενώ μόνο στον Τουρισμό ο κύκλος εργασιών αυξανόταν σταθερά. Στους κλάδους με μείωση του αριθμού απασχολούμενων, κατατάσσονται πρώτες η Γεωργία – Δασοκομία – Αλιεία (-22,3 χιλ. ή -4,6%) και οι Κατασκευές (-11,0 χιλ. ή -7,0%), επιτείνοντας την κάμψη στην απασχόληση των προηγούμενων ετών.

Παρά την αύξηση του ΦΠΑ από τον προηγούμενο Ιούλιο, η απώλεια στο τρίτο τρίμηνο της ανοδικής δυναμικής στην ιδιωτική κατανάλωση, σε συνδυασμό με το ανασχετικό σε αύξηση τιμών αποτέλεσμα βάσης από το σχετικά υψηλό επίπεδο του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή τους μήνες Ιούλιο – Σεπτέμβριο του 2014, **διατήρησαν τον αποπληθωρισμό σε υψηλά επίπεδα κατά το τρίτο περυσινό τρίμηνο, στο 1,7%, σχεδόν μια ποσοστιαία μονάδα υψηλότερα από ότι ένα χρόνο πριν (0,8%).** Ωστόσο η αύξηση του ΦΠΑ επέδρασε ελαφρώς ανασχετικά στην υποχώρηση των τιμών, η έκταση της οποίας είχε διαμορφωθεί στο 2,3% το πρώτο

εξάμηνο της προηγούμενης χρονιάς, μείωση η οποία ήταν η εντονότερη τουλάχιστον τα τελευταία 55 χρόνια. Το γεγονός ότι οι κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών «Διατροφή – Μη Αλκοολούχα Πότα», «Καπνός – Αλκοολούχα Ποτά» και «Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια», που ήταν αυτές στις οποίες πραγματοποιήθηκαν κατά κύριο λόγο μεταβολές στο ΦΠΑ, ήταν οι μοναδικές στις οποίες σημειώθηκε αύξηση τιμών και μάλιστα σημαντική στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, αναδεικνύει την ανασχετική επίδραση του ΦΠΑ στον αποπληθωρισμό. **Στο σύνολο του εννιαμήνου Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου, ο αποπληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 2,1%, υπερβαίνοντας κατά μια ποσοστιαία μονάδα το επίπεδό του την ίδια περίοδο του 2014.**

Ανακεφαλαιώνοντας, στην ίδια ενότητα της προηγούμενης τριμηνιαίας έκθεσης του IOBE για την ελληνική οικονομία τονιζόταν ότι «η αναθέρμανση της ανάπτυξης στο δεύτερο τρίμηνο του τρέχοντος έτους [...] προήλθε σχεδόν αποκλειστικά από τη διεύρυνση της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, μέσω αμφότερων των βασικών συνιστωσών της. Αυτές οι τάσεις στηρίχθηκαν σε ορισμένους παράγοντες οι οποίοι θεωρούνται συγκυριακοί, όπως η μη υλοποίηση προγραμματισμένων μεταρρυθμίσεων στο δημόσιο τομέα, η μη λήψη νέων δημοσιονομικών μεγεθών [...] και η υψηλή ανησυχία τους (σ.σ. των νοικοκυριών) από το ενδεχόμενο να μην τελεσφορήσουν οι διαπραγματεύσεις με

τους επίσημους δανειστές του ελληνικού κράτους [...] Όμως, μετά τη σύναψη μιας συμφωνίας επί ενός νέου (τρίτου) Προγράμματος Οικονομικής Πολιτικής με τους δανειστές που έχει ήδη άρει την αβεβαιότητα των προηγούμενων μηνών για την έκβαση των διαπραγματεύσεων, τα δημοσιονομικά μέτρα που περιλαμβάνονται σε αυτό και όσα λήφθηκαν ως προαπαιτούμενα για την εκκίνηση των διαπραγματεύσεων, τουλάχιστον οι δύο πρώτοι παράγοντες που τόνωσαν την κατανάλωση δεν υφίστανται κατά το τρέχον εξάμηνο. [...] Συνεπώς, εκλείπουν τα στηρίγματα της αναπτυξιακής δυναμικής στο πρώτο μισό του 2015, χωρίς να διαφαίνεται κάποιο άλλο ή κάποια άλλα που θα μπορούσαν να τα αντικαταστήσουν».

Η σταθεροποίηση ουσιαστικά της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης εγχωρίως στο τρίτο τρίμηνο και η επιστροφή στην ύφεση επαλήθευσαν τις παραπάνω προβλέψεις. Ο εξωτερικός τομέας είχε θετική συμβολή στη μεταβολή ΑΕΠ στο ίδιο χρονικό διάστημα (+3,0%), λόγω της κατακόρυφης πτώσης των εισαγωγών, οι οποίες πλήγηκαν περισσότερο από τις εξαγωγές από τα capital controls. Όμως, αυτή υπεραντιστάθμιστηκε από την επίπτωση της εκτεταμένης συρρίκνωσης των επενδύσεων, τόσο του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου, όσο και των αποθεμάτων.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών–Εθνικοί Λογαριασμοί (εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σταθερές τιμές 2010)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2000	189.911	4,1%	165.174	2,8%	43.060	12,4%	43.517	23,3%	62.977	22,6%
2001	197.889	4,2%	171.593	3,9%	44.976	4,4%	42.922	-1,4%	62.110	-1,4%
2002	205.815	4,0%	179.616	4,7%	45.975	2,2%	39.837	-7,2%	59.972	-3,4%
2003	217.782	5,8%	187.069	4,1%	54.527	18,6%	39.532	-0,8%	64.424	7,4%
2004	228.006	4,7%	193.958	3,7%	54.170	-0,7%	46.641	18,0%	67.031	4,0%
2005	229.951	0,9%	200.664	3,5%	48.414	-10,6%	48.701	4,4%	68.716	2,5%
2006	242.752	5,6%	207.988	3,7%	59.936	23,8%	51.208	5,1%	77.776	13,2%
2007	250.422	3,2%	216.957	4,3%	65.029	8,5%	56.309	10,0%	88.872	14,3%
2008	249.888	-0,2%	221.515	2,1%	59.042	-9,2%	58.340	3,6%	89.803	1,0%
2009	239.143	-4,3%	219.942	-0,7%	43.182	-26,9%	47.743	-18,2%	71.680	-20,2%
α' 2010	59.008	0,4%	54.373	-0,1%	9.664	-2,3%	12.426	-0,8%	18.408	2,7%
β' 2010	57.227	-5,3%	52.753	-4,0%	9.996	-8,1%	12.582	4,3%	17.349	-2,5%
γ' 2010	55.265	-7,9%	50.497	-9,4%	9.218	-13,3%	12.000	2,2%	16.469	-9,9%
δ' 2010	54.510	-9,1%	49.477	-9,7%	9.685	-17,7%	12.818	12,3%	16.986	-4,0%
2010	226.009	-5,5%	207.100	-5,8%	38.564	-10,7%	49.826	4,4%	69.212	-3,4%
α' 2011	52.989	-10,2%	47.828	-12,0%	9.213	-4,7%	12.441	0,1%	16.154	-12,2%
β' 2011	52.071	-9,0%	47.566	-9,8%	8.246	-17,5%	12.563	-0,1%	16.283	-6,1%
γ' 2011	51.071	-7,6%	47.212	-6,5%	7.052	-23,5%	12.607	5,1%	16.128	-2,1%
δ' 2011	49.138	-9,9%	45.492	-8,1%	5.638	-41,8%	12.634	-1,4%	14.947	-12,0%
2011	205.269	-9,2%	188.098	-9,2%	30.150	-21,8%	50.246	0,8%	63.513	-8,2%
α' 2012	48.558	-8,4%	45.233	-5,4%	5.736	-37,7%	12.705	2,1%	14.655	-9,3%
β' 2012	47.728	-8,3%	43.672	-8,2%	5.956	-27,8%	12.384	-1,4%	14.232	-12,6%
γ' 2012	47.009	-8,0%	42.759	-9,4%	4.965	-29,6%	12.652	0,4%	14.275	-11,5%
δ' 2012	46.935	-4,5%	42.288	-7,0%	6.251	10,9%	13.035	3,2%	14.383	-3,8%
2012	190.230	-7,3%	173.952	-7,5%	22.907	-24,0%	50.776	1,1%	57.545	-9,4%
α' 2013	46.081	-5,1%	41.710	-7,8%	6.000	4,6%	12.749	0,3%	14.265	-2,7%
β' 2013	46.068	-3,5%	41.803	-4,3%	5.043	-15,3%	12.962	4,7%	13.830	-2,8%
γ' 2013	46.145	-1,8%	42.217	-1,3%	4.928	-0,7%	13.186	4,2%	14.350	0,5%
δ' 2013	46.018	-2,0%	42.343	0,1%	4.456	-28,7%	12.724	-2,4%	13.424	-6,7%
2013	184.311	-3,1%	168.074	-3,5%	20.427	-10,8%	51.620	1,7%	55.869	-2,9%
α' 2014	46.287	0,4%	42.081	0,9%	5.025	-16,3%	13.402	5,1%	14.241	-0,2%
β' 2014	46.169	0,2%	41.920	0,3%	5.594	10,9%	13.568	4,7%	15.171	9,7%
γ' 2014	46.710	1,2%	41.989	-0,5%	5.706	15,8%	14.429	9,4%	15.204	6,0%
δ' 2014	46.460	1,0%	42.039	-0,7%	6.113	4,0%	14.035	10,3%	15.592	16,2%
2014*	185.625	0,7%	168.029	0,1%	22.439	9,8%	55.434	7,4%	60.208	7,8%
α' 2015	46.460	0,4%	42.223	0,3%	5.663	12,7%	13.826	3,2%	15.562	9,3%
β' 2015	46.607	0,9%	42.444	1,2%	4.600	-17,8%	13.762	1,4%	14.647	-3,5%
γ' 2015	46.191	-1,1%	42.019	0,1%	4.164	-27,0%	12.779	-11,4%	12.175	-19,9%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δεκέμβριος 2015, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

σταδιακή άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων πιθανότατα θα προκαλέσει εξελίξεις αντίθετες από την επιβολή τους, με ταχύτερη αποκλιμάκωση της κάμψης στις εισαγωγές. Ακολουθώντας, η θετική επίδραση του εξωτερικού τομέα στο ΑΕΠ κατά το τρίτο τρίμηνο θα μετριαστεί, τουλάχιστον στο τέλος του 2015 και στο πρώτο εξάμηνο του 2016. Καθώς δεν διαφαίνονται σε αυτό το χρονικό διάστημα παράγοντες μεταστροφής των τάσεων του τρίτου τριμήνου στις συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης, τόσο στην πλευρά της κατανάλωσης, όσο και σε εκείνη των επενδύσεων, η συνέχιση της ύφεσης στο τρέχον έτος είναι το πλέον πιθανό ενδεχόμενο, όπως θα αναλυθεί στην προσεχή ενότητα.

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Η συμφωνία της 11^{ης} Αυγούστου 2015 με τους επίσημους δανειστές επί ενός νέου προγράμματος και η επανεκλογή της κυβέρνησης που προχώρησε στη σύναψη της στις βουλευτικές εκλογές που ακολούθησαν, διαμορφώνουν το πλαίσιο των πολιτικοοικονομικών εξελίξεων έκτοτε. Σε αυτές κυριαρχούν οι διαπραγματεύσεις με τους επίσημους δανειστές του ελληνικού κράτους και οι πράξεις πολιτικής για την υλοποίηση του καινούργιου Προγράμματος. Οι εκλογές του περασμένου Σεπτεμβρίου μετάθεσαν χρονικά προς τα πίσω την πρώτη αξιολόγηση του Προγράμματος. Παρότι έχει πραγματοποιηθεί μέρος των προαπαιτούμενων ενεργειών για αυτή, δεν έχουν ολοκληρωθεί όλες, με την πλέον σημαντική που απομένει να είναι μια νέα

μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος. Η ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης θα οδηγήσει, βάσει της καταρχήν συμφωνίας της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης στις 12 Ιουλίου 2015, στην εκκίνηση διαπραγματεύσεων για μια παρέμβαση στο δημόσιο χρέος, επιτείνοντας όμως την αναμονή στην οικονομία για την ολοκλήρωση των πολιτικών διεργασιών γύρω από τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών της Ελλάδας πέρα από την τρέχουσα αξιολόγηση.

Αναλυτικά, η επανεκκίνηση της διαδικασίας δημοσιονομικής προσαρμογής και μεταρρυθμίσεων, σε πρώτη φάση με την ψήφιση εφαρμοστικών μέτρων του νέου προγράμματος και την ολοκλήρωση της συμφωνίας παραχώρησης περιφερειακών αεροδρομίων, επιτρέπει την τακτική χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους και την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, απομακρύνοντας το ενδεχόμενο μιας στάσης πληρωμών και αποκλιμακώνοντας την έντονη αβεβαιότητα της περασμένης άνοιξης για τις προοπτικές της Ελλάδας, εγχωρίως και διεθνώς. Από την άλλη πλευρά, η λήψη πρόσθετων δημοσιονομικών μέτρων, πλήττει περισσότερο, προς το παρόν, το διαθέσιμο πραγματικό εισόδημα των νοικοκυριών (περικοπές επικουρικών συντάξεων, αύξηση ΦΠΑ), επηρεάζοντας και τις προσδοκίες τους, ιδίως όσων θεωρούσαν ότι η δημοσιονομική προσαρμογή θα ολοκληρωνόταν με το δεύτερο Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής. Οι μεταβολές στο καθεστώς προστασίας των δανειοληπτών που επήλθαν με πρόσφατο νόμο,

πιθανότατα επηρέασαν τμήμα των νοικοκυριών το τελευταίο δίμηνο της προηγούμενης χρονιάς και θα καθορίσουν μέρος των αποφάσεών τους και το 2016. Αυτές αναμένεται να εξαρτηθούν φέτος κυρίως από την πραγματοποίηση αλλαγών στη φορολογία εισοδήματος, η οποία έχει προαναγγελθεί, στο ασφαλιστικό σύστημα (όρια συνταξιοδότησης, ασφαλιστικές εισφορές, περικοπές σε ήδη καταβαλλόμενες/νέες συντάξεις), καθώς και από ενδεχόμενες αναθεωρήσεις στη φορολογία της κινητής και ακίνητης περιουσίας.

Σε ότι αφορά τη ρευστότητα της ελληνικής οικονομίας, η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζικών ιδρυμάτων χωρίς δυσχέρειες, με τις συνολικές κεφαλαιακές τους ανάγκες να προσδιορίζονται στο τέλος του περασμένου Οκτωβρίου από το stress test της ΕΚΤ σε επίπεδο σαφώς χαμηλότερο από το μέγιστο προβλεπόμενο στην καταρχήν συμφωνία της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης τον Ιούλιο, αίρει την ανησυχία για την κεφαλαιακή τους επάρκεια.¹⁷ Μια σχετικά ομαλή υλοποίηση του νέου Προγράμματος, σε συνδυασμό με μια νέα διευθέτηση του δημόσιου χρέους, μπορούν να οδηγήσουν το τρέχον έτος σε σταδιακή επιστροφή καταθέσεων οι οποίες αποσύρθηκαν από το τραπεζικό σύστημα από τον Δεκέμβριο του 2014 και να επιτρέψουν την πρόσβαση των τραπεζικών ιδρυμάτων στο Πρόγραμμα Ποσοτικής Χαλάρωσης της ΕΚΤ, εξελίξεις οι οποίες αμφότερες θα ενισχύσουν τη δυνατότητά τους να παρέχουν πιστώσεις. Επιπλέον, θα

επιταχυνθεί η άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων.

Ωστόσο, σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της ΤΤΕ, δεν έχει σημειωθεί επιστροφή καταθέσεων από τον ιδιωτικό τομέα μετά τον περασμένο Ιούλιο, έως και τον Νοέμβριο. Οι καταθέσεις των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων αυξήθηκαν στην περίοδο Αυγούστου - Νοεμβρίου πέρυσι κατά €1,95 δισεκ., στα €14,6 δισεκ. Αντιθέτως, τα νοικοκυριά συνέχισαν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους από τα τραπεζικά ιδρύματα και κατόπιν της σύναψης της συμφωνίας για το νέο Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής, αλλά και μετά τις δεύτερες βουλευτικές εκλογές, με αποτέλεσμα αυτές να είναι τον προηγούμενο Νοέμβριο €2,05 δισεκ. λιγότερες από ότι τον Ιούλιο, στα €100,9 δισεκ. Το σύνολο των καταθέσεων του ιδιωτικού τομέα έχει διευρυνθεί μόλις κατά €70 εκατ. σε αυτό το χρονικό διάστημα. Συνεπώς, δεν υπάρχουν ενδείξεις εξασθένισης της επιφυλακτικότητας των νοικοκυριών ως προς την ευρωστία του τραπεζικού συστήματος, τουλάχιστον έως και την εκκίνηση της ανακεφαλαιοποίησής τους, με αποτέλεσμα τη διακράτηση από αυτά υψηλής ρευστότητας ή τη μεταφορά κεφαλαίων σε χρηματοοικονομικά προϊόντα. Ενδεχομένως η απόσυρση καταθέσεων να οφείλεται και σε ανησυχία για τις πρόσφατες αλλαγές στο καθεστώς προστασίας των δανειοληπτών. Από την πλευρά των επιχειρήσεων, φαίνεται ότι η επανάκτηση της εμπιστοσύνης προς το τραπεζικό σύστημα έχει ξεκινήσει. Όμως η

¹⁷ €14,4 δισεκ. στο δυσμενές σενάριο και στα €4,4 δισεκ. στο βασικό σενάριο

σταθεροποίηση των καταθέσεων σε πολύ χαμηλό επίπεδο, σε συνδυασμό με τη διαδικασία ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών, δεν επέτρεψε περαιτέρω άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου, συντηρώντας τις επενέργειες τους στη λειτουργία της οικονομίας εγχωρίως, αλλά κυρίως στις διεθνείς συναλλαγές της.

Η παραμένουσα, γενικότερη επιφυλακτικότητα των νοικοκυριών και η κάμψη της αβεβαιότητας στις επιχειρήσεις αποτυπώνεται και στις προσδοκίες τους. Παρότι ο δείκτης οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα ανέρχεται συνεχώς μετά τον περασμένο Αύγουστο, όταν διαμορφώθηκε κοντά στο ιστορικά ελάχιστο επίπεδό του, η άνοδος του προέρχεται από τη βελτίωση των επιχειρηματικών προσδοκιών, κυρίως στη Βιομηχανία και το Λιανικό Εμπόριο και λιγότερο στις Υπηρεσίες. Επιπλέον, ο Δείκτης Υπεύθυνων Προμηθειών στη Μεταποίηση, ο οποίος εκτιμάται από την Markit, αυξάνεται από τον Αύγουστο και τον Δεκέμβριο ξεπέρασε, μετά από 15 μήνες και για μοναδική φορά το 2015, τις 50 μονάδες, επίπεδο το οποίο συνεπάγεται ότι ο τομέας επανέρχεται, έστω προσωρινά, σε φάση μεγέθυνσης. Σε ότι αφορά το δείκτη εμπιστοσύνης των νοικοκυριών, βρίσκεται από τον Αύγουστο πλησίον του χαμηλότερου επιπέδου του της τελευταίας διετίας, αντανakλώντας τη συνεχιζόμενη ανησυχία των νοικοκυριών και την κατάσταση αναμονής στην οποία βρίσκονται, κατά πάσα πιθανότητα κυρίως έναντι των δημοσιονομικών μέτρων και

των μεταρρυθμίσεων, υλοποιημένων και ερχόμενων. Αυτή τους η προσέγγιση των πρόσφατων πολιτικοοικονομικών εξελίξεων εν μέρει αντικατοπτρίζεται στην καταναλωτική συμπεριφορά τους, με τον εποχικά διορθωμένο δείκτη όγκου λιανικού εμπορίου να υποχωρεί κατά 3,0% κατόπιν της σύναψης του τρίτου μνημονίου, στο δίμηνο Σεπτεμβρίου - Οκτωβρίου, όσο και στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, με την υψηλή ρευστότητα. Η εντονότερη κάμψη μεταξύ των κατηγοριών καταστημάτων σημειώνεται στα Καύσιμα - Λιπαντικά Αυτοκινήτων και τα Έπιπλα - Ηλ. Είδη - Οικ. Εξοπλισμός, η οποία, καθώς ως επί το πλείστον τα προϊόντα αυτών των κλάδων είναι εισαγόμενα, προμηνύει τη συνέχιση της συρρίκνωσης των εισαγωγών στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο και στις αρχές του τρέχοντος έτους.

Με τις καταθέσεις μεν σταθεροποιημένες, δε σε πολύ χαμηλό επίπεδο και υπό την αξιολόγηση της κεφαλαιακής τους επάρκειας και κατόπιν την ανακεφαλαιοποίησή τους, τα τραπεζικά ιδρύματα περιορίσαν περαιτέρω την παροχή πιστώσεων προς τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Ο ρυθμός πιστωτικής συρρίκνωσης προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις επιταχύνθηκε αισθητά, κατά μέσο όρο στο 6,3% στην περίοδο Αυγούστου - Νοεμβρίου, από 2,0% στο περυσινό δεύτερο τρίμηνο. Ωστόσο, δεν μεταβλήθηκε προς τους ιδιώτες και τα ιδιωτικά μη - κερδοσκοπικά ιδρύματα η ταχύτητα μείωσης των πιστώσεων, καθώς διαμορφώθηκε στο 3,1% από τον Αύγουστο και μετά, έναντι 3,6% στο δεύτερο τρίμηνο του 2014. Προφανώς, η

χαμηλή σύναψη νέων δανείων με επιχειρήσεις θα επιδράσει ανάλογα στην επενδυτική τους δραστηριότητα στο τέλος του 2015.

Την κάμψη των επενδύσεων σε αυτή την περίοδο θα περιορίσει η έντονη επιτάχυνση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ). Στο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου πραγματοποιήθηκε το 66% των πληρωμών του 2015 (ή €4,24 δισεκ.), ιδίως τον Δεκέμβριο (€2,7 δισεκ.). Ευνόητα, η πολύ οπισθοβαρής υλοποίηση του ΠΔΕ θα τονώσει τις επενδύσεις και φέτος. Κατόπιν των πρωτοφανών δαπανών του ΠΔΕ στο περυσινό καταληκτικό τρίμηνο, επιτεύχθηκε πλήρως ο σχετικός, ετήσιος στόχος που είχε τεθεί στον Προϋπολογισμό του 2015 (€6,4 δισεκ.).

Τόνωση της ρευστότητας της επιχειρήσεων το 2016 από το κράτος, θα επέλθει δευτερευόντως, εκτός του ΠΔΕ, από την ανακοπή της διεύρυνσης των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του και την επιτάχυνση της αποπληρωμής τους. Από το τέλος του 2014 έως και τον περασμένο Σεπτέμβριο, οι ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις είχαν διευρυνθεί κατά 70,5% ή €2,15 δισεκ., φθάνοντας στα €5,2 δισεκ. Στο δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου περιορίστηκαν ελαφρώς, περίπου κατά €180 εκατ.¹⁸ Στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2016 αναφέρεται ότι με τη χρηματοδότηση από το νέο δάνειο θα βελτιωθεί ο ρυθμός αποπληρωμής των ληξιπρόθεσμων οφειλών, στο πλαίσιο ενός νέου

προγράμματος εκκαθάρισής τους, κατόπιν εκείνου που εφαρμόστηκε στην περίοδο Δεκεμβρίου 2012 - τέλους 2014, χωρίς ωστόσο να τίθεται κάποιος σχετικός στόχος για το τρέχον έτος.

Ευρύτερα στο δημόσιο τομέα, παρατηρείται συνολικά στο τρίμηνο Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου, όταν είχε κυρωθεί το νέο πρόγραμμα και ομαλοποιηθεί η χρηματοδότηση του κράτους, διεύρυνση των πρωτογενών δαπανών σε σχέση με την ίδια περίοδο κατά 7,8%, σε αντίθεση με την έντονη συγκράτησή τους στους προηγούμενους μήνες. Αυτή προέρχεται κυρίως από την αύξηση των μεταβιβάσεων στην τοπική αυτοδιοίκηση (+€176 εκατ. ή +107,9%), τις μεγαλύτερες αγορές αγαθών - υπηρεσιών (+€157 εκατ. ή +24,0%) και την υψηλότερη μισθολογική δαπάνη (+€121 εκατ. ή +4,6%).¹⁹ Η αύξηση των δημοσίων δαπανών, ιδίως των μισθολογικών, εκτιμάται ότι θα αποτυπωθεί στη δημόσια κατανάλωση του τέταρτου τριμήνου του 2015. Φέτος, η εφαρμογή του ενιαίου μισθολογίου στο δημόσιο τομέα δεν αναμένεται να μεταβάλλει το ύψος των πληρωμών μισθοδοσίας στο δημόσιο τομέα φέτος, καθώς μια από τις βασικές παραμέτρους σχεδιασμού του σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα ήταν αυτή να έχει δημοσιονομικά ουδέτερο αποτέλεσμα. Επιπλέον, στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής, η επαναφορά του κανόνα «5 αποχωρήσεις - 1 πρόσληψη» το 2016, με τις όποιες εξαιρέσεις περιλαμβάνονται

¹⁸ Δελτίο Μηνιαίων Στοιχείων Γενικής Κυβέρνησης - Νοέμβριος 2015, ΓΛΚ, Ιανουάριος 2016

¹⁹ ό.π.

σε αυτόν, θα αποτρέψει μια διεύρυνση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η καθοριστική επίδραση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων κατά το τρίτο περυσινό τρίμηνο σε αμφότερες τις εισαγωγές και τις εξαγωγές παρέμεινε ισχυρή στο υπόλοιπο του προηγούμενου έτους, όμως θα εξασθενήσει εντός του 2016. Η βάση σύγκρισης στο καταληκτικό τρίμηνο του 2014 από τις ιδιαίτερα υψηλές εξαγωγές, αγαθών και υπηρεσιών, θα διευρύνει την υποχώρησή τους στο τέλος του 2015. Όμως, παρόμοια επίδραση θα ασκηθεί στις εισαγωγές, οι οποίες διαμορφώθηκαν στο τελευταίο τρίμηνο πρόπερσι στο υψηλότερο επίπεδο τους για τη συγκεκριμένη περίοδο του έτους μεταξύ 2011 - 2014. Από τα πλέον πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, τα οποία αφορούν μόνο στον πρώτο μήνα του τέταρτου περυσινού τριμήνου, η μείωση των εξαγωγών αγαθών - υπηρεσιών κλιμακώνεται τον Οκτώβριο σε σύγκριση με το τρίτο τρίμηνο, στο 19,6% από 13,7%, ενώ εξασθενεί ελαφρώς η συρρίκνωση των εισαγωγών (-25,3%, έναντι -28,4%). Στις εξαγωγές, η κάμψη είναι εντονότερη στο σκέλος των υπηρεσιών (-25,9%, έναντι -13,1% στα προϊόντα), προερχόμενη από την έντονη συρρίκνωση των υπηρεσιών μεταφορών (-44,4%). Επισημαίνεται ότι πλέον σε όλες τις βασικές κατηγορίες εξαγωγών αγαθών σημειώνεται υποχώρηση, ακόμα και στις εξαγωγές εξαιρουμένων των πλοίων και των καυσίμων (-3,5%, έναντι +0,2% στο γ' τρίμηνο), αποτελώντας έναν πρόσθετο παράγοντα που επιφέρει τη μείωσή τους.

Η φθίνουσα πορεία των εξαγωγών προϊόντων εκτός πλοίων - πετρελαιοειδών συνεχίζεται τον Νοέμβριο, βάσει των προσωρινών στοιχείων εξωτερικού εμπορίου της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Επιπλέον, οι εξαγωγές πλοίων έχουν ουσιαστικά "παγώσει" από τον Ιούλιο. Στις εισαγωγές, οι πολύ χαμηλότερες εισαγωγές αγαθών (-23,2%), κυρίως καυσίμων (-50,5%), συνεχίζουν να διαμορφώνουν τη συνολική τους τάση. Καθώς συνεχίζεται η μεγαλύτερη μείωση των εισαγωγών σε σύγκριση με τις εξαγωγές, το εξωτερικό ισοζύγιο βελτιώθηκε για ακόμα ένα μήνα, με το έλλειμμα του τον Οκτώβριο να μην ξεπερνά τα €136,7 εκατ. 75,7% μικρότερο από ότι τον ίδιο μήνα του 2014.

Σε ότι αφορά τις πλέον πρόσφατες τάσεις σε άλλα τμήματα της οικονομικής δραστηριότητας και βραχυχρόνιους οικονομικούς δείκτες, παρατηρείται ότι την ήπια υποχώρηση ή στασιμότητα στην περίοδο πριν τις ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις του περασμένου Ιουλίου και τα capital controls, διαδέχθηκε γενικευμένη υποχώρηση, μικρής ή μεγάλης έντασης, τουλάχιστον στους 2-3 μήνες αμέσως μετά από αυτά τα γεγονότα.

Αναλυτικά, η βιομηχανική παραγωγή σταθεροποιήθηκε στο δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου (-0,1%), κατόπιν ανόδου 1,6%, τόσο στο προηγούμενο θερινό τρίμηνο, όσο και στο αντίστοιχο τρίμηνο

πρόπερσι.²⁰ Η απώλεια της ανοδικής δυναμικής οφείλεται πρωτίστως στη σημαντική επιβράδυνση της αύξησης του προϊόντος στην Παραγωγή Ηλεκτρισμού, από 9,8% κατά μέσο όρο στο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου, σε 2,2% τους επόμενους δύο μήνες. Επιπλέον, κλιμακώθηκε η κάμψη στα Ορυχεία – Λατομεία, από 4,9%, σε 6,8%. Στη Μεταποίηση, το βασικό βιομηχανικό τομέα, συνεχίστηκαν τους τελευταίους μήνες του 2015 οι σταθεροποιητικές τάσεις του τρίτου τριμήνου ($\approx -0,2$), ενώ κλιμακώθηκε οριακά η μικρή πτώση στην Παραγωγή Νερού, σε 0,7% από 0,3%. Στο πεδίο της οικοδομικής δραστηριότητας, αν και τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία αφορούν στον Οκτώβριο, εντούτοις αποτυπώνουν την επιστροφή της σε πτώση μεγάλης έκτασης, η οποία σταδιακά κλιμακώνεται, σε αντίθεση με την ήπια μείωση νωρίτερα στο 2015. Κατόπιν της πρόσκαιρης έντονης ανόδου τον προηγούμενο Ιούλιο²¹, τα οικοδομικά έργα περιορίστηκαν κατά διψήφιο ποσοστό, τόσο σε όγκο (-25,3%), όσο και σε επιφάνεια (-21,7%) στην περίοδο Αυγούστου – Οκτωβρίου, όταν στο β' τρίμηνο οι αντίστοιχες, αρνητικές μεταβολές ήταν μονοψήφιες (-4,5% και -6,1%).

Σε ότι αφορά τις τάσεις σε βραχυχρόνιους δείκτες οι οποίοι αφορούν σε μεγέθη από την πλευρά της ζήτησης της οικονομίας, η υποχώρηση του (εποχικά διορθωμένου) κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

από την αρχή του περασμένου έτους, κλιμακώθηκε απότομα στο τρίτο τρίμηνο, φθάνοντας το 10,7%, από 3,8% στο αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Ο αποπληθωρισμός αποκλιμακώθηκε έντονα στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, στο 0,6%, επίπεδο το οποίο είχε υπερβεί σταθερά από το ίδιο τρίμηνο του 2014. Η επιβράδυνσή του αντανάκλα τις επιδράσεις της αύξησης του ΦΠΑ στις τιμές, με τις κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών «Διατροφή – Μη Αλκοολούχα Πότα», «Καπνός – Αλκοολούχα Ποτά» και «Ξενοδοχεία – Καφέ – Εστιατόρια», οι οποίες ήταν εκείνες που κυρίως επηρεάστηκαν από τις μεταβολές στο ΦΠΑ τον Ιούλιο, να παραμένουν αυτές με τη μεγαλύτερη αύξηση τιμών στη συγκεκριμένη περίοδο. Πάρα ταύτα, η νέα εξασθένηση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου από το φθινόπωρο, διατήρησε την ισχυρή υποχώρηση των τιμών στη Στέγαση και τις Μεταφορές, αποτρέποντας περαιτέρω εξασθένηση του αποπληθωρισμού.

Παρά την κάμψη της δραστηριότητας σε σημαντικούς κλάδους και τομείς κατόπιν των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, τα δεδομένα στην αγορά εργασίας δεν επιδεινώθηκαν σε αυτό το χρονικό διάστημα. Η (εποχικά μη διορθωμένη) ανεργία διαμορφώθηκε τον Οκτώβριο στο 24,4%, επίπεδο λίγο υψηλότερο από αυτό του τρίτου τριμήνου, όπως είχε συμβεί στην ίδια περίοδο το 2014. Όμως, αυτή η εξέλιξη θεωρείται συναφής με το ότι η

²⁰ Όλα τα στοιχεία για τα μεγέθη στις αρχές του 2015 προέρχονται είτε από την ΕΛ.ΣΤΑΤ., είτε από την Τράπεζα της Ελλάδος. Οι αναφερόμενες μεταβολές

των μεγεθών είναι σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα έτος νωρίτερα.

²¹ Από την αδειοδότηση κάποιου δημόσιου έργου στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας.

αγορά εργασίας δεν προσαρμόζεται άμεσα σε μεταβολές στην παραγωγική δραστηριότητα. Ακολούθως, εφόσον αυτή παραμείνει σε πτωτική τροχιά ολόκληρο το δεύτερο εξάμηνο σε βασικούς κλάδους, από την αρχή του 2016 η φθίνουσα τάση της ανεργίας θα αντιστραφεί.

Συνεκτιμώντας τις πρόσφατες πολιτικοοικονομικές εξελίξεις και τις τάσεις σε βραχυχρόνιους δείκτες στην πραγματοποίηση μεσοπρόθεσμων προβλέψεων για τις συνιστώσες του ΑΕΠ και βασικά μακροοικονομικά μεγέθη, τα δημοσιονομικά μέτρα που επιβλήθηκαν στο πλαίσιο του νέου προγράμματος και εφαρμόστηκαν στο τέταρτο τρίμηνο (αύξηση ΦΠΑ, περικοπές συντάξεων), καθώς και η σταθερή στο περυσινό β' εξάμηνο επιδείνωση των προσδοκιών των νοικοκυριών, κυρίως από τη συνέχιση της δημοσιονομικής προσαρμογής και τους πρωτοφανείς περιορισμούς των capital controls, **εκτιμάται ότι οδήγησαν σε μείωση των καταναλωτικών εξόδων του ιδιωτικού τομέα στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015. Ακολούθως, οι καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών στο σύνολο της προηγούμενης χρονιάς ενισχύθηκαν οριακά, περίπου κατά 0,4%, λιγότερο από ότι πρόπερσι (0,7%).** Φέτος, η εφαρμογή καθ' όλο το έτος των δημοσιονομικών μέτρων που επιβλήθηκαν το προηγούμενο φθινόπωρο και πτυχές της επερχόμενης μεταρρύθμισης στο ασφαλιστικό σύστημα (περικοπές σε ήδη καταβαλλόμενες / νέες συντάξεις, αύξηση εισφορών σε συγκεκριμένες κατηγορίες ασφαλισμένων), θα ασκήσουν κατά κύριο

λόγο πιέσεις στο πραγματικό, διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και την κατανάλωσή τους. Ανασχετικές στις καταναλωτικές αγορές θα είναι οι μεταβολές στη φορολογία εισοδήματος, καθώς και πιθανές αναθεωρήσεις στη φορολογία της κινητής και ακίνητης περιουσίας. **Συνεπώς, η τάση της ιδιωτικής κατανάλωσης θα μεταστραφεί το 2016 σε πτωτική, για πρώτη φορά μετά από δύο έτη μικρής ανόδου, με ρυθμό -1,5% έως -2,5%.**

Στο έτερο σκέλος της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, η διεύρυνση των πρωτογενών δημόσιων δαπανών που έχει αποτυπωθεί από τον Σεπτέμβριο στα επίσημα στοιχεία εκτέλεσης του προϋπολογισμού, λόγω και της αύξησης καταναλωτικών εξόδων (π.χ. μισθολογική δαπάνη), μάλλον ενίσχυσε την άνοδο της **δημόσιας κατανάλωσης** στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου - Δεκεμβρίου. Το χαμηλό επίπεδό τους στο τελευταίο τρίμηνο του 2014 θα διευρύνει τεχνικά την αύξησή τους ένα χρόνο αργότερα. **Η υψηλότερη δημόσια καταναλωτική δαπάνη στο τέλος του 2015 θα αντισταθμίσει την περιστολή της στο δεύτερο τρίμηνό του, με αποτέλεσμα αυτή να διευρυνθεί ελαφρώς έναντι του 2014, κατά 0,5%, ίσως και λίγο περισσότερο. Στο τρέχον έτος, πολιτικές στο πλαίσιο του νέου προγράμματος, όπως το δημοσιονομικά ουδέτερο, ενιαίο μισθολόγιο στο δημόσιο τομέα και η επαναφορά του κανόνα «5 αποχωρήσεις – 1 πρόσληψη», θα οδηγήσουν σε περιστολή της**

δημόσιας κατανάλωσης, της τάξης του 2,5% - 3,5%.

Η αναμονή ολοκλήρωσης της πρώτης αξιολόγησης του καινούργιου προγράμματος, ιδίως της μεταρρύθμισης στο ασφαλιστικό σύστημα, με πιθανές αλλαγές στο ύψος των εργοδοτικών εισφορών, η στενότητα ρευστότητας λόγω των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζικών ιδρυμάτων, καθώς και οι δυσκολίες που τα capital controls έχουν επιφέρει στις εισαγωγές, επενέργησαν αποτρεπτικά στην υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο, επιτείνοντας την έντονη συρρίκνωσή τους. Την πτώση τους θα οξύνει το υψηλό επίπεδό τους – βάση σύγκρισης στο τελευταίο τρίμηνο του 2014. Στον αντίποδα, η απότομη επιτάχυνση υλοποίησης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων θα μετριάσει την κάμψη των επενδύσεων. **Στο σύνολο του περασμένου έτους, οι επενδύσεις θα διαμορφωθούν στην περιοχή των €20 δισεκ. σε σταθερές τιμές, παρουσιάζοντας μείωση της τάξης του 12,5%, κατόπιν της διεύρυνσής τους κατά 9,8% πρόπερι.**

Υπό την υπόθεση της ομαλής υλοποίησης του τρίτου Προγράμματος, με τις συνήθειες επιμέρους καθυστερήσεις/προσκόμματα που παρουσιάστηκαν στα δύο προηγούμενα, οι δυνατότητες χρηματοδότησης των επενδύσεων θα ενισχυθούν σημαντικά το 2016. Η πρόσφατη ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών ενισχύει σαφώς την πιστοδοτική ικανότητά τους, η οποία όμως θα συναρτηθεί και από

την επιστροφή καταθέσεων. Επιπλέον, από την πραγματοποίηση άνω του 1/3 των πληρωμών του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων για το 2015 τον περασμένο Δεκέμβριο, καθώς και το ότι ο προϋπολογισμός του για φέτος είναι αυξημένος κατά €350 εκατ. σε σύγκριση με πέρυσι (€6,75 δισεκ.), με τις δαπάνες του να είναι πιθανότατα περισσότερο εμπροσθοβαρείς, υφίστανται οι προϋποθέσεις για πολύ μεγαλύτερη ώθηση από το ΠΔΕ στην επενδυτική δραστηριότητα.

Η επανεκκίνηση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων – αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου θα παράσχει πρόσθετη ενίσχυση στις επενδύσεις. Ωστόσο, οι σχεδιασμένες για φέτος δραστηριότητές του ΤΑΙΠΕΔ, σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2016, ακόμα και εάν υλοποιηθούν πλήρως, θα οδηγήσουν σε πραγματοποίηση επενδύσεων ως επί το πλείστον από το 2017. Επιπλέον, η προβλεπόμενη στην απόφαση της Συνόδου Κορυφής της Ευρωζώνης της 12^{ης} Ιουλίου του 2015 σύσταση ενός νέου, ανεξάρτητου ταμείου για την ανάδειξη της αξίας των περιουσιακών στοιχείων του ελληνικού δημοσίου, θα οδηγήσει σε προσωρινή παύση του προγράμματος αποκρατικοποιήσεων, εφόσον μεταβληθεί το αντικείμενο δραστηριότητας του ΤΑΙΠΕΔ ή αυτό απορροφηθεί από το νέο φορέα. Επακόλουθα, οι σχετικές ενέργειες που θα πραγματοποιηθούν φέτος θα υπολείπονται των στόχων.

Η ύπαρξη περισσότερων χρηματοδοτικών δυνατοτήτων και ενός τραπεζικού συστήματος επαρκώς κεφαλαιοποιημένου,

αναμφίβολα βελτιώνει το επενδυτικό κλίμα σε σύγκριση με πέρυσι. Όμως, οι δυνητικοί επενδυτές θα σταθμίσουν κατά τη λήψη των σχετικών αποφάσεών τους όχι μόνο τους περισσότερους διαθέσιμους πόρους και τις επενδυτικές ευκαιρίες που δημιουργούνται από τις παραχωρήσεις - ιδιωτικοποιήσεις, αλλά και άλλους παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν το ύψος των αποδόσεων της επένδυσής τους και τη διάρκειά τους. Ενδεικτικά, i) η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών μετά και τους κλυδωνισμούς από τα περυσινά γεγονότα, που θα επηρεαστεί προσεχώς από τις διαπραγματεύσεις επί μιας νέας παρέμβασης των επίσημων δανειστών στο δημόσιο χρέος, ii) τα χαρακτηριστικά και η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος, κατόπιν της επερχόμενης αναμόρφωσής του, iii) η έμφαση στην εφαρμογή του Προγράμματος πέρα από τα δημόσια οικονομικά, στις διαρθρωτικές αλλαγές σε κλάδους και επαγγέλματα για την αύξηση της δραστηριότητας σε αυτά, αλλά και iv) εξωγενείς παράγοντες, όπως το ενεργειακό κόστος, η γεωπολιτική κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή, σε χώρες με τις οποίες συνδέεται λίγο ή περισσότερο στενά η ελληνική οικονομία, η πορεία της ανάκαμψης στην Ευρωζώνη κ.ά., θα βαρύνουν στις επενδυτικές αποφάσεις, φέτος και τα προσεχή χρόνια.

Οι –για άλλη μια φορά– παρατεταμένες διαπραγματεύσεις, αν και δεν χαρακτηρίζονται έως τώρα από έντονες διαφωνίες / αντιπαραθέσεις, δεν επιτρέπουν την απρόσκοπτη λειτουργία της οικονομίας, αφού αναμένονται αποφάσεις για μείζονα ζητήματα

(ασφαλιστικό σύστημα, φορολογία εισοδήματος, φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας κ.ά.). Η ολοκλήρωση της τρέχουσας αξιολόγησης δεν συνεπάγεται την πλήρη υλοποίηση όλων των συμφωνημένων με τους επίσημους δανειστές πολιτικών. Η συνέπεια στην εφαρμογή τους και οι όποιες, πρώτες επιδράσεις τους θα αξιολογηθούν από τις επιχειρήσεις, αλλά και τις υπόλοιπες οικονομικές μονάδες, πιθανότατα περισσότερο συστηματικά και αυστηρότερα από ότι στο παρελθόν, καθώς τα περιθώρια λανθασμένων ή περιορισμένης απόδοσης ενεργειών έχουν πλέον εξαντληθεί. Η έντονη ρευστότητα στη γεωγραφική ζώνη στην οποία βρίσκεται η Ελλάδα και οι εξελίξεις που έχει προξενήσει (ένοπλες συρράξεις, μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών κ.λπ.), επιδρούν αποθαρρυντικά, κυρίως στους ξένους επενδυτές.

Ειδικά σε ότι αφορά την οικοδομική δραστηριότητα, η επικείμενη αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών ακινήτων, οι αναμενόμενες αλλαγές στη φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας και η αυστηροποίηση των προϋποθέσεων για την προστασία της πρώτης κατοικίας δανειοληπτών με ληξιπρόθεσμες υποχρεώσεις προς το τραπεζικό σύστημα, θα επιδράσουν περιοριστικά στα οικοδομικά έργα, τουλάχιστον έως ότου οριστικοποιηθεί το τι θα ισχύει εφεξής για αυτά τα ζητήματα.

Συνεπώς, η ουσιαστική καλύτερευση του επενδυτικού κλίματος φέτος μπορεί να επέλθει εντός της χώρας πρωτίστως με την

ουσιαστική υλοποίηση της καινούργιας συμφωνίας, με έμφαση στις διαρθρωτικές αλλαγές που περιλαμβάνει, όπως επίσης με την όσο το δυνατόν ταχύτερη, σαφή, θεμιτή ρύθμιση εκκρεμών ζητημάτων σχετικά με το ασφαλιστικό σύστημα και την άμεση φορολογία. Εφόσον σημειωθεί προσεχώς πρόοδος σε αυτά, θα αξιοποιηθούν ταχύτερα και περισσότερο αποδοτικά οι καλύτερες από ότι το 2015 συνθήκες χρηματοδότησης. Ωστόσο, καθώς τα περισσότερα από αυτά τα θέματα δεν είχε προγραμματιστεί στο καινούριο Πρόγραμμα να διευθετηθούν κατά την τρέχουσα αξιολόγηση, θα επενεργήσουν ανασχετικά στις επενδύσεις, έως ότου ληφθούν οι οριστικές αποφάσεις. Συνισταμένη των επιδράσεων όλων των αναμενόμενων εξελίξεων και παραμέτρων γύρω από τις επενδύσεις, **αναμένεται να είναι η περαιτέρω υποχώρησή τους το 2016, σαφώς μικρότερης έκτασης από ότι πέρυσι, κατά περίπου 4,0%**

Στο πεδίο των **εξαγωγών**, η εμφάνιση πτωτικής τάσης και στα προϊόντα εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων από την αρχή του τέταρτου τριμήνου, βάσει των στοιχείων που παρουσιάστηκαν, θα επιφέρει υποχώρηση των εξαγωγών αγαθών για πρώτη φορά στη διάρκεια της προηγούμενης χρονιάς. Αυτή η εξέλιξη, εκτός από την επίπτωση των capital controls, οφείλεται στην υποχώρηση της ζήτησης από συγκεκριμένες γεωγραφικές ζώνες, όπως η Βόρειος Αφρική και οι αραβικές χώρες, όπου μαίνονται ένοπλες συρράξεις, καθώς και η νότιο-ανατολική Ασία, στις αναπτυσσόμενες οικονομίες της οποίας σημειώθηκε επιβράδυνση της μεγέθυνσής του το 2015. Στις υπηρεσίες,

με τις διεθνείς μεταφορές να καταρρεύουν και την παρατεταμένη για δεύτερο έτος τουριστική περίοδο να μην έχει καλύτερα αποτελέσματα από πρόπερσι, η έντονη συρρίκνωση του τρίτου τριμήνου θα συνεχιστεί. Όπως στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, την υποχώρηση σε αμφότερα τα σκέλη των εξαγωγών θα οξύνει στο τελευταίο τρίμηνο το αποτέλεσμα βάσης από το υψηλό επίπεδό τους στην ίδια περίοδο του 2014. **Καθώς οι εξαγωγές αγαθών επέστρεψαν σε κάμψη, η οποία θα συνεχιστεί στις εξαγωγές υπηρεσιών με παραπλήσια ένταση με εκείνη του τρίτου τριμήνου, η υποχώρηση του συνόλου τους μάλλον κλιμακώθηκε στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι. Ακολούθως, η μείωση των εξαγωγών το 2015 διαμορφώθηκε στην περιοχή του 4,5 -5%.**

Σε ότι αφορά την εξέλιξη των εξαγωγών φέτος, η εκτεταμένη μείωση των εξαγωγών πετρελαιοειδών πέρυσι δεν αναμένεται να συνεχιστεί και μάλλον θα έχει σημαντικό θετικό αποτέλεσμα βάσης στις εξαγωγές. Επιπλέον, οι επιπτώσεις των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων θα εξασθενήσουν. Από την άλλη πλευρά, η υποχώρηση των εξαγωγών στα προϊόντα εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων μάλλον θα συνεχιστεί στο τρέχον εξάμηνο, έστω με ήπιο ρυθμό, καθώς η υψηλή ένταση στην Μέση Ανατολή και τις αραβικές χώρες δεν φαίνεται να υποχωρεί το προσεχές χρονικό διάστημα, ενώ στις αναπτυσσόμενες ασιατικές οικονομίες, πλέον πιθανή είναι μια νέα, μικρή επιβράδυνση της μεγέθυνσής τους. Ωστόσο, η νέα επιτάχυνση της ανάπτυξης στη διάρκεια

του 2016 στις χώρες της Ευρωζώνης και τις ΗΠΑ, που ήδη απορροφούν περισσότερο από το 1/3 των εξαγωγών αγαθών, θα ανασχέσει σταδιακά τη μικρή υποχώρησή τους. Οι επικρατούσες, τεταμένες συνθήκες σε χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, ευνοούν μεν την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού, όμως εν πολλοίς επικρατούσαν και το 2015, οπότε δεν θα ασκήσουν εκ νέου ισχυρή θετική επίδραση στην τουριστική δραστηριότητα.

Συνοπτικά, οι προοπτικές για τις εξαγωγές φέτος μεν είναι θετικές, δε εκτιμάται ήπια ενίσχυσή τους (1,0-2,0%).

Στην πλευρά των **εισαγωγών**, οι πιέσεις από τους περιορισμούς στην κίνηση κεφαλαίων συνεχίστηκαν στο περασμένο τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου, με μικρότερη ένταση από ότι στο χρονικό διάστημα μετά την επιβολή τους, λόγω της προσαρμογής της λειτουργίας επιχειρήσεων - τραπεζών και της μικρής χαλάρωσής τους μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου (π.χ. δυνατότητα αποστολής εμβασμάτων έως €500 μηνιαίως από ιδιώτες, χωρίς αιτιολόγηση). Ωστόσο, η υποχώρηση της καταναλωτικής ζήτησης και κυρίως των επενδύσεων στο τέλος του 2015, σε συνδυασμό και σε αυτή την πλευρά του εξωτερικού ισοζυγίου με το αρνητικό αποτέλεσμα βάσης από την ισχυρή άνοδο τους στην αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι (+16,2%), θα διατηρήσουν την πτώση των εισαγωγών σε υψηλό επίπεδο. **Στο σύνολο του 2015, η συρρίκνωση των εισαγωγών εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε μεταξύ**

7-7,5%. Καθώς η πτώση των εισαγωγών θα είναι ευρύτερη εκείνης στις εξαγωγές, το έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου (σε εθνολογιστικούς όρους) θα περιοριστεί σε σχέση με το 2014, υποχωρώντας κάτω από το 2% του ΑΕΠ, από 2,6% πρόπερσι.

Οι περιοριστικές επιδράσεις των πρόσφατων και πιθανολογούμενων νέων δημοσιονομικών μέτρων στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών το τρέχον έτος και η αναιμική επενδυτική δραστηριότητα, τουλάχιστον όσο θα διαρκούν οι διαπραγματεύσεις, θα διατηρήσουν σε πτωτική τροχιά τις εισαγωγές στο πρώτο εξάμηνό του. Σε αυτό το χρονικό διάστημα δεν θα πραγματοποιηθούν από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις οι έκτακτες αγορές που είχαν γίνει την ίδια περίοδο πέρυσι, οδηγώντας σε άνοδο των εισαγωγών κατά 9,3% στο αρχικό τρίμηνο του 2015. Στο δεύτερο εξάμηνο του 2016 η υποχώρηση των εισαγωγών μάλλον θα σταματήσει, και από το αποτέλεσμα βάσης εξαιτίας του πολύ χαμηλού επιπέδου τους μετά τα capital controls και έως το τέλος του 2015. **Η άνοδος των εισαγωγών στο δεύτερο εξάμηνο φέτος δεν θα υπερβεί τη μείωσή τους στην αρχή του έτους, με αποτέλεσμα αυτές να διαμορφωθούν το 2016 3% χαμηλότερα σε σύγκριση με πέρυσι.**

Ανακεφαλαιώνοντας τις προβλέψεις για τις τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στο τελευταίο τρίμηνο του 2015 και στο σύνολό του, τα δημοσιονομικά μέτρα στο

πλαίσιο του νέου προγράμματος, που υλοποιήθηκαν πλήρως από τον Οκτώβριο και η επιδείνωση των προσδοκιών των νοικοκυριών από άλλες υλοποιημένες – επερχόμενες πολιτικές (ασφαλιστικό, καθεστώς προστασίας δανειοληπτών κ.ά.), θα οδηγήσουν σε μείωση των καταναλωτικών τους δαπανών, περιορίζοντας την άνοδό τους στο σύνολο του έτους. Η επανεκκίνηση της τακτικής χρηματοδότησης του ελληνικού κράτους μετά την κύρωση του νέου προγράμματος, χωρίς σημαντικές καθυστερήσεις, επέτρεψε τη σταδιακή ομαλοποίηση των πληρωμών από το δημόσιο τομέα, ενώ καλύφθηκαν και ορισμένες υποχρεώσεις του πρώτου εξαμήνου. Ως αποτέλεσμα, αυξήθηκε, μεταξύ άλλων, η δημόσια κατανάλωση, η οποία εκτιμάται ότι διαμορφώθηκε πέρυσι ελαφρώς υψηλότερα από το 2014, λόγω και των επαναπροσλήψεων στο πρώτο εξάμηνο της περασμένης χρονιάς. Η χρηματοδοτική στενότητα εξαιτίας των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων και της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζικών ιδρυμάτων, που μετριάστηκε από την επιτάχυνση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, αλλά κυρίως η αναμονή από τις επιχειρήσεις για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων επί θεμάτων που τις επηρεάζουν άμεσα (π.χ. εργοδοτικές εισφορές) και γενικότερα, για την πρόοδο υλοποίησης του νέου προγράμματος, επενέργησαν έντονα ανασταλτικά στις επενδύσεις τους τελευταίους μήνες του 2015, επιτείνοντας την ισχυρή πτώση τους ήδη από το δεύτερο τρίμηνό του.

Στον εξωτερικό τομέα της οικονομίας, η κάμψη των εξαγωγών αγαθών κλιμακώθηκε στο τέταρτο τρίμηνο από την υποχώρηση και των εξαγωγών εκτός πετρελαιοειδών – πλοίων, για πρώτη φορά εντός του περασμένου έτους. Η έντονη πτώση στις μεταφορικές υπηρεσίες περιορίσε τις εξαγωγές υπηρεσιών, παρά την εκτεταμένη τουριστική περίοδο. Έτσι, οι εξαγωγές υποχώρησαν πέρυσι, για πρώτη φορά από το 2010. Μικρή επιβράδυνση στην κατακόρυφη μείωση των εισαγωγών μετά τα capital controls σημειώθηκε στο τελευταίο τρίμηνο από τη μικρή χαλάρωσή τους.

Ανεξάρτητα από τις επιμέρους τάσεις στις συνιστώσες του ΑΕΠ στο τελευταίο τρίμηνο του 2015, η αρκετά ηπιότερη της αναμενόμενης μετά τα capital controls πτώση του ΑΕΠ στην ελληνική οικονομία, η οποία αντανακλά το ότι η επιβολή τους ήταν σε κάποιο βαθμό αναμενόμενη από σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών και ακολούθως είχαν εν μέρει προετοιμαστεί για αυτή, μετρίασε την υφεσιακή επίδρασή τους στην ελληνική οικονομία. Η πλέον πιθανή όξυνση της ύφεσης στο τελευταίο τρίμηνο δεν θα υπερβεί κατά πολύ την έκτασή της στο αμέσως προηγούμενο, εξέλιξη η οποία θα όξυνε ιδιαίτερα τη συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας. **Συνεκτιμώντας τη σχετικά χαμηλή υποχώρηση του ΑΕΠ στο τρίμηνο Ιουλίου - Σεπτεμβρίου πέρυσι, καθώς και τις παραπάνω, αναμενόμενες τάσεις στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ στο επόμενο τρίμηνο, προβλέπεται ότι η ένταση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία**

θα είναι σαφώς χαμηλότερη της αναμενόμενης μετά την επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Συγκεκριμένα, το ΑΕΠ εκτιμάται ότι υποχώρησε κατά 0,5% το 2015.

Επιχειρώντας μια πρώτη προσέγγιση των τάσεων στις βασικές συνιστώσες του ΑΕΠ το τρέχον έτος, με δεδομένο ότι η υλοποίηση του καινούργιου προγράμματος φέτος περιλαμβάνει ορισμένες κρίσιμες μεταρρυθμίσεις και στάδια, τα οποία ενδεχομένως να επηρεάσουν σημαντικά το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον και την οικονομική δραστηριότητα, η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης που ξεκίνησε στο τέλος του 2015 θα συνεχιστεί και θα κλιμακωθεί, από την εφαρμογή των μέτρων του προηγούμενου φθινοπώρου καθ' όλο το έτος, καθώς και ενδεχόμενων νέων τα οποία θα περιορίσουν το διαθέσιμο εισόδημα (περικοπές συντάξεων, μεταβολές φορολογίας εισοδήματος). Η επανεκκίνηση της δημοσιονομικής προσαρμογής θα περιστείλει τη δημόσια κατανάλωση. Στο πεδίο των επενδύσεων, οι δυνατότητες άντλησης ρευστότητας θα καλυτερεύσουν κατόπιν της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών και την εξομάλυνση της υλοποίησης του ΠΔΕ. Ωστόσο, η αναθέρμανση του επενδυτικού

κλίματος θα εξαρτηθεί από την ουσιαστική υλοποίηση της καινούργιας συμφωνίας, κυρίως των διαρθρωτικών αλλαγών που περιλαμβάνει, όπως επίσης από τις επερχόμενες αλλαγές στο ασφαλιστικό σύστημα και την άμεση φορολογία. Η επικείμενη αναπροσαρμογή των αντικειμενικών αξιών ακινήτων και οι αλλαγές στη φορολογία κινητής – ακίνητης περιουσίας, θα επενεργήσουν ανασταλτικά στην οικοδομική δραστηριότητα, τουλάχιστον έως ότου διασαφηνιστεί το τι θα ισχύει. Οι εξαγωγές θα διευρυνθούν σε μικρό βαθμό, από τη σταδιακή άρση των capital controls, την ολοκλήρωση των περιοριστικών πιέσεων από τα πετρελαιοειδή και την επιτάχυνση της ανάπτυξης σε σημαντικούς για την Ελλάδα εξαγωγικούς προορισμούς. Καθώς η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις θα εξασθενήσουν εκ νέου, οι εισαγωγές θα υποχωρήσουν, παρότι η εκτεταμένη μείωσή τους στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 οφειλόταν στα capital controls, επομένως η κάλυψη της εισαγωγικής ζήτησης έχει μετακυληθεί στο μέλλον, όταν αυτά θα αρθούν σε μεγάλο βαθμό. **Υπό την επίδραση των παραπάνω τάσεων στις συνιστώσες του ΑΕΠ κατά το 2016, αυτό αναμένεται να περιοριστεί κατά 1,5%.**

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο –Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2010)

	2014	2015	2016	2017
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	0,7	-1,4	-1,3	2,7
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,5	-1,3	-1,7	1,7
Δημόσια Κατανάλωση	-2,6	-0,2	-1,0	-0,9
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-2,8	-10,2	-2,0	14,7
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,5	0,1	1,2	4,1
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,7	-4,0	0,0	3,7
Απασχόληση	0,1	0,4	-0,6	2,0
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	-2,1	-2,0	0,1	0,8
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	0,4	0,9	0,2	-0,6
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	-1,4	-1,0	1,0	0,9
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	-0,6	-2,1	-1,6	2,5
Καθαρές Εξαγωγές	-0,3	1,4	0,4	0,1
Αποθέματα	1,5	-0,7	-0,1	0,1
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-3,6	-4,6	-3,6	-2,2
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-2,9	-1,0	-0,3	0,1
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	178,6	194,8	199,7	195,6
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	26,5	25,7	25,8	24,4

Πηγή: European Economic Forecast, autumn 2015, European Commission, Νοέμβριος 2015

Ως προς τις τάσεις στην **ανεργία**, η περιοριστική επίδραση σε αυτή της απασχόλησης στον Τουρισμό θα συνεχιστεί στην περισσότερη διάρκεια του τελευταίου τριμήνου του 2015. Η υποχώρησή της εξαιτίας της δραστηριότητας στο συγκεκριμένο κλάδο μάλλον θα είναι σαφώς ηπιότερη σε σύγκριση με την ίδια περίοδο του 2014, επειδή και πέρυσι η σχετικά υψηλή τουριστική κίνηση διατηρήθηκε έως τους τελευταίους μήνες του έτους. Επίσης θα διατηρηθεί τμήμα της αύξησης των θέσεων εργασίας στη Βιομηχανία και στο Λιανικό – Χονδρικό Εμπόριο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, σύμφωνα με την

Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, καθώς η ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής φαίνεται ότι ήταν πρόσκαιρη, βάσει των πρόσφατων στοιχείων από τους σχετικούς βραχυχρόνιους δείκτες, ενώ ο δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο συνεχίζει να υποχωρεί ελαφρώς στο ίδιο χρονικό διάστημα. Η εκ νέου έντονη κάμψη της οικοδομικής δραστηριότητας, θα πλήξει την απασχόληση στις Κατασκευές. Ακολούθως, **η ανεργία θα ανέλθει στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015, λιγότερο από ότι στο παρελθόν και θα διαμορφωθεί στο σύνολο του προηγούμενου έτους στην περιοχή του 25%.**

Πίνακας 3.3

Σύγκριση προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2014 – 2017 (σε σταθερές αγοραίες τιμές 2010, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΝΤ		
	2014	2015	2016	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2014	2015	2016
ΑΕΠ	0,7	0,0	-0,7	-1,4	-1,3	2,7	-1,4	-1,2	2,1	0,8	-2,3	-1,3
Τελική Εγχώρια Ζήτηση	:	:	:	-2,7	-1,6	2,5	-1,3	-2,4	1,3	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	0,5	0,5	-0,7	-1,3	-1,7	1,7	0,5	-0,8	1,1	:	:	:
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	-1,4	-1,0	0,5	-1,0	1,0	0,9	-0,9	0,7	0,5	-1,5	-0,4	0,0
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	-2,8	-8,4	-3,7	-10,2	-2,0	14,7	-16,0	-17,0	8,1	:	:	:
Ανεργία (%)	26,5*	25,4*	25,4*	25,7	25,8	24,4	25,2	24,8	23,4	26,5	26,8	27,1
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-1,2**	0,05**	0,03**	-4,6	-3,6	-2,2	-4,3	-7,7	-1,5	-3,9**	-4,2**	-3,6**
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	:	-1,0	-0,3	0,1	-0,3	1,2	1,9	0,9	0,7	0,5
Ακαθ. Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)***	178,6	180,2	187,8	194,8	199,7	195,6	190,0	200,0	197,4	177,1	196,9	206,6

* Σε εθνικολογιστικούς όρους ** Σύμφωνα με τη μεθοδολογία του 3ου Προγράμματος Οικονομικής Πολιτικής*** Στις προβλέψεις για το Ακαθάριστο Δημόσιο Χρέος, περιλαμβάνονται εκτιμήσεις για τις δαπάνες ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζικών ιδρυμάτων

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2016, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2015 – European Economic Forecast, autumn 2015, European Commission, Νοέμβριος 2015 - OECD Economic Outlook No. 98, Δεκέμβριος 2015 – World Economic Outlook, IMF, Οκτώβριος 2015 –Fiscal Monitor, IMF, Οκτώβριος 2015

Η ύφεση στην ελληνική οικονομία το τρέχον έτος, κυρίως από εξασθένιση της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης, θα ανακόψει την υποχώρηση της ανεργίας την τελευταία διετία. Σε κλάδους και δραστηριότητες οι οποίοι παράγουν προϊόντα – υπηρεσίες για τον τελικό καταναλωτή, όπως το Λιανικό Εμπόριο και η Εστίαση, λοιποί κλάδοι των υπηρεσιών, η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστική στην αύξηση της απασχόλησης το 2014-2015, αυτή θα πληγεί φέτος. Ειδικά σε ότι αφορά τον τουρισμό, καθώς δεν αναμένεται νέα, σημαντική αύξηση της δραστηριότητάς του το 2016, η εκτεταμένη δημιουργία θέσεων εργασίας των προηγούμενων ετών δεν θα συνεχιστεί. Ωστόσο, θα αφομοιωθεί η

σημαντική άνοδος σε αυτά τα χρόνια. Στις Κατασκευές, αναμένεται τονωτική επίδραση στην απασχόληση από τα δημόσια έργα, η οποία θα μετριάσει από τη νέα κάμψη στην οικοδομή. Ευρύτερα σε ότι αφορά τις επενδύσεις, οι δυννητικοί επενδυτές θα κρατήσουν στάση αναμονής έναντι των πολιτικών εξελίξεων (τρέχουσα αξιολόγηση, διαπραγματεύσεις για το δημόσιο χρέος), και έως ότου ληφθούν οι πολιτικές αποφάσεις για θέματα – παραμέτρους της απόδοσης των επενδύσεών τους (ασφαλιστικό, αντικειμενικές αξίες ακινήτων, φορολογία εισοδήματος κ.ά.), αναβάλλοντας έτσι τη δημιουργία θέσεων εργασίας. **Συνεκτιμώντας τις παραπάνω επιμέρους επιδράσεις στην**

απασχόληση κατά το τρέχον έτος, το συνολικό ισοζύγιο κρίνεται αρνητικό, γεγονός το οποίο αναμένεται να επιφέρει ήπια διεύρυνση της ανεργίας το 2016, στην περιοχή του 25,5%.

Η υποχώρηση του διαθέσιμου εισοδήματος μέσω της εξασθένησης της καταναλωτικής ζήτησης, ευνοεί τη διατήρηση του αποπληθωρισμού, ο οποίος διαμορφώθηκε πέρυσι στο υψηλότερο επίπεδο του διαχρονικά. Ανασχετικά σε σημαντική αύξηση τιμών θα επενεργήσει η νέα φάση υποχώρησης της τιμής του πετρελαίου. Όμως, καθώς η έκτασή της είναι μικρότερη της περυσινής και εξαιτίας της υψηλής φορολόγησης των καυσίμων, η επίδρασή της δεν θα είναι εξίσου αισθητή όσο το 2015. Άλλωστε η πληθωριστική επίδραση της αύξησης του ΦΠΑ στο Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, μέσω συγκεκριμένων κατηγοριών αγαθών / υπηρεσιών, υπερκέρασε τις αντίρροπες της φθίνουσας ζήτησης και της πτώσης των τιμών του πετρελαίου στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015, με τον αποπληθωρισμό να επιβραδύνεται έντονα. Η πληθωριστική επίδραση του ΦΠΑ θα συνιστεί μέχρι το τρίτο τρίμηνο, όταν θα συμπληρωθεί ένα έτος από την αύξησή του, οπότε κατόπιν πιθανότατα ο ρυθμός αύξησης των τιμών θα μειωθεί στο τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Επομένως, **οι τιμές θα αυξηθούν το τρέχον έτος, μετά από τρία έτη συνεχούς αποπληθωρισμού, με την άνοδό τους να αναμένεται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ 0,5-1%.**

3.2 Εξελίξεις και προοπτικές σε βασικούς τομείς της Οικονομίας

Βιομηχανία

Στο ενδεκάμηνο του 2015, η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε οριακά, κατά 0,1%, σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014, όταν ο σχετικός δείκτης υποχωρούσε κατά 1,9%.

Παράλληλα, η βιομηχανική παραγωγή κατά το πρώτο δεκάμηνο στην Ευρωζώνη (19 κράτη μέλη) σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, αυξάνεται με ελαφρώς ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με το 2014. Ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής ενισχύεται κατά 1,5%, αντί αύξησης κατά 0,9% την αντίστοιχη περίοδο του 2014.

Σε κλαδικό επίπεδο στην Ελλάδα, η μεγαλύτερη υποχώρηση την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2015 καταγράφηκε στον κλάδο των Ορυχείων, όπου η παραγωγή μειώθηκε με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με το ίδιο χρονικό διάστημα πρόπερσι, όταν ο δείκτης είχε καταγράψει οριακή βελτίωση (-8,0% αντί +0,8%). Ακολούθησε ο κλάδος παραγωγής Ηλεκτρισμού, του οποίου όμως η συρρίκνωση περιορίσθηκε σημαντικά σε σχέση με πρόπερσι (-0,7% αντί -13,0%). Στον αντίποδα, η παραγωγή του κλάδου Παροχής Νερού αυξήθηκε κατά 1,9% αντί απωλειών κατά 0,9% το 2014. Η παραγωγή στη Μεταποίηση αυξήθηκε σε σχέση με πέρυσι, ωστόσο με φθίνοντα ρυθμό σε σύγκριση με το 2014 (+1,0%, αντί +1,6%).

Στη Μεταποίηση, απώλειες σημειώθηκαν σε 10 από τους 24 κλάδους κατά το

ενδεκάμηνο του 2015. Αναλυτικά, στους κλάδους με τη μεγαλύτερη βαρύτητα για την ελληνική οικονομία, σε απώλειες εισήλθε η παραγωγή Τροφίμων (-0,3% αντί +2,8% το 2014) ενώ η παραγωγή ενισχύθηκε για δεύτερη χρονιά στα Βασικά Μέταλλα (+5,1%, κατόπιν 5,8% πρόπερσι), καθώς και στα Βασικά Φαρμακευτικά Προϊόντα, αντισταθμίζοντας τις περυσινές απώλειες (+4,7% σε σχέση με απώλειες 4,2%).

Στους υπόλοιπους μεταποιητικούς κλάδους, η μεγαλύτερη κάμψη καταγράφηκε στην Επισκευή - Εγκατάσταση Μηχανημάτων Εξοπλισμού (-18,3% αντί σταθερότητας το 2014), στα είδη Υπόδησης (-15,8% σε σχέση με απώλειες -12,9 πρόπερσι) καθώς και στα είδη Ένδυσης (-15,6%, αντί -5,3%). Αρνητικό πρόσημο παρουσίασε η Παραγωγή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Ρυμουλκούμενων, καθώς ο δείκτης δραστηριότητάς της υποχώρησε κατά 12,6%, όταν την αντίστοιχη περίοδο του 2014 ενισχυόταν κατά 5,7%. Η παραγωγή Ξύλου - Φελλού συρρικνώθηκε εκ νέου, ωστόσο με ηπιότερο ρυθμό από πρόπερσι (-7,5%, αντί -9,3%). Αντιθέτως, οι απώλειες στις Εκτυπώσεις - Αναπαραγωγή Προεγγεγραμμένων Μέσων κλιμακώθηκαν (-5,8%, από -2,3%).

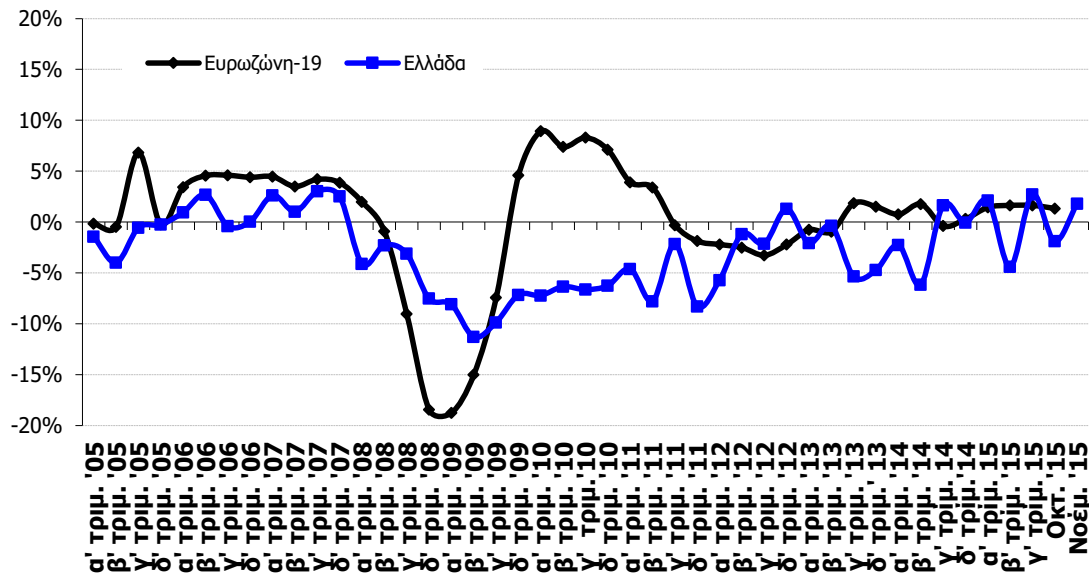
Μεταξύ των κλάδων με τη σημαντικότερη ενίσχυση της παραγωγής, την πρώτη θέση κατέλαβε η παραγωγή Ηλεκτρονικών Υπολογιστών Ηλεκτρικών - Οπτικών προϊόντων, όπου ο σχετικός δείκτης

εξακολούθησε να ενισχύεται με σημαντικό ρυθμό, της τάξης του 27%, αντί σαφώς ηπιότερης ανόδου κατά 7,7% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Η παραγωγή Καπνού αυξήθηκε κατά 21,6%, κατόπιν κάμψης κατά 6,9% την αντίστοιχη περίοδο του 2014. Ηπιότερη αύξηση σημειώνουν οι κλάδοι Λοιπού Εξοπλισμού Μεταφορών και Λοιπών Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων με το σχετικό δείκτη να είναι 7,3% υψηλότερος φέτος και στις δύο περιπτώσεις. Ακολουθεί ο κλάδος Ηλεκτρολογικού Εξοπλισμού (+6,5%, κατόπιν απωλειών 12,5% πρόπερσι), η παραγωγή Προϊόντων από Πλαστική Ύλη (+3,2% σε συνέχεια βελτίωσης κατά 1,6% το 2014), ο κλάδος Χημικών Προϊόντων (+1,7% έναντι +1,5% πρόπερσι), ενώ θετικές τάσεις καταγράφονται και στις Κλωστοϋφαντουργικές ύλες, των οποίων η παραγωγή ανήλθε κατά 1,6% όταν την αντίστοιχη προπερσινή περίοδο κατέγραφε απώλειες της τάξης του 11,0%.

Στις κύριες ομάδες βιομηχανικών κλάδων, κάμψη κατά 6,6% σημειώθηκε στα Κεφαλαιουχικά αγαθά (αντί ηπιότερων απωλειών 1,8% πρόπερσι) και στην Ενέργεια (-0,7% αντί 5,4%). Στον αντίποδα, διευρύνθηκε η παραγωγή στα Μη Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά (+1,7%, αντί +0,2% το ενδεκάμηνο του 2014), στα Διαρκή Καταναλωτικά Αγαθά (+1,5%, σε σχέση με απώλειες 8,3%) και στα Ενδιάμεσα Αγαθά, όπου η αύξηση περιορίστηκε σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014 (0,9% έναντι 2,6% πρόπερσι)

Διάγραμμα 3.1

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-19 Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat

Κατασκευές

Η καλύτερευση στον κλάδο των Κατασκευών που καταγράφηκε το 2014, φαίνεται να ανακόπτεται από το τρίτο τρίμηνο του 2015. Ο δείκτης παραγωγής τους παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητος στο σύνολο του πρώτου εννεαμήνου (+0,3%), όταν το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πρόπερσι είχε ενισχυθεί κατά 14,5%. Η ενίσχυση του δείκτη κατά το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους, κατά 26,5% κατά μέσο όρο, επισκιάστηκε από την πορεία του το τρίτο τρίμηνο, όπου ο δείκτης υποχώρησε σημαντικά κατά 29,5% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίτο τρίμηνο του 2014.

Στους επιμέρους δείκτες, ο δείκτης παραγωγής οικοδομικών έργων αυξήθηκε το πρώτο εννεάμηνο κατά 8,7% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2014, όταν

υποχωρούσε κατά 5,5%. Επιπλέον, η έντονη ενίσχυση του δείκτη έργων πολιτικού μηχανικού στο πρώτο εννεάμηνο του 2014 (+34,3%) ανακόπτεται το 2015, με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί κατά 5,5%.

Σε αρνητική τροχιά κινείται την ίδια περίοδο ο δείκτης στην Ευρωζώνη (19 μέλη), ο οποίος συρρικνώνεται κατά 1,2% σε σχέση με το εννεάμηνο του 2014 όπου αυξήθηκε κατά 3,7%.

Παράλληλα, κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2015, ο αριθμός των οικοδομικών αδειών στην Ελλάδα περιορίστηκε με ρυθμό 2,1% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014 και διαμορφώθηκε στις 9,7 χιλ. άδειες. Σημειώνεται πως παρά τη μείωση, τόσο ο δείκτης επιφάνειας, όσο και ο δείκτης όγκου αυξήθηκαν κατά 10,4% κατά 40,7% αντίστοιχα. Ωστόσο, και σε

αυτή την περίπτωση τα θετικά αποτελέσματα των δεικτών οφείλονται κυρίως στη βελτιωμένη εικόνα των κατασκευών του πρώτου εξαμήνου του 2015. Κατά την περίοδο Αυγούστου – Οκτωβρίου, ο δείκτης επιφανείας περιορίστηκε κατά 22,2% σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο του 2014 όπου σημείωσε ηπιότερες απώλειες κατά 11,8% ενώ ο δείκτης όγκου συρρικνώθηκε κατά 48,5% αντί οριακής μείωσης κατά 2,8% το 2014.

Τέλος, σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύει η Τράπεζα της Ελλάδος, οι συναλλαγές οικιστικών ακινήτων με τη διαμεσολάβηση χρηματοπιστωτικών ιδρυ-

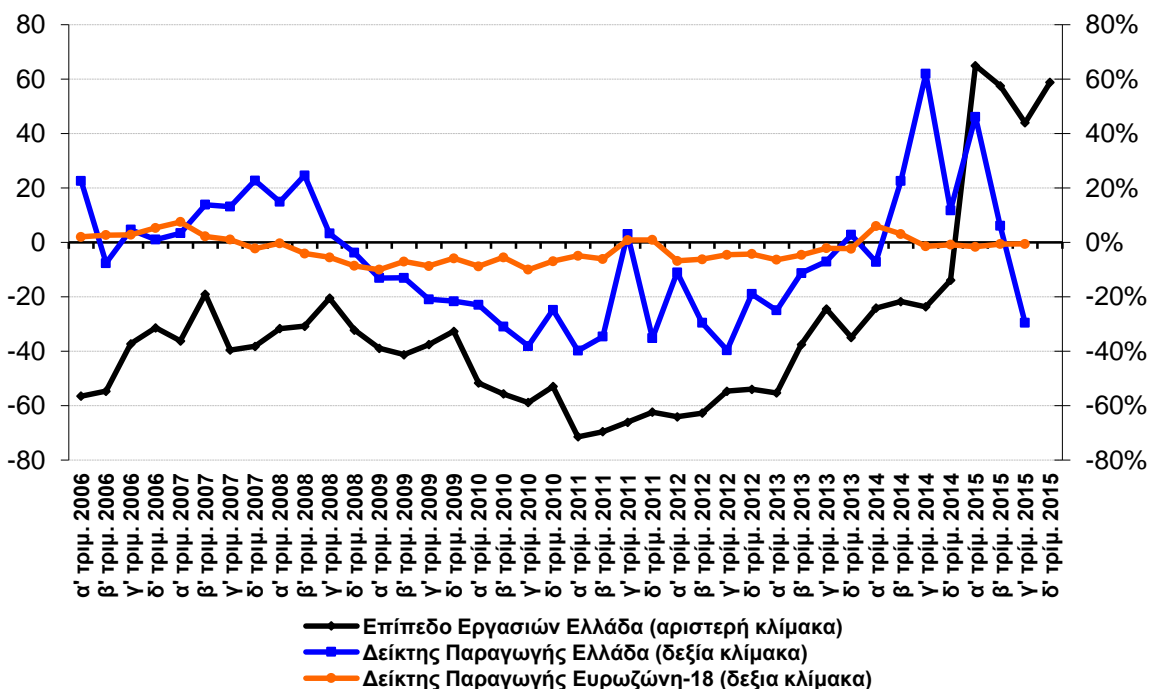
μάτων περιορίστηκαν εκ νέου κατά το τρίτο περυσινό τρίμηνο, κατά 6,1% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Παράλληλα, το επιτόκιο των στεγαστικών δανείων της περιόδου Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου (2,43%) περιορίστηκε κατά σε σχέση με αυτό της περιόδου Ιουνίου – Αυγούστου (2,89%).

Λιανικό Εμπόριο

Κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2015 ο δείκτης όγκου του λιανικού εμπορίου εξακολουθεί να περιορίζεται με ρυθμό εντονότερο σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014 (-1,4% αντί -0,3%).

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ – Eurostat

Πλέον, ο κύκλος εργασιών συρρικνώνεται σε 6 από τους 8 υποκλάδους, ενώ χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως οι απώλειες στους περισσότερους εξ' αυτών είναι εντονότερες σε σχέση με αυτές που σημειώθηκαν κατά την προηγούμενη περίοδο. Αναλυτικά, στους κλάδους με τη μεγαλύτερη κάμψη το πρώτο δεκάμηνο του 2015 συγκαταλέγονται τα Πολυκαταστήματα (-4,2% αντί -4,5% πρόπερσι), τα Έπιπλα και Ηλεκτρικά Είδη (-4,2% σε σχέση με ηπιότερες απώλειες 1,2% το 2014) και τα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός (-4,1% έναντι -3,6%). Ακολουθούν τα Καύσιμα και τα Λιπαντικά αυτοκινήτων (-1,8%, σε σχέση με άνοδο 1,9%) και τα Φαρμακευτικά – Καλλυντικά (-1,2% αντί -1,9%). Παράλληλα, ο τζίρος περιορίστηκε και στα Μεγάλα Καταστήματα Τροφίμων, όπου ο σχετικός δείκτης συρρικνώθηκε κατά 0,9%, όταν την ίδια περίοδο πρόπερσι εμφάνιζε οριακή βελτίωση (+0,5%). Αύξηση σημειώνεται μόνο στους κλάδους της Ένδυσης και Υπόδησης (+7,3%, όσο και το 2014) και στα Βιβλία – Χαρτικά και Λοιπά Είδη (+6,3%, έναντι +8,2% πρόπερσι).

Η συρρίκνωση του λιανικού εμπορίου το 2015 αντικατοπτρίζεται στους **πρόδρομους δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE**. Οι προσδοκίες των επιχειρήσεων του κλάδου υποχωρούν σε σχέση με το 2014 με αποτέλεσμα ο γενικός δείκτης του εμπορίου να περιορίζεται κατά 8 περίπου μονάδες. Σημειώνεται ότι το κλίμα αισιοδοξίας το 2014 είχε επηρεάσει έντονα και το δείκτη προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο, ο οποίος ενισχύθηκε κατά σχεδόν 20 μονάδες, διαμορφώνοντας μια υψηλή

βάση σύγκρισης για το 2015. Στους επιμέρους δείκτες, απώλειες καταγράφονται στον κλάδο Υφασμάτων – Ένδυσης – Υπόδησης (-21 μονάδες αντί ενίσχυσης κατά 23 μονάδες πρόπερσι), στα Οχήματα και Ανταλλακτικά (-17 μονάδες σε σχέση με αύξηση κατά 32 μονάδες το 2014) και στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-13 μονάδες αντί βελτίωσης κατά 32 μονάδες πρόπερσι). Αντίθετα οι προσδοκίες φαίνεται να βελτιώθηκαν μόνο στα Πολυκαταστήματα όπου ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε περίπου 13 μονάδες, αντί ηπιότερης αύξησης κατά 11 μονάδες το 2014.

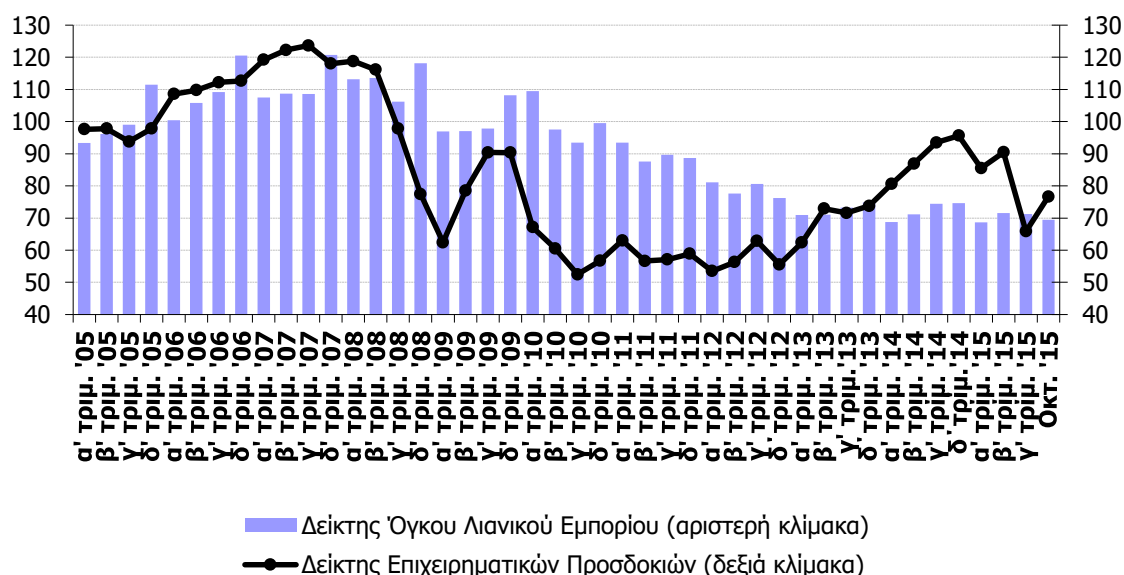
Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών για τα Αυτοκίνητα – Οχήματα διαμορφώθηκε το 2015 στις 97,3 μονάδες, μειωμένος κατά 15% περίπου σε σχέση με το 2014, καθώς σε αντίθεση με το 2014 ο δείκτης υποχωρούσε τους περισσότερους μήνες. Οι συνολικές πωλήσεις επιβατικών αυτοκινήτων αυξήθηκαν το 2015 κατά 6,4%, έναντι όμως αύξησης 15% μέχρι το πρώτο εξάμηνο του έτους, ενδεικτικό του γεγονότος ότι οι οικονομικές εξελίξεις «φρέναραν» έως ένα βαθμό την αγορά αυτοκινήτου. Άλλωστε, διαχρονικά παρατηρείται ότι λόγω της φύσης του προϊόντος (διαρκές αγαθό) υπόκεινται σε σημαντικές επιδράσεις από τις οικονομικές εξελίξεις. Στα επιμέρους στοιχεία του δείκτη για το 2015, το ισοζύγιο των τρεχουσών πωλήσεων επέστρεψε σε αρνητικό πρόσημο, στις -6 μονάδες έναντι +13 μονάδες το 2014, ενώ κυρίως οι πολύ αρνητικές τιμές της περιόδου Ιουλίου-Σεπτεμβρίου επιβάρυναν τον δείκτη. Στο τμήμα των αποθεμάτων υπερισχύει

διαχρονικά (>75%) το ποσοστό των επιχειρήσεων που εκτιμά ότι κινούνται σε κανονικά επίπεδα. Σχετικά με τις προοπτικές των πωλήσεων για το επόμενο τρίμηνο αλλά και τις παραγγελίες, οι επιμέρους δείκτες επανήλθαν σε αρνητικά

πρόσημα το 2015 και πάλι λόγω του διαστήματος του καλοκαιριού. Τέλος, στο τμήμα της απασχόλησης οι ενδείξεις σταθεροποίησης του προηγούμενου διαστήματος μετατρέπονται σε αρνητικές.

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2010=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών Λιανικού Εμπορίου (1996-2006=100)

Πηγή: IOBE

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές του Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2010=100)				
	α' δεκαμ. 2013	α' δεκαμ. 2014	α' δεκάμ. 2015	Μεταβολή 2014/2013	Μεταβολή 2015/2014
Γενικός Δείκτης	71,6	71,4	70,4	-0,2%	-1,4%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	72,8	72,2	72,0	-0,8%	-0,3%
Επιμέρους Κατηγορίες Καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	80,1	80,5	79,8	0,5%	-0,9%
Πολυκαταστήματα	85,5	81,6	78,2	-4,5%	-4,2%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	66,5	67,8	66,5	1,9%	-1,8%
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	69,9	67,4	64,6	-3,6%	-4,1%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	69,0	67,7	66,9	-1,9%	-1,2%
Ένδυση-Υπόδηση	60,8	65,2	70,0	7,2%	7,3%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	64,5	63,7	61,0	-1,2%	-4,2%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	78,3	84,7	90,0	8,2%	6,3%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	2013	2014	2015	ΠΜ% '14/'13	ΠΜ% '15/'14
Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός	68,5	87,6	82,0	27,9%	-6,4%
Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση	77,3	100,9	79,2	30,5%	-21,5%
Είδη Οικιακού Εξοπλισμού	63,8	79,1	66,4	24,0%	-16,1%
Οχήματα-Ανταλλακτικά	81,9	114,4	97,3	39,7%	-14,9%
Πολυκαταστήματα	55,7	66,7	79,5	19,7%	19,2%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	70,2	89,1	81,0	26,9%	-9,1%

Πηγή: ΙΟΒΕ

Χονδρικό Εμπόριο

Οι επιπτώσεις της κάμψης της ζήτησης στο λιανικό εμπόριο εκτείνονται και στο χονδρικό εμπόριο, του οποίου ο κύκλος εργασιών κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2015 περιορίστηκε κατά 5,2%, κατόπιν οριακής βελτίωσης κατά 0,5% στο πρώτο εννιάμηνο του 2014.

Υπηρεσίες

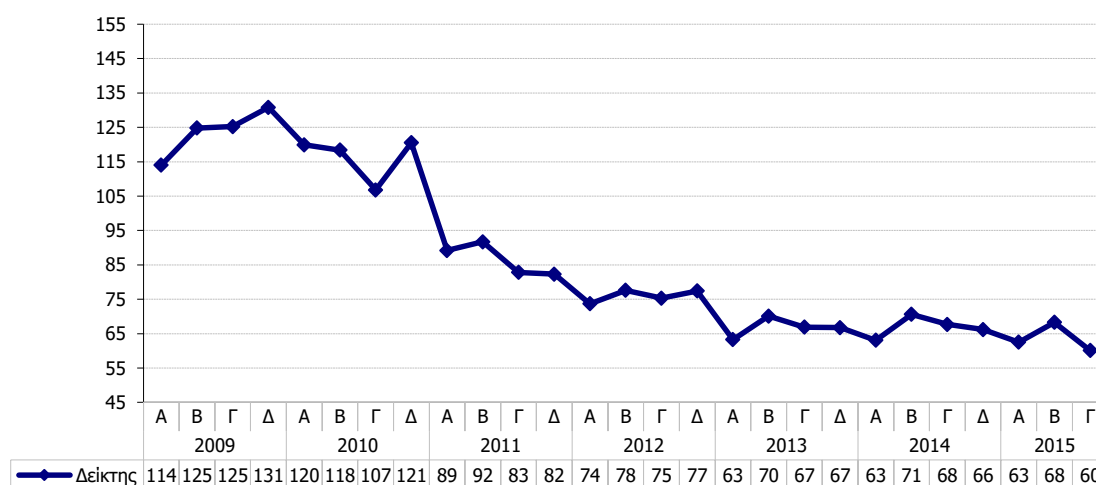
Κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2015, απώλειες σημειώθηκαν στη δραστηριότητα στις Υπηρεσίες, με τον κύκλο εργασιών να συρρικνώνεται σε 6 από τους 10 υποκλάδους τους σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή περίοδο.

Η μεγαλύτερη υποχώρηση καταγράφηκε στις υπηρεσίες Εκδοτικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 58) με τον τζίρο να περιορίζεται κατά 13,0%, αντί μικρής αύξησης κατά 1,3% το πρώτο εννεάμηνο του 2014. Η δραστηριότητα εξασθενεί με ηπιότερο ρυθμό από ότι πρόπερσι στις υπηρεσίες Διαφήμισης, Έρευνας Αγοράς και Δημοσκοπήσεων Κοινής Γνώμης (Κλάδος 73), καθώς ο σχετικός δείκτης

περιορίστηκε κατά 8,0%, έναντι απωλειών κατά 11,4% κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2014. Ακολουθεί ο κλάδος Παροχής Συμβουλών Διαχείρισης και Νομικών και Λογιστικών δραστηριοτήτων, του οποίου ο κύκλος εργασιών συρρικνώθηκε κατά 6,4% όταν την αντίστοιχη περίοδο του 2014 αυξανόταν οριακά (+0,2%). Η ζήτηση για υπηρεσίες Υποστήριξης προς τις Επιχειρήσεις (κλάδος 82) περιορίστηκε κατά 4,4%, αντί αύξησης κατά 7,1% στο πρώτο εννεάμηνο του 2014. Τέλος, ο τζίρος στις υπηρεσίες Ταχυδρομικών και Ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53) μειώθηκε κατά 4,3%, σε συνέχεια απωλειών κατά 0,3% το 2014. Στον αντίποδα, η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στον τζίρο των υπηρεσιών σχετικών με την Απασχόληση (κλάδος 78). Ο σχετικός δείκτης ενισχύθηκε κατά 22,0% όταν κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2014 είχε σταθεροποιηθεί στο επίπεδο του 2013. Ακολουθούν οι υπηρεσίες Λοιπών Επαγγελματικών, Επιστημονικών και Τεχνικών Δραστηριοτήτων (κλάδος 74), με τη ζήτηση να παρουσιάζει σταθερή αύξηση σε σχέση με το πρώτο εννεάμηνο του 2014, της τάξης του 16,7%.

Διάγραμμα 3.4

Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ο τζίρος των υπηρεσιών δραστηριοτήτων Παροχής Προστασίας και Διενέργεια Έρευνας (κλάδος 80) βελτιώθηκε κατά 12,2%, έναντι μείωσης κατά 4,1% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι. Οι υπηρεσίες Πληροφορικής (κλάδος 62) ενισχύονται κατά 8,9% (αντί απωλειών 5,4%), ενώ παρόμοια βελτίωση, κατά 8,7%, καταγράφεται και στις υπηρεσίες δραστηριοτήτων Επεξεργασίας Δεδομένων και Δραστηριοτήτων Παροχής Πληροφόρησης (κλάδος 63) όταν κατά την αντίστοιχη προπέρσινη περίοδο σημείωναν απώλειες κατά 3,0%.

Τέλος, κατά το τρίτο τρίμηνο του 2015, αύξηση κατά 9,9% σημειώθηκε στον κύκλο εργασιών των υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης (κλάδοι 55 & 56), σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014. Ο τζίρος των παραπάνω κλάδων κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2015 ενισχύθηκε κατά 10,3%, ρυθμός που είναι

οριακά μικρότερος από αυτόν της αντίστοιχης περιόδου του 2014 (11,9%).

Η κάμψη στον κύκλο εργασιών στις Υπηρεσίες κατά το 2015, έχει προεξοφληθεί από την εξέλιξη των σχετικών **πρόδρομων δεικτών οικονομικής συγκυρίας του IOBE**. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως το ευρύτερο κλίμα αισιοδοξίας που καταγράφηκε πρόπερσι, διαδέχθηκε το 2015 η έντονη κλιμάκωση της απαισιοδοξίας, σε όλους ανεξαιρέτως τους υποκλάδους των Υπηρεσιών. Οι επιμέρους δείκτες έχουν απολέσει πολύ ή όλο το έδαφος που είχαν ανακτήσει το 2014, ακόμα και σε δραστηριότητες υπηρεσιών σχετιζόμενες με τον Τουρισμό, στον οποίο ο κύκλος εργασιών δεν εξασθένησε το 2015, ακόμα και μετά τα capital controls.

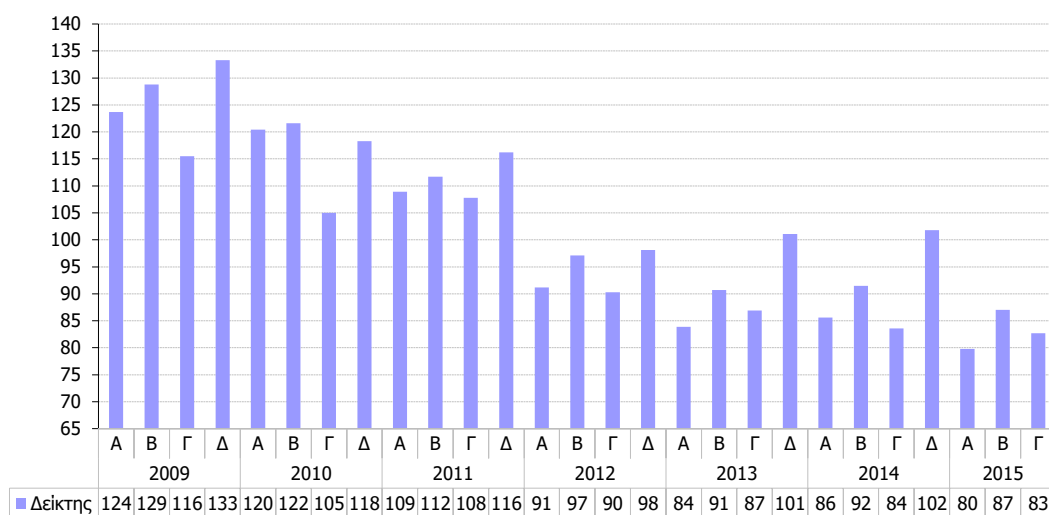
Αναλυτικά, ιδιαίτερα απαισιόδοξοι εμφανίζονται οι εκπρόσωποι του κλάδου της Πληροφορικής, καθώς ο σχετικός

δείκτης περιορίζεται κατά 22,3 μονάδες όταν το 2014 είχε ενισχυθεί κατά 16 μονάδες. Ακολουθεί ο κλάδος των Χρηματοπιστωτικών οργανισμών (-21,9 μονάδες, αντί ήπιας αύξησης κατά 3,3 μονάδες το 2014) και οι Διάφορες Υπηρεσίες προς τις Επιχειρήσεις (-16,6 μονάδες, αντί βελτίωσης κατά 3,2

μονάδων πρόπερσι). Σημαντικές απώλειες καταγράφονται και στον κλάδο των Τουριστικών Γραφείων – Πρακτορειών (-13,5 μονάδες αντί αύξησης κατά 32 μονάδες το 2014) και στα Ξενοδοχεία – Εστιατόρια (-12 μονάδες σε σχέση με αύξηση κατά 21,5 μονάδες το 2014).

Διάγραμμα 3.5

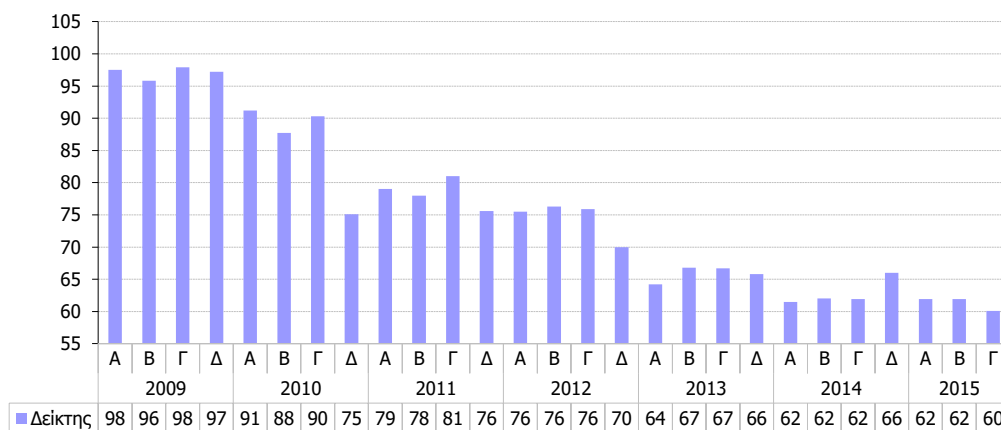
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Ταχυδρομικών και ταχυ-μεταφορικών δραστηριοτήτων (κλάδος 53)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

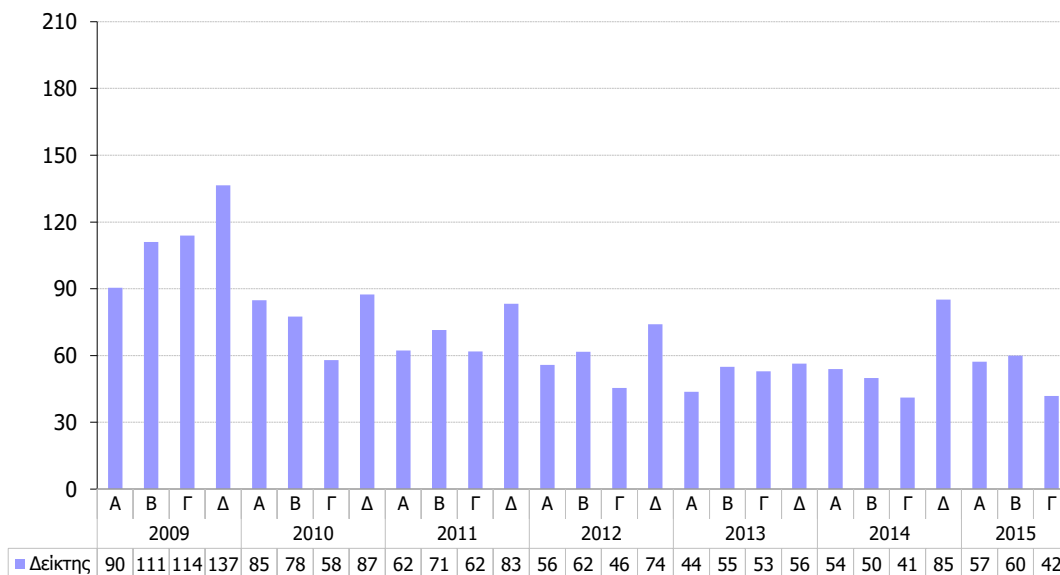
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Τηλεπικοινωνιών (κλάδος 61)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.7

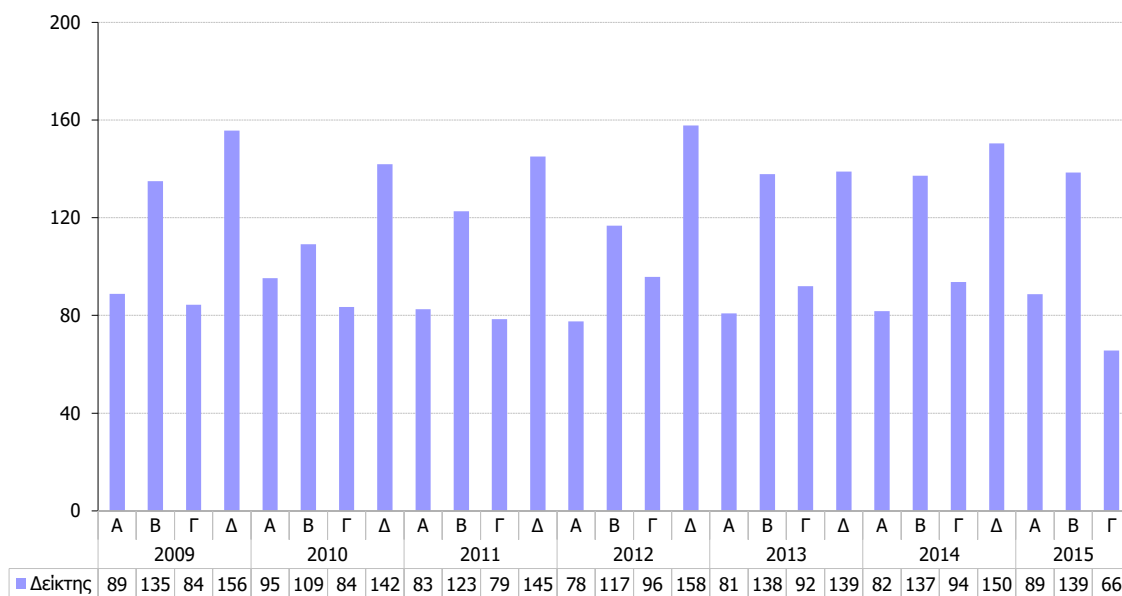
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Πληροφορικής (κλάδος 62)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.8

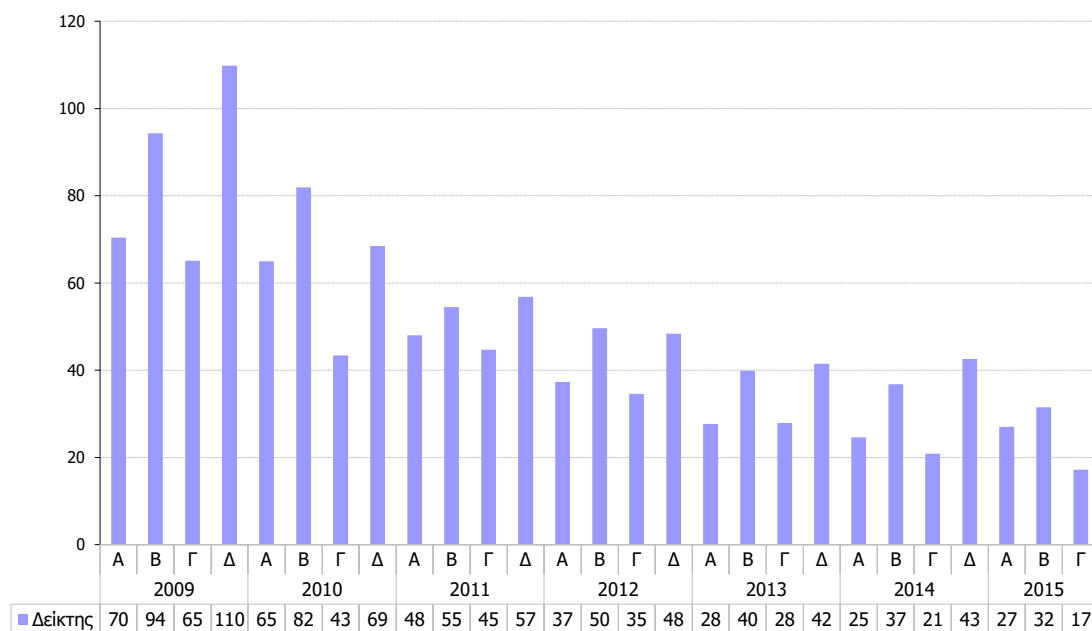
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Νομικών, Λογιστικών & παροχής συμβουλών διαχείρισης δραστηριοτήτων (κλάδοι 69+70.2)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

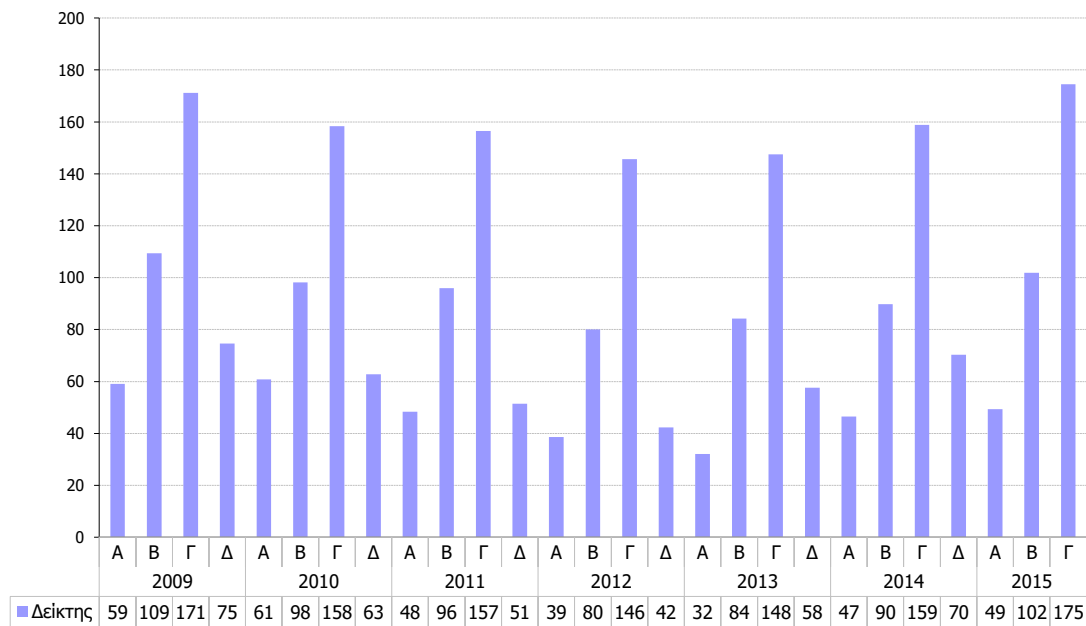
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης (Κλάδος 73)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.10

Εξέλιξη του δείκτη Κύκλου Εργασιών στον τομέα Τουρισμού (Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης) (Κλάδοι 55 & 56)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.6

Δείκτης Κύκλου Εργασιών (Ετήσια Μεταβολή – 2005=100)

	α' εννεάμ. 2013	α' εννεάμ. 2014	α' εννεαμ. 2015	ΠΜ% '14/'13	ΠΜ% '15/'14
Εμπόριο Αυτοκινήτου	48,7	58,3	62,5	19,6%	7,3%
Μεταφορές Χερσαίες και μέσω Αγωγών	88,4	85,2	80,4	-3,7%	-5,6%
Πλωτές Μεταφορές	82,7	74,2	71,4	-10,2%	-3,9%
Αεροπορικές Μεταφορές	120,0	123,8	126,5	3,2%	2,1%
Υποστηρικτικές προς τις Μεταφορές Υπηρεσίες & Υπηρεσίες Αποθήκευσης	80,3	83,3	85,9	3,8%	3,0%
Ταχυδρομικές και Ταχυμεταφορικές Δραστηριότητες	87,2	86,9	83,2	-0,3%	-4,3%
Εκδοτικές Δραστηριότητες	44,1	44,7	38,9	1,3%	-13,0%
Τηλεπικοινωνίες	65,9	61,8	61,3	-6,2%	-0,8%
Πληροφορική	51,5	48,7	53,0	-5,4%	8,9%
Επεξεργασία Δεδομένων	128,5	124,6	135,5	-3,0%	8,7%
Νομικές, Λογιστικές, Συμβουλευτικές Υπηρεσίες	104,1	104,3	97,6	0,2%	-6,4%
Αρχιτέκτονες, Μηχανικοί	48,6	37,4	41,9	-23,1%	12,1%
Διαφήμιση, Έρευνα Αγοράς, Δημοσκοπήσεις	31,0	27,4	25,2	-11,4%	-8,0%
Διοικητικές Δραστηριότητες Γραφείου	47,5	50,9	48,6	7,1%	-4,4%
Τουρισμός	87,9	98,4	108,6	11,9%	10,3%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.7

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1996-2006=100)

	2013	2014	2015	ΠΜ% '14-'13	ΠΜ% '15-'14
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	79,8	101,3	89,3	26,9%	-11,8%
Τουριστικά Γραφεία - Πρακτορεία	89,2	122	108,5	36,8%	-11,1%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	63,0	66,2	49,6	5,1%	-25,1%
Χρηματοπιστωτικοί Οργανισμοί	76,0	79,3	57,4	4,3%	-27,6%
Πληροφορική	62,0	78	55,7	25,8%	-28,6%
Σύνολο Υπηρεσιών	70,4	87,2	70,6	23,9%	-19,0%

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.3 Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Οι **εξαγωγές αγαθών** διαμορφώθηκαν στο δεκάμηνο Ιανουαρίου – Οκτωβρίου 2015 στα €21,2 δισεκ., έναντι €22,4 δισεκ. την αντίστοιχη περίοδο του 2014, σημειώνοντας **υποχώρηση της τάξης του 5,5%**. Εξαιρώντας από το σύνολό τους τις εξαγωγές πετρελαιοειδών, **οι υπόλοιπες εξαγωγές αυξήθηκαν στην**

ίδια περίοδο κατά 9,2%, στα €14,8 δισεκ., από €13,5 δισεκ. την προηγούμενη χρονιά. Επισημαίνεται ότι οι πολύ χαμηλότερες εξαγωγές πετρελαιοειδών οφείλονται κατά κύριο λόγο στην κατακόρυφη πτώση της τιμής του πετρελαίου διεθνώς, συνεπώς η συρρίκνωση της αξίας τους δεν αντανakλά παρόμοιες μεταβολές στις ποσότητες. Οι εισαγωγές παρουσίασαν την ίδια περίοδο μείωση 10,1% και διαμορφώθηκαν σε

€35,4 δισεκ., από €39,4 δισεκ. ένα χρόνο νωρίτερα. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω τάσεων στις βασικές συνιστώσες, το **εμπορικό έλλειμμα** διαμορφώθηκε στο δεκάμηνο πέρυσι €2,8 δισεκ. χαμηλότερα (-16,4%), στα €14,2 δισεκ., από €16,9 δισεκ. Ακολούθως, η **αξία των εξαγωγών προϊόντων** της ελληνικής οικονομίας **αντιστοιχούσε στο 60% των εισαγωγών της**, ενώ στο δεκάμηνο πρόπερσι έφθανε το 57%.

Αναλυτικά, οι εξαγωγές στα Αγροτικά Προϊόντα παρουσίασαν αύξηση κατά 14,8% στο διάστημα Ιανουαρίου – Οκτωβρίου 2015 (Πίνακας 3.7), φθάνοντας τα €4,3 δισεκ. από €3,7 δισεκ. την προηγούμενη χρονιά, ενώ στις εξαγωγές Καυσίμων σημειώθηκε πτώση 27,8%, με αποτέλεσμα να μην ξεπεράσουν τα €6,4 δισεκ. πέρυσι, από €8,9 δισεκ. το 2014. Σημειώνεται ότι αυτές οι δύο κατηγορίες προϊόντων αντιπροσώπευαν πέρυσι το 50,5% των ελληνικών εξαγωγών (από 56,3% πέρυσι). Η διεύρυνση στα Αγροτικά Προϊόντα προήλθε κυρίως από τη μεγάλη αύξηση, κατά 197,2%, στη ζήτηση στα Λάδια-Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης, η αξία των οποίων διαμορφώθηκε στα €591,7 εκατ. (από €199,1 εκατ. ένα χρόνο πριν), με αποτέλεσμα να διευρυνθεί και το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών από 0,9% το 2014 σε 2,8% το 2015. Στην κατηγορία Τροφίμων - Ζωντανών Ζώων, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου το 73,7% των εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων, οι εξαγωγές σημείωσαν αύξηση της τάξης του 2,7%, από €3 δισεκ. το 2014 σε €3,1 δισεκ. το 2015. Στα προϊόντα Ποτά – Καπνού, τα οποία αντιπροσωπεύουν το

12,6% των εξαγωγών του κλάδου Αγροτικών Προϊόντων, η ζήτηση διαμορφώθηκε στα €540,3 εκατ., 16,7% υψηλότερα σε σχέση με το δεκάμηνο του 2014 (€462,9 εκατ.).

Στις εξαγωγές Βιομηχανικών Προϊόντων παρουσιάστηκε άνοδος 7,9% την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015, με την αξία τους να αγγίζει τα €9,2 δισεκ., από €8,5 δισεκ. ένα χρόνο πριν. Η αύξηση ερμηνεύεται κυρίως από την ενίσχυση της διεθνούς ζήτησης για Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών, κατά 16,7%, με την αξία τους να διαμορφώνεται στα €2 δισεκ. από €1,7 δισεκ. πρόπερσι, καθώς και στα Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη, κατά 11,8% (από €3 δισεκ. το 2014 σε €3,5 εκατ. το 2015). Σταθεροποίηση των εξαγωγικών επιδόσεων σημειώθηκε στα Διάφορα Βιομηχανικά Είδη (+0,1%), ενώ ανοδικά κινήθηκαν και οι εξαγωγές στα Χημικά και Συναφή Προϊόντα, κατά 0,6% (από €2,22 δισεκ. στο δεκάμηνο του 2014 στα €2,24 δισεκ. φέτος).

Τέλος, αύξηση σημειώθηκε και στις εξαγωγές Πρώτων Υλών, της τάξης του 0,8% (από €776,3 εκατ. το 2014 σε €782,4 εκατ. την περασμένη χρονιά), καθώς και στις εξαγωγές Ειδών και Συναλλαγών μη Ταξινομημένων κατά Κατηγορίες, κατά 2,2% (από €497,6 εκατ. το 2014 στα €508,7 εκατ. το 2015).

Σε ότι αφορά τις τάσεις των εξαγωγών ανά γεωγραφικές περιοχές, διευρύνθηκαν προς τις χώρες της Ευρωζώνης - στις οποίες κατευθύνθηκε το διάστημα Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015 πάνω από το 1/3 των

ελληνικών προϊόντων - κατά 15,2%, προσεγγίζοντας τα €8 δισεκ., από €6,9 δισεκ. στο ίδιο διάστημα του 2014. Προς την ΕΕ-28 σημειώθηκε αύξηση 12,4% ή κατά €1.257,4 δισεκ. με τις εξαγωγές να φθάνουν τα €11,4 δισεκ., από €10,1 δισεκ. πρόπερσι. Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης που απορροφούν το μεγαλύτερο τμήμα των ελληνικών εξαγωγών προς την ΕΕ-28, σημειώθηκε αύξηση προς την Ιταλία κατά 23,1% (από €1,9 δισεκ. σε €2,4 δισεκ.) και προς την Ολλανδία κατά 18,1% (από €352,9 εκατ. σε € 416,8 εκατ.), ενώ άνοδο σημείωσαν οι εξαγωγές και προς το Βέλγιο, κατά 12% (από €264,4 εκατ. σε €296 εκατ.). Σημειώνεται ότι η μοναδική συρρίκνωση των εξαγωγών το δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015 προς προορισμό της Ευρωζώνης σημειώθηκε στην Εσθονία, κατά 11,6% (από περίπου €7,3 εκατ. πρόπερσι σε €6,5 εκατ. το 2015). Στον αντίποδα, η υψηλότερη ποσοστιαία αύξηση +487,7% σημειώθηκε στο Λουξεμβούργο (αύξηση κατά €17,3 εκατ.).

Μεταξύ των υπόλοιπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προς τις οποίες οι συνολικές εξαγωγές ανήλθαν κατά 6,2% ή €197,5,3 εκατ. (από €3,2 δισεκ. το 2014 σε €3,4 δισεκ. το 2015), η Βουλγαρία εξακολουθεί να αποτελεί τον κυριότερο προορισμό των ελληνικών εξαγωγών, παρά τη μείωσή τους σε σχέση με το 2014 κατά 5,1% ή €56 εκατ. Θετικές εξελίξεις έλαβαν χώρα σε δύο άλλες χώρες που απορροφούν σημαντικό μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών από τη συγκεκριμένη ομάδα χωρών, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Ρουμανία, προς τις οποίες οι εξαγωγές

ενισχύθηκαν κατά 13,7% ή €109,2 εκατ. (ανερχόμενες σε €906,9 εκατ.), και κατά 14,4% ή 73,3 εκατ. (ανερχόμενες σε €583,5 εκατ.) αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη αύξηση, της τάξης του 27%, σημειώθηκε προς τη Δανία, όπου οι ελληνικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά €21,5 εκατ. (από €79,6 εκατ. σε €101,1 εκατ.).

Σε ότι αφορά τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, σημειώνεται μείωση των ελληνικών εξαγωγών κατά 35,5% (από €5,4 δισεκ. το 2014 στα €3,5 δισεκ. φέτος). Στην Τουρκία που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εξαγωγικούς προορισμούς παρουσιάστηκε κάθεται πτώση, της τάξης του 46,8% (-€1.264,9 δισεκ.), δηλαδή από τα €2,7 δισεκ. πέρυσι σε €1,4 δισεκ. το 2015.

Οι εξαγωγές προς τις χώρες της Βόρειας Αμερικής παρουσίασαν αύξηση κατά 49,8% (από €833,7 εκατ. το 2014 σε €1.248,6 δισεκ. φέτος), κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών προς τις Η.Π.Α. από τα €646,3 εκατ. στα €997,3 εκατ. (+54,3%) και δευτερευόντως, από την άνοδο των εξαγωγών προς το Μεξικό και τον Καναδά κατά 26,3% (€28,2 εκατ.) και 44,5% (€35,7 εκατ.) αντίστοιχα.

Οι εξαγωγές σημείωσαν μικρή μείωση προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής κατά 0,3% (από €3,09 δισεκ. πρόπερσι σε €3,08 δισεκ. το 2015), κυρίως λόγω της μείωσης των εξαγωγών προς ορισμένες χώρες της Βορείου Αφρικής, δηλαδή την Τυνησία (-41,6%, από €244,2 εκατ. στα €142,5 εκατ.), την Αλγερία (-27,9% από €226,5 εκατ. σε

€163,3 εκατ.) και τη Λιβύη (-20,9%, από €162,7 εκατ. σε €128,6 εκατ.). Η υποχώρηση της εξαγωγικής δραστηριότητας μετριάστηκε από τη σημαντική αύξηση προς την Αίγυπτο (+24,9%), όπου οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν φέτος στα €829,6 εκατ. από €664 εκατ. ένα χρόνο πριν, και το Λίβανο (+37,4%), προς τον οποίο άγγιξαν τα €655,9 εκατ., από €477,3 εκατ. το 2014. Σε δύο άλλους σημαντικούς εξαγωγικούς προορισμούς στη Μέση Ανατολή, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, οι εξαγωγές μειώθηκαν κατά 5,4%, (στα €370,6 εκατ.),

και κατά 44,8% (στα €225 εκατ.) αντίστοιχα.

Αυξημένη ήταν η ροή των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων και προς την Ωκεανία, με την αξία τους στο δεκάμηνο του 2015 να διαμορφώνεται στα €125,6 εκατ., ενώ το αντίστοιχο διάστημα του 2014 είχε διαμορφωθεί στα €118,1 εκατ. Η άνοδος των εξαγωγών στην Αυστραλία ήταν της τάξης του 7,7% (από €107,5 εκατ. το 2014 στα €115,8 εκατ. το 2015), ενώ αντίθετα, σημειώθηκε μείωση προς τη Νέα Ζηλανδία, της τάξης του 8% (από €10,6 εκατ. το 2014 στα €9,7 εκατ. το 2015).

Πίνακας 3.7

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία σε τρέχουσες τιμές, Ιανουάριος - Οκτώβριος, (εκατ. €)

ΠΡΟΪΟΝ	ΑΞΙΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2015*	2014*	2015*/2014*	2015*	2014*
ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	4.303,0	3.748,6	14,8%	20,3%	16,7%
Τρόφιμα και Ζώα Ζωντανά	3.171,0	3.086,6	2,7%	14,9%	13,8%
Ποτά και Καπνός	540,3	462,9	16,7%	2,5%	2,1%
Λάδια και Λίπη Ζωικής ή Φυτικής Προέλευσης	591,7	199,1	197,2%	2,8%	0,9%
ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	782,4	776,3	0,8%	3,7%	3,5%
Πρώτες Ύλες μη Εδώδιμες εκτός από Καύσιμα	782,4	776,3	0,8%	3,7%	3,5%
ΚΑΥΣΙΜΑ	6.417,4	8.890,2	-27,8%	30,3%	39,6%
Ορυκτά, Καύσιμα, Λιπαντικά κ.λπ.	6.417,4	8.890,2	-27,8%	30,3%	39,6%
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	9.202,2	8.526,1	7,9%	43,4%	38,0%
Χημικά Προϊόντα και Συναφή (μ.α.κ.)	2.242,5	2.228,2	0,6%	10,6%	9,9%
Βιομηχανικά Είδη Ταξινομημένα κατά Πρώτη Ύλη	3.463,1	3.098,9	11,8%	16,3%	13,8%
Μηχανήματα και Υλικό Μεταφορών	2.062,0	1.766,5	16,7%	9,7%	7,9%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.434,6	1.432,6	0,1%	6,8%	6,4%
ΆΛΛΑ	508,7	497,6	2,2%	2,4%	2,2%
Είδη και Συναλλαγές μη Ταξινομημένα κατά Κατηγορίες	508,7	497,6	2,2%	2,4%	2,2%
ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ	21.213,6	22.438,9	-5,5%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ.

Σημαντική αύξηση κατά 141,6% παρουσιάστηκε την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015 στις εξαγωγές προς τις αγορές των χωρών της Κεντρικής-Λατινικής Αμερικής, με την αξία τους να αυξάνεται στα €177,5 εκατ. από €73,5 εκατ. ένα χρόνο πριν. Η βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων προς τις χώρες της οφείλεται κυρίως στην έντονη κλιμάκωση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων από τον Παναμά, κατά 428,9%, που διαμόρφωσε την αξία τους στα €81,6 εκατ. το 2015 από €15,4 εκατ. το ίδιο χρονικό διάστημα του 2014.

Αντιθέτως, μείωση της ζήτησης των ελληνικών αγαθών, σημειώθηκε προς τις

χώρες της Ασίας, καθώς το δεκάμηνο του 2015 αυτές υποχώρησαν κατά 8,8% σε σχέση με το προηγούμενο έτος, στο €1 δισεκ. από το €1,1 δισεκ. Αυτή η εξέλιξη προήλθε κυρίως από τη μείωση τους προς τη Σιγκαπούρη (-54,5%, στα €115,2 εκατ. από €253,3 εκατ. το 2014), και την Κίνα (-18,5%, στα €186,9 εκατ. από €229,3 εκατ.). Αντιθέτως, σημαντική διεύρυνση των εξαγωγών ελληνικών προϊόντων, κατά 37,7%, σημειώθηκε πέρυσι προς τη Νότια Κορέα (€262,8 εκατ. το 2015, €190,9 εκατ. το 2014), καθώς και προς το Χονγκ Κονγκ, κατά 84,3% (€80,3% εκατ. το 2015, €43,6 εκατ. το 2014).

Πίνακας 3.8

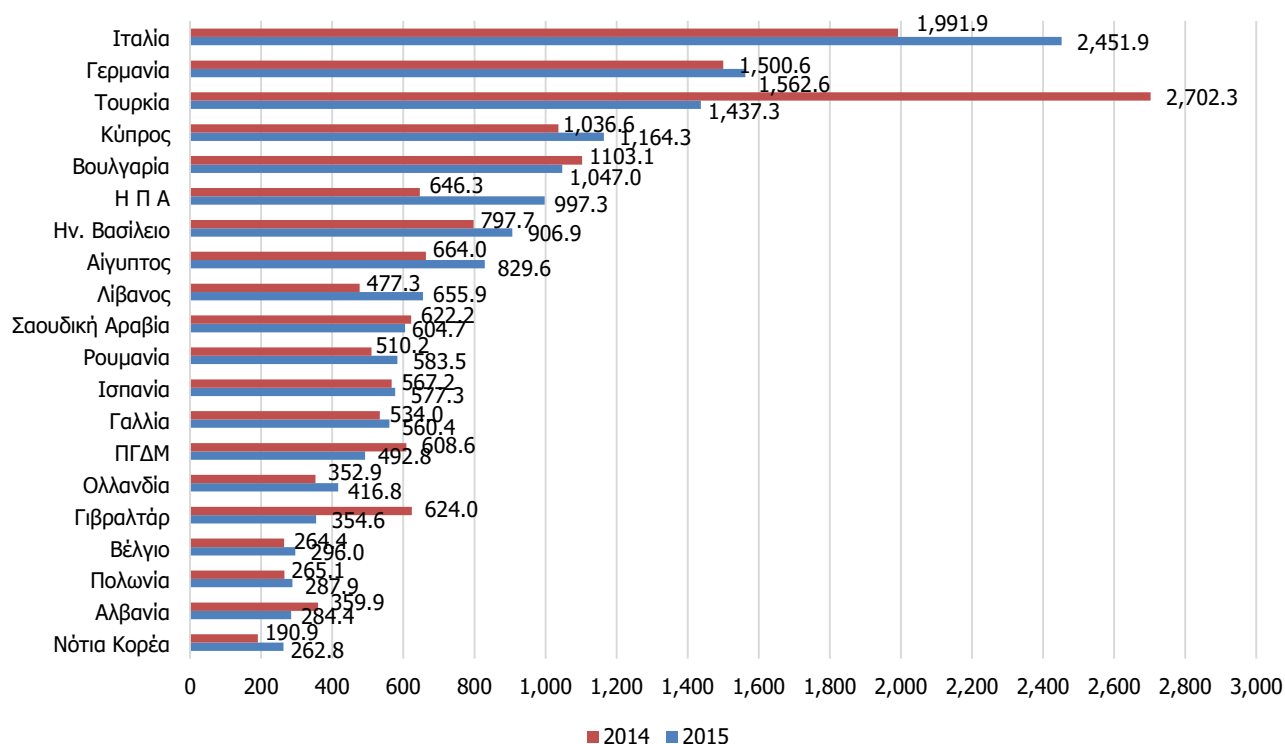
Εξαγωγές ανά προορισμό, Ιανουάριος-Οκτώβριος*

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΩΣΕΙΣ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΕΞΑΓΩΓΕΣ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	% ΣΥΝΘΕΣΗ	
	2015	2014	2015/2014	2015	2014
ΚΟΣΜΟΣ	21.213,6	22.438,9	-5,5%	100,0%	100,0%
ΟΟΣΑ	11.869,3	11.473,7	3,4%	56,0%	51,1%
Ε.Ε. (28)	11.408,3	10.150,9	12,4%	53,8%	45,2%
Ευρωζώνη	8.014,5	6.954,6	15,2%	37,8%	31,0%
G7	6.641,5	5.587,9	18,9%	31,3%	24,9%
Βόρεια Αμερική	1.248,6	833,7	49,8%	5,9%	3,7%
Χώρες BRICS	488,8	650,5	-24,9%	2,3%	2,9%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	3.083,6	3.091,5	-0,3%	14,5%	13,8%
Βόρεια Αφρική	1.298,0	1.347,5	-3,7%	6,1%	6,0%
Ωκεανία	125,6	118,1	6,3%	0,6%	0,5%
Κεντρική-Λατινική Αμερική	177,5	73,5	141,6%	0,8%	0,3%
Ασία	1.019,5	1.118,1	-8,8%	4,8%	5,0%
Χώρες OPEC	1.268,5	1.491,7	-15,0%	6,0%	6,6%

* Τα στοιχεία και για τα δύο έτη είναι προσωρινά
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία στοιχείων από το Κ.Ε.Ε.Μ.

Διάγραμμα 3.9

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (σε εκατ. €), Ιανουάριος-Οκτώβριος, 2014 - 2015

Πηγή: Π.Σ.Ε.-Κ.Ε.Ε.Μ. Επεξεργασία: Ι.Ο.Β.Ε.

Ανακεφαλαιώνοντας, η μείωση των εξαγωγών προϊόντων στο πρώτο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015 προήλθε αποκλειστικά από τη σημαντική μείωση στις εξαγωγές των καυσίμων (-€2,472 δισεκ. ή -27,8%), λόγω της πτώσης της διεθνούς τιμής του πετρελαίου. Η πτώση στο σύνολο των εξαγωγών έλαβε χώρα παρά την άνοδο των εξαγωγών Αγροτικών προϊόντων (+€554 εκατ. ή +14,8%), αλλά και των Βιομηχανικών προϊόντων(+€676 εκατ. ή 7,9%). Όμως, επισημαίνεται ότι στη διάρκεια του περασμένου έτους, η αύξηση των εξαγωγών εκτός των πετρελαιοειδών σταδιακά περιορίστηκε, τάση η οποία τον περασμένο Οκτώβριο εξελίχθηκε σε πτώση.

Από τη σκοπιά της γεωγραφικής διασποράς των εξαγωγών, ανοδική δυναμική παρουσιάζεται σε δύο από τους βασικότερους εξαγωγικούς προορισμούς, δηλαδή τις χώρες της Ευρωζώνης (+1 δισεκ. ή +15,2%), καθώς και στις χώρες της Βορείου Αμερικής (+€415 εκατ. ή +49,8%). Αντιθέτως, η μεγαλύτερη υποχώρηση εξαγωγών σημειώθηκε προς τις χώρες του ΟΡΕC (-€223 εκατ. ή -15%).

Οι καλές εξαγωγικές επιδόσεις του δεκάμηνου του 2015 εξαιρουμένων των πετρελαιοειδών εκτιμάται ότι θα εξασθενήσουν καθ' όλο το τελευταίο τρίμηνό του, με τις εξαγωγές μη πετρελαιοειδών προϊόντων να υποχωρούν έναντι της ίδιας περιόδου του 2014,

εξαιτίας όχι μόνο των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, αλλά και της φθίνουσας ζήτησής τους. Σε ότι αφορά τις εξαγωγές πετρελαίου, καθώς η τιμή του παραμένει στα ίδια χαμηλά επίπεδα για παραπάνω από ένα χρόνο, η αρνητική επίδρασή της στην αξία τους μετριάστηκε στο τέλος του προηγούμενου έτους. Ακολούθως, η υποχώρηση των εξαγωγών εκτός των πετρελαιοειδών στο καταληκτικό τρίμηνο πέρυσι, θα αντισταθμίσει μέρος της επιβράδυνσης της κάμψης στα πετρελαιοειδή. Στο σύνολο της περασμένης χρονιάς, οι απώλειες στις εξαγωγές αγαθών διαμορφώθηκαν στην περιοχή του 6%.

Η υποχώρηση των εξαγωγών εκτός των πετρελαιοειδών που ξεκίνησε στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο θα συνεχιστεί το 2016, τουλάχιστον στο πρώτο εξάμηνό του, εξαιτίας και του υψηλού επιπέδου τους στην αντίστοιχη περίοδο του 2015. Η μείωση στα πετρελαιοειδή πιθανότατα θα ολοκληρωθεί στις αρχές του τρέχοντος έτους, καθώς θα εξανεμιστεί η αρνητική επίδραση στην αξία τους των χαμηλών τιμών πετρελαίου καθ' όλη την προηγούμενη χρονιά. Ακολούθως, ως πλέον πιθανή τάση για τις εξαγωγές αγαθών φέτος θεωρείται η μικρή κάμψη τους, κατά 2-3%.

3.4 Απασχόληση – Ανεργία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ., **η ανεργία στη χώρα μας παρουσίασε εκ νέου κάμψη το τρίτο τρίμηνο του 2015, κατερχόμενη στο 24%, από**

25,5% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014 και 24,6% το περυσινό τρίμηνο Απριλίου-Ιουνίου του 2015. Επισημαίνεται ότι για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο το ποσοστό ανεργίας παρουσιάζεται μειωμένο σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Ο αριθμός των ανέργων περιορίστηκε στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου στους 1.160,5 χιλ., από 1.229,4 χιλ. στο ίδιο τρίμηνο του 2014 (μείωση κατά 5,6% ή 68,9 χιλ. άτομα), ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε κατά 84,2 χιλ. άτομα, δηλαδή από τους 3.586,9 χιλ. το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα του 2014 στους 3.671,1 χιλ. ένα χρόνο μετά (αύξηση 2,3%). **Στα πλέον πρόσφατα στοιχεία για την ανεργία, για τον περασμένο Οκτώβριο, το μη εποχικά προσαρμοσμένο ποσοστό ανεργίας κατήλθε στο 24,4% από 25,3% τον ίδιο μήνα του 2014 και 24,6% το Σεπτέμβριο του 2015.**

Η συνεχής υποχώρηση της ανεργίας στα πρώτα τρία τρίμηνα του 2015, παρά τη σταδιακή απώλεια της αναπτυξιακής δυναμικής της ελληνικής οικονομίας στο ίδιο χρονικό διάστημα, εκτός από την ανοδική δυναμική της απασχόλησης σε συγκεκριμένους κλάδους, εκτιμάται ότι είναι αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας και αρχίζουν να αποδίδουν (μείωση κατώτατου μισθού, μείωση εργοδοτικών εισφορών, υπερίσχυση επιχειρησιακών συμβάσεων εργασίας έναντι κλαδικών συμβάσεων, ενίσχυση θεσμού μερικής

απασχόλησης, ισχύς κλαδικών συμβάσεων μόνο για όσους την υπογράφουν, «πάγωμα» τριετιών και ωριμάνσεων κ.λπ.)

Παρά την πτώση του ποσοστού ανεργίας για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο, αυτό παραμένει το υψηλότερο ανάμεσα στις χώρες της ΕΖ-19 ακριβώς τα τελευταία τέσσερα χρόνια. Μετά την Ελλάδα ακολουθεί το επίπεδο της ανεργίας στην Ισπανία, το οποίο από το τέταρτο τρίμηνο του 2013 παρουσιάζει συνεχή πτώση, κατερχόμενο το τρίτο τρίμηνο του 2015 στο 21,8% από 24,2% ένα χρόνο νωρίτερα.

Σε ότι αφορά τις υπόλοιπες χώρες οι οποίες είχαν ενταχθεί στο παρελθόν στο Μηχανισμό Στήριξης, η ανεργία υποχωρεί σε όλες. Συγκεκριμένα, στην Ιρλανδία – όπου η ανεργία από το δεύτερο τρίμηνο του 2012 παρουσιάζει συνεχή μείωση – η ανεργία το τρίτο τρίμηνο του 2015 κατήλθε στο 9,1%, από 11,1% στην ίδια περίοδο του 2014. Παραπλήσια είναι η κάμψη σε Πορτογαλία και Κύπρο, από 13,6% και 16,4% αντίστοιχα στο τρίτο τρίμηνο πρόπερσι, σε 12,3% και 15,2% ένα χρόνο μετά.

Τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας στην ΕΖ-19 το τρίτο τρίμηνο του 2015 παρουσιάστηκαν στην Γερμανία (4,6%, από 5% το 2014), την Μάλτα (5,2% από 5,8%), την Αυστρία (5,7% σε αμφότερα τα τρίτα τρίμηνα του 2015 και του 2014), την Εσθονία (5,9% από 7,8%) και το Λουξεμβούργο (6,1% από 6%).

Στις άλλες δύο μεγάλες οικονομίες της ΕΖ-19, την Γαλλία και την Ιταλία, η ανεργία δεν διαφοροποιείται σημαντικά το πρώτο εννεάμηνο του 2015 σε σχέση με την

αντίστοιχη περίοδο του 2014. Στην πρώτη το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 10,4%, έναντι 10,2% την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2014 και στη δεύτερη στο 12,1%, από 12,7% την αντίστοιχη περίοδο πρόπερσι.

Η ανεργία εγχωρίως **συνεχίζει να πλήττει περισσότερο τις γυναίκες από τους άνδρες**. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το τρίτο τρίμηνο του 2015 το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν 7,2 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο (28,7%, έναντι ωστόσο 29,8% το γ' τρίμηνο του 2014) σε σύγκριση με το ποσοστό ανεργίας των ανδρών (21,5% από 23,3%). Στην ΕΖ-19, η αντίστοιχη διαφορά στο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου του 2015 δεν ξεπέρασε τις 0,3 ποσοστιαίες μονάδες (10,6% στους άνδρες, 10,9% στις γυναίκες, από 11,4% και 11,8% αντίστοιχα, το γ' τρίμηνο του 2014).

Σε σχέση με την **ηλικιακή διάρθρωση της ανεργίας**, σε όλες της ηλικιακές κατηγορίες, πλην των ατόμων άνω των 65 ετών, παρουσιάζεται πτώση του ποσοστού της στο γ' τρίμηνο του 2015 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο νωρίτερα, με τις ευρύτερες μειώσεις να παρουσιάζονται κυρίως στα άτομα νεαρής ηλικίας. Αναλυτικά, στα άτομα ηλικίας 25-29 ετών, η πτώση της ανεργίας ήταν της τάξης των 5,4 ποσοστιαίων μονάδων (από 39,7% σε 34,3%) και έπεται σε απόσταση η μείωση στο ποσοστό ανεργίας ατόμων ηλικίας 30-44 ετών η οποία δεν ξεπέρασε τις 1,3 ποσοστιαίες μονάδες (από 24,7% σε 23,4%). Στα άτομα άνω των 65 ετών η ανεργία ανήλθε από το 9,3% στο 10,8% την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2015,

ενώ η ηλικιακή ομάδα με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας είναι τα άτομα ηλικίας 15-19 ετών και μάλιστα σταθεροποιημένο μεταξύ 2014- 2015 (58,3%). Ενδεικτικό της πτώσης της ανεργίας στις νεότερες ηλικίες, με εξαίρεση τα 15-19 έτη, είναι ότι στις ηλικιακές κατηγορίες 20-24, 25-29 και 30-44 ετών η ανεργία μειώθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2015 για όγδοο, έκτο και πέμπτο συνεχόμενο τρίμηνο αντίστοιχα, σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους.

Παρά τη σταδιακή πτώση της ανεργίας εγχωρίως από το δεύτερο τρίμηνο του 2014, το ποσοστό των **μακροχρόνια ανέργων** δεν δείχνει σημάδια αποκλιμάκωσης καθώς από το τελευταίο τρίμηνο του 2013 κυμαίνεται σε επίπεδα άνω του 70%, ενώ το τρίτο τρίμηνο του 2015 διαμορφώθηκε σε 73,7% (855 χιλ. άνεργοι), δηλαδή 0,6 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο του έτους (73,1% ή 863,2 χιλ. άνεργοι), αν και σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014 είναι κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο (75,4% ή 927,1 χιλ. άνεργοι).

Αναφορικά με την ανεργία ανά **επίπεδο εκπαίδευσης**, η γενική τάση είναι παρόμοια με εκείνη στην ηλικιακή διάρθρωσή της, καθώς σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα, πλην των ατόμων που δεν πήγαν καθόλου σχολείο και των κατόχων μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου, η ανεργία παρουσιάζει μείωση. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώνεται στα άτομα που έχουν απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης, της τάξης των 2,5 ποσοστιαίων μονάδων (από 28% το γ'

τρίμηνο του 2014 σε 25,5% το τρίτο τρίμηνο του 2015) και έπεται η μείωση στα άτομα που έχουν πτυχίο ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (- 1,7 ποσοστιαίες μονάδες, από 26,9% σε 25,2%). Στην κατηγορία που εμφανίζει τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, δηλαδή των ατόμων που δεν πήγαν καθόλου σχολείο, η ανεργία ανήλθε κατά 13,9 ποσοστιαίες μονάδες, από το 33% στο 46,9%, ενώ στην κατηγορία με τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας, δηλαδή των ατόμων με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο, η ανεργία αυξήθηκε από το 12,7% την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου πρόπερσι στο 13,2% την αντίστοιχη περίοδο ένα χρόνο μετά. Επισημαίνεται ότι στα άτομα με πτυχίο ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε εκείνα με απολυτήριο γυμνασίου και σε αυτά με απολυτήριο δημοτικού, το ποσοστό της ανεργίας συρρικνώθηκε για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ενώ στα άτομα με απολυτήριο λυκείου το ποσοστό ανεργίας περιορίστηκε για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο.

Ως προς τη **περιφερειακή διάσταση της ανεργίας**, σε 10 από τις 13 περιφέρειες της χώρας αυτή περιορίστηκε, ενώ στις Δυτική Μακεδονία, Θεσσαλία και Δυτική Ελλάδα παρουσίασε αύξηση η οποία κυμάνθηκε από 0,6 ποσοστιαίες μονάδες (Δυτική Ελλάδα) μέχρι 4,8 ποσοστιαίες μονάδες (Δυτική Μακεδονία). Στις Ανατολική Μακεδονία - Θράκη, Στερεά Ελλάδα και Αττική η ανεργία μειώθηκε για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο σε σύγκριση

με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους και στις Κεντρική Μακεδονία και το Νότιο Αιγαίο για έκτο συνεχόμενο τρίμηνο. Η περιφέρεια με την υψηλότερη ανεργία είναι η Δυτική Μακεδονία, η οποία διαχρονικά συγκαταλέγεται ανάμεσα στις περιφέρειες με τα υψηλότερα ποσοστά, όπου τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου πέρυσι η ανεργία ανήλθε στο 31,5% από 26,7% ένα χρόνο νωρίτερα. Ακολουθεί η Δυτική Ελλάδα, με ποσοστό 28,1% από 27,5% την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2014, ενώ στην Αττική που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας και στην Στερεά Ελλάδα που παρουσιάζει σημαντική μεταποιητική δραστηριότητα, η ανεργία υποχώρησε στο 24,8% (από 27,1%) και 25,5% (από 26%), αντίστοιχα. Τέλος, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2015 παρουσιάστηκε στο Νότιο Αιγαίο (10,4% από 15,2%), δηλαδή σε μία περιφέρεια που παρουσιάζει έντονη τουριστική δραστηριότητα το συγκεκριμένο τρίμηνο.

Σε επίπεδο **βασικών οικονομικών τομέων**, παρά την κορύφωση διαχρονικά των εργασιών στον Πρωτογενή Τομέα κατά τους θερινούς μήνες, η απασχόληση σε αυτόν συρρικνώθηκε για τρίτο συνεχόμενο τρίμηνο σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των απασχολούμενων κατήλθε στους 461,3 χιλ. το τρίτο τρίμηνο του 2015 από 483,6 χιλ. ένα έτος πριν (μείωση 4,6%). Στους άλλους δύο τομείς, τον Δευτερογενή και τον Τριτογενή, η απασχόληση ενισχύθηκε για τρίτο και έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο, αντίστοιχα. Και στους δύο η απασχόληση

ενισχύθηκε κατά 3,4% με αποτέλεσμα στο Δευτερογενή Τομέα ο αριθμός των απασχολούμενων να ανέλθει στους 551,2 χιλ. (από 533,1 χιλ. την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2014) και στον Τριτογενή Τομέα στους 2.658,6 χιλ. (από 2.570,2 χιλ.).

Στους **επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας**, η απασχόληση ενισχύθηκε σε 10 από τους 21 ενώ στους υπόλοιπους 11 παρουσίασε πτώση. Στους κρίσιμους για την Ελληνική οικονομία κλάδους της Μεταποίησης και του Χονδρικού-Λιανικού Εμπορίου, η απασχόληση ενισχύθηκε για τρίτο και τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο, αντίστοιχα, σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Στη Μεταποίηση, η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 9,9% ή 31,1 χιλ. άτομα (από τους 314,2 χιλ. στους 345,3 χιλ.) ενώ στο Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο κατά 7,4% ή 46,5 χιλ. εργαζόμενους (από τους 630,3 χιλ. στους 676,8 χιλ.). Στο σημαντικό για την ελληνική οικονομία κλάδο Παροχής Υπηρεσιών Καταλύματος-Εστίασης, η απασχόληση αυξήθηκε για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο, ανερχόμενη κατά 8,4% ή 28,4 χιλ. άτομα (365 χιλ. από 336,6 χιλ.). Η μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση στην απασχόληση πάντως εντοπίζεται στον κλάδο Διαχείρισης Ακίνητης Περιουσίας, της τάξης του 17% ή 0,9 χιλ. άτομα (από 5,3 χιλ. σε 6,2 χιλ.). Αντιθέτως, η μεγαλύτερη υποχώρηση στην απασχόληση παρουσιάστηκε στον κλάδο Ορυχείων και Λατομείων όπου η ανεργία αυξήθηκε σε 14,9% ή 1,7 χιλ. άτομα (από 11,4 χιλ. σε 9,7 χιλ.). Στον κλάδο των Κατασκευών, η απασχόληση – με εξαίρεση

το β' τρίμηνο του 2015 – βρίσκεται σε διαρκή πτώση από το πρώτο τρίμηνο του 2009. Ακολούθως, ο αριθμός των απασχολουμένων συρρικνώθηκε στους 145,9 χιλ. στην περίοδο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, όταν την ίδια περίοδο του 2014 έφτανε τα 156,9 χιλ. (μείωση κατά 7% ή 11 χιλ. άτομα) και το 2008 σε 400,9 χιλ. (σωρευτική μείωση κατά 63,6% ή 255 χιλ. άτομα).

Εν κατακλείδι, τα στοιχεία απασχόλησης σε κλαδικό επίπεδο δείχνουν ότι η αύξηση στην απασχόληση το Γ' τρίμηνο του 2015 έναντι της αντίστοιχης περιόδου το 2014 προήλθε κυρίως από:

- Το Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο (+46,5 χιλ. άτομα), παρότι η τάση στον κλάδο το πρώτο εννεάμηνο του έτους δεν ήταν ανοδική, όπως προκύπτει από την εξέλιξη του όγκου του Λιανικού Εμπορίου (+0,3% το πρώτο τρίμηνο

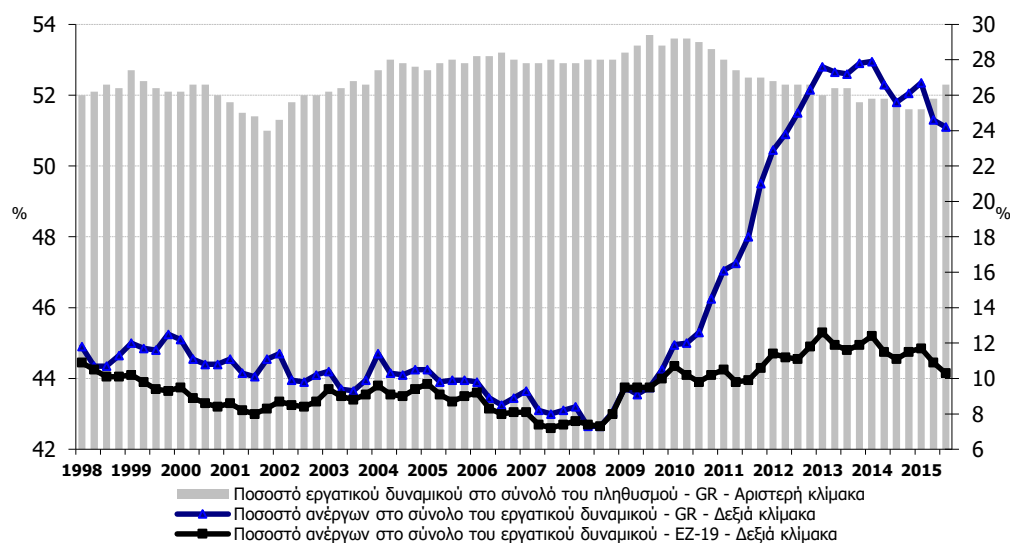
του 2015, αμετάβλητος το δεύτερο τρίμηνο και -3,8% το τρίτο τρίμηνο) και τη συνεχή πτώση του κύκλου εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο.

- Την άνοδο της απασχόλησης στον κλάδο της Μεταποίησης (+31,1 χιλ. άτομα), παρά τη στασιμότητα της βιομηχανικής παραγωγής στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου, όπως προκύπτει από την εξέλιξη του σχετικού δείκτη,
- Τον Τουρισμό (+28,4 χιλ. άτομα), σε συνάφεια με την άνοδο του κύκλου εργασιών από την αρχή του 2015, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014.

Η σημαντική αύξηση της απασχόλησης έλαβε χώρα παρά την υποχώρησή της στον Πρωτογενή Τομέα (-22,3 χιλ. άτομα) και τις Κατασκευές (-11 χιλ. άτομα).

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανέργων στο σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ-Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, Eurostat

Πίνακας 3.9

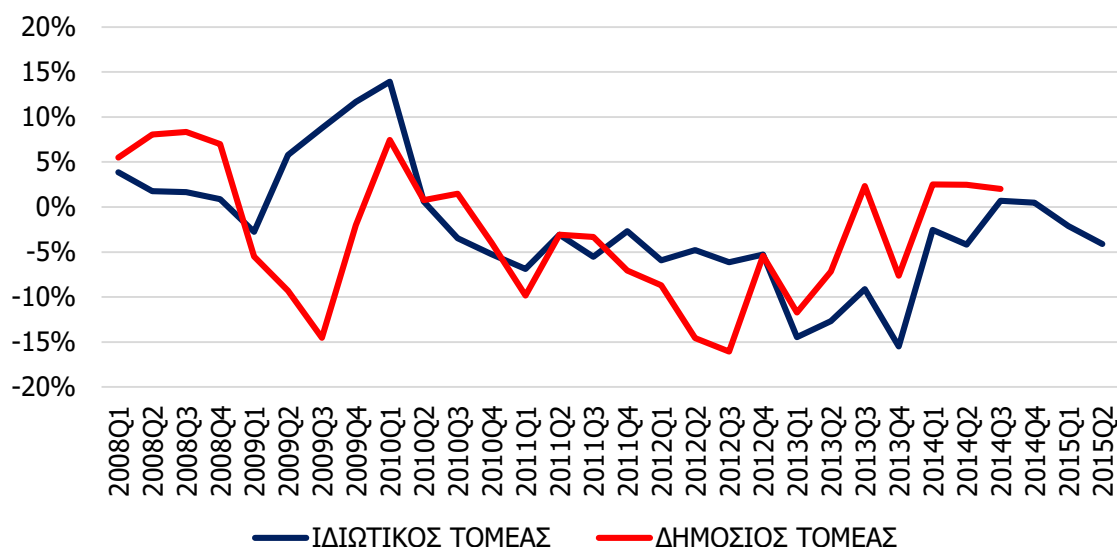
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Ποσοστό (%) του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	Ποσοστό (%) του εργατικού δυναμικού
1998	8.680,4	52,1	4.017,9	88,8	507,9	11,2
1999	8.764,5	52,3	4.031,4	87,9	554,7	12,1
2000	8.839,8	52,2	4.088,5	88,6	523,5	11,4
2001	9.156,0	51,4	4.202,1	89,2	508,4	10,8
2002	9.188,3	51,8	4.265,0	89,7	492,7	10,4
2003	9.234,9	52,3	4.353,2	90,2	472,7	9,8
2004	9.285,3	52,9	4.389,5	89,4	520,0	10,6
2005	9.332,4	52,9	4.443,6	90,0	493,6	10,0
2006	9.374,1	53,1	4.527,5	91,0	448,2	9,0
2007	9.412,3	52,9	4.564,1	91,6	418,4	8,4
2008	9.435,1	53,0	4.610,5	92,3	387,9	7,8
2009	9.431,1	53,4	4.556,0	90,4	484,7	9,6
2010	9.399,4	53,5	4.389,8	87,3	639,4	12,7
Α' τρίμηνο 2011	9.374,4	53,0	4.165,5	83,9	799,6	16,1
Β' τρίμηνο 2011	9.373,1	52,7	4.124,2	83,5	815,6	16,5
Γ' τρίμηνο 2011	9.372,2	52,5	4.040,8	82,1	883,5	17,9
Δ' τρίμηνο 2011	9.371,7	52,5	3.886,9	79,1	1.028,6	20,9
Α' τρίμηνο 2012	9.364,7	52,4	3.785,0	77,2	1.119,1	22,8
Β' τρίμηνο 2012	9.351,2	52,3	3.729,9	76,2	1.163,0	23,8
Γ' τρίμηνο 2012	9.338,0	52,3	3.668,0	75,1	1.218,4	24,9
Δ' τρίμηνο 2012	9.325,3	52,3	3.597,0	73,8	1.279,9	26,2
Α' τρίμηνο 2013	9.316,5	52,0	3.504,2	72,4	1.336,0	27,6
Β' τρίμηνο 2013	9.311,7	52,2	3.535,0	72,7	1.327,9	27,3
Γ' τρίμηνο 2013	9.307,1	52,2	3.533,7	72,8	1.320,3	27,2
Δ' τρίμηνο 2013	9.302,7	51,8	3.479,9	72,2	1.337,2	27,8
Α' τρίμηνο 2014	9.295,8	51,9	3.483,7	72,2	1.342,3	27,8
Β' τρίμηνο 2014	9.286,6	51,9	3.539,1	73,4	1.280,1	26,6
Γ' τρίμηνο 2014	9.277,5	51,9	3.586,9	74,5	1.229,4	25,5
Δ' τρίμηνο 2014	9.268,5	51,6	3.535,3	73,9	1.245,9	26,1
Α' τρίμηνο 2015	9.259,1	51,6	3.504,4	73,4	1.272,5	26,6
Β' τρίμηνο 2015	9.250,7	51,9	3.625,5	75,4	1.180,1	24,6
Γ' τρίμηνο 2015	9.242,3	52,3	3.671,1	76,0	1.160,5	24,0

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Διάγραμμα 3.12

Εξέλιξη του Κόστους Εργασίας στο Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα στην Ελλάδα (2008/Q1 – 2015/Q2)

Πηγές: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα δεδομένα για το κόστος εργασίας στον **ιδιωτικό τομέα**, αυτό παρουσίασε μείωση στο δεύτερο τρίμηνο του 2015 κατά 4,1% σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014, σε συνέχεια μείωσης του κατά 2,1% το προηγούμενο τρίμηνο.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Ως προς την τάση στην ανεργία το τελευταίο τρίμηνο του περασμένου έτους, η περιοριστική επίδραση σε αυτή της απασχόλησης στον τομέα του Τουρισμού μάλλον θα συνεχιστεί σε μέρος της διάρκειάς του, ως αποτέλεσμα της παρατεταμένης για δεύτερο έτος τουριστικής περιόδου. Θα είναι όμως σαφώς ηπιότερη από ότι στο προηγούμενο τρίμηνο, καθώς και σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν, ακριβώς επειδή και πέρυσι η σχετικά υψηλή τουριστική κίνηση

διατηρήθηκε έως τους τελευταίους μήνες του. Επίσης θα διατηρηθεί τμήμα της διεύρυνσης των θέσεων εργασίας στη Βιομηχανία και στο Λιανικό – Χονδρικό Εμπόριο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, όχι όμως το σύνολο αυτών, αφού η ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής φαίνεται ότι ήταν πρόσκαιρη, βάσει των πλέον πρόσφατων στοιχείων από τους σχετικούς βραχυχρόνιους δείκτες που καλύπτουν το δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου, ενώ ο εποχικά διορθωμένος δείκτης όγκου στο Λιανικό Εμπόριο συνεχίζει να υποχωρεί ελαφρώς στο ίδιο χρονικό διάστημα. Ακολούθως, **η ανεργία θα ανέλθει στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015, λιγότερο από ότι στο παρελθόν και θα διαμορφωθεί στο σύνολό του στην περιοχή του 25%.**

Η διατήρηση της ελληνικής οικονομίας σε ύφεση το 2016, κυρίως από εξασθένιση

της εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης, θα ανακόψει την υποχώρηση της ανεργίας την τελευταία διετία. Ευνόητα, σε κλάδους και δραστηριότητες οι οποίοι παράγουν προϊόντα – υπηρεσίες στον τελικό καταναλωτή, όπως το Χονδρικό – Λιανικό Εμπόριο και η Εστίαση, λοιποί κλάδοι των υπηρεσιών, η απασχόληση θα πληγεί. Ειδικά σε ότι αφορά τον τουρισμό, η συνέχιση, ενδεχομένως και κλιμάκωση των γεωπολιτικών εντάσεων στην Μέση Ανατολή, ευνοεί την ελκυστικότητα της Ελλάδας ως τουριστικού προορισμού. Όμως, αυτές οι συνθήκες επικρατούσαν εν πολλοίς και πέρυσι, συνεπώς είτε θα σημειωθεί νέα, μικρής έκτασης αύξηση της δραστηριότητας στον τομέα του Τουρισμού, είτε αυτή θα μείνει στο περυσινό επίπεδο, αφομοιώνοντας τη σημαντική άνοδο της τελευταίας διετίας, τάσεις οι οποίες συνεπάγονται αντίστοιχες εξελίξεις στην απασχόληση σε δραστηριότητες σχετιζόμενες με τον τουρισμό. Η παρατεταμένη διαταραχή στην ελληνική οικονομία το περασμένο έτος, κατόπιν μιας εξαετούς κρίσης, έχει πλήξει τις επιχειρηματικές προσδοκίες όπως αυτές καταγράφονται από τους σχετικούς δείκτες, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, κυρίως σε κλάδους οι οποίοι πρωτοστάτησαν στο παρελθόν στην αύξηση της απασχόλησης, όπως οι Κατασκευές και οι Υπηρεσίες. Οι περιοριστικές συνθήκες στη διαθεσιμότητα - κινητικότητα κεφαλαίων από τα capital controls, η συνεχιζόμενη πολιτική αβεβαιότητα και μετά την πρώτη αξιολόγηση του νέου προγράμματος, για την έκβαση των διαπραγματεύσεων για το δημόσιο χρέος και κατόπιν για τη δεύτερη

αξιολόγηση, η διαδικασία μετάβασης στο νέο φορέα αποκρατικοποιήσεων, η οποία δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, θα οδηγήσουν τους δυνητικούς επενδυτές σε στάση αναμονής έως ότου ολοκληρωθούν οι σχετικές διεργασίες, αναβάλλοντας τη δημιουργία θέσεων εργασίας. **Συγκεκριμένα, τις παραπάνω επιμέρους επιδράσεις στην απασχόληση κατά το τρέχον έτος, το συνολικό ισοζύγιο κρίνεται αρνητικό, γεγονός το οποίο αναμένεται να επιφέρει ήπια διεύρυνση της ανεργίας το 2016, στην περιοχή του 25,5%.**

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία Ερευνών Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE, **κατά το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2015 σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου, καταγράφεται βελτίωση στις προβλέψεις για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης σε όλους τους υπό εξέταση τομείς της ελληνικής οικονομίας.** Πιο συγκεκριμένα:

Οι δείκτες στις προβλέψεις για την απασχόληση παρουσίασαν άνοδο κατά το τέταρτο και τελευταίο τρίμηνο του έτους συγκριτικά με το τρίτο, σε όλους τους τομείς, με τη θετική μεταβολή να είναι ελαφρώς εντονότερη στις Κατασκευές και το Λιανικό Εμπόριο. Παρόλα αυτά, σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους σημειώνεται κατακόρυφη κάμψη στις προβλέψεις όλων των τομέων, με μεγαλύτερη εκείνη στις Κατασκευές και το Λιανικό Εμπόριο. Αξίζει να αναφερθεί ότι την ίδια περίοδο του

2014, το σχετικό ισοζύγιο προβλεπόμενης απασχόλησης στο Λιανικό Εμπόριο ήταν θετικό, χάνοντας το μεγαλύτερο μέρος της δυναμικής του μετά την επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων τον περασμένο Ιούλιο. **Συνολικά το 2015 σε σχέση με το 2014, τα ισοζύγια της προβλεπόμενης απασχόλησης έχουν μειωθεί σε όλους τους τομείς, καταγράφοντας όμως κατακόρυφη πτώση στις Κατασκευές και σημαντική μείωση στο Λιανικό Εμπόριο.** Αναλυτικά:

Στη Βιομηχανία, το αρνητικό ισοζύγιο των σχετικών προβλέψεων για την απασχόληση το τρίμηνο Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου 2015 σε σχέση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου βελτιώνεται κατά 10 μονάδες, κινούμενο στις -14 μονάδες κατά μέσο όρο. Σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή επίδοση, ο μέσος τριμηνιαίος δείκτης είναι χαμηλότερος κατά 11 μονάδες. Συνολικά, ο δείκτης απασχόλησης στον τομέα το 2015 κινείται στις -12 μονάδες κατά μέσο όρο (από -3 το 2014). Το εξεταζόμενο τρίμηνο, το ποσοστό των βιομηχανικών επιχειρήσεων που προβλέπει άνοδο της απασχόλησής του το προσεχές χρονικό διάστημα διαμορφώνεται εκ νέου στο 5%, ενώ μειώνεται στο 18% (από 28%), το ποσοστό εκείνων που αναμένουν πτώση στον αριθμό των θέσεων εργασίας τους. Η μεγάλη πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα (77% από 68%) προβλέπει σταθερότητα σε όρους απασχόλησης.

Στις Κατασκευές, οι σχετικές προβλέψεις για το υπό εξέταση

τρίμηνο ανακάμπουν επίσης, με το σχετικό μέσο δείκτη να διαμορφώνεται υψηλότερα κατά 14 μονάδες, στις -37, έχοντας απωλέσει ωστόσο 26 μονάδες σε σύγκριση με το ίδιο διάστημα του 2014. Συνολικά, ο δείκτης απασχόλησης του τομέα το 2015 κινείται στις -36 μονάδες κατά μέσο όρο (από +6 το 2014). Το δ' τρίμηνο του 2015, το 52% (από 62%) των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπουν λιγότερες θέσεις εργασίας, ενώ διαμορφώνεται στο 16% (από 11%) το ποσοστό των ερωτηθέντων που αναμένουν άνοδο της απασχόλησης. Σε επίπεδο επιμέρους κλάδων, η άνοδος του συνολικού δείκτη του τομέα εκπορεύεται από τη βελτίωση στα Δημόσια Έργα (-34 από -54 μονάδες κατά μέσο όρο ο δείκτης), αφού στις Ιδιωτικές Κατασκευές καταγράφεται πτώση στο σχετικό δείκτη (στις -45 από -39 μονάδες). Συνολικά, το 2015, οι προβλέψεις απασχόλησης έχουν εξασθενήσει σημαντικά σε σχέση με το 2014 και στους δύο εξεταζόμενους υποκλάδους.

Στις Υπηρεσίες, οι προβλέψεις για την απασχόληση το δ' τρίμηνο του 2015 κερδίζουν επίσης έδαφος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ συγκριτικά με το αντίστοιχο περυσινό διάστημα καταγράφουν μεγάλη υποχώρηση. Έτσι, το σχετικό ισοζύγιο των -25 μονάδων του προηγούμενου τριμήνου κατά το εξεταζόμενο τρίμηνο διαμορφώνεται στις -16 μονάδες (από -7 μον. το δ' τρίμηνο του 2014). Ο δείκτης απασχόλησης του τομέα το 2015 κινείται στις -15 μονάδες κατά μέσο όρο (από -1 το 2014). Από τις επιχειρήσεις του

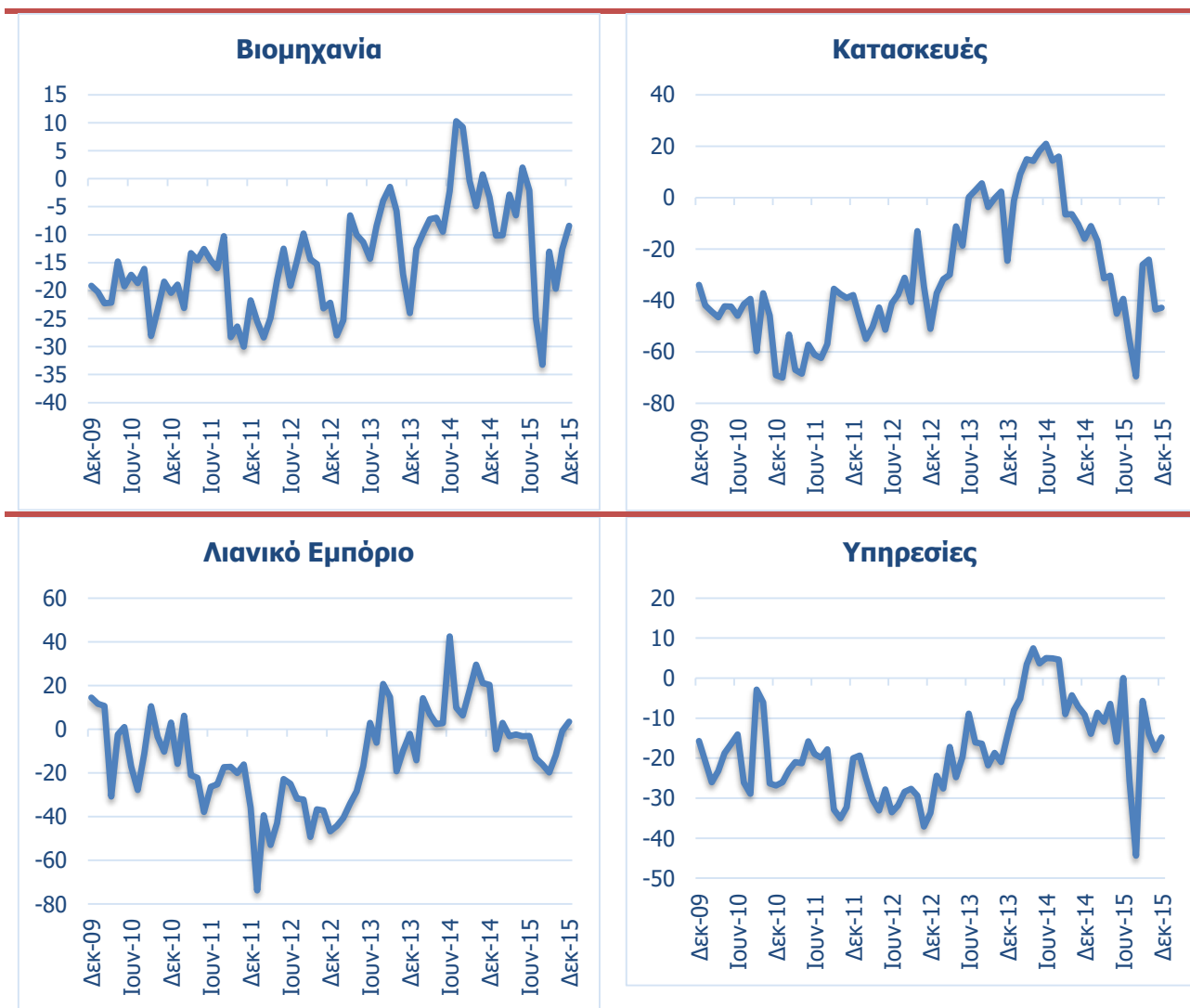
τομέα, το 29% (από 33%) αναμένει μείωση της απασχόλησης το επόμενο διάστημα, με το ποσοστό εκείνων που προβλέπουν αύξηση να φθάνει στο 13% (από 8%). Σε κλαδικό επίπεδο, η κυρίαρχη τάση είναι ανοδική, με εξαίρεση τις Χερσαίες μεταφορές μέσω αγωγών, όπου καταγράφεται επιδείνωση το εξεταζόμενο τρίμηνο σε σχέση με το προηγούμενο. Συνολικά για το 2015 σε σχέση με το 2014, οι προβλέψεις απασχόλησης έχουν μειωθεί σε όλους τους εξεταζόμενους υποκλάδους του τομέα.

Ο δείκτης των προβλέψεων για την απασχόληση στο Λιανικό Εμπόριο κινείται σε υψηλότερα επίπεδα κατά το τέταρτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το προηγούμενο, στις -3 μονάδες (από -16 μονάδες το γ' τρίμηνο). Πάρα ταύτα, η συγκεκριμένη επίδοση βρίσκεται σε σημαντικά κατώτερα επίπεδα σε σύγκριση

με την αντίστοιχη περυσινή, η οποία ήταν σαφώς θετική (+24 μονάδες). Συνολικά, ο δείκτης απασχόλησης του τομέα το 2015 κινείται στις -6 μονάδες κατά μέσο όρο (από +13 το 2014). Το 9% (από 17%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει μείωση των θέσεων εργασίας, ενώ το 6% (από 1%) προβλέπει άνοδο της απασχόλησης, με όσους αναμένουν σταθερότητα να εκφράζονται από το 84% (από 82%) του συνόλου. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, κατά το δ' τρίμηνο σημειώνεται εκ νέου σταθερότητα στα Πολυκαταστήματα και άνοδος του σχετικού ισοζυγίου στους υπόλοιπους κλάδους, η οποία στους περισσότερους είναι έντονη, διορθώνοντας τη μεγάλη πτώση των προηγούμενων μηνών. Το 2015 στο σύνολό του σε σύγκριση με το 2014, η προβλεπόμενη απασχόληση έχει μειωθεί σε όλους τους κλάδους του τομέα.

Διάγραμμα 3.13

Προβλέψεις για την απασχόληση (ισοζύγιο απαντήσεων ≡ διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

3.5 Τιμές Καταναλωτή

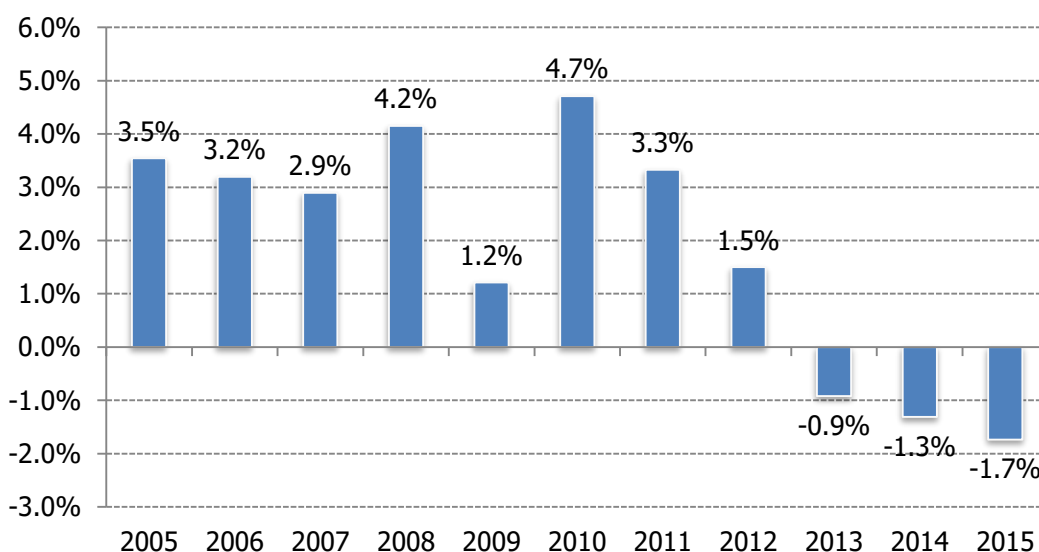
Πρόσφατες Εξελίξεις

Συνεχίστηκε για τρίτο έτος το 2015 ο αποπληθωρισμός στην ελληνική οικονομία, με κλιμακούμενη ένταση. Συγκεκριμένα, ο Γενικός Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΓΔΤΚ) ήταν κατά μέσο όρο πέρυσι 1,7% χαμηλότερος συγκριτικά με το 2014, στο οποίο η αντίστοιχη, αρνητική μεταβολή που παρουσίασε ήταν της τάξης του 1,3%. Η πτώση τιμών που σημειώθηκε το 2015,

ήταν η εντονότερη τουλάχιστον των τελευταίων 55 ετών, σύμφωνα με τα ιστορικά στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για τον ΓΔΤΚ. Ωστόσο, επισημαίνεται η σημαντική επιβράδυνση του αποπληθωρισμού στο τελευταίο περυσινό τρίμηνο εξαιτίας της αύξησης του ΦΠΑ, στο 0,6%, έναντι υποχώρησης τιμών κατά 2,1% στην περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου, χαμηλότερα και σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2014 (-1,8%)

Διάγραμμα 3.13

Μέση ετήσια μεταβολή ΓΔΤΚ στην Ελλάδα (Ιανουάριος - Δεκέμβριος, 2005-2015)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Σε ότι αφορά τις μεταβολές στις επιμέρους ομάδες αγαθών και υπηρεσιών, στο σύνολο του περασμένου έτους, οι δείκτες κινήθηκαν ως εξής: Ο υπο-δείκτης τιμών για τα αλκοολούχων ποτών και προϊόντων καπνού συνεχίζει την ανοδική του πορεία (+2,0%, όσο και το 2014). Στον κλάδο υγείας σημειώθηκε ήπια πτώση τιμών (-0,7%), σε αντιδιαστολή με την περσινή άνοδο κατά (1,5%). Η περυσινή καθοδική πορεία των τιμών ανακόπηκε στα προϊόντα διατροφής και τα μη αλκοολούχα ποτά (+1,8%, έναντι -1,7% το 2014), ενώ παρόμοια, αλλά περισσότερο ήπια μεταβολή τάσης σημειώθ στα ξενοδοχεία (+0,5%, έναντι -1,5%). Σε αμφότερες τις κατηγορίες, η περυσινή άνοδος οφείλεται, εκτός από την τάση στη ζήτηση, εν μέρει και στην αύξηση του ΦΠΑ, όπως θα αναδειχθεί παρακάτω, στην ανάλυση για το τελευταίο τρίμηνο για το οποίο υπάρχουν στοιχεία. Για δεύτερο χρόνο δεν μεταβλήθηκαν οι τιμές στις επικοινωνίες. Αντιθέτως, την προπέρσινη άνοδο τιμών στα διαρκή αγαθά διαδέχθηκε μείωσή τους το 2015 (-1,7% έναντι +1,1% το 2014).

Όλες οι υπόλοιπες ομάδες αγαθών και υπηρεσιών παρουσιάζουν εκ νέου μείωση σε σχέση με το 2014. Άξια αναφοράς είναι η συνεχόμενη, ισχυρότερη μείωση τιμών στη στέγασης (-6,5%, όσο και το 2014) και στις μεταφορές (-4,4% έναντι -1,2% το 2014), εξαιτίας της εκτεταμένης υποχώρησης των τιμών του πετρελαίου. Εκ νέου υποχώρηση τιμών σημειώθηκε στα προϊόντα ένδυσης - υπόδησης (-3,0% έναντι -2,5% το 2014), στην εκπαίδευση (-2,4% έναντι -3,7% το 2014), στα αγαθά αναψυχής (-1,5% έναντι -2,4% το 2014) καθώς και στην ευρύτερη κατηγορία των διαρκών αγαθών (-2,1% έναντι -1,2% το 2014).

Ειδικά στο καταληκτικό τρίμηνο του 2015, η σημαντική αποκλιμάκωση του αποπληθωρισμού προήλθε από την αύξηση τιμών κυρίως στις κατηγορίες αγαθών / υπηρεσιών διατροφή – μη αλκοολούχα ποτά, ξενοδοχεία – καφέ – εστιατόρια και καπνός – αλκοολούχα ποτά, οι οποίες ήταν εκείνες που κυρίως επηρεάστηκαν από τις μεταβολές στο ΦΠΑ τον Ιούλιο. Μάλιστα, η νέα πτώση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου από τις αρχές

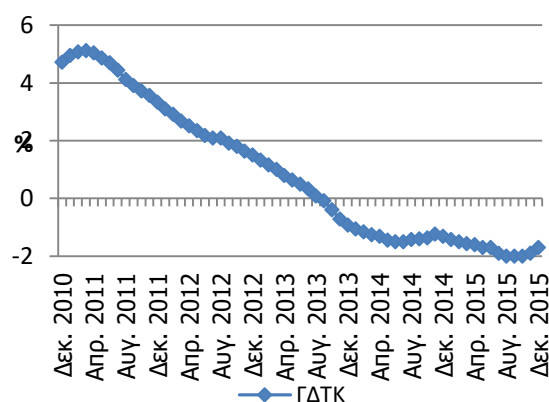
του φθινοπώρου, διατήρησε την υψηλή υποχώρηση των τιμών στη Στέγαση και στις Μεταφορές, συγκρατώντας την εξασθένηση του αποπληθωρισμού.

Ο εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή (Εν.ΔΤΚ) παρουσίασε το ενδεκάμηνο του 2015 μείωση κατά 1,2%, σχεδόν ισοποσοστιαία με το αντίστοιχο ενδεκάμηνο το 2014 (+1,3%). Σε επίπεδο Ευρωζώνης-18, η Ελλάδα εντάσσεται στο ήμισυ των χωρών της που παρουσίαζαν αρνητική μεταβολή τιμών το πρώτο ενδεκάμηνο του 2015, καταλαμβάνοντας τη δεύτερη υψηλότερη θέση σε όρους αποπληθωρισμού. Τη μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή εμφάνισε η Κύπρος (-1,6%). Επίσης αρνητικές μεταβολές παρουσίασαν και άλλες χώρες της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης ως ακολούθως: η Σλοβενία (-0,8%), η Λιθουανία (-0,7%), η Ισπανία (-0,7%), η Σλοβακία (-0,3%), η Φιλανδία (-0,2%) και η Ιρλανδία (-0,1%).

Στην ομάδα των χωρών που παρουσιάζουν μικρή θετική μεταβολή βρίσκονται η Γαλλία, η Εσθονία, η Γερμανία και η Ιταλία (0,1% σε όλες τις χώρες), η Ολλανδία και η Λετονία (0,2%), η Πορτογαλία και το Βέλγιο (0,5%), η Αυστρία (0,8%). Η μεγαλύτερη αύξηση τιμών σημειώθηκε στη Μάλτα (1,2%). Η εκδήλωση αποπληθωρισμού σε αρκετές χώρες της ΕΕ πέρυσι, ιδίως σε εκείνες με τις ισχυρότερες, πλέον βιομηχανοποιημένες οικονομίες, αλλά και η εξασθένηση του πληθωρισμού στις υπόλοιπες, οφείλεται κυρίως την επίδραση της παραμονής της τιμής του πετρελαίου καθ'όλο το προηγούμενο έτος σε επίπεδα πολύ χαμηλότερα εκείνων το 2014, περιορίζοντας το ενεργειακό κόστος για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη ΓΔΤΚ στην Ελλάδα (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Νοέμβριος 2015), ο Γενικός Δείκτης Τιμών Παραγωγού (ΓΔΤΠ), εγχώριας και εξωτερικής αγοράς συνολικά, υποχώρησε κατά 7,2% στο πρώτο ενδεκάμηνο του 2015. Η μείωση αυτή είναι μεγαλύτερη για το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα τουλάχιστον κατά την τελευταία δεκαετία. Η δεύτερη μεγαλύτερη υποχώρηση σημειώθηκε το 2009 (-6,7%).

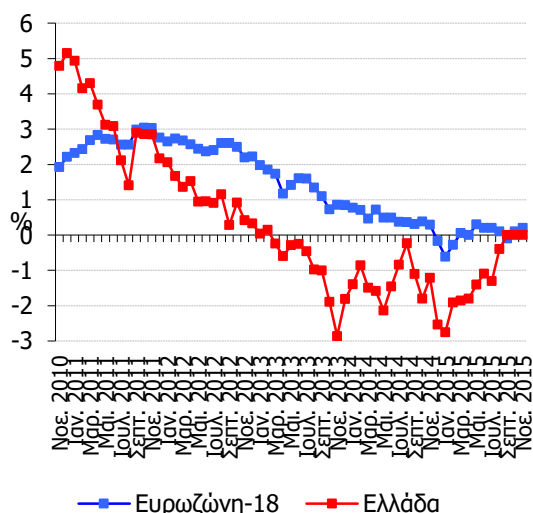
Αναλυτικά, στους επιμέρους κλάδους οι μεγαλύτερες πτωτικές κινήσεις στο πρώτο ενδεκάμηνο του 2015 σημειώθηκαν στα προϊόντα οπτάνθρακα και διύλισης πετρελαίου (-29,2%), προφανώς λόγω της έντονης κάμψης της διεθνούς τιμής πετρελαίου. Μικρότερες αρνητικές μεταβολές σημειώθηκαν, μεταξύ άλλων, στους κλάδους της ξυλείας (-5%), του αργού πετρελαίου - φυσικού αερίου (-4,5%), των μηχανημάτων (-4,2%), του ηλεκτρικού εξοπλισμού (-4,0%) των επίπλων (-1,6%) και του χαρτιού (-1,3%).

Η μεγαλύτερη θετική μεταβολή σημειώθηκε στο ηλεκτρικό ρεύμα - φυσικό αέριο - κλιματισμό (+45,67%), στα λοιπά προϊόντα ορυχείων και λατομείων (+13,4%), στα

προϊόντα άνθρακα και λιγνίτη (+11,8%), στα προϊόντα καπνού (+11,3%). Ακολούθησαν με μικρότερες αυξήσεις μεταξύ άλλων κατηγοριών ο λοιπός εξοπλισμός μεταφορών (+7,5%), τα μεταποιημένα προϊόντα (+6,9%), τα μηχανοκίνητα οχήματα (+5,3%) το δέρμα και τα συναφή προϊόντα (+5%).

Διάγραμμα 3.15

Εξέλιξη ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-18 (ετήσια ποσοστιαία μεταβολή)

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία IOBE

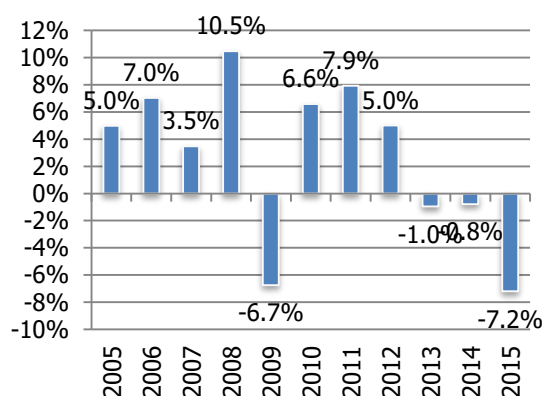
Η μεγαλύτερη θετική μεταβολή σημειώθηκε στο ηλεκτρικό ρεύμα - φυσικό αέριο - κλιματισμό (+45,67%), στα λοιπά προϊόντα ορυχείων και λατομείων (+13,4%), στα προϊόντα άνθρακα και λιγνίτη (+11,8%), στα προϊόντα καπνού (+11,3%). Ακολούθησαν με μικρότερες αυξήσεις μεταξύ άλλων κατηγοριών ο λοιπός εξοπλισμός μεταφορών (+7,5%), τα μεταποιημένα προϊόντα (+6,9%), τα μηχανοκίνητα οχήματα (+5,3%) το δέρμα και τα συναφή προϊόντα (+5%).

Η ανοδική πορεία του πρώτου εξαμήνου του δείκτη τιμών εισαγωγών ανασχέθηκε από την επιβολή των capital controls. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Νοέμβριος 2015), σημειώνεται υποχώρηση του δείκτη

κατά 10,9% από την αρχή του έτους (έναντι -3,0% το 2014). Η Ελλάδα παρουσιάζει την υψηλότερη υποχώρηση τιμών εισαγόμενων προϊόντων μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης.

Διάγραμμα 3.16

Ετήσια μεταβολή μέσου ΓΔΤΠ στην Ελλάδα (Ιανουάριος – Νοέμβριος, ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, επεξεργασία IOBE

Σε επίπεδο Ευρωζώνης, ο δείκτης τιμών εισαγωγών κινείται αρνητικά σε όλες τις χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, αντικατοπτρίζοντας κυρίως την επίδραση της χαμηλής τιμής του πετρελαίου. Υποχώρησε κυρίως στην Λιθουανία (-8,5%), στη Φιλανδία (-6,7%), στη Γαλλία (-4,8%), στην Ιταλία (-4,7%) και στην Ισπανία (-4,6%). Ακολούθησαν η Γερμανία (-2,8%), η Εσθονία (-3,8%), η Λετονία (-1,8%) και η Σλοβενία (-0,6%).

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Το 2015, η εκτεταμένη, πρωτοφανής υποχώρηση των τιμών, ιδίως στο πρώτο εξάμηνο και παρά την άνοδο της εγχώριας καταναλωτικής δαπάνης, προήλθε από την αποπληθωριστική επίδραση της έντονης υποχώρησης της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, η οποία μείωσε αισθητά τις τιμές στις Μεταφορές και τη Στέγαση, δύο εκ των τριών κατηγοριών αγαθών / υπηρεσιών με τη

μεγαλύτερη συμβολή στη διαμόρφωση του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή. Ο αμετάβλητος, ισχυρός αποπληθωρισμός στο πρώτο επτάμηνο του 2015, της τάξης του 2,2%, άρχισε να εξασθενεί μετά την αύξηση του ΦΠΑ τον Ιούλιο, η οποία εφαρμόστηκε πλήρως (και στα έξι μεγάλα νησιά) από τον Οκτώβριο.

Η ανασχετική επίδραση της αύξησης του ΦΠΑ στον αποπληθωρισμό στο δεύτερο εξάμηνο του 2015 εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί φέτος, τουλάχιστον έως τη συμπλήρωση ενός έτους από την εφαρμογή του μέτρου. Από την άλλη πλευρά, η υποχώρηση του διαθέσιμου εισοδήματος λόγω των δημοσιονομικών μέτρων στο πλαίσιο του νέου Προγράμματος και ενδεχόμενων πρόσθετων (π.χ. νέες μειώσεις συντάξεων, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών, αλλαγές στη φορολογία εισοδήματος), θα περιορίσει τις όποιες πληθωριστικές πιέσεις, χωρίς να τις αναχαιτίσει. Η νέα υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου επίσης θα επενεργήσει ανασχετικά σε μια σημαντική αύξηση των τιμών, ωστόσο καθώς η έκτασή της είναι μικρότερη της περυσινής και εξαιτίας της υψηλής φορολόγησης των καυσίμων, η επίδρασή της δεν θα είναι εξίσου αισθητή όσο το 2015. Επομένως, **οι τιμές θα αυξηθούν το τρέχον έτος, μετά από τρία έτη συνεχούς αποπληθωρισμού, με την άνοδό τους να αναμένεται ότι θα διαμορφωθεί μεταξύ 0,5-1%.**

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών το επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Οι τάσεις στις προβλέψεις μεταβολών των τιμών είναι και πάλι μικτές κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2015 έναντι του προηγούμενου τριμήνου, παρόλο που τα σχετικά ισοζύγια συνεχίζουν να λαμβάνουν στην πλειονότητά τους αρνητικά πρόσημα, διατηρώντας έτσι τη σταθερή αποπληθωριστική τάση των τελευταίων σχεδόν έξι ετών. Πιο συγκεκριμένα, το αρνητικό ισοζύγιο τιμών το διάστημα Οκτωβρίου – Δεκεμβρίου εξομαλύνεται σε σύγκριση με το τρίμηνο Ιουλίου – Σεπτεμβρίου στις Ιδιωτικές Κατασκευές και τις Υπηρεσίες, ενώ στη Βιομηχανία δεν μεταβάλλεται. Το Λιανικό Εμπόριο ήταν ο μόνος τομέας με θετικό ισοζύγιο το προηγούμενο τρίμηνο και η τάση που καταγράφεται το τρέχον τρίμηνο είναι πτωτική. Ως προς την αντίστοιχη περυσινή περίοδο, οι αποπληθωριστικές προσδοκίες παραμένουν αμετάβλητες στη Βιομηχανία, ενώ έχουν εξομαλυνθεί στις Ιδιωτικές Κατασκευές, τις Υπηρεσίες και το Λιανικό Εμπόριο. Συνολικά το 2015 σε σχέση με το 2014, τα αρνητικά ισοζύγια για τις μεταβολές των τιμών έχουν διατηρηθεί εν πολλοίς στα ίδια επίπεδα κατά μέσο όρο στη Βιομηχανία, τις Ιδιωτικές Κατασκευές και τις Υπηρεσίες, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο έχουν αμβλυνθεί. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις μείωσης των τιμών το τέταρτο τρίμηνο του έτους κινούνται στα ίδια επίπεδα σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο τρίμηνο, με το σχετικό αρνητικό δείκτη να διαμορφώνεται εκ νέου στις -9 μονάδες, στην ίδια τιμή και με το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο. Από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 13% κατά μέσο όρο προβλέπει εκ νέου μείωση τιμών το επόμενο διάστημα, με

το 84% να αναμένει σταθερότητα και το 4% αύξησή τους. Συνολικά το 2015, ο μέσος δείκτης τιμών διαμορφώθηκε στις -7 μονάδες, στην ίδια τιμή με εκείνη του 2014.

Στο Λιανικό Εμπόριο, ο θετικός δείκτης των τιμών των επιχειρήσεων του τομέα κατά το τρίτο τρίμηνο του έτους (+3 μον.), δίνει τη θέση του σε ισοσκελισμένο ισοζύγιο το εξεταζόμενο τρίμηνο (από -5 μον. το αντίστοιχο περυσινό τρίμηνο). Συνολικά, το 2015 ο σχετικός δείκτης είναι κατά μέσο όρο ισοσκελισμένος, έχοντας εξομαλυνθεί από την αντίστοιχη μέση επίδοση του 2014 (-10 μον.). Το τρέχον τρίμηνο, από τις επιχειρήσεις του τομέα, το 8% (από 11%) αναμένει πτώση τιμών βραχυπρόθεσμα, ένα 8% (από 14%) άνοδο τους και το υπόλοιπο 84% (από 75%) σταθερότητα. Στους επιμέρους κλάδους του λιανεμπορίου, οι μεταβολές στις προβλέψεις των τιμών το δ' τρίμηνο του νέου έτους, σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο είναι αυξητικές στα Οχήματα & Ανταλλακτικά και τα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση και πτωτικές στους υπόλοιπους εξεταζόμενους κλάδους. Συνολικά για το 2015, η τάση στις τιμές είναι ανοδική σε σχέση με το 2014 σε όλους τους υποκλάδους.

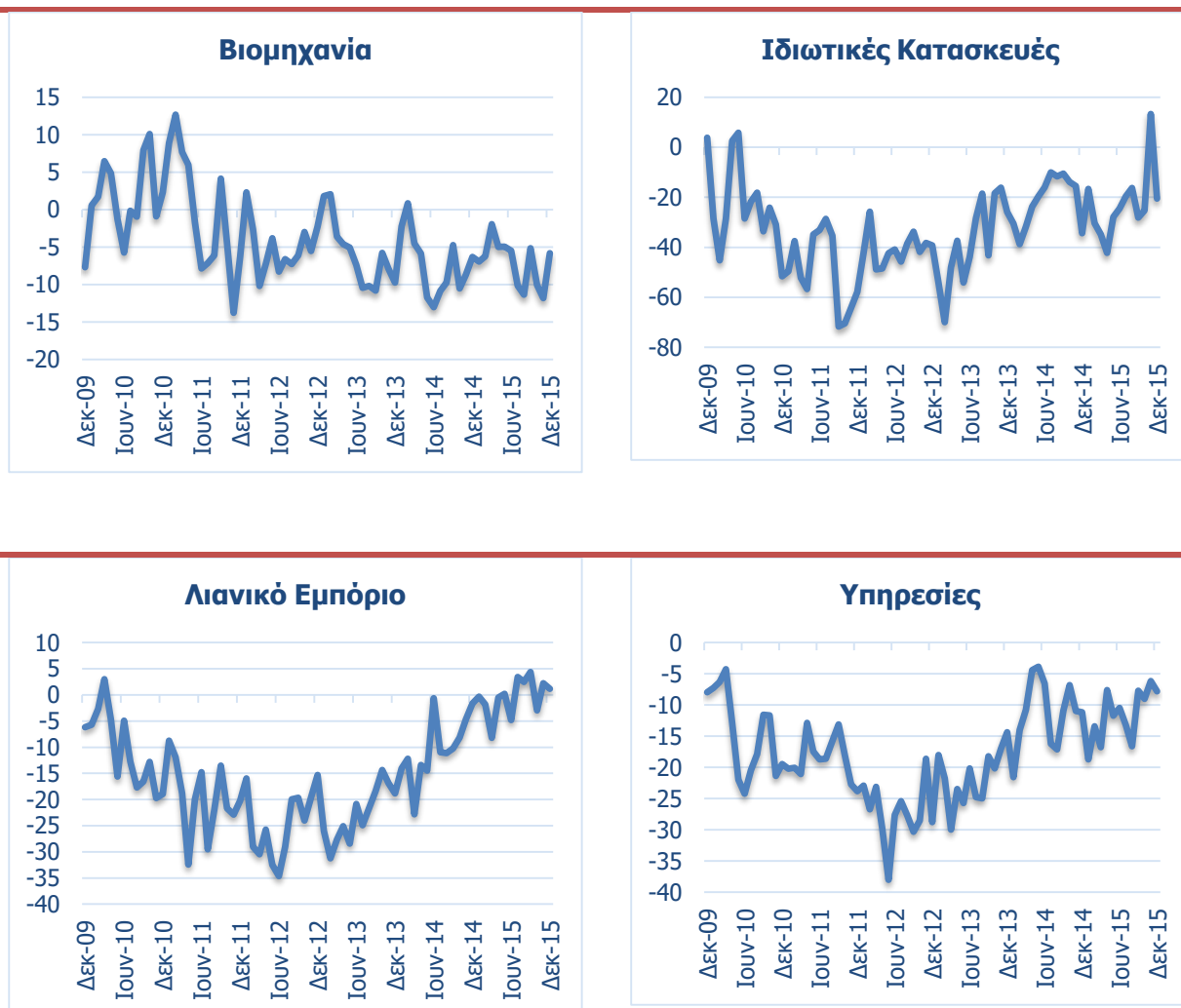
Ο μέσος δείκτης πρόβλεψης της μεταβολής των τιμών στις Υπηρεσίες το εξεταζόμενο τρίμηνο αυξάνεται κατά 5 μονάδες σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, κινούμενος στις -8

μονάδες, σε ελαφρώς υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την αντίστοιχη περυσινή του επίδοση. Συνολικά το 2015 σε σχέση με το 2014 ο δείκτης παραμένει στα ίδια επίπεδα (-12 μον. κατά μέσο όρο). Το τρέχον τρίμηνο, το 13% (από 22%) των επιχειρήσεων του κλάδου αναμένει μείωση τιμών το επόμενο τρίμηνο και το 6% (από 9%) προβλέπει άνοδο. Στους επιμέρους εξεταζόμενους κλάδους, ο σχετικός δείκτης αυξάνεται το δ' τρίμηνο του 2015 σε όλους, εκτός από τις Χερσαίες μεταφορές μέσω αγωγών, όπου και μειώνεται. Το 2015 συνολικά, σε σχέση με το 2014, ο σχετικός δείκτης μειώνεται στις Διάφορες επιχειρηματικές δραστηριότητες και τους Ενδιάμεσους Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς και αυξάνεται στους υπόλοιπους κλάδους.

Τέλος, στον τομέα των Ιδιωτικών Κατασκευών, το αρνητικό ισοζύγιο τιμών του προηγούμενου τριμήνου εξομαλύνεται περαιτέρω το δ' τρίμηνο του 2015, κατά 10 μονάδες, στις -11, βρισκόμενος επίσης κατά 10 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με τα αντίστοιχα περυσινά του επίπεδα. Συνολικά, το 2015 σε σχέση με το 2014 καταγράφεται σχετική σταθερότητα στο μέσο επίπεδο προβλεπόμενων μεταβολών των τιμών (-23 από -21 μον. οι αντίστοιχοι δείκτες). Το υπό εξέταση τρίμηνο, το 20% των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει εκ νέου υποχώρηση των τιμών του κλάδου, ενώ το 9% άνοδο (από 0%).

Διάγραμμα 3.16

Προβλέψεις για εξέλιξη τιμών στο επόμενο τρίμηνο (ισοζύγιο απαντήσεων = διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

3.6 Ισοζύγιο Πληρωμών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ΙΤΣ)**²² κατέγραψε πλεόνασμα την περίοδο

Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015, €2,3 δισεκ., έναντι ελλείμματος -€403 εκατ. το αντίστοιχο διάστημα του 2014. Η αλλαγή προσήμου συντελέστηκε λόγω της σημαντικής βελτίωσης στο Ισοζύγιο Αγαθών, ενώ στα

²² Από τον Ιανουάριο 2013, η κατάρτιση του ισοζυγίου αγαθών βασίζεται στα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ) στη θέση των στοιχείων διακανονισμού τραπεζικών συναλλαγών (settlements data), που χρησιμοποιούνταν έως και το Δεκέμβριο του 2012. Επίσης, από τον Ιανουάριο του 2015 το Ισοζύγιο Πληρωμών για την Ελλάδα καταρτίζεται με βάση τη μεθοδολογία της 6^{ης} έκδοσης του Εγχειριδίου Ισοζυγίου Πληρωμών (BPM6), το οποίο

δημοσιεύεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Λόγω της αλλαγής αυτής οι μέχρι τώρα διαθέσιμες χρονοσειρές αφορούν την περίοδο 2009-2014. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τις αλλαγές που επέρχονται στο Ισοζύγιο: **Τράπεζα της Ελλάδος** http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/DispItem.aspx?Item_ID=4930&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT

υπόλοιπα ισοζύγια σημειώθηκε επιδείνωση στο πρώτο 10μηνο του έτους. Η σημαντική συρρίκνωση στο ισοζύγιο αγαθών προήλθε από τη ραγδαία πτώση των εισαγωγών κατά -€6,1 δισεκ, κυρίως μετά τον Ιούλιο, καθώς στο πρώτο εξάμηνο του έτους οι εισαγωγές ήταν μειωμένες κατά -€1,9 δισεκ.

Στα επιμέρους στοιχεία, για την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2015, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Αγαθών** διαμορφώθηκε στα -€14,2 δισεκ., καθώς συρρικνώθηκε κατά -23,6% ή -€4,4 δισεκ. Οι εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα €20,7 δισεκ. στο 10μηνο, μειωμένες κατά -7,5% (-€1,7 δισεκ.)²³, με τη μείωση να αφορά κυρίως τις εξαγωγές καυσίμων κατά -€2,1 δισεκ. Οι συνολικές εξαγωγές στο εξάμηνο του έτους υπολείπονταν κατά €554 εκατ, ενώ στο 10μηνο η κάμψη έφτασε τα €1,7 δισεκ., με σχετική επίδραση από την επιβολή περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Οι εισαγωγές διαμορφώθηκαν στα €34,8 δισεκ., υποχωρώντας κατά -14,8% (-€6,1 δισεκ.). Αντίστοιχα με τις εξαγωγές καυσίμων, οι εισαγωγές περιορίστηκαν σημαντικά στο 10μηνο με κάμψη -30,2% (-€3,9 δισεκ.). Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία συρρικνώθηκε με σαφώς ηπιότερο ρυθμό, κατά -8,9%, και διαμορφώθηκε στα -€10,3 δισεκ., καθώς οι εξαγωγές αγαθών σημείωσαν αύξηση κατά €790 εκατ., έναντι μείωσης των εισαγωγών κατά -€217 εκατ.

Το πλεόνασμα στο **Ισοζύγιο Υπηρεσιών** υποχώρησε στο πρώτο 10μηνο του 2015, στα €16,3 δισεκ., έναντι €17,2 δισεκ. το 2014, κυρίως λόγω της ισχυρότερης μείωσης των εισπράξεων, έναντι των πληρωμών. Οι

συνολικές εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €25,6 δισεκ., μειωμένες κατά -7,7% (-€2,1 δισεκ.), ενώ οι πληρωμές διαμορφώθηκαν στα €9,3 δισεκ. υποχωρώντας κατά -11,7% (-€1,2 δισεκ.). Τα έσοδα από τουρισμό διαμορφώθηκαν στα €13,7 δισεκ., με αύξηση κατά 5,7%, έναντι διπλάσιας αύξησης 10,5% το 2014, ενώ οι εισπράξεις από μεταφορές μειώθηκαν κατά -20,3% (-€2,2 δισεκ.) και από λοιπές υπηρεσίες κατά -17,4% (-€666 εκατ.). Οι πληρωμές στο ταξιδιωτικό σκέλος παρέμειναν σχεδόν στα ίδια επίπεδα, κοντά στα €1,7 δισεκ., ενώ οι πληρωμές για μεταφορές μειώθηκαν κατά -9,2% στα €4,7 δισεκ. Οι πληρωμές για λοιπές υπηρεσίες μειώθηκαν κατά -20,3%, στα €2,9 δισεκ.

Το αποτέλεσμα στο **Ισοζύγιο Πρωτογενών Εισοδημάτων** διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα €389 εκατ. στο 10μηνο του 2015, έναντι €890 εκατ. το 2014. Οι εισπράξεις περιορίστηκαν κατά -17,6%, στα €4,9 δισεκ., ενώ οι πληρωμές υποχώρησαν κατά -10,9%, στα €4,6 δισεκ. Πιο αναλυτικά, οι εισπράξεις από εργασία υποχώρησαν κατά -23,6% στα €133 εκατ., από επενδύσεις σημείωσαν πτώση -20%, στα €2,2 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής), καταγράφηκε μείωση κατά -15,2%, στα €2,6 δισεκ. Οι πληρωμές για εισοδήματα από εργασία μειώθηκαν κατά -11%, στα €348 εκατ., για εισοδήματα από επενδύσεις μειώθηκαν κατά -11,4%, στα €3,9 δισεκ., ενώ από λοιπά πρωτογενή εισοδήματα (επιδοτήσεις και φόρους επί της παραγωγής), σημειώνεται υποχώρηση κατά -3%, στα €261 εκατ.

²³ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Το **Ισοζύγιο Δευτερογενών Εισοδημάτων**, εμφάνισε έλλειμμα, στα €251 εκατ., έναντι πλεονάσματος €59 εκατ. το 2014. Οι εισπράξεις διαμορφώθηκαν στα €1,9 δισεκ., έναντι €2,3 δισεκ. το 2014, ενώ οι πληρωμές μειώθηκαν στα €2,1 δισεκ, έναντι €2,2 δισεκ. το 2014.

Ισοζύγιο Κεφαλαίων

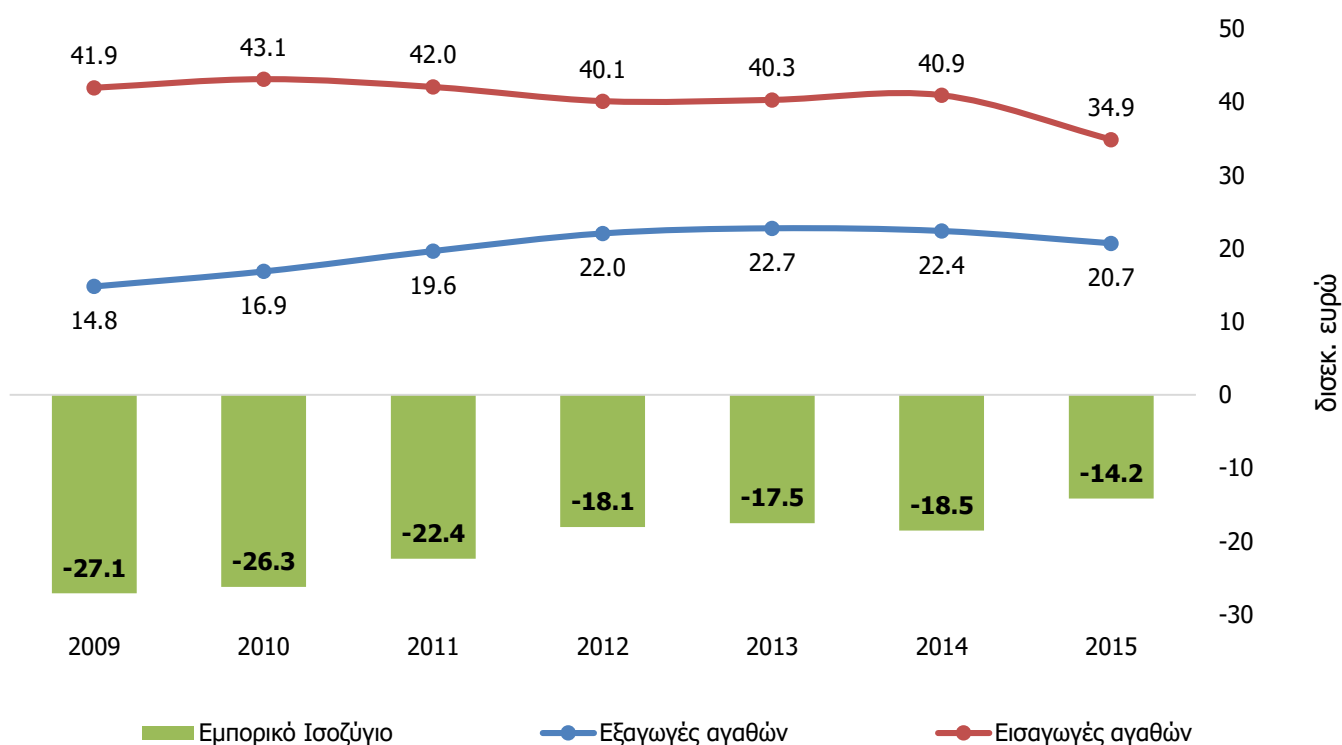
Το **Ισοζύγιο Κεφαλαίων**²⁴, διαμορφώθηκε στα €1,6 δισεκ., έναντι €1,8 δισεκ. το 2014,

με μικρές μεταβολές στις εισπράξεις και στις πληρωμές.

Τέλος, το **Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαίων** που αντανακλά τη σχέση δανειστή ή δανειζόμενου μιας οικονομίας με το εξωτερικό διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα €3,9 δισεκ., έναντι €1,4 δισεκ. το 2014.

Διάγραμμα 3.17

Εισαγωγές-Εξαγωγές (Ιανουάριος – Οκτώβριος 2009-2015)

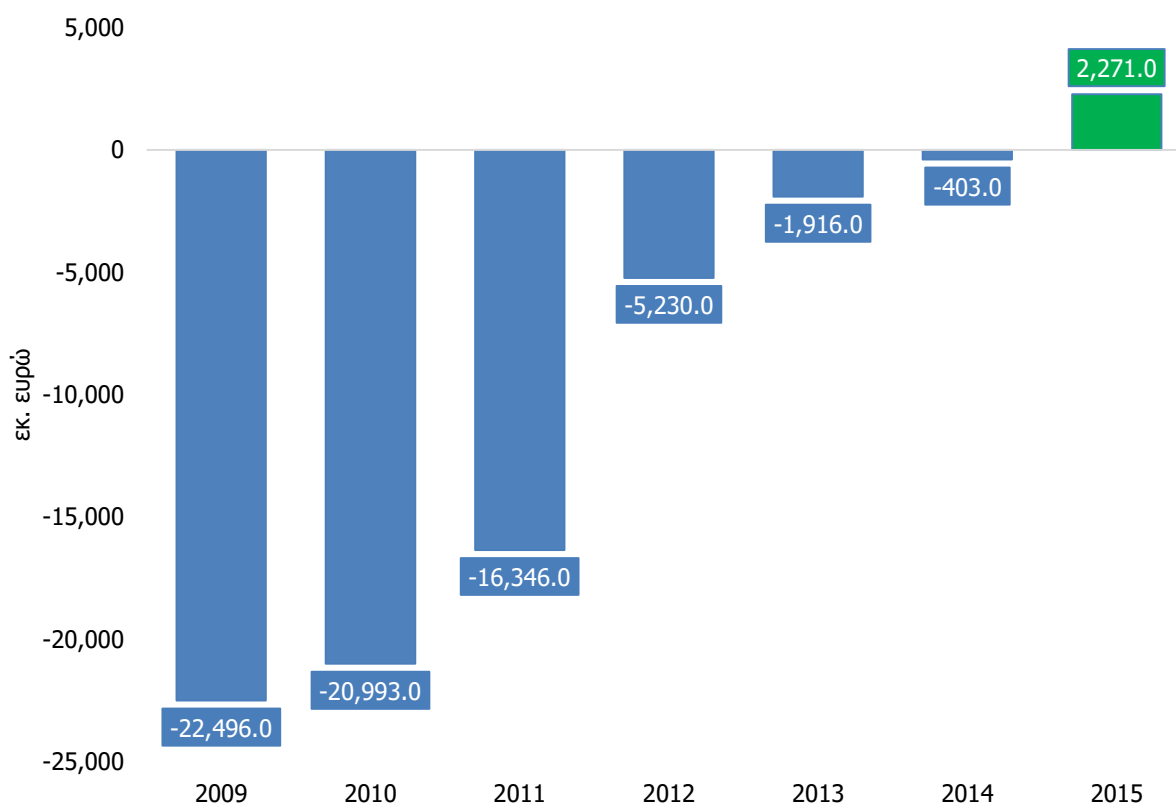
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

²⁴ Το ισοζύγιο κεφαλαίων απεικονίζει τις μεταβιβάσεις κεφαλαίου, δηλαδή τις μονομερείς εισπράξεις και πληρωμές μεταξύ κατοίκων και μη κατοίκων που συνδέονται με επενδύσεις παγίου κεφαλαίου. Οι μεταβιβάσεις κεφαλαίου περιλαμβάνουν κυρίως ένα

μέρος των μεταβιβάσεων (εισπράξεων) από τον κοινοτικό προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Γενική Κυβέρνηση (απολήψεις από τα διαρθρωτικά ταμεία – πλην του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου – και από το Ταμείο Συνοχής βάσει των ΚΠΣ).

Διάγραμμα 3.18

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ιανουάριος – Οκτώβριος 2009-2015)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** διαμορφώθηκε στα €4,1 δισεκ. στο πρώτο 10μηνο του 2015, έναντι €3,6 δισεκ. το 2014.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι καθαρές απαιτήσεις των κατοίκων από **άμεσες επενδύσεις** αυξήθηκαν κατά €303 εκατ., ενώ οι καθαρές υποχρεώσεις σε μη κατοίκους μειώθηκαν κατά -€372 εκατ.

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου**, οι απαιτήσεις των κατοίκων έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν κατά €1,1 δισεκ., καθώς σύμφωνα με την ΤτΕ, σημειώθηκε αύξηση των τοποθετήσεων κατοίκων σε μετοχές επιχειρήσεων του εξωτερικού κατά €7,0 δισεκ., με παράλληλη

μείωση σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια εξωτερικού κατά €6,1 δισεκ. Οι υποχρεώσεις σε μη κατοίκους μειώθηκαν κατά -€10,1 δισεκ. με μείωση των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του ελληνικού Δημοσίου και σε μετοχές ελληνικών επιχειρήσεων.

Στην κατηγορία των **λοιπών επενδύσεων**, οι απαιτήσεις από κατοίκους έναντι του εξωτερικού αυξήθηκαν το 2015 κατά €20,0 δισεκ., με καθαρή αύξηση κατά €2,7 δισεκ. των καταθέσεων και repos κατοίκων στο εξωτερικό. Οι υποχρεώσεις επίσης αυξήθηκαν κατά €27,6 δισεκ., με αύξηση κατά €15,9 δισεκ. των καταθέσεων και repos των μη κατοίκων στην Ελλάδα.

Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Οκτωβρίου

2015 στα €5,4 δισεκ., από €4,9 δισεκ. τον Οκτώβριο του 2014.

Αποτίμηση

Με την Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (ΦΕΚ 65 Α') της 28ης Ιουνίου 2015 περί Τραπεζικής αργίας βραχείας διάρκειας, αλλά και τις μετέπειτα τροποποιήσεις, επιβλήθηκαν περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων (Capital Controls). Η επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα ήταν πολυεπίπεδη, καθώς επηρέασε ιδιώτες αλλά και επιχειρήσεις. Πέρα από την εγχώρια οικονομική δραστηριότητα όμως, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η ανάλυση της επίδρασης στο εξωτερικό εμπόριο, από τον περιορισμό στην κίνηση κεφαλαίων. Στο πρώτο στάδιο της επιβολής των περιορισμών θεωρητικά επηρεάστηκαν οι εισαγωγές αγαθών, καθώς δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν συναλλαγές με τράπεζες του εξωτερικού, ενώ σε δεύτερο επίπεδο θα επηρεάζονταν οι εξαγωγές, κυρίως λόγω της μη ικανοποιητικής τροφοδοσίας σε πρώτες ύλες και άλλα προϊόντα. Με την παρέλευση αρκετών μηνών αλλά κυρίως με τη διαθεσιμότητα πλέον των στατιστικών στοιχείων εξαγωγών και εισαγωγών²⁵, μπορεί να πραγματοποιηθεί μια αρχική εκτίμηση για την επίδραση στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας, από την επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, σε επίπεδο κλάδων. Αναλύοντας τα συνολικά στοιχεία εξαγωγών και εισαγωγών το διάστημα Ιουλίου-Νοεμβρίου δεν προκύπτει σαφής τάση, καθώς οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 2,5% σε σύγκριση με το 2014, ενώ οι εισαγωγές

παρέμειναν σχεδόν σταθερές (-0,1%). Ωστόσο, η κλαδική ανάλυση μπορεί να αποτυπώσει καλύτερα την πραγματική εικόνα του εξωτερικού εμπορίου, καθώς στη διάρκεια των μηνών μετά τον Ιούλιο, ενδεχομένως αντίθετα πρόσημα μεταξύ κλάδων να εξουδετερώθηκαν. Αναλύοντας τα στοιχεία εξαγωγών και εισαγωγών την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου 2015 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2014, μπορούν να υπολογιστούν τα μερίδια εισαγωγών και εξαγωγών ανά κλάδο ως προς το σύνολο²⁶. Στο διάγραμμα (3.20) αποτυπώνονται οι 10 κλάδοι με τη μεγαλύτερη υποχώρηση του μεριδίου τους σε όρους εισαγωγών. Οι κλάδοι που εμφάνισαν μειωμένο μερίδιο το 2015 σε όρους εισαγωγών την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου, ή διαφορετικά κατέγραψαν ισχυρότερη μείωση σε σχέση με το μέσο όρο, ήταν οι κλάδοι τροφίμων (κλάδος 10), παραγωγής βασικών μετάλλων (κλάδος 24), οχημάτων (κλάδος 29), παραγωγής χημικών ουσιών και προϊόντων (κλάδος 20) και κατασκευής ηλεκτρολογικού εξοπλισμού (κλάδος 27). Δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί ότι η κάμψη οφείλεται αποκλειστικά στην επιβολή των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων ή απλά σε μια συγκυριακή κατάσταση. Ωστόσο η πορεία των κλάδων αυτών μέχρι και τον Ιούνιο του 2015 εμφάνιζε αυξητική τάση σε όρους εισαγωγών. Στο σκέλος των εξαγωγών, από τους κλάδους όπου ήταν εντονότερη η κάμψη στις εισαγωγές, μόνο στον κλάδο τροφίμων σημειώθηκε αύξηση στο αντίστοιχο μερίδιο των εξαγωγών το ίδιο διάστημα του 2015, ενώ αρκετά ηπιότερη αύξηση καταγράφηκε στον κλάδο κατά-

²⁵ Στις εισαγωγές και εξαγωγές περιλαμβάνονται αγαθά και υπηρεσίες από όλους τους κλάδους της ελληνικής οικονομίας.

²⁶ Στην ανάλυση αυτή έχουν εξαιρεθεί οι κλάδοι που σχετίζονται με την ενέργεια (πετρέλαιο, λιγνίτης, φυσικό αέριο), καθώς και

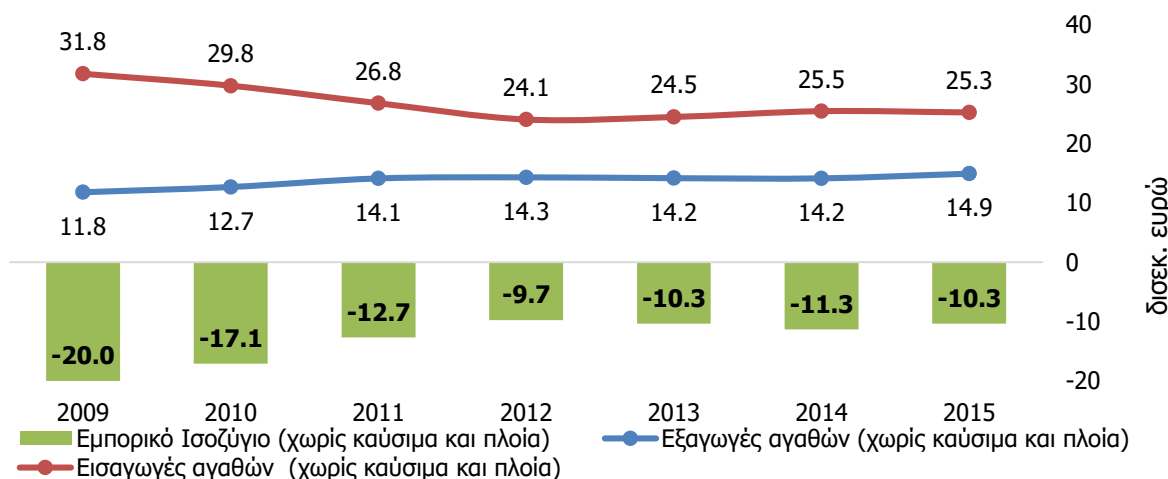
ο κλάδος επεξεργασίας 19: Παραγωγή οπάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου.

σκευής ηλεκτρολογικού υλικού. Αντίστοιχα, οι κλάδοι με τη μεγαλύτερη κάμψη στα σχετικά μερίδια στις εξαγωγές τους ήταν οι κλάδοι φυτικής και ζωικής παραγωγής

(κλάδος 01), κατασκευής ειδών ένδυσης (κλάδος 14), παραγωγής χημικών ουσιών (κλάδος 20) και παραγωγής φαρμακευτικών προϊόντων (κλάδος 21).

Διάγραμμα 3.19

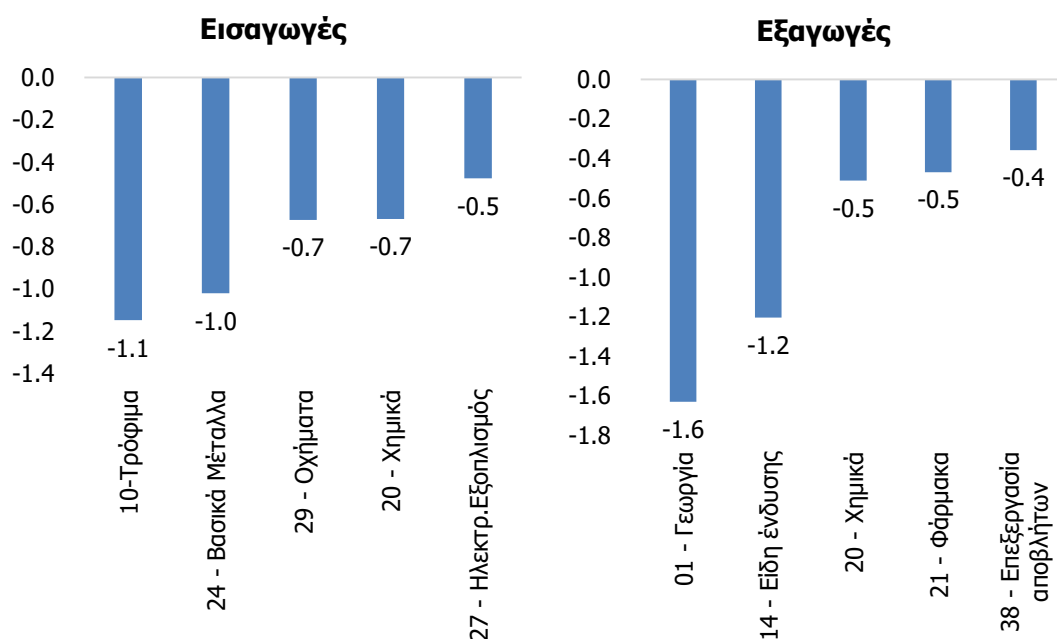
Εισαγωγές-Εξαγωγές χωρίς καύσιμα και πλοία (Ιανουάριος – Οκτώβριος 2009-2015)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.20

Μεταβολή Μεριδίων ανά κλάδο (εισαγωγών-εξαγωγών) την περίοδο 2014-2015 (Ιούλιος-Νοέμβριος)

Πηγή: Eurostat - Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.11 - Ισοζύγιο Πληρωμών σε εκ. €

		Ιανουάριος - Οκτώβριος			Οκτώβριος		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-1.915,6	-402,9	2.087,9	-1.008,4	-456,1	314,2
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.A + I.B)	-2.843,1	-1.352,1	1.938,0	-956,6	-562,6	-136,7
I.A	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ (I.A.1 - I.A.2)	-17.535,8	-18.536,2	-14.157,4	-2.224,3	-2.031,5	-1.311,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-5.954,7	-5.288,1	-3.447,0	-826,8	-696,2	-168,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα	-11.581,2	-13.248,1	-10.710,4	-1.397,5	-1.335,3	-1.142,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-1.266,7	-1.981,9	-392,3	-334,1	-154,8	-13,3
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς πλοία	-16.269,1	-16.554,3	-13.765,0	-1.890,2	-1.876,8	-1.297,7
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΑΓΑΘΩΝ χωρίς καύσιμα και πλοία	-10.314,4	-11.266,2	-10.318,0	-1.063,4	-1.180,6	-1.129,4
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	22.742,4	22.373,9	20.695,9	2.267,0	2.462,3	2.139,0
	Καύσιμα	8.177,7	7.716,0	5.589,5	684,9	807,0	575,2
	Πλοία (πωλήσεις)	379,6	503,7	162,4	29,2	38,2	2,6
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	14.185,2	14.154,1	14.944,0	1.552,9	1.617,1	1.561,2
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	40.278,3	40.910,1	34.853,3	4.491,3	4.493,8	3.450,0
	Καύσιμα	14.132,4	13.004,1	9.036,5	1.511,7	1.503,2	743,5
	Πλοία (αγορές)	1.646,3	2.485,7	554,7	363,3	193,0	15,9
	Αγαθά χωρίς καύσιμα και πλοία	24.499,6	25.420,3	25.262,1	2.616,3	2.797,7	2.690,5
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	14.692,7	17.184,1	16.095,3	1.267,8	1.468,9	1.174,3
I.B.1	Εισπράξεις	24.969,2	27.742,4	25.391,1	2.305,6	2.525,9	1.872,7
	Ταξιδιωτικό	11.769,0	13.002,8	13.530,4	950,0	1.001,4	960,8
	Μεταφορές	10.037,0	10.912,4	8.699,5	1.003,2	1.143,1	635,2
	Λοιπές υπηρεσίες	3.163,1	3.827,3	3.161,2	352,5	381,4	276,8
I.B.2	Πληρωμές	10.276,5	10.558,3	9.295,8	1.037,8	1.057,0	698,5
	Ταξιδιωτικό	1.541,5	1.709,3	1.672,4	129,3	172,0	176,5
	Μεταφορές	5.437,1	5.157,3	4.680,5	566,4	543,6	337,2
	Λοιπές υπηρεσίες	3.297,9	3.691,7	2.942,9	342,2	341,4	184,8
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-358,7	889,9	388,8	2,0	134,6	429,8
I.Γ.1	Εισπράξεις	5.525,3	6.008,1	4.949,1	326,9	420,4	576,2
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	172,5	174,2	133,4	17,1	17,5	9,1
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	2.676,8	2.744,1	2.195,9	250,4	247,5	210,6
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	2.676,0	3.089,8	2.619,8	59,5	155,4	356,6
I.Γ.2	Πληρωμές	5.884,0	5.118,2	4.560,2	325,0	285,8	146,5
	Από εργασία (αμοιβές, μισθοί)	382,5	390,8	348,5	37,7	48,9	14,7
	Από επενδύσεις (τόκοι, μερίσματα, κέρδη)	5.172,1	4.458,7	3.951,0	269,7	222,1	108,5
	Λοιπά πρωτογενή εισοδήματα	329,4	268,6	260,8	17,5	14,8	23,3
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	1.286,3	59,2	-238,9	-53,9	-28,1	21,1
I.Δ.1	Εισπράξεις	3.818,7	2.268,0	1.876,3	111,4	134,6	184,0
	Γενική κυβέρνηση	2.722,1	1.332,9	1.154,6	19,8	51,8	118,9
	Λοιποί τομείς	1.096,6	935,1	721,8	91,5	82,8	65,1
I.Δ.2	Πληρωμές	2.532,5	2.208,8	2.115,2	165,2	162,7	162,9
	Γενική κυβέρνηση	1.866,4	1.522,3	1.477,8	99,2	84,0	131,9
	Λοιποί τομείς	666,1	686,5	637,5	66,0	78,7	31,0
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (II.1 - II.2)	2.774,6	1.779,6	1.661,7	-7,7	-9,7	1.108,6
II.1	Εισπράξεις	3.046,6	2.049,4	1.951,9	7,1	6,7	1.120,1
	Γενική κυβέρνηση	2.978,4	1.988,9	1.908,5	0,6	0,8	1.116,2
	Λοιποί τομείς	68,2	60,5	43,3	6,5	5,9	3,9
II.2	Πληρωμές	272,0	269,9	290,1	14,9	16,3	11,5
	Γενική κυβέρνηση	4,2	8,0	3,9	0,4	0,4	0,1
	Λοιποί τομείς	267,8	261,8	286,2	14,4	16,0	11,4
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (I + II)	859,0	1.376,7	3.749,6	-1.016,2	-465,8	1.422,7
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (III.A+III.B+III.Γ+III.Δ)	3.142,1	3.664,5	4.146,8	-616,2	-42,0	1.903,7
III.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-1.754,4	-480,9	675,0	-580,2	-48,6	103,1
	Απατήσεις	-731,6	494,9	303,4	24,1	42,7	10,9
	Υποχρεώσεις	1.022,8	975,8	-371,6	604,3	91,3	-92,1
III.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ *	6.449,8	3.475,0	11.174,1	-1.047,9	2.681,7	1.968,7
	Απατήσεις	-1.983,6	6.792,1	1.109,2	-827,6	1.029,6	1.648,6
	Υποχρεώσεις	-8.433,4	3.317,0	-10.064,8	220,3	-1.652,2	-320,1
III.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ *	-1.635,3	250,4	-7.602,6	987,9	-2.632,1	-305,5
	Απατήσεις	-20.205,8	-8.406,3	19.961,1	-1.206,6	-400,1	-734,4
	Υποχρεώσεις	-18.570,6	-8.656,6	27.563,8	-2.194,5	2.232,0	-428,9
	(Δάνεια γενικής κυβέρνησης)	30.583,9	5.549,9	4.767,4	-40,4	-448,0	-214,8
III.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	82,0	420,0	-99,6	24,0	-43,0	137,4
IV	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II - III + IV=0)	2.283,2	2.287,8	397,2	400,0	423,8	481,0
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ***				4.537	4.884	5.375

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των απαιτήσεων παρουσιάζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των απαιτήσεων με αρνητικό πρόσημο. Αντίστοιχα, η αύξηση των υποχρεώσεων εμφανίζεται με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των υποχρεώσεων με αρνητικό πρόσημο.

** (+) αύξηση (-) μείωση - Σύμφωνα με τη νέα μεθοδολογία κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών BPM6, η αύξηση των συν/κων διαθεσίμων παρουσιάζεται πλέον με θετικό πρόσημο, ενώ η μείωση των συν/κων διαθεσίμων με αρνητικό πρόσημο.

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συνάλλαγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ και συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. Τα ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων στην Ελλάδα²⁷

4.1 Εισαγωγή

Στην προσπάθεια εξορθολογισμού των δημόσιων οικονομικών και επιστροφής της ελληνικής οικονομίας σε αναπτυξιακή πορεία, βασικό ρόλο - μεταξύ άλλων - διαδραματίζει και η ενίσχυση των φορολογικών εσόδων μέσω του περιορισμού της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας. Η παραοικονομία τροφοδοτείται από την ελλιπή καταγραφή των πωλήσεων και την αδήλωτη εργασία.

Ένα από τα διαθέσιμα μέσα για τον περιορισμό της παραοικονομίας είναι και η χρήση ηλεκτρονικών μέσων για την πραγματοποίηση συναλλαγών. Η χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής (ΗΜΠ) συνεπάγεται ότι η συναλλαγή καταγράφεται στα τραπεζικά πληροφορικά συστήματα, διευκολύνοντας το φορολογικό έλεγχο των συναλλαγών και των εισοδημάτων. Έτσι, η ευρεία χρήση αυτών των μέσων συμβάλει ουσιαστικά στην κάμψη της παραοικονομίας, στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων και τελικά στην ουσιαστική και βιώσιμη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας. Η μελέτη έχει στόχο να διερευνήσει τον ρόλο των ηλεκτρικών συναλλαγών στον περιορισμό της παραοικονομίας και στην ενίσχυση των φορολογικών εσόδων για την ελληνική οικονομία, επιχειρώντας την ποσοτικοποίηση της επίδρασης στα φορολογικά έσοδα από την υιοθέτηση κινήτρων για τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής.

4.2 Χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής στην Ελλάδα

Αν και το επίπεδο χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής στην Ελλάδα βρίσκεται σήμερα αισθητά υψηλότερα σε σχέση με το 2000, εμφανής είναι η αρνητική επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διείσδυση των ΗΜΠ στην οικονομία της χώρας. Ειδικά εξετάζοντας την πορεία των ΗΜΠ χωρίς τις μεταφορές πίστωσης, που περιλαμβάνουν και συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων, καθώς και μεταφορές που δεν συσχετίζονται απαραίτητα με αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, η επίδραση της οικονομικής κρίσης φανερώνεται τόσο στην επιβράδυνση της αύξησης του αριθμού συναλλαγών όσο και στην πτώση της αξίας τους.

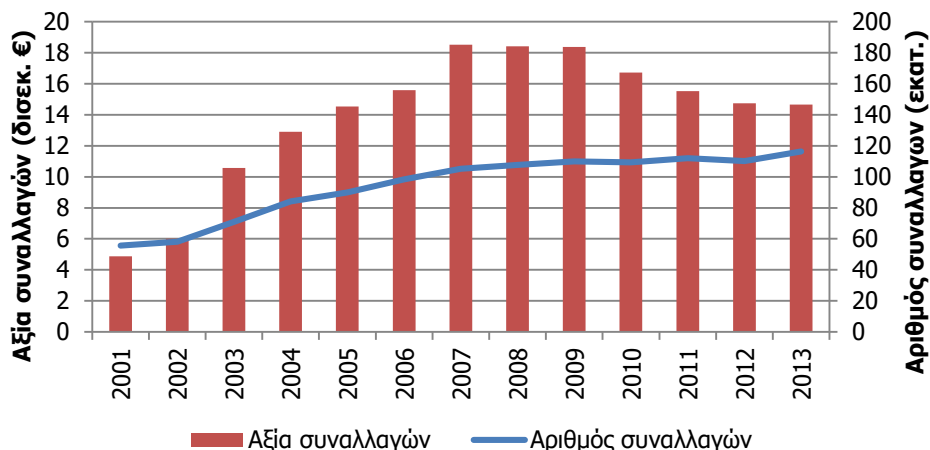
Συγκεκριμένα, ο αριθμός των συναλλαγών αυξήθηκε την περίοδο 2008-2013 κατά μόλις 1,6% ανά έτος, με τη μεγαλύτερη ετήσια αύξηση κατά τη συγκεκριμένη περίοδο να καταγράφεται το 2013 (+5,5%). Η αξία τους περιορίστηκε αισθητά την περίοδο της κρίσης (2008-2013) και τη διετία 2012-2013 κατήλθε στα επίπεδα του 2005. Αξίζει να σημειωθεί ότι πριν από την έναρξη της κρίσης, η αξία ηλεκτρονικών συναλλαγών (εκτός των μεταφορών πίστωσης)

²⁷ Η μελέτη ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2015. Το πλήρες κείμενο της μελέτης είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του IOBE (http://iobe.gr/research_dtl.asp?RID=119).

αυξανόταν με ταχείς ρυθμούς, καταγράφοντας σχεδόν διπλάσιο επίπεδο το 2007 σε σύγκριση με το 2001 (Διάγραμμα 4.1).

Διάγραμμα 4.1

Αριθμός και αξία ηλεκτρονικών συναλλαγών στην Ελλάδα (2001-2013)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. **Σημείωση:** Δεν περιλαμβάνονται οι μεταφορές πίστωσης.

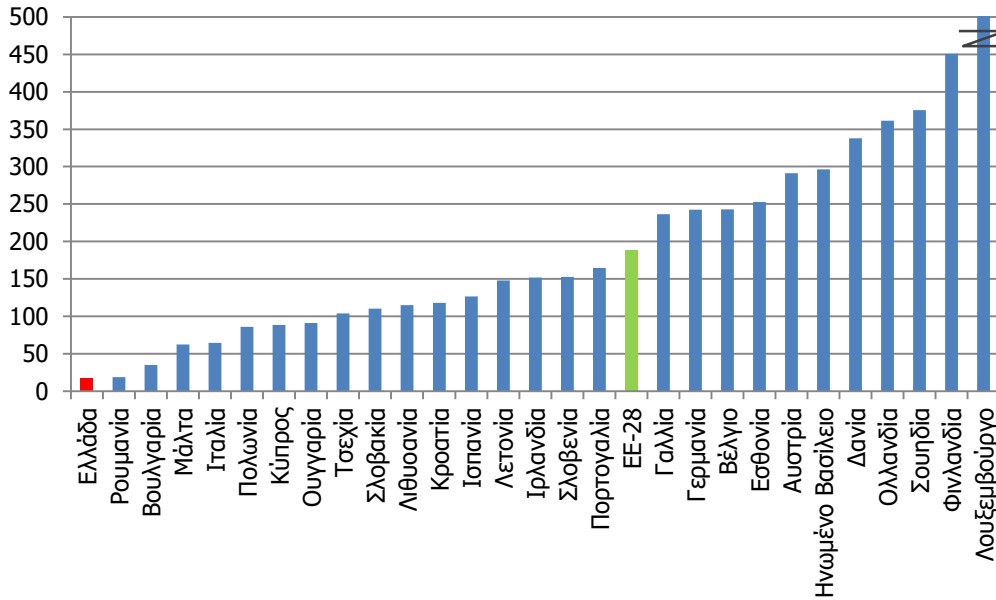
Η σύγκριση των δεδομένων για τις ηλεκτρονικές συναλλαγές στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) δεν είναι ενθαρρυντική. Παρά την αύξηση που έχει σημειωθεί από το 2001, η Ελλάδα εξακολουθεί να καταλαμβάνει πολύ χαμηλές θέσεις στις κατατάξεις με βάση τις περισσότερες κατηγορίες ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής. Με βάση την αξία συναλλαγών με ΗΜΠ ανά κάτοικο, η Ελλάδα βρίσκεται υψηλότερα μόνο από την Κροατία και τη Βουλγαρία, ενώ σε όρους αριθμού συναλλαγών ανά κάτοικο, η Ελλάδα κατέχει την τελευταία θέση στην κατάταξη (Διάγραμμα 4.2).

Κατά τη διάρκεια του περασμένου καλοκαιριού, η τραπεζική αργία, η υποχρεωτική αποδοχή καρτών πληρωμής και το ημερήσιο όριο στις αναλήψεις από ΑΤΜ, έδωσαν σημαντική ώθηση στη διείσδυση των ΗΜΠ. Τον Ιούλιο, η χρήση των καρτών πληρωμής για αγορές μέσω τερματικών POS υπερδιπλασιάστηκε. Με το άνοιγμα των υποκαταστημάτων των τραπεζών, η χρήση υποχώρησε, παραμένοντας ωστόσο κατά πολύ υψηλότερη σε σχέση με την περίοδο πριν την επιβολή των περιορισμών (Διάγραμμα 4.3).

Παρά την εντυπωσιακή ποσοστιαία μεταβολή στις συναλλαγές με ΗΜΠ, η χώρα εξακολουθεί να υστερεί σημαντικά σε σύγκριση με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της ΕΕ. Ο διπλασιασμός της χρήσης ΗΜΠ στην καλύτερη περίπτωση οδηγεί την Ελλάδα στο να κερδίσει μια θέση στην κατάταξη με βάση τον αριθμό συναλλαγών με ΗΜΠ ανά κάτοικο. Για να πλησιάσει το μέσο όρο της ΕΕ στη συγκεκριμένη κατάταξη, ο αριθμός των συναλλαγών με ΗΜΠ ανά κάτοικο στην Ελλάδα πρέπει να αυξηθεί κατά περισσότερο από 11 φορές (από τα επίπεδα που σημειώθηκαν το 2013), επομένως τα περιθώρια για περαιτέρω αύξηση είναι σημαντικά.

Διάγραμμα 4.2

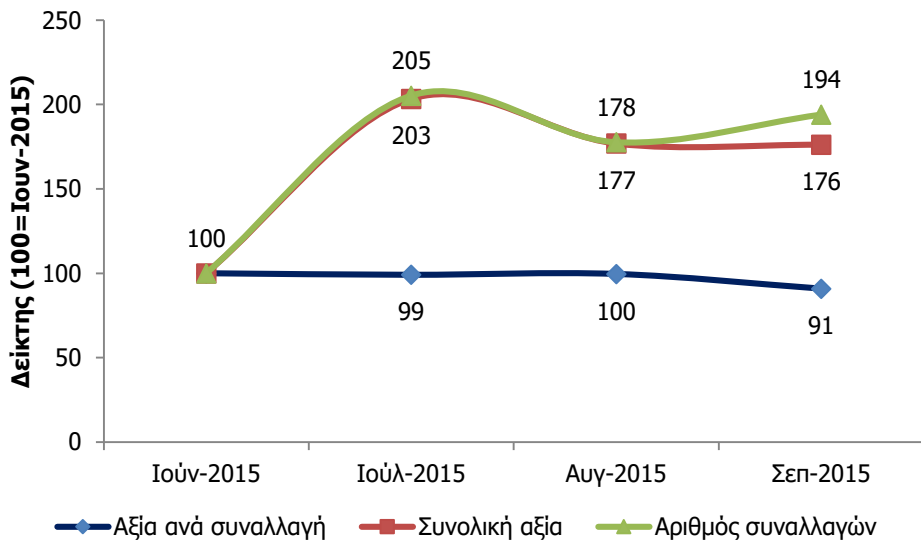
Αριθμός συναλλαγών με ηλεκτρονικά μέσα πληρωμής ανά κάτοικο (2013)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 4.3

Πορεία των εγχώριων συναλλαγών με κάρτες πληρωμής

Πηγή: Τράπεζες - μέλη της ΕΕΤ. Επεξεργασία: ΙΟΒΕ

4.3 Εμπόδια στην περαιτέρω διείσδυση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής

Για να ενισχυθεί η χρήση των ΗΜΠ είναι απαραίτητο να διερευνηθούν οι κύριοι λόγοι για τους οποίους παρατηρείται η υστέρηση σε αυτόν τον τομέα. Από το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο δεν προκύπτουν ιδιαίτερα ρυθμιστικά εμπόδια σχετικά με την προώθηση των ηλεκτρονικών

μέσων πληρωμής, καθώς αντικίνητρα που είχαν θεσπιστεί στο παρελθόν (π.χ. η χρήση των δαπανών μέσω καρτών για τον προσδιορισμό του τεκμαρτού εισοδήματος στη φορολογία των φυσικών προσώπων) έχουν πλέον αρθεί. Ωστόσο, υφίστανται περιθώρια για περαιτέρω ενίσχυση του ρόλου του κράτους ως καταλύτη για την προώθηση των πληρωμών με ηλεκτρονικά μέσα.

Από την πλευρά των καταναλωτών, μεγάλο μέρος αντιμετωπίζει με δυσπιστία την ασφάλεια των πληρωμών και γενικότερα των ηλεκτρονικών συστημάτων, χωρίς ωστόσο να υπάρχει μια αντικειμενική βάση της αυξημένης δυσπιστίας, καθώς οι περιπτώσεις απάτης στη χρήση καρτών πληρωμής στην Ελλάδα είναι πολύ λιγότερες σε σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ. Αρνητικά επιδρά και η οικονομική κρίση, καθώς έχει οδηγήσει σε σημαντική μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος σε πολλά νοικοκυριά της χώρας, ενώ έχει δημιουργήσει και ανασφάλεια αναφορικά με την ευρωστία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Από την πλευρά των επιχειρήσεων, ο σημαντικός αριθμός αυτοαπασχολούμενων στην χώρα και το υψηλό μερίδιο πολύ μικρών επιχειρήσεων στο λιανικό εμπόριο συνδέονται ως ένα βαθμό, με τη χαμηλότερη χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής.

Ενώ οι παραπάνω λόγοι συμβάλουν στην περιορισμένη χρήση των ΗΜΠ, κανένας από τους επιμέρους λόγους δεν φαίνεται αρκετά ισχυρός για να εξηγήσει πλήρως και με πειστικό τρόπο την υστέρηση που παρατηρείται. Ωστόσο, η συνδυαστική επίδρασή τους αποτρέπει τη συσσώρευση μάζας συναλλαγών, ικανής για να ξεπεραστούν οι αρνητικές συνέπειες του δικτυακού φαινομένου που χαρακτηρίζει αγαθά όπως τα ΗΜΠ. Χωρίς να είναι ευρέως διαδεδομένη η χρήση των ΗΜΠ και χωρίς η πράξη πληρωμής με ΗΜΠ να αποτελεί καθημερινή συνήθεια για την πλειοψηφία των καταναλωτών, η χρησιμότητα των ΗΜΠ τόσο για τους καταναλωτές, όσο και για τις μικρότερες επιχειρήσεις είναι περιορισμένη. Επιπλέον, με μικρότερη διείσδυση των ΗΜΠ, το σταθερό κόστος για την εγκατάσταση, συντήρηση και λειτουργία των υποδομών επιμερίζεται σε μικρότερο αριθμό συναλλαγών, αυξάνοντας το κόστος χρήσης των ΗΜΠ ανά συναλλαγή.

4.4 Κίνητρα για τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής

Αναγνωρίζοντας τη σημασία των ΗΜΠ για τον περιορισμό της παραοικονομίας, αλλά και την ανάγκη για ειδική επέμβαση λόγω του δικτυακού φαινομένου, ειδικά στα αρχικά στάδια διείσδυσης των ΗΜΠ, αρκετές χώρες έχουν θεσπίσει κίνητρα για την ενίσχυση της χρήσης των ΗΜΠ. Αυτά τα κίνητρα περιλαμβάνουν εκπτώσεις στους έμμεσους φόρους (όπως ΦΠΑ) όταν μια συναλλαγή πραγματοποιείται με ΗΜΠ, εκπτώσεις στους άμεσους φόρους (όπως φόρους εισοδήματος) όταν τα νοικοκυριά, αλλά και οι επιχειρήσεις, επιτυγχάνουν στόχους για ποσοστό διείσδυσης των ΗΜΠ στις συναλλαγές τους, υποχρεωτική παροχή δυνατότητας πληρωμής με ΗΜΠ σε ορισμένους κλάδους, λοταρίες και απαγόρευση της χρήσης μετρητών για συναλλαγές μεγαλύτερης αξίας. Η θέσπιση μιας σειράς μέτρων προς αυτή την κατεύθυνση στη Νότια Κορέα οδήγησε σε αύξηση του μεριδίου των καρτών πληρωμής σε πάνω από 65%

της ιδιωτικής κατανάλωσης το 2010, από 14,7% το 1999. Την αντίστοιχη περίοδο, οι συνολικές εισπράξεις από το φόρο εισοδήματος στη χώρα αυξάνονταν κατά 13,6% ετησίως, ξεπερνώντας σημαντικά τους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ (6,5% κατά μέσο όρο την περίοδο 2000-2009).

Εκτός από το κράτος, κίνητρα για την αυξημένη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής έχουν θεσπιστεί και από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Στην Ελλάδα, εφαρμόζονται προγράμματα επιβράβευσης συναλλαγών με πιστωτικές και χρεωστικές κάρτες. Τα προγράμματα συνήθως αφορούν συλλογή πόντων επιβράβευσης για κάθε συναλλαγή και εξαργύρωση των πόντων με εκπτώσεις σε συγκεκριμένες επιχειρήσεις.

Εξετάσαμε την αποτελεσματικότητα των κινήτρων που προσφέρουν οι τράπεζες στην Ελλάδα με τη χρήση στοιχείων για ηλεκτρονικές συναλλαγές από τυχαίο και ανώνυμο δείγμα 40 χιλ. ατόμων για την περίοδο 2010 έως 2014. Η οικονομετρική ανάλυση αναδεικνύει τη θετική σχέση μεταξύ των κινήτρων που προσφέρουν τα εγχώρια τραπεζικά ιδρύματα και της χρήσης των καρτών πληρωμής, σε όρους τόσο συχνότητας χρήσης, όσο και σε αξία ανά συναλλαγή. Επίσης, φαίνεται πώς το πλήθος, αλλά και η αξία συναλλαγών, είναι αυξημένα στις μικρότερες ηλικίες, στους άνδρες, στους εργαζόμενους και στους πτυχιούχους ανώτατης εκπαιδευτικής βαθμίδας. Επομένως, η παροχή κινήτρων υπό την μορφή εκπτώσεων ή επιστροφής χρημάτων φαίνεται να αποτελεί αποτελεσματικό μέσο για αύξηση της χρήσης των ΗΜΠ.

4.5 Ηλεκτρονικές πληρωμές, παραοικονομία και οικονομική ανάπτυξη

Η ανάδειξη της σχέσης της παραοικονομίας ή σκιώδους οικονομίας και των επιπτώσεών της στη διαφυγή φορολογικών εσόδων, αλλά και στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, αποτελεί εφαλτήριο για την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων πολιτικής στην κατεύθυνση της επέκτασης της χρήσης των ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής. Εκεί δηλαδή όπου υπάρχουν ικανές συνθήκες για να αναπτυχθούν πιο έντονα τα φαινόμενα της σκιώδους οικονομίας, η διευρυμένη χρήση των ηλεκτρονικών πληρωμών και η μείωση της χρήσης μετρητών στις οικονομικές συναλλαγές θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μέτρο πολιτικής κατά της φοροδιαφυγής και εν πολλοίς του περιορισμού της παραοικονομίας.

Επιπλέον, οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έχουν συνδεθεί και άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, η υιοθέτηση των ΗΜΠ σε μεγάλη κλίμακα οδηγεί σε μείωση του κόστους των υπηρεσιών διαμεσολάβησης, προωθεί την ανάπτυξη νέων υπηρεσιών, βελτιώνει την αποτελεσματικότητα του συστήματος εμπορικών συναλλαγών, εντατικοποιεί τον ανταγωνισμό σε αγορές προϊόντων και υπηρεσιών και εν τέλει αυξάνει την κατανάλωση και την οικονομική δραστηριότητα. Εκτιμάται ότι η αυξημένη χρήση καρτών πληρωμής έχει οδηγήσει σε μεγαλύτερους ρυθμούς αύξησης του πραγματικού παγκόσμιου ΑΕΠ κατά περίπου 0,2 ποσοστιαίες μονάδες ετησίως.²⁸

²⁸ Zandi, M. and Singh, V. (2013). The Impact of Electronic Payments on Economic Growth. Moody's analytics.

Η θετική επίδραση της διείσδυσης των ΗΜΠ στα φορολογικά έσοδα αναδεικνύεται και με εμπειρική ανάλυση δεδομένων για την ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, με βάση ετήσιες χρονοσειρές για την αξία συναλλαγών με κάρτες πληρωμής, για τα φορολογικά έσοδα και για το ΑΕΠ της χώρας για τα τελευταία 15 χρόνια, υπολογίζεται στη μελέτη πως για κάθε ποσοστιαία μονάδα αύξησης της χρήσης καρτών πληρωμής, τα φορολογικά έσοδα του κράτους έχουν αυξηθεί κατά 0,24 ποσοστιαίες μονάδες.

4.6 Προτάσεις πολιτικής

Η εφαρμογή κατάλληλων μέτρων για την ενίσχυση της χρήσης των ΗΜΠ, λαμβάνοντας υπόψη τα υφιστάμενα εμπόδια για την περαιτέρω διείσδυσή τους, προσφέρει τη δυνατότητα για περιορισμό της παραοικονομίας και για σημαντική ενίσχυση των φορολογικών εσόδων του κράτους. Η διεθνής εμπειρία, αλλά και η οικονομική θεωρία, δείχνει ότι η αποτελεσματικότητα των μέτρων διαφέρει σημαντικά ανάλογα με το πεδίο εφαρμογής τους. Ταυτόχρονα, η παροχή κινήτρων συνοδεύεται με δημοσιονομικό κόστος. Επομένως, απαραίτητη για την αποτελεσματικότητα των μέτρων είναι η κατάλληλη στόχευση τους.

Η μελέτη καταλήγει στις εξής προτάσεις πολιτικής:

- Έκπτωση κατά 1% της αξίας των συναλλαγών με ΗΜΠ μέσω τερματικών POS (κάρτες πληρωμής και ηλεκτρονικό χρήμα) για αγορά αγαθών και υπηρεσιών από φυσικά πρόσωπα από κλάδους με χαμηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής
- Έκπτωση κατά 5% της αξίας των συναλλαγών με ΗΜΠ μέσω τερματικών POS σε κλάδους μέτριου κινδύνου φοροδιαφυγής
- Έκπτωση κατά 10% της αξίας των συναλλαγών με ΗΜΠ μέσω τερματικών POS σε κλάδους υψηλού κινδύνου φοροδιαφυγής
- Λοταρία για καταναλωτές που πραγματοποιούν συναλλαγές με ΗΜΠ σε κλάδους με υψηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής
- Διάθεση τερματικών EFTPOS σε όλα τα καταστήματα των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας
- Υποχρεωτική αποδοχή ηλεκτρονικών πληρωμών, με επιδότηση για την εγκατάσταση τερματικών EFTPOS σε επιχειρήσεις με ετήσιο κύκλο εργασιών μικρότερο από €150 χιλ. που δραστηριοποιούνται σε κλάδους με μέτριο και υψηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής
- Υποχρεωτική χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής για συναλλαγές με αξία πάνω από €30 σε κλάδους με υψηλό κίνδυνο φοροδιαφυγής

Προτείνεται επίσης να εξεταστούν σε μεγαλύτερο βάθος οι πιθανές δημοσιονομικές και κοινωνικές επιδράσεις από τα εξής μέτρα:

- Αντικατάσταση της υποχρέωσης συλλογής έντυπων αποδείξεων με ισόποση υποχρέωση για την πραγματοποίηση συναλλαγών με ΗΜΠ
- Υποχρεωτική πραγματοποίηση συναλλαγών με ΗΜΠ ίση με 10% του εισοδήματος για τα νοικοκυριά που λαμβάνουν μείωση του φόρου λόγω χαμηλού εισοδήματος

- Μείωση του φόρου εισοδήματος για επιχειρήσεις που επιτυγχάνουν στόχους διείσδυσης ΗΜΠ στις συναλλαγές τους με τελικούς πελάτες
- Συμμετοχή στη λοταρία και επιχειρήσεων που δέχονται συναλλαγές με ΗΜΠ
- Ενίσχυση του καταλυτικού ρόλου του κράτους στη διείσδυση των ΗΜΠ:
 - Υποχρεωτική χρήση μεταφορών πίστωσης για τις εισπράξεις στα τελωνεία (ICISnet)
 - Καθολική χρήση ηλεκτρονικών μέσων πληρωμής στις Δημόσιες Οικονομικές Υπηρεσίες (ΔΟΥ)
 - Ολοκλήρωση του συστήματος ηλεκτρονικού παραβόλου
- Δράσεις ενημέρωσης και εκπαίδευσης, στα πρότυπα του προγράμματος «Τράπεζες σε Δράση», της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών, το οποίο προσφέρει χρηματοπιστωτική εκπαίδευση σε μαθητές Λυκείου.

Υπολογίζεται ότι η εφαρμογή των εξεταζόμενων μέτρων θα έχει σημαντικό θετικό αντίκτυπο στα φορολογικά έσοδα του κράτους, εφόσον επιτευχθούν εφικτοί στόχοι για αύξηση της αξίας συναλλαγών. Στο κεντρικό σενάριο των προσομοιώσεων, το καθαρό δημοσιονομικό όφελος υπολογίζεται ότι πλησιάζει τα €700 εκατ. το πρώτο έτος εφαρμογής των μέτρων (Πίνακας 4.1). Στη συνέχεια, καθώς επιτυγχάνονται οι στόχοι διείσδυσης και η χρήση ΗΜΠ εμπεδώνεται στις συνήθειες των καταναλωτών, τα κίνητρα μπορούν να αποσυρθούν σταδιακά, οδηγώντας σε μείωση του ακαθάριστου δημοσιονομικού τους κόστους και αντίστοιχη αύξηση του καθαρού δημοσιονομικού οφέλους.

Πίνακας 4.1

Αναμενόμενο καθαρό δημοσιονομικό αποτέλεσμα (€ εκατ.) ανά σενάριο και μέτρο πολιτικής

Μέτρο πολιτικής	Break-even*	Συντηρητικό	Κεντρικό	Αισιόδοξο
Έκπτωση 1%	25%	47	248	610
Έκπτωση 5%	105%	-1	79	182
Έκπτωση 10%	165%	-10	90	183
Λοταρία	1%	6	72	153
POS στις ΥΚΩ	0,1%	0	2	5
POS στα μικρά καταστήματα	1%	-14	124	297
Υποχρεωτική χρήση ΗΜΠ	0%	16	82	163
Σύνολο	-	46	696	1594

Πηγή: IOBE

Σημ: *Ελάχιστη αύξηση των συναλλαγών με ΗΜΠ μέσω POS για θετικό καθαρό δημοσιονομικό αποτέλεσμα στην κατηγορία συναλλαγών αντίστοιχη με τη στόχευση του μέτρου, με βάση τις υποθέσεις του κεντρικού σεναρίου.

Τα επιπλέον φορολογικά έσοδα αυξάνονται πολύ γρηγορότερα σε σχέση με το δημοσιονομικό κόστος των μέτρων, καθώς αυξάνεται η χρήση των ΗΜΠ. Από την άλλη πλευρά, μια αναποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων με σχετικά μικρή αύξηση της αξίας συναλλαγών με ΗΜΠ, ενδέχεται να οδηγήσει σε αρνητικό τελικό αποτέλεσμα για το κράτος. Αυτό το συμπέρασμα αναδεικνύει τη σημασία του σωστού σχεδιασμού και της κατάλληλης

επικοινωνίας των μέτρων στους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις, καθώς και της ενεργοποίησης των ελεγκτικών αρχών στην αξιοποίηση της αυξημένης διαφάνειας που προσφέρει η αυξημένη χρήση των ΗΜΠ. Επιπλέον προαπαιτούμενο για να επιτευχθούν οι στόχοι αύξησης των φορολογικών εσόδων μέσω αυξημένης χρήσης ΗΜΠ είναι και η ανάκτηση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Πίνακας 1: Ρυθμός Μεταβολής στο ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Αυστρία	2,1	3,4	3,6	1,5	-3,8	1,9	2,8	0,8	0,3	0,4
Βέλγιο	2,1	2,5	3,4	0,7	-2,3	2,7	1,8	0,2	0	1,3
Βουλγαρία	7,2	6,8	7,7	5,6	-4,2	0,1	1,6	0,2	1,3	1,5
Γαλλία	1,6	2,4	2,4	0,2	-2,9	2	2,1	0,2	0,7	0,2
Γερμανία	0,7	3,7	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,4	0,3	1,6
Δανία	2,4	3,8	0,8	-0,7	-5,1	1,6	1,2	-0,7	-0,5	1,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,4	6,9	5,5	2,7	-4,8	2,3	2	-0,9	-0,5	2
ΕΕ (28 χώρες)	2	3,4	3,1	0,5	-4,4	2,1	1,7	-0,5	0,2	1,4
Ελλάδα	0,9	5,8	3,5	-0,4	-4,4	-5,4	-8,9 ^(p)	-6,6 ^(p)	-3,9 ^(p)	0,8 ^(p)
Εσθονία	9,4	10,3	7,7	-5,4	-14,7	2,5	7,6	5,2	1,6	2,9
Ευρωζώνη (18 χώρες)	1,7	3,2	3	0,5	-4,5	2	1,6	-0,8	-0,3	0,9
Ηνωμένο Βασίλειο	2,8	3	2,6	-0,3	-4,3	1,9	1,6	0,7	1,7	3
Ιρλανδία	6,3	6,3	5,5	-2,2	-5,6	0,4	2,6	0,2	1,4	5,2
Ισπανία	3,7 ^(p)	4,2 ^(p)	3,8 ^(p)	1,1 ^(p)	-3,6 ^(p)	0 ^(p)	-0,6 ^(p)	-2,1 ^(p)	-1,2 ^(p)	1,4 ^(p)
Ιταλία	0,9	2	1,5	-1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	-0,4
Κροατία	4,2	4,8	5,2	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-0,9	-0,4
Κύπρος	3,9	4,5	4,9	3,6	-2	1,4	0,3	-2,4	-5,4 ^(p)	-2,3 ^(p)
Λετονία	10,7	11,9	10	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4	3	2,8
Λιθουανία	7,7	7,4	11,1	2,6	-14,8	1,6	6	3,8	3,5	3
Λουξεμβούργο	3,2	5,1	8,4	-0,8	-5,4	5,7	2,6	-0,7	4,4	5,6
Μάλτα	3,8	1,8	4	3,3	-2,5	3,5	2,1	2,5	2,6	3,5
Ολλανδία	2,2	3,5	3,7	1,7	-3,8	1,4	1,7	-1,1	-0,5 ^(p)	1 ^(p)
Ουγγαρία	4,4	3,8	0,4	0,8	-6,6	0,7	1,8	-1,7	1,9	3,7
Πολωνία	3,5	6,2	7,2	3,9	2,6	3,7	4,8	1,8	1,7	3,4
Πορτογαλία	0,8	1,6	2,5	0,2	-3	1,9	-1,8	-4	-1,1	0,9 ^(e)
Ρουμανία	4,2	8,1	6,9	8,5	-7,1	-0,8	1,1	0,6	3,4	2,8 ^(p)
Σλοβακία	6,5	8,3	10,7	5,4	-5,3	4,8	2,7	1,6	1,4	2,4
Σλοβενία	4	5,7	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3
Σουηδία	2,8	4,7	3,4	-0,6	-5,2	6	2,7	-0,3	1,2	2,3
Φινλανδία	2,8	4,1	5,2	0,7	-8,3	3	2,6	-1,4	-1,1	-0,4

b=break in time series, p=provisional, e=estimated

Πίνακας 2: Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	67	64,8	68,5	79,7	82,4	82,2	81,6	80,8	84,2	
Βέλγιο	90,9	86,9	92,4	99,5	99,6	102,2	104,1	105,1	106,7	
Βουλγαρία	20,9	16,2	13	13,7	15,5	15,3	17,6	18	27	
Γαλλία	64,4	64,4	68,1	79	81,7	85,2	89,6	92,3	95,6	
Γερμανία	66,4	63,6	65	72,5	81	78,4	79,7	77,4	74,9	
Δανία	31,5	27,3	33,4	40,4	42,9	46,4	45,6	45	45,1	
Δημοκρατία της Τσεχίας	27,9	27,8	28,7	34,1	38,2	39,9	44,7	45,2	42,7	
ΕΕ (28 χώρες)	67,4	65,1	68,7	78,5	84	86,1	89,5	91,3	92,3	
Ελλάδα	103,5	103,1	109,4	126,7	146,2	172	159,4	177	178,6	
Εσθονία	4,4	3,7	4,5	7	6,6	5,9	9,5	9,9	10,4	
Ευρωζώνη (18 χώρες)	60,4	57,8	61	73	78,4	81	83,8	85,5	86,8	
Ηνωμένο Βασίλειο	42,4	43,5	51,7	65,7	76,6	81,8	85,3	86,2	88,2	
Ιρλανδία	23,6	23,9	42,4	61,8	86,8	109,3	120,2	120	107,5	
Ισπανία	38,9	35,5	39,4	52,7	60,1	69,5	85,4	93,7	99,3	
Ιταλία	102,5	99,7	102,3	112,5	115,3	116,4	123,2	128,8	132,3	
Κροατία	38,3	37,1	38,9	48	57	63,7	69,2	80,8	85,1	
Κύπρος	59,1	53,9	45,1	53,9	56,3	65,8	79,3	102,5	108,2	
Λετονία	9,9	8,4	18,7	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,6	
Λιθουανία	17,2	15,9	14,6	29	36,2	37,2	39,8	38,8	40,7	
Λουξεμβούργο	7	7,2	14,4	15,5	19,6	19,2	22,1	23,4	23	
Μάλτα	64,6	62,4	62,7	67,8	67,6	69,8	67,6	69,6	68,3	
Ολλανδία	44,5	42,4	54,5	56,5	59	61,7	66,4	67,9	68,2	
Ουγγαρία	64,7	65,6	71,6	78	80,6	80,8	78,3	76,8	76,2	
Πολωνία	47,1	44,2	46,6	49,8	53,3	54,4	54	55,9	50,4	
Πορτογαλία	69,2	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129	130,2	
Ρουμανία	12,3	12,7	13,2	23,2	29,9	34,2	37,4	38	39,9	
Σλοβακία	30,8	29,9	28,2	36	40,8	43,3	51,9	54,6	53,5	
Σλοβενία	26	22,7	21,6	34,5	38,2	46,4	53,7	70,8	80,8	
Σουηδία	43,2	38,3	36,8	40,4	37,6	36,9	37,2	39,8	44,9	
Φινλανδία	38,2	34	32,7	41,7	47,1	48,5	52,9	55,6	59,3	

Πίνακας 3: Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	-2,5	-1,3	-1,4	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-1,3	-2,7	
Βέλγιο	0,3	0,1	-1,1	-5,4	-4,0	-4,1	-4,1	-2,9	-3,1	
Βουλγαρία	1,8	1,1	1,6	-4,1	-3,2	-2,0	-0,6	-0,8	-5,8	
Γαλλία	-2,3	-2,5	-3,2	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,1	-3,9	
Γερμανία	-1,7	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	-0,1	-0,1	0,3	
Δανία	5,0	5,0	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,6	-1,3	1,5	
Δημοκρατία της Τσεχίας	-2,3	-0,7	-2,1	-5,5	-4,4	-2,7	-4,0	-1,3	-1,9	
ΕΕ (28 χώρες)	-1,6	-0,9	-2,5	-6,7	-6,4	-4,5	-4,3	-3,3	-3,0	
Ελλάδα	-5,9	-6,7	-10,2	-15,2	-11,2	-10,2	-8,8	-12,4	-3,6	
Εσθονία	2,9	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,1	0,7	
Ευρωζώνη (18 χώρες)	-1,5	-0,6	-2,2	-6,3	-6,2	-4,1	-3,7	-3,0	-2,6	
Ηνωμένο Βασίλειο	-2,9	-3,0	-5,1	-10,8	-9,7	-7,7	-8,3	-5,7	-5,7	
Ιρλανδία	2,8	0,3	-7,0	-13,8	-32,3	-12,5	-8,0	-5,7	-3,9	
Ισπανία	2,2	2,0	-4,4	-11,0	-9,4	-9,5	-10,4	-6,9	-5,9	
Ιταλία	-3,6	-1,5	-2,7	-5,3	-4,2	-3,5	-3,0	-2,9	-3,0	
Κροατία	-3,2	-2,4	-2,7	-5,8	-5,9	-7,8	-5,3	-5,4	-5,6	
Κύπρος	-1,0	3,2	0,9	-5,5	-4,8	-5,7	-5,8	-4,9	-8,9	
Λετονία	-0,6	-0,7	-4,1	-9,1	-8,5	-3,4	-0,8	-0,9	-1,5	
Λιθουανία	-0,3	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	
Λουξεμβούργο	1,4	4,2	3,3	-0,5	-0,5	0,5	0,2	0,7	1,4	
Μάλτα	-2,6	-2,3	-4,2	-3,3	-3,2	-2,6	-3,6	-2,6	-2,1	
Ολλανδία	0,2	0,2	0,2	-5,4	-5,0	-4,3	-3,9	-2,4	-2,4	
Ουγγαρία	-9,3	-5,1	-3,6	-4,6	-4,5	-5,5	-2,3	-2,5	-2,5	
Πολωνία	-3,6	-1,9	-3,6	-7,3	-7,5	-4,9	-3,7	-4,0	-3,3	
Πορτογαλία	-4,3	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	
Ρουμανία	-2,2	-2,9	-5,6	-9,1	-6,9	-5,4	-3,2	-2,2	-1,4	
Σλοβακία	-3,6	-1,9	-2,3	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,8	
Σλοβενία	-1,2	-0,1	-1,4	-5,9	-5,6	-6,6	-4,1	-15,0	-5,0	
Σουηδία	2,2	3,3	2,0	-0,7	0,0	-0,1	-0,9	-1,4	-1,7	
Φινλανδία	3,9	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-2,1	-2,5	-3,3	

Πίνακας 4: Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (*)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Αυστρία	17,4	17,8	16,7	20,6	19,1	18,9	19,2	18,5	18,8	19,2
Βέλγιο	22,6	21,5	21,6	20,8	20,2	20,8	21	21,6	20,8	21,2
Βουλγαρία	:	61,3	60,7	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3	48	40,1
Γαλλία	18,9	18,8	19	18,5	18,5	19,2	19,3	19,1	18,1	:
Γερμανία	18,4	20,2	20,6	20,1	20	19,7	19,9	19,6	20,3	:
Δανία	17,2	16,7	16,8	16,3	17,6	18,3	18,9	19	18,9	17,8
Δημοκρατία της Τσεχίας	19,6	18	15,8	15,3	14	14,4	15,3	15,4	14,6	14,8
ΕΕ (28 χώρες)	21,7	22	21,8	21,7	21,5	21,8	22,9	23,2	23,1	:
Ελλάδα	29,4	29,3	28,3	28,1	27,6	27,7	31	34,6	35,7	36
Εσθονία	25,9	22	22	21,8	23,4	21,7	23,1	23,4	23,5	:
Ευρωζώνης (18 χώρες)	:	:	:	:	:	23,7	24,3	24,7	24,5	:
Ηνωμένο Βασίλειο	24,8	23,7	22,6	23,2	22	23,2	22,7	24,1	24,8	:
Ιρλανδία	25	23,3	23,1	23,7	25,7	27,3	29,4	30	29,5	:
Ισπανία	24,3	24	23,3	24,5	24,7	26,1	26,7	27,2	27,3	29,2
Ιταλία	25	25,9	26	25,3	24,7	24,5	28,2	29,9	28,4	28,1
Κροατία	:	:	:	:	:	31,1	32,6	32,6	29,9	:
Κύπρος	25,3	25,4	25,2	23,3	23,5	24,6	24,6	27,1	27,8	27,4
Λετονία	46,3	42,2	35,1	34,2	37,9	38,2	40,1	36,2	35,1	32,7
Λιθουανία	41	35,9	28,7	28,3	29,6	34	33,1	32,5	30,8	27,3
Λουξεμβούργο	17,3	16,5	15,9	15,5	17,8	17,1	16,8	18,4	19	:
Μάλτα	20,5	19,5	19,7	20,1	20,3	21,2	22,1	23,1	24	23,8
Ολλανδία	16,7	16	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	15	15,9	17,1
Ουγγαρία	32,1	31,4	29,4	28,2	29,6	29,9	31	32,4	33,5	31,1
Πολωνία	45,3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7
Πορτογαλία	26,1	25	25	26	24,9	25,3	24,4	25,3	27,5	:
Ρουμανία	:	:	45,9	44,2	43,1	41,4	40,3	41,7	40,4	:
Σλοβακία	32	26,7	21,3	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5	19,8	18,4
Σλοβενία	18,5	17,1	17,1	18,5	17,1	18,3	19,3	19,6	20,4	20,4
Σουηδία	14,4	16,3	13,9	14,9	15,9	15	16,1	15,6	16,4	:
Φινλανδία	17,2	17,1	17,4	17,4	16,9	16,9	17,9	17,2	16	17,3

Πίνακας 5: Πληθωρισμός

	Ετήσια στοιχεία (%)				Ιανουάριος-Νοέμβριος (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	3,6	2,6	2,1	1,5	2,1	1,5	0,8	-0,6	-0,7
Βέλγιο	3,4	2,6	1,2	0,5	1,1	0,6	0,5	-0,4	-0,1
Βουλγαρία	3,4	2,4	0,4	-1,6	0,5	-1,6	-1,1	-2,1	0,5
Γαλλία	2,3	2,2	1	0,6	1,0	0,7	0,1	-0,3	-0,6
Γερμανία	2,5	2,1	1,6	0,8	1,6	0,8	0,1	-0,8	-0,7
Δανία	2,7	2,4	0,5	0,3	0,5	0,4	0,2	-0,2	-0,1
Δημοκρατία της Τσεχίας	2,1	3,5	1,4	0,4	1,4	0,5	0,3	-0,9	-0,2
ΕΕ (28 χώρες)	3,1	2,6	1,5	0,6	1,6	0,6	0,0	-0,9	-0,6
Ελλάδα	3,1	1	-0,9	-1,4	-0,8	-1,3	-1,2	-0,5	0,1
Εσθονία	5,1	4,2	3,2	0,5	3,4	0,5	0,1	-2,8	-0,4
Ευρωζώνη (18 χώρες)	2,7	2,5	1,3	0,4	1,4	0,5	0,0	-0,9	-0,5
Ηνωμένο Βασίλειο	4,5	2,8	2,6	1,5	2,6	1,5	:	-1,1	:
Ιρλανδία	1,2	1,9	0,5	0,3	0,5	0,4	-0,1	-0,2	-0,4
Ισπανία	3,1	2,4	1,5	-0,2	1,7	-0,1	-0,7	-1,8	-0,6
Ιταλία	2,9	3,3	1,3	0,2	1,3	0,2	0,1	-1,1	-0,1
Κροατία	2,2	3,4	2,3	0,2	2,5	0,2	-0,3	-2,3	-0,5
Κύπρος	3,5	3,1	0,4	-0,3	0,5	-0,2	-1,6	-0,7	-1,4
Λετονία	4,2	2,3	0	0,7	0,0	0,7	0,2	0,7	-0,5
Λιθουανία	4,1	3,2	1,2	0,2	1,2	0,3	-0,7	-1,0	-1,0
Λουξεμβούργο	3,7	2,9	1,7	0,7	1,7	0,8	0,0	-0,9	-0,9
Μάλτα	2,5	3,2	1	0,8	1,0	0,8	1,2	-0,2	0,4
Ολλανδία	2,5	2,8	2,6	0,3	2,7	0,4	0,2	-2,3	-0,2
Ουγγαρία	3,9	5,7	1,7	0	1,8	0,1	0,0	-1,7	-0,1
Πολωνία	3,9	3,7	0,8	0,1	0,8	0,2	-0,7	-0,7	-0,9
Πορτογαλία	3,6	2,8	0,4	-0,2	0,5	-0,1	0,5	-0,6	0,7
Ρουμανία	5,8	3,4	3,2	1,4	3,4	1,4	-0,4	-2,0	-1,8
Σλοβακία	4,1	3,7	1,5	-0,1	1,6	-0,1	-0,3	-1,7	-0,2
Σλοβενία	2,1	2,8	1,9	0,4	2,0	0,4	-0,8	-1,6	-1,2
Σουηδία	1,4	0,9	0,4	0,2	0,5	0,2	0,7	-0,3	0,5
Φινλανδία	3,3	3,2	2,2	1,2	2,2	1,3	-0,1	-1,0	-1,4

Πίνακας 6: Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Αυστρία	125	123	124	126	126	128	129	128	128	
Βέλγιο	117	115	115	117	120	120	120	119	119	
Βουλγαρία	37	40	43	44	43	44	45	45	45	
Γαλλία	108	107	106	108	108	108	107	107	107	
Γερμανία	115	116	116	115	119	122	123	122	124	
Δανία	124	122	123	123	126	126	125	124	124	
Δημοκρατία της Τσεχίας	81	84	82	83	81	83	82	82	84	
ΕΕ (28 χώρες)	109	109	109	108	109	108	108	107	107	
Ελλάδα	93	91	93	94	87	77	74	74	73	
Εσθονία	64	69	68	62	63	68	71	73	73	
Ευρωζώνη (18 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Ηνωμένο Βασίλειο	123	118	114	112	108	106	107	109	108	
Ιρλανδία	146	147	132	128	129	130	130	130	132	
Ισπανία	103	103	102	101	98	95	94	94	93	
Ιταλία	106	105	106	105	104	103	101	99	97	
Κροατία	58	61	64	62	59	60	61	61	59	
Κύπρος	99	100	105	105	102	96	94	89	85	
Λετονία	55	60	60	53	53	57	60	64	64	
Λιθουανία	56	61	63	57	60	65	69	73	74	
Λουξεμβούργο	257	254	256	247	254	265	264	258	263	
Μάλτα	79	78	81	84	86	84	85	86	85	
Ολλανδία	135	136	139	137	135	135	133	131	130	
Ουγγαρία	62	61	63	64	65	65	65	66	68	
Πολωνία	50	53	55	59	62	64	66	67	68	
Πορτογαλία	80	79	79	81	81	78	76	78	78	
Ρουμανία	38	42	48	49	50	51	53	54	54	
Σλοβακία	63	67	71	71	73	73	74	75	76	
Σλοβενία	86	87	89	85	83	83	82	82	83	
Σουηδία	125	128	127	123	126	127	126	127	124	
Φινλανδία	115	118	120	116	115	117	116	113	110	

b=break in time series, p=provisional, f=forecast

Πίνακας 7: Μέση Παραγωγικότητα Εργασίας (ευρώ ανά ώρα εργασίας, ΕΕ-28=100)

	Ετήσια στοιχεία								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Αυστρία	118,4	116,6	116,3	116,1	114,9	114,7	116,4	116,1	115,3
Βέλγιο	129	127,8	126,5	127,5	129,8	129,1	129,9	129,8	129,5
Βουλγαρία	36,6	38,8	40,8	41,2	41,6	42,1	43,4	43	43,7
Γαλλία	115,5	115,8	115,7	116,9	116,7	116,4	114,6	116,2	115,3
Γερμανία	108,2	107,9	107,3	103,7	106,3	107,2	105,7	104,8	106,3
Δανία	107,7	105,5	107,1	108,1	113,2	113,2	114,4	114,3	113,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	75,1	77,6	75,2	77	75,4	77	75,6	76	77,6
ΕΕ (28 χώρες)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ελλάδα	98,8	97,1	98,8	98,3	92,2	87,3	87,3	88,5	87,8
Εσθονία	60,7	65,4	65,1	65,2	69	70,4	73,2	72,8	73,8
Ευρωζώνη (18 χώρες)	108,1	108,3	108,5	108,3	108,4	108,3	107,6	107,7	107,7
Ηνωμένο Βασίλειο	115,5	112,5	109,5	108,3	103,6	101,9	102,1	102	102,2
Ιρλανδία	137,3	137,9	128,6	135	140,9	146,2	145,7	142,1	143,9
Ισπανία	99,7	100,2	101	106,1	103,3	102,9	104,2	105,1	105,1
Ιταλία	111,6	112	113,5	113	111,9	111	109,5	108,2	107
Κροατία	72,4	70,4	70,9	67,8	66,4	69,7	72,2	72,8	70,4
Κύπρος	90	90,5	96	97	94,7	90,3	89,8	87,6	85,4
Λετονία	53,9	56,5	57	56,3	58,2	60,5	62,7	62,4	64,7
Λιθουανία	57,9	62	64,8	61,2	67,1	70,5	72,7	74,2	74,4
Λουξεμβούργο	171,6	171,4	165,2	157,9	160,5	165	161,2	165	167,3
Μάλτα	93,7	92,9	94,5	97,2	97,3	92,6	91,2	89,8	87,1
Ολλανδία	117,5	117,2	118,3	115,8	114	113,1	111,6	112,5	112,5
Ουγγαρία	67,2	66,6	70,5	72,7	72,5	72,8	71,2	71,8	70,5
Πολωνία	59,7	61,1	60,8	64,5	69,5	71,7	73,6	73,6	73,7
Πορτογαλία	74,5	75,5	75,4	78,2	78,7	77	78,9	80,2	80,1
Ρουμανία	38,9	42,5	48,7	48,9	49,3	50,6	55,6	55,8	56,7
Σλοβακία	71,1	76,1	79,3	79	81,9	79,6	80,9	82,7	83,4
Σλοβενία	82,5	82,3	83,1	79,6	79,1	80	79,2	79,3	81,5
Σουηδία	115,7	117,9	117,5	115,4	117,1	116,3	115,9	113,2	112
Φινλανδία	111	113,8	114,5	111,7	111,3	111,5	109,3	107,7	107,4

b=break in time series, p=provisional, f=forecast, e=estimated

Πίνακας 8: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 20-64 ετών^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	74,2	74,4	74,6	74,2	75,3	74,8	75,0	-0,5	0,2
Βέλγιο	67,3	67,2	67,2	67,3	67,6	67,1	67,4	-0,5	0,3
Βουλγαρία	62,9	63,0	63,5	65,1	65,3	66,9	68,8	1,6	1,9
Γαλλία	69,2	69,4	69,5	69,4	70,0	69,6	69,9	-0,4	0,3
Γερμανία	76,5	76,9	77,3	77,7	77,6	78,1	78,2	0,5	0,1
Δανία	75,7	75,4	75,6	75,9	76,1	76,7	76,7	0,6	0,0
Δημοκρατία της Τσεχίας	70,9	71,5	72,5	73,5	72,8	73,9	75,1	1,1	1,2
ΕΕ (28 χώρες)	68,6	68,4	68,4	69,2	68,8	69,7	70,5	0,9	0,8
Ελλάδα	59,6	55,0	52,9	53,3	53,2	54,1	55,9	0,9	1,8
Εσθονία	70,6	72,2	73,3	74,3	73,7	74,8	78,8	1,1	4,0
Ευρωζώνη (18 χώρες)	68,4	68,0	67,7	68,1	68,0	68,5	69,3	0,5	0,8
Ηνωμένο Βασίλειο	73,5	74,1	74,8	76,2	75,0	76,5	77,0	1,5	0,5
Ιρλανδία	63,8	63,7	65,5	67,0	65,9	67,5	69,1	1,6	1,6
Ισπανία	62,0	59,6	58,6	59,9	59,0	60,4	62,6	1,4	2,2
Ιταλία	61,0	60,9	59,7	59,9	59,7	60,2	61,0	0,5	0,8
Κροατία	59,8	58,1	57,2	59,2	58,3	61,6	62,1	3,3	0,5
Κύπρος	73,4	70,2	67,2	67,6	67,0	67,9	67,6	0,9	-0,3
Λετονία	66,3	68,1	69,7	70,7	70,5	70,6	72,8	0,1	2,2
Λιθουανία	66,9	68,5	69,9	71,8	70,6	73,4	74,0	2,8	0,6
Λουξεμβούργο	70,1	71,4	71,1	72,1	71,5	71,5	69,9	0,0	-1,6
Μάλτα	61,6	63,1	64,8	66,4	65,0	67,3	69,2	2,3	1,9
Ολλανδία	76,4	76,6	75,9	75,4	75,9	75,7	76,5	-0,2	0,8
Ουγγαρία	60,4	61,6	63,0	66,7	63,8	67,5	69,7	3,7	2,2
Πολωνία	64,5	64,7	64,9	66,5	65,6	67,3	68,4	1,7	1,1
Πορτογαλία	68,8	66,3	65,4	67,6	65,9	68,3	69,5	2,4	1,2
Ρουμανία	63,8	64,8	64,7	65,7	65,8	67,2	67,8	1,4	0,6
Σλοβακία	65,0	65,1	65,0	65,9	65,2	66,3	67,9	1,1	1,6
Σλοβενία	68,4	68,3	67,2	67,7	68,2	68,2	70,2	0,0	2,0
Σουηδία	79,4	79,4	79,8	80,0	80,7	81,1	81,4	0,4	0,3
4	73,8	74,0	73,3	73,1	74,1	73,9	74,0	-0,2	0,1

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 20-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 9: Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών^(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	39,9	41,6	43,8	45,1	44,1	45,5	46,7	1,4	1,2
Βέλγιο	38,7	39,5	41,7	42,7	42,9	42,4	44,7	-0,5	2,3
Βουλγαρία	44,6	45,7	47,4	50,0	48,9	51,5	54,6	2,6	3,1
Γαλλία	41,4	44,5	45,6	46,9	45,9	47,1	48,8	1,2	1,7
Γερμανία	60,0	61,6	63,6	65,6	64,2	66,1	66,7	1,9	0,6
Δανία	59,5	60,8	61,7	63,2	62,5	64,0	64,4	1,5	0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	47,7	49,3	51,6	54,0	52,2	54,7	55,9	2,5	1,2
ΕΕ (28 χώρες)	47,2	48,7	50,1	51,8	50,7	52,2	53,7	1,5	1,5
Ελλάδα	39,5	36,5	35,6	34,0	36,0	34,0	34,9	-2,0	0,9
Εσθονία	57,5	60,5	62,6	64,0	61,7	66,5	68,6	4,8	2,1
Ευρωζώνη (18 χώρες)	47,0	48,5	49,9	51,6	50,5	52,0	53,6	1,5	1,6
Ηνωμένο Βασίλειο	56,7	58,1	59,8	61,0	60,2	61,0	62,4	0,8	1,4
Ιρλανδία	50,0	49,3	51,3	53,0	51,3	53,4	55,8	2,1	2,4
Ισπανία	44,5	43,9	43,2	44,3	43,6	44,6	47,0	1,0	2,4
Ιταλία	37,8	40,3	42,7	46,2	43,5	46,9	48,5	3,4	1,6
Κροατία	38,2	37,5	37,8	36,2	38,4	37,5	39,5	-0,9	2,0
Κύπρος	54,8	50,7	49,6	46,9	50,3	48,1	48,6	-2,2	0,5
Λετονία	50,5	52,8	54,8	56,4	56,6	55,8	59,6	-0,8	3,8
Λιθουανία	50,2	51,7	53,4	56,2	53,9	57,9	61,2	4,0	3,3
Λουξεμβούργο	39,3	41,0	40,5	42,5	39,0	43,2	34,1	4,2	-9,1
Μάλτα	33,2	34,7	36,3	37,8	37,0	39,5	42,1	2,5	2,6
Ολλανδία	55,2	57,6	59,2	59,9	59,6	60,2	61,9	0,6	1,7
Ουγγαρία	35,3	36,1	37,9	41,7	38,4	42,6	46,4	4,2	3,8
Πολωνία	36,9	38,7	40,6	42,5	41,3	43,3	45,3	2,0	2,0
Πορτογαλία	47,8	46,5	46,9	47,8	47,2	48,4	50,2	1,2	1,8
Ρουμανία	39,9	41,6	41,8	43,1	42,8	44,2	42,4	1,4	-1,8
Σλοβακία	41,3	43,1	44,0	44,8	44,2	46,0	47,6	1,8	1,6
Σλοβενία	31,2	32,9	33,5	35,4	34,2	36,3	37,2	2,1	0,9
Σουηδία	72,0	73,0	73,6	74,0	73,9	74,0	74,4	0,1	0,4
Φινλανδία	57,0	58,2	58,5	59,1	59,2	58,9	60,8	-0,3	1,9

(*) % απασχολούμενων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού

Πίνακας 10: Μεταβολή της Απασχόλησης (άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω)

	Ετήσια στοιχεία (%)			β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	1,1	0,5	0,9	0,4	1,0	0,6	0,6	-0,4
Βέλγιο	0,3	-0,3	0,4	-0,5	0,5	0,6	1,0	0,1
Βουλγαρία	-2,5	-0,4	0,4	0,7	0,3	0,2	-0,4	-0,1
Γαλλία	0,3	0,0	0,4	-0,1	0,5	0,2	0,6	-0,3
Γερμανία	1,2	0,6	0,9	0,6	1,0	0,4	0,4	-0,6
Δανία	-0,3	0,0	0,8	0,0	0,8	1,0	0,8	0,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	0,4	0,3	0,6	0,7	0,0	1,4	-0,7	1,4
ΕΕ (28 χώρες)	-0,5	-0,7	0,6	-0,9	0,6	0,8	1,5	0,2
Ελλάδα	-7,8	-3,8	0,7	-4,0	-0,5	2,3	3,5	2,8
Εσθονία	1,7	1,2	0,8	2,6	-0,2	2,1	-2,8	2,3
Ευρωζώνη (18 χώρες)	-0,4	-0,3	1,0	-0,5	1,0	0,9	1,5	-0,1
Ηνωμένο Βασίλειο	1,1	1,2	2,3	0,9	2,5	1,1	1,6	-1,4
Ιρλανδία	-0,6	2,4	1,7	1,9	1,7	3,0	-0,2	1,3
Ισπανία	-3,7	-2,6	1,3	-3,1	1,2	2,9	4,3	1,7
Ιταλία	-0,3	-1,8	0,1	-2,3	0,0	0,3	2,3	0,3
Κροατία	-3,6	-2,6	2,7	-2,8	1,6	2,2	4,4	0,6
Κύπρος	-4,2	-5,2	-1,9	-6,1	-1,5	0,3	4,6	1,8
Λετονία	1,4	2,3	-1,3	3,9	-1,3	0,6	-5,2	1,9
Λιθουανία	1,8	1,3	2,0	1,0	0,9	2,1	-0,1	1,2
Λουξεμβούργο	2,4	1,8	2,4	1,8	2,3	:	0,5	:
Μάλτα	2,3	4,2	4,5	5,2	5,0	2,3	-0,2	-2,7
Ολλανδία	-0,2	-0,9	-0,2	-1,1	-0,3	0,8	0,8	1,1
Ουγγαρία	0,1	0,9	3,1	0,6	3,2	2,4	2,6	-0,8
Πολωνία	0,1	-0,1	1,7	-0,5	1,6	1,4	2,1	-0,2
Σλοβακία	-4,1	-2,9	1,4	-4,1	1,6	1,9	5,7	0,3
Σλοβενία	-4,8	-0,6	0,8	-0,8	0,4	-1,6	1,2	-2,0
Σουηδία	0,1	-0,8	1,4	-1,3	1,4	2,0	2,7	0,6
Τσεχία	-0,9	-1,4	0,6	-1,9	0,5	1,6	2,4	1,1
Φινλανδία	0,7	0,9	1,4	0,8	1,3	1,3	0,5	0,0

Πίνακας 11: Ποσοστό Ανεργίας – Σύνολο Πληθυσμού

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	4,6	4,9	5,4	5,6	-0,7	-0,8	-0,7	-0,8	-0,7
Βέλγιο	7,2	7,6	8,4	8,5	-0,5	-0,8	-0,5	-0,8	-0,5
Βουλγαρία	11,3	12,3	13,0	11,4	0,0	-0,5	0,0	-0,5	0,0
Γαλλία	9,2	9,8	10,3	10,3	-1,2	-2,5	-1,2	-2,5	-1,2
Γερμανία	5,8	5,4	5,2	5,0	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Δανία	7,6	7,5	7,0	6,6	-0,5	-0,3	-0,5	-0,3	-0,5
Δημοκρατία της Τσεχίας	6,7	7,0	7,0	6,1	-0,3	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3
ΕΕ (28 χώρες)	9,7	10,5	10,9	10,2	-0,3	-2,3	-0,3	-2,3	-0,3
Ελλάδα	17,9	24,5	27,5	26,5	-1,7	-2,0	-1,7	-2,0	-1,7
Εσθονία	12,3	10,0	8,6	7,4	-1,6	-1,5	-1,6	-1,5	-1,6
Ευρωζώνη (18 χώρες)	10,1	11,4	12,0	11,6	-2,0	-2,5	-2,0	-2,5	-2,0
Ηνωμένο Βασίλειο	8,1	7,9	7,6	6,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
Ιρλανδία	14,7	14,7	13,1	11,3	-1,1	-0,2	-1,1	-0,2	-1,1
Ισπανία	21,4	24,8	26,1	24,5	0,5	-1,1	0,5	-1,1	0,5
Ιταλία	8,4	10,7	12,1	12,7	-0,2	-1,3	-0,2	-1,3	-0,2
Κροατία	13,7	16,0	17,3	17,3	-1,2	-0,9	-1,2	-0,9	-1,2
Κύπρος	7,9	11,9	15,9	16,1	-1,8	-0,8	-1,8	-0,8	-1,8
Λετονία	16,2	15,0	11,9	10,8	0,2	0,0	0,2	0,0	0,2
Λιθουανία	15,4	13,4	11,8	10,7	-2,4	-1,0	-2,4	-1,0	-2,4
Λουξεμβούργο	4,8	5,1	5,9	6,0	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Μάλτα	6,4	6,3	6,4	5,8	-0,3	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3
Ολλανδία	5,0	5,8	7,3	7,4	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3
Ουγγαρία	11,0	11,0	10,2	7,7	-1,6	-1,1	-1,6	-1,1	-1,6
Πολωνία	9,7	10,1	10,3	9,0	-2,5	-1,2	-2,5	-1,2	-2,5
Πορτογαλία	12,9	15,8	16,4	14,1	-0,2	0,0	-0,2	0,0	-0,2
Ρουμανία	7,2	6,8	7,1	6,8	-0,1	-0,7	-0,1	-0,7	-0,1
Σλοβακία	13,7	14,0	14,2	13,2	-1,2	-1,6	-1,2	-1,6	-1,2
Σλοβενία	8,2	8,9	10,1	9,7	0,4	0,9	0,4	0,9	0,4
Σουηδία	7,8	8,0	8,0	7,9	-0,2	-0,7	-0,2	-0,7	-0,2
Φινλανδία	7,8	7,7	8,2	8,7	-1,7	-0,6	-1,7	-0,6	-1,7

Πίνακας 12: Ποσοστό Ανεργίας στους Άνδρες

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	4,6	5,0	5,4	5,9	-0,9	-0,7	-0,9	-0,7	-0,9
Βέλγιο	7,1	7,7	8,7	9,0	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Βουλγαρία	12,3	13,5	13,9	12,3	0,1	-0,5	0,1	-0,5	0,1
Γαλλία	8,9	9,8	10,4	10,5	-1,2	-2,7	-1,2	-2,7	-1,2
Γερμανία	6,1	5,6	5,5	5,3	-1,0	-0,9	-1,0	-0,9	-1,0
Δανία	7,7	7,5	6,7	6,4	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Δημοκρατία της Τσεχίας	5,8	6,0	5,9	5,1	-0,3	-0,2	-0,3	-0,2	-0,3
ΕΕ (28 χώρες)	9,6	10,4	10,8	10,1	0,0	-3,4	0,0	-3,4	0,0
Ελλάδα	15,2	21,6	24,5	23,7	-2,3	-2,0	-2,3	-2,0	-2,3
Εσθονία	13,1	10,9	9,1	7,9	-1,4	-2,0	-1,4	-2,0	-1,4
Ευρωζώνη (18 χώρες)	9,9	11,2	11,9	11,5	-2,7	-2,6	-2,7	-2,6	-2,7
Ηνωμένο Βασίλειο	8,7	8,4	8,0	6,4	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2
Ιρλανδία	17,8	17,7	15,0	12,9	-2,0	-0,9	-2,0	-0,9	-2,0
Ισπανία	21,1	24,6	25,6	23,6	0,2	-0,9	0,2	-0,9	0,2
Ιταλία	7,5	9,8	11,5	11,9	0,3	-2,7	0,3	-2,7	0,3
Κροατία	13,7	16,0	17,7	16,5	-1,0	0,1	-1,0	0,1	-1,0
Κύπρος	8,1	12,6	16,6	17,1	-1,3	-1,4	-1,3	-1,4	-1,3
Λετονία	18,6	16,2	12,6	11,8	0,1	-0,3	0,1	-0,3	0,1
Λιθουανία	17,9	15,2	13,1	12,2	-2,5	-1,0	-2,5	-1,0	-2,5
Λουξεμβούργο	3,9	4,5	5,6	5,8	-0,4	-0,5	-0,4	-0,5	-0,4
Μάλτα	6,0	5,7	6,5	6,1	-0,5	-0,4	-0,5	-0,4	-0,5
Ολλανδία	4,6	5,5	7,2	7,2	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5
Ουγγαρία	11,1	11,3	10,2	7,6	-1,5	-0,8	-1,5	-0,8	-1,5
Πολωνία	9,0	9,4	9,7	8,5	-3,1	-0,8	-3,1	-0,8	-3,1
Πορτογαλία	12,6	15,9	16,3	13,8	-0,3	0,2	-0,3	0,2	-0,3
Ρουμανία	7,7	7,4	7,7	7,3	0,1	-1,2	0,1	-1,2	0,1
Σλοβακία	13,7	13,5	14,0	12,8	-1,4	-2,3	-1,4	-2,3	-1,4
Σλοβενία	8,2	8,4	9,5	9,0	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5
Σουηδία	7,8	8,2	8,2	8,2	0,2	-0,7	0,2	-0,7	0,2
Φινλανδία	8,4	8,3	8,8	9,3	-1,8	-0,7	-1,8	-0,7	-1,8

Πίνακας 13: Ποσοστό Ανεργίας στις Γυναίκες

	Ετήσια στοιχεία (%)				Γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	4,6	4,8	5,3	5,4	-0,7	-0,8	-0,7	-0,8	-0,7
Βέλγιο	7,2	7,4	8,2	7,9	-0,3	-0,9	-0,3	-0,9	-0,3
Βουλγαρία	10,1	10,8	11,8	10,4	-0,2	-0,5	-0,2	-0,5	-0,2
Γαλλία	9,6	9,8	10,2	10,0	-1,4	-2,3	-1,4	-2,3	-1,4
Γερμανία	5,6	5,2	4,9	4,6	-1,1	-1,3	-1,1	-1,3	-1,1
Δανία	7,5	7,5	7,3	6,8	-0,4	0,1	-0,4	0,1	-0,4
Δημοκρατία της Τσεχίας	7,9	8,2	8,3	7,4	-0,2	-0,6	-0,2	-0,6	-0,2
ΕΕ (28 χώρες)	9,8	10,5	10,9	10,3	-0,8	-1,0	-0,8	-1,0	-0,8
Ελλάδα	21,5	28,2	31,4	30,2	-0,9	-2,0	-0,9	-2,0	-0,9
Εσθονία	11,6	9,1	8,2	6,8	-2,1	-1,0	-2,1	-1,0	-2,1
Ευρωζώνη (18 χώρες)	10,4	11,5	12,1	11,8	-1,2	-2,3	-1,2	-2,3	-1,2
Ηνωμένο Βασίλειο	7,4	7,4	7,1	5,8	0,1	-0,2	0,1	-0,2	0,1
Ιρλανδία	10,8	11,0	10,7	9,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2
Ισπανία	21,8	25,1	26,7	25,4	0,8	-1,4	0,8	-1,4	0,8
Ιταλία	9,5	11,8	13,1	13,8	-0,8	0,3	-0,8	0,3	-0,8
Κροατία	13,8	16,1	16,8	18,3	-1,5	-1,8	-1,5	-1,8	-1,5
Κύπρος	7,7	11,1	15,2	15,1	-2,2	-0,2	-2,2	-0,2	-2,2
Λετονία	13,8	14,0	11,1	9,8	0,2	0,6	0,2	0,6	0,2
Λιθουανία	12,9	11,6	10,5	9,2	-2,4	-1,0	-2,4	-1,0	-2,4
Λουξεμβούργο	6,0	5,8	6,2	6,4	-1,0	-0,7	-1,0	-0,7	-1,0
Μάλτα	7,1	7,3	6,3	5,3	0,0	-0,4	0,0	-0,4	0,0
Ολλανδία	5,4	6,2	7,3	7,8	0,0	-0,2	0,0	-0,2	0,0
Ουγγαρία	11,0	10,6	10,1	7,9	-1,8	-1,5	-1,8	-1,5	-1,8
Πολωνία	10,4	10,9	11,1	9,6	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
Πορτογαλία	13,2	15,6	16,6	14,5	0,0	-0,3	0,0	-0,3	0,0
Ρουμανία	6,5	6,1	6,3	6,1	-0,5	-0,1	-0,5	-0,1	-0,5
Σλοβακία	13,7	14,5	14,5	13,6	-0,9	-0,7	-0,9	-0,7	-0,9
Σλοβενία	8,2	9,4	10,9	10,6	0,3	1,1	0,3	1,1	0,3
Σουηδία	7,7	7,7	7,9	7,7	-0,5	-0,7	-0,5	-0,7	-0,5
Φινλανδία	7,1	7,1	7,5	8,0	-1,5	-0,5	-1,5	-0,5	-1,5

Πίνακας 14: Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας(*)

	Ετήσια στοιχεία (%)				Β' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	26,3	24,9	24,6	27,2	24,7	28,4	29,2	3,7	0,8
Βέλγιο	48,3	44,7	46,1	49,9	46,3	50,3	52,0	4,0	1,7
Βουλγαρία	55,7	55,2	57,3	60,4	55,7	58,2	63,1	2,5	4,9
Γαλλία	41,1	40,0	40,5	42,8	40,8	44,1	43,9	3,3	-0,2
Γερμανία	47,9	45,4	44,7	44,3	45,3	45,8	45,6	0,5	-0,2
Δανία	24,4	28,0	25,5	25,2	28,7	23,1	27,3	-5,6	4,2
Δημοκρατία της Τσεχίας	40,6	43,4	43,4	43,5	44,4	43,2	46,8	-1,2	3,6
ΕΕ (28 χώρες)	45,2	46,4	49,8	52,6	49,5	53,3	52,4	3,8	-0,9
Ελλάδα	49,3	59,1	67,1	73,5	65,1	74,4	73,1	9,3	-1,3
Εσθονία	57,3	54,7	44,5	45,3	48,4	51,0	43,2	2,6	-7,8
Ευρωζώνη (18 χώρες)	43,0	44,5	47,3	49,5	47,0	50,0	49,3	3,0	-0,7
Ηνωμένο Βασίλειο	33,5	34,7	36,2	35,8	37,2	36,8	32,2	-0,4	-4,6
Ιρλανδία	59,3	61,7	60,6	59,2	59,0	58,6	57,4	-0,4	-1,2
Ισπανία	41,6	44,4	49,7	52,8	49,3	52,8	52,5	3,5	-0,3
Ιταλία	52,0	53,2	56,9	61,4	56,4	62,5	60,3	6,1	-2,2
Κροατία	61,3	63,7	63,6	58,4	63,3	58,0	62,9	-5,3	4,9
Κύπρος	20,8	30,1	38,3	47,7	36,5	50,1	46,6	13,6	-3,5
Λετονία	54,5	52,1	48,6	43,0	48,8	40,2	43,0	-8,6	2,8
Λιθουανία	52,1	49,2	42,9	44,7	42,2	44,3	45,5	2,1	1,2
Λουξεμβούργο	28,8	30,3	30,4	27,4	24,4	33,7	32,2	9,3	-1,5
Μάλτα	47,3	48,5	45,7	46,9	40,7	46,4	44,9	5,7	-1,5
Ολλανδία	33,2	33,7	35,8	40,0	35,9	40,1	45,4	4,2	5,3
Ουγγαρία	47,6	45,3	48,6	47,5	47,1	47,7	46,1	0,6	-1,6
Πολωνία	37,2	40,3	42,5	42,7	42,1	43,0	40,8	0,9	-2,2
Πορτογαλία	48,4	48,8	56,4	59,6	56,2	62,4	58,2	6,2	-4,2
Ρουμανία	41,0	44,2	45,2	41,1	41,7	42,6	43,6	0,9	1,0
Σλοβακία	67,9	67,3	70,2	70,2	70,7	71,5	68,4	0,8	-3,1
Σλοβενία	44,2	47,9	51,0	54,5	49,5	57,1	51,5	7,6	-5,6
Σουηδία	19,6	18,9	18,5	18,9	16,8	17,6	19,7	0,8	2,1
Φινλανδία	22,2	21,4	20,7	22,4	17,1	19,3	20,5	2,2	1,2

(*) % ανέργων για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών στο σύνολο των ανέργων

Πίνακας 15: Ποσοστό ανεργίας στους νέους 15 έως 24 ετών

	Ετήσια στοιχεία (%)				γ' τρίμηνο (%)			Μεταβολή (%)	
	2011	2012	2013	2014	2013	2014	2015	2014/13	2015/14
Αυστρία	8,9	9,4	9,7	10,3	9,9	10,5	11,2	0,6	0,7
Βέλγιο	18,7	19,8	23,7	23,2	24,5	21,3	22,2	-3,2	0,9
Βουλγαρία	25,0	28,1	28,4	23,8	26,8	21,4	19,2	-5,4	-2,2
Γαλλία	22,7	24,4	24,9	24,2	23,2	23,8	24,5	0,6	0,7
Γερμανία	8,5	8,0	7,8	7,7	8,6	8,4	8,3	-0,2	-0,1
Δανία	14,2	14,1	13,0	12,6	14,5	13,1	12,8	-1,4	-0,3
Δημοκρατία της Τσεχίας	18,1	19,5	18,9	15,9	19,6	16,3	12,9	-3,3	-3,4
ΕΕ (28 χώρες)	21,2	23,5	24,4	23,8	23,3	21,6	19,9	-1,7	-1,7
Ελλάδα	44,7	55,3	58,3	52,4	57,1	49,5	48,8	-7,6	-0,7
Εσθονία	22,4	20,9	18,7	15,0	14,6	13,4	11,6	-1,2	-1,8
Ευρωζώνη (18 χώρες)	21,7	23,3	23,7	22,2	23,7	23,2	22,0	-0,5	-1,2
Ηνωμένο Βασίλειο	21,3	21,2	20,7	16,9	21,9	17,2	15,2	-4,7	-2,0
Ιρλανδία	29,1	30,4	26,8	23,9	26,5	23,2	20,7	-3,3	-2,5
Ισπανία	46,2	52,9	55,5	53,2	54,1	52,4	46,6	-1,7	-5,8
Ιταλία	29,2	35,3	40,0	42,7	37,3	39,6	35,3	2,3	-4,3
Κροατία	36,7	42,1	50,0	45,5	40,6	40,4	41,0	-0,2	0,6
Κύπρος	22,4	27,7	38,9	36,0	38,5	33,4	32,3	-5,1	-1,1
Λετονία	31,0	28,5	23,2	19,6	27,6	21,4	16,2	-6,2	-5,2
Λιθουανία	32,6	26,7	21,9	19,3	23,1	16,4	15,3	-6,7	-1,1
Λουξεμβούργο	16,4	18,0	16,9	22,3	14,7	36,6	17,4	21,9	-19,2
Μάλτα	13,3	14,1	13,0	11,8	13,0	12,0	13,3	-1,0	1,3
Ολλανδία	10,0	11,7	13,2	12,7	13,3	12,0	11,0	-1,3	-1,0
Ουγγαρία	26,0	28,2	26,6	20,4	26,8	21,6	16,7	-5,2	-4,9
Πολωνία	25,8	26,5	27,3	23,9	26,6	23,1	19,7	-3,5	-3,4
Πορτογαλία	30,2	38,0	38,1	34,7	36,4	32,2	30,8	-4,2	-1,4
Ρουμανία	23,9	22,6	23,7	24,0	23,2	22,5	19,9	-0,7	-2,6
Σλοβακία	33,7	34,0	33,7	29,7	33,7	30,0	27,9	-3,7	-2,1
Σλοβενία	15,7	20,6	21,6	20,2	18,8	18,4	12,9	-0,4	-5,5
Σουηδία	22,8	23,7	23,6	22,9	19,1	18,1	15,9	-1,0	-2,2
Φινλανδία	20,1	19,0	19,9	20,5	13,4	13,5	16,3	0,1	2,8